UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Jus Canonicum In V. Libros Decretalium Distributum

novâ Methodo explicatum, Omnibus Capitulis Titulorum (qui in Antiquis, & novis Libris Decretalium continentur) promiscuè & confusè positis, in ordinem doctrinæ digestis. Adjunctis Aliis Quæstionibus Connexis, Quæ Ad Plenam Cujusque Tituli, Aut Materiæ Cognitionem, Et Expositionem Pertinent. ...

Respondens Libro secundo Decretalium : In Quo Ordo Judiciarius, Et Qvæ Ad Judicia Pertinent, Secundùm Utrumque Jus, Canonicum, & Civile Methodicè Tractantur, & Exponuntur ; Additus Est, Præter Synopticum Et Methodicum, Alius Index Alphabeticus A Pluribus Desideratus

Pirhing, Ehrenreich

Dilingae, 1675

Titulus. II. De Foro competente.

urn:nbn:de:hbz:466:1-98191

Visual Library

quiruntur ad processum Iudiciarium ordinarium, de quo supr. *sec.* 1. §. 1. *n.* 7. Vel ratione perversi ordinis, sive ob non servatum ordinem Iuris: ubi tamen distinguendum est, nam quidam ordo pertinet ad substantiam Iudicij, qui, si pervertatur, redditur Judicium ipso Iure nullum: quidam verò pertinet ad justitiam Iudicij, & hic non vitiat ipso facto Iudicium. *Abb. in c. Exhibita. 19. n. 12. h. t.*

TITVLVS II.

DE FORO COMPETENTE.

Quia Jurisdictio, seu fori competentia totius Judicii contentiosi fundamentum est, ita, ut eâ deficiente, Judicium sit nullum; ideo, priusquam procedatur ad ad alios Iudicii actus, seu partes, ante omnia dispiciendum est, an Judex sit competens, sive jurisdictione præditus; &, an in loco competente, sive jurisdictioni suæ subiecto jus dicat. Quare post tractatum de Iudiciis in genere, agitur hoc Titulo de jurisdictione, seu foro competente; cui similis Rubrica respondet in Sexto, & Clementinis.

SECTIO I.

DE FORO COMPETENTE IN genere, & varijs modis, quibus constituitur forum competens.

§. I.

Quis dicatur Iudex competens, & quod forum competens?

I.

ASSERTIO I. Judex competens dicitur is, cujus Iurisdictioni subjicitur reus, seu coram quo actio, & lis proponi, atque instituì, & finiri potest; ut ex dicendis patebit. Forus verò, seu forum (quod ex primæva nominis impositione, significat locum publicum, ad quem res venales deferuntur; ideóque postea translatum est hoc nomen ad forum Judiciarium, ad quod litigantes deferunt suas controversias) in proposito significat inprimis locum, in quo lites, & Judicia exercentur, seu ubi quis conveniri potest. *c. Forus. 10. infr. de V.S.* ubi dicitur: Forus est exercendarum litium locus, à fando dictus, sive à Foroneo Rege, qui primus Græcis legem dedit. Et hoc forum, aliàs etiam Tribunal, vel Auditorium, vel etiam respectu Papæ, aut Iudicis Ecclesiastici, Consistorium vocatur; ut notat *Hostiens. in summ. h. t. n. 1. & 2.*

2. Forum etiam significat totum territorium, in quo quisque Iudex habet Iurisdictionem. *l. Pupillus. 239. §. Territorium. ff. de V. S.* quo pacto etiam tota Diœcesis dicitur territorium Episcopi, *c. Omnes. 10. Caus. 16. q. 7. Hostiens. c. l. Abb. Panorm. ad rubr. h. t.* Putat tamen *Hostiens. c. l.* quòd forus in masculino genere, significet locum, in quo jus redditur, juxta *c. Forus in princ.* Forum verò in neutro genere ponatur pro territorio cujuslibet Iudicis, intra quod Ius reddere, seu dicere potest, juxta *cit. l. Pupillus. §. Territorium.* Et hanc significationem præfert alteri *Abb. ad Rubric. hîc.* eò quòd hoc loco non agatur de competentia fori, respectu loci, ubi Jurisdictio, seu Iudicium exercetur, sed de competentia respectu Iudicis, qui Jus dicit. Verùm hæc differentia fori in genere masculino, & neutro grammaticalis solùm est, nullum habens fundamentum in Iure, quia *in cit. l. Pupillus. §. Pen.* non dicitur, quòd forum sit territorium; sed tantùm ibi exponitur, quid sit, & dicatur territorium; quamvis interdum forum, & territorium promiscuè accipiantur, quia unum est cum altero connexum.

Itaque propriè loquendo, forum competens vocatur Tribunal Iudicis, cujus Iurisdictioni reus subjicitur, sive in quo reus ab actore conveniri debet, aut potest; nam actor regulariter sequi debet forum rei. *c. Si Clericus. 5. c. Cum sit. 8. h. t.* quia hìc non agitur de competentia Iudicis in abstracto, sed in concreto, prout ejus Iurisdictio est restricta ad certum locum, in quo reus conveniendus est, & Jurisdictio exercenda, sive à Iudice Jus dicendum: adeóque forum dicit, & importat tum Iurisdictionem, quæ exercetur in litibus dirimendis; tum etiam locum, seu Tribunal, in quo lites dirimuntur, ita, ut forum sit aliquid aggregatum, & compositum ex utrisque, *Barbos. in Collectan. in princ. h. t. n. 4. & 5.*

II. Ass. 2. Judex alius est simpliciter competens, quem scilicet partes litigantes adire possunt, ac debent, tanquam ad ordinarium Judicem loci, seu territorij, in quo Judicium exercetur. Sic laicus necessariò conveniendus est apud Iudicem loci, in quo domicilium habet, qui est Iudex ipsius simpliciter competens. *l. 2. ff. Si quis in Ius vocatus &c. l. pen. ff. de Iurisd. Barb. in princ. h. t. n. 11.* Quales sunt Iudices ordinarij constituti à lege, Principe, vel consuetudine, ut præsint universali Iurisdictioni, alicujus civitatis, vel Provinciæ, de quibus *supr. l. 1. tit. 31.*

Alius verò Iudex est per se incomperens, potest tamen partium litigantium consensu prorogari ejus Iurisdictio, & ita competens Iudex fieri. *l. 1. & 2. ff. de Iudic.*

Judic. c. Significasti. 18. *in princ. h. t.* Sic quamvis Judex Ecclesiasticus per se sit incompetens Iudex, respectu laicorum in causis temporalibus, *c. Cùm ad verum. 6. dist. 96. & dictum tit. supr. n.* 64. ex consensu tamen laicorum se ultro subjicientium in causis secularibus Judici Ecclesiastico, potest is fieri Judex eorum competens; uti sumitur ex *l. judices. 9. C. de Episc. audient. Barb. c. l. n.* 12. Alij denique Judices sunt simpliciter incompetentes, ita, ut nec consensu partiũ prorogari possit eorum Iurisdictio, & competentes fieri, quia de iure sunt directè prohibiti; quales sunt Iudices seculares, respectu Clericorũ quoad causas merè Ecclesiasticas, seu spirituales, ut hæresis, simoniæ, decimarũ &c. quas nec quidem inter laicos possunt cognoscere, nec principaliter, nec incidenter, & accessoriè. Contra tamen Iudex Ecclesiasticus, etsi non possit principaliter cognoscere de causis temporalibus ad forum seculare pertinentibus, quia quoad illas non est Judex competens; si tamen hujusmodi causæ veniant in Judicium incidenter, & accessoriè, quia sunt connexæ cum causa Ecclesiastica, potest is etiam de illis cognoscere: quia Clerici non sunt omnino prohibiti, vel incapaces Iurisdictionis secularis. *Barb. c. l. n.* 13. quæ omnia ex infrà dicendis magis patebunt.

III. Cetera sententia lata à Iudice simpliciter incompetente, seu cujus Jurisdictioni reus subjectus non est, ipso Iure est irrita. *l. 1. §. Hæc autem verba. ff. Quod quisque Iuris in alter. &c.* Et hæc exceptio nullitatis, ex defectu Iurisdictionis, semper etiã post sententiam, quæ trasijt in rem judicatam, opponi potest, & nunquam excluſa censetur, dummodo de incompetentia Iudicis, sive ob defectum omnimodæ Jurisdictionis, evidenter constet, *Gl. in Clement. unic. V. Non obstante. de sequestr. poss. Gail l. 1. obs. 42. n. 8. & seqq.* Dicitur autem hæc exceptio fori declinatoria, ratione personæ, per quam reus conventus dicit, se Iurisdictioni Iudicis nullo modo subjectum esse, ut, si Clericus conventus coram Iudice seculari, dicat, se ab ejus Iurisdictione exemptum esse, eique haud subjectum. Sunt præterea duæ aliæ exceptiones fori declinatoriæ; ut docet *Clarus in pract. crim. §. fin. q. 35. n.* 1. Videlicet ratione causæ, ut si laicus conventus coram Judice seculari, in causa v. g. decimarum, vel juris patronatûs, dicat, eam Ecclesiasticam esse, ciúsque cognitionem ad Ecclesiasticum forum pertinere: vel ratione loci, ut si aliquis in loco exempto, vel extra territorium, aut tribunal Iudicis ordinarij, conventus excipiat, locum Judicij competentem non esse, ibique se conveniri non posse. Quòd si verò notoriè non constet de incompetentia Judicis, sed dubium sit, an reus citatus sit de foro, seu Iurisdictione Judicis citantis; tenetur comparere, & de incompetentia Iudicis excipere, seu privilegium exemptionis, vel aliam exceptionem fori declinatoriam opponere: & tum Judex ipse cognoscet, an sua sit Iurisdictio, sive an reus sit subditus foro suo, an alieno. *l. 2. ff. Si quis in jus vocatus &c. l. Si quis. 5. ff. de judic. Gail l. 1. obs. 16. n.* 3. Aliud est, si quis compareat coram Judice non suo, sed aliàs habente Jurisdictionem, quia saltem ex consensu partiũ prorogari potest: tunc enim exceptio declinatoria fori, sive incompetentiæ, ante omnes alias exceptiones dilatorias, opponi loco debet. *l. Fin. C.* de excep.

IV. Illud hoc addendum, forum communiter à Theologis, & Jurisperitis distingui in forum externum, sive contentiosum, & forum internum, hoc est, forum pœnitentiæ, aut conscientiæ; quamvis hoc latiùs pateat, quàm forum pœnitentiæ, sive Sacramentalis Confessionis, *Barb. in Collect. in princ. h. t. n.* 7. Forum externum vocari solet jus fori, seu forum fori; internum jus poli, seu forum poli. *c. Quicunque. 43. in fine caus. 17. q. 4. Gl. in c. Quæ in Ecclesiarum. 7. V. Constituerunt, de Constit.* Et regulariter non est faciendum discrimen inter forum externum, seu contentiosum, & internum conscientiæ; sed idem in utroque foro servandum est, ita, ut quod in uno foro est licitum, vel illicitum, etiam in altero sit licitum, vel illicitum, nisi quando forum externum fundatur in præsumptione aliqua, & secundùm illam procedit, præter rei veritatem secretò cognitam: tum enim, si constet de veritate, ea in conscientia præferenda est falsæ præsumptioni: vel nisi Jus condemnet aliquem in pœnam, quæ sententiam Iudicis requirit, adeóque ante illam in foro externo non obligat; ut docet *Sayr. in Clavi reg. l. 1. c. 13. n. 24. Suar. de censur. dis.* 40. *sec. 5. n. 16. Sanch. l. 1. de matr. dis. 5. n. 20. & lib. 1. de præcept. Decal. c. 10. n. 11. & alij Theologi, & Canonistæ communiter.* de quo plura in particulari suis locis.

§. II.

De variis causis, seu modis, quibus constituitur forum competens.

V. Ass. 1. Quatuor sunt modi ordinarij, seu speciales, quibus aliquis forum sortitur, seu Iurisdictioni alterius subjicitur, ita, ut coram illo conveniri possit, qui recensentur in *c. ult. h t.* Videlicet ratione domicilij, sive loci, in quo quis habitat, vel unde oriundus est: ratione contractûs, sive loci, in quo contraxit: ratione delicti commissi in alieno territorio: & ratione rei in alieno territorio sitæ; nam & ibi conveniri potest, ubi res sita est. de quibus modis ordinarijs, & specialibus sortiendi forum, agemus in §§. *seqq.*

VI. Ass. 2. Præter dictos quatuor modos ordinarios, & speciales, sunt & alij modi extraordinarij, & generales sortiendi forum. Nam potest Advena, seu peregrinus conveniri in Curia Romana, si ibi existat, etsi aliàs specificè ibidem forum non sortiatur; ut constat ex *c. Licèt. 20. & ult. h. t.* ubi habetur, quòd, cùm Episcopus quidam Romam venisset, ibi ab adversario suo apud Sedem Apostolicam conventus fuit: contra quem excepit, quòd respondere ei in Iudicio Romæ non teneatur, eò quòd nec ratione delicti, nec contractûs, neque domicilij, nec ratione rei, de qua ei lis mota fuit, apud Sedem Apostolicam forum sortiretur. Quam exceptionem Papa Gregorius IX. rejecit, quia, licèt regulariter, & ordinariè, ex prædictis tantùm causis forum quis sortiatur: quia tamen Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater est, & magistra, ideo in ea existentes compelli possunt, ut ibi suis adversarijs respondeant; nisi ob justitiam, & necessariam causam eò advenissent, quâ allegatâ, jus litem domum suam revocandi habeant.

VII. Notandum primò. Omnes Clerici adve-

næ, seu peregrini in Curia Romana conventi, non possunt exceptionem fori declinatoriam opponere, quòd ibi nec ratione delicti, nec contractûs, nec domicilij, neque rei litigiosæ, forum sortiantur, quia Papa est ordinarius Judex omnium fidelium, ita, ut potestatem habeat de omnibus causis saltem Ecclesiasticis judicandi. *c. Cuncta. 17. & c. ult. caus. 9. q. 3.* & omnes Ecclesiæ sunt positæ in territorio Papæ, *c. Cùm omnes. 10. caus. 16. q. 7.* ideo nullus Clericus declinare potest forum Curiæ Romanæ, sed in ea existens compelli potest ad respondendum adversarijs suis, etiam pro quibuslibet contractibus alibi gestis: sicut etiam olim omnes ad Romanum Imperium pertinentes, Romæ existentes, poterant ibi conveniri; quia Roma censetur esse communis omnium patria, *l. Roma. 33. ff. ad municip. Gl. hìc V. Compelli potuit. & Abb. n. 4. & 45.* Imò Romæ omnes Clerici puniri possunt, etiam ob delictum alibi extra territorium Ecclesiæ commissum, non tamen pœnâ ordinariâ, sed extraordinariâ, Iudicis arbitrio; ut notat *Farinac. in praxi crimin. l. 1. tit. 1. q. 7. n. 12.* Idémque dicendum de laicis, quòd etiam Romæ existentes conveniri possint in causis spiritualibus, & ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, *Barb. in l. 2. § Legatis. ff. de judic. n. 33.* Similiter in Curia Imperatoris, vel Regis omnes eorum subditi conveniri possunt, *Barb. c. l.*

Notandum secundò. Potest tamen advena, seu peregrinus Romæ conventus, ex justa, & necessaria causa litem domum revocare ad forum domicilij, ubi meliùs ad respondendum instructus est, ut, si Episcopus v. g. vel alius Clericus, in causa suæ Ecclesiæ, vel ut Legatus, Romam venit, vel si causâ testimonij dicendi, aut judicandi, eò vocatus sit, vel causâ appellandi contra sententiam accesserit, juxta *Gl. Fin. hìc.* vel ex alia causa necessaria, vel quasi necessaria, modò ea non sit omnino voluntaria, tum enim jus revocandi domum non habet, *Abb. hìc n. 46.* Sicut neque hæc facultas concedi solet, si periculum sit in mora; ut in causa electionis Prælati, quæ diu differenda non est, *Abb. hìc n. ult. in fine.* Ratio autem differentiæ, cur conventus in Curia Romana non possit declinare forum Papæ, licèt possit ex causa revocare domum, est, quia declinare forum quis solùm potest, quando non est alicujus Iurisdictioni subjectus. Papæ autem omnes sunt subjecti. revocare autem domum potest quis, si sit subjectus, & ex legitima causa domum revocat; tunc enim non tenetur ibi respondere, eò quòd non venerit ad locum illum in causa paratus, seu instructus. *Abb. hìc n. 4.*

Porrò revocans domum non tenetur præstare cautionem, quòd revertetur ad Curiam Romanam ad respondendum, sed quòd domi suæ coram Ordinario suo Judice sit responsurus, *Innoc. hìc n. 3.* Quamvis aliqui contrarium teneant.

VIII. Notandum tertiò. Hæc constitutio decretalis, in qua deciditur, quòd Clerici peregrini conventi in Curia Romana non possint declinare forum Curiæ, non fuit sublata, aut revocata per *Concil. Trident. sess. 24. c. 20. de reform.* in quo statuitur, ut omnes causæ ad forum Ecclesiasticum pertinentes in prima instantia, coram Ordinarijs locorum duntaxat cognoscantur, ac terminentur: nam ibi nomine ordinarij loci, non solùm comprehenditur Ordinarius loci domicilij, sed etiam Ordinarius cujuscunque loci, sive originis, sive contractûs, sive delicti, vel rei sitæ, vel ex alijs causis, ad cujus forum causæ cognitio quomodolibet spectat, Ordinarius loci censeri debet; ut colligitur ex illis verbis Concilij: *Ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus:* Cùm ergo Papa sit Ordinarius omnium Clericorum, etiam eorum, qui Romæ præsentes sunt, etsi ibi domicilium non habeant, consequenter omnes coram ipso tanquam proprio Ordinario Romæ conveniri possunt, etiam in prima instantia, præsertim cùm etiam de Iure communi Clericus in Curia Romana conveniri possit in prima instantia: & sicut Clericus ratione contractûs, vel delicti Romæ initi, vel commissi, sortitur forum, non obstante *Concil. Trident.* sic etiam sortitur ibi forum, ratione communis patriæ, & censetur conveniri coram Papa, tanquam Ordinario loci, etiam in prima instantia, & in causis ad illius forum pertinentibus, adeóque Papa comprehenditur nomine Ordinarij loci in prædicto decreto Concilij. *Fagnan. in c. Licèt ult. n. 25. & seqq. h. t.*

IX. Addi possunt plures alij extraordinarij modi sortiendi forum, coram Iudice aliàs non suo, qui tamen ratione talis causæ, vel modi sit suus, & competens Iudex. Veluti Primò, Ratione causarum; nam causæ Ecclesiasticæ, & spirituales, etiam inter laicos, coram Iudice Ecclesiastico tractandæ sunt. *c. Contingit. 8. de arbitr. c. Ex tenore. 11. h. t.* Causæ verò temporales, sive civiles, sive criminales coram Iudice seculari. *c. Licèt. 10. h. t.* Feudales coram Domino feudi. *c. Ex transmissa. 6. & seq. eod.* Secundò. Ratione privilegij personis concessi: sic Clerici sortiuntur forum, & regulariter conveniri non possunt, nisi coram Iudice Ecclesiastico. *c. 1. & 2. h. t.* De quo infrà. Similiter miles domicilium habet, ubi militat, & conveniri debet, *l. Municeps. 23. in fine. ff. ad municip.* Item uxor eximitur à Iurisdictione sui Judicis. *arg. l. pen. ff. de Iurisd. & ibi Gl. V. Pervenerat.* & sequitur forum, ac domicilium mariti. *l. fin. §. Item rescripserunt mulierem. ff. ad munic. Durand. in spec. l. 2. part. 1. tit. de compet. Iud. adition. §. 1. Casu. 43.* Sed & vidua retinet domicilium mariti, donec alijs nuptijs se jungat. *l. Filius. 22. §. 1. ff. Eod.* Tertiò. qui sunt assumpti in aliquod Collegium, vel Universitatem, ratione alicujus professionis, vel negotiationis, subjiciuntur cognitioni eius, qui illi Collegio, vel Universitati præest. *l. Ult. C. de Iurisd. omn. jud.* Dummodo Collegium auctoritate Principis sit institutum, vel confirmatum. *l. 3. ff. de Colleg. & corpor.* Sic Studiosi, etsi in loco studij domicilium non habeant, coram suo Rectore forum sortiuntur, & conveniri possunt. *Auth. habita. C. Ne filius pro patre &c.*

Quartò. Sortitur quis forum, ratione continentiæ, seu affinitatis, & connexionis causarum, quia ea non est dividenda, *l. Nulli. 10. C. de Iudic. c. pen. de integr. restit.* Cuiusmodi est, v. g. causa Matrimonij, & causa dotis ei accessoria. *c. De prudentia. 3. de donat. inter vir. & uxor.* Quia si non est Matrimonium, neque dos, *l. 3. ff. de jur. dot. Durand. c. l. Casu. 35.* Quintò. Ratione voluntarij consensûs, aut electionis, ut si quis in Iudicem non suum consentiat, eius Jurisdictionem prorogando, *l. 3. C. de jurisd. omn. jud. l. 1. ff. de judic.* Plures casus, quibus, quis forum sortiri potest, enumerat *Durand. c. l.* de quibus suis locis.

§. III. Quo-

§. III.

Quomodo, & quando sortiatur quis forum, ratione domicilij, sive originis, sive habitationis?

X. Quæritur primò. Quomodo, & ubi sortiatur quis forum ratione originis? Resp. Duplex est forum domicilij, videlicet originis, & habitationis; uti sumitur ex *l. Incola. 29. ff. ad municip.* Ubi dicitur, quòd incola non tantùm parêre debeat, & eorum Iurisdictioni subjectus sit, apud quos incola est, sive habitat, sed etiam eorum, apud quos civis est, (scilicet origine, seu ex nativitate, *Gl. ibid. V. Civis*) ita, ut utrobique conveniri possit. *Gl. ibid. V. Iurisdictioni.* Contrahitur autem domicilium originis propriè, in eo loco, in quo aliquis natus est ex parentibus, qui non tantùm, per modum transeuntis, & solùm ad tempus ibi morabantur, cùm alibi domicilium fixum haberent; sed in eo loco, in quo parentes tempore nativitatis filij habitabant, & stabilem sedem fixerant, licèt ipse filius alibi natus sit extra locum domicilij parentis; ut docet *Bart. in l. Filios. 3. n. 4. C. de municip. & origin. lib. 10. Abb. in c. Rodulphus. 35. n. 9. de rescript.* Et non tantùm, ratione originis propriæ, sed etiam paternæ, ubi scilicet pater fuit natus, ut aliquis civis, & forum sortitur, *l. Cives. 7. C. de incol. l. 10. & ibi Gl. V. Cives. l. Filios. 3. & ibi Gl. V. Paris. C. de municip. lib. 10. l. Assumptio. 6. §. Filius. & ibi Gl. ff. ad municip.* ita, ut filius in loco originis paternæ etiam in judicio conveniri possit, civiliter, & criminaliter, dummodo in eo loco reperiatur, & existat, *Bart. in cit. l. Assumptio. §. Filius. n. 2.* Imò etiá sortitur quis forum, ratione originis avitæ, si nepos natus sit vivente avo, & in ejus potestate; tum enim originem non patris, sed avi, in cuius potestate natus est, sequitur: secus est, si mortuo avo, natus sit: non tamen sequitur quis originem aliorum ascendentium, seu parentum majorum, & antiquorum: alioquin quivis esset civis originarius illius loci, in quo Adam natus est, quod esset absurdum, *Bart. c. l. n. 1.* Neque etiam sequitur quis maternam originem, vel avorum maternorum, *l. Filios. 3. C. de municip. & orig. l. Exemplo. 36. C. de decurion. lib. 10.* Nisi sit vulgo quæsitus, qui patrem demonstrare non potest, aut spurius, qui per omnia matris conditionem sequitur, *l. Vulgo. 23. ff. de statu homin.* & per consequens etiam ejus originem.

XI. Ceterùm, licèt domicilium originis firmius sit, quàm domicilium habitationis, nam hoc pro arbitrio, aliò migrando, mutari potest, *l. Domicilium. 20. ff. ad municip.* domicilium verò originis, quippe naturale, est immutabile, ita, ut spectato Iure civili, civis originarius, licèt aliò domicilium suum habitationis transferat, nihilominus domicilium, seu Jus originis retineat, neque illi renunciare possit. *l. Assumptio. 6. in princ. ff. eod. ubi Gl. V. Mutare.* ait, non potest mutare, ut desinat esse, unde est, & *l. Origine. 4. C. de municip. l. 10.* præsertim quoad munera, & honores, adeóque etiam onera personalia, *Gail l. 2. obs. 36. n. 5.* attamen quoad Iurisdictionem, principalius est domicilium habitationis, & major, ac potior ejus habenda est ratio, quàm originis; ut tradit *Gl. Communiter recepta in c. Statutum. 11. §. Cùm verò. V. Unam dietam de rescript. in 6. Navarr. l. 1. tit. de constit. consil. 4. n. 5.* Nam per domicilium habitationis, aut beneficij residentiam postulantis, fit quis absolutè subjectus Iurisdictioni Magistratûs loci, ita, ut in loco domicilij, non solùm præsens conveniri, sed etiam absens citari possit, ut postea dicetur; at verò per domicilium originis subjicitur quis solùm secundùm quid, ita, ut conveniri non possit, nisi in loco præsens sit, ut ex Bartolo suprà dictum *Abb. in c. 1. n. 6. h. t.* Excipi debet, quòd uxor, cujus maritus alibi domicilium habet, ibi forum sortiatur, ita, ut non possit ampliùs conveniri in loco originis, *Abb. in c. pen. n. 7. de foro compet.*

Porrò teste *Gail cit. obs. 36. n. 7.* Ex generali omnium ferè locorum consuetudine, præsertim in Germania nostra recepta, per mutationem, seu constitutionem domicilij, extra locum originis, omnino omittuntur Jura originalia, ita, ut eo ipso, quòd civis originarius domicilium aliò transfert, desinat esse civis, tum quoad munera, & præstationes, tum quoad Iurisdictionem, perdátque privilegia, & Iura civitatis. Et hinc in quibusdam Civitatibus Imperialibus statutum est, ut ob hanc liberationem, seu Jus migrationis, certæ pecuniæ summa, seu tributum aliquod secundùm bonorum æstimationem, à cive migrante pendendum sit, quod vulgò vocatur die nach Steür/ ut notat *Gail c. l. n. 10.*

Neque prædictis obstat, quòd Iura naturalia sunt immutabilia, & consequenter etiam Ius originis, *cit. l. Assumptio.* Nam Ius originis immutabile dicitur, non eo sensu, quasi Iura patriæ amitti non possint, sed quia qui v. g. Augustâ oriundus est, non potest hanc suam patriam negando tollere. Quare *Abb. in c. Postulâsti. 14. n. 5. h. t.* docet, quòd, si quis Clericus secularis, vel Religiosus factus sit, etsi non amittat Iura originis quoad commoda, liberatur tamen ab oneribus, & muneribus civitatis, in qua natus est. Similiter & uxor, quamvis contrahendo matrimonium, mutet forum, & sequatur forum, seu domicilium mariti, ita, ut apud eum Iudicem conveniri debeat, apud quem maritus forum sortitur, tametsi aliàs neque ratione domicilij, originis, aut contractûs, ipsi subjecta sit. *l. Exigere. 65. ff. de judic.* quoad commoda tamen jura originis retinet. *Abb. c. l.*

XII. Quæritur, quomodo constituatur, seu quando contrahatur forum ratione domicilij habitationis? Resp. primò. Domicilium habitationis ibi quis habere dicitur, ubi larem (seu familiam) rerúmque, & fortunarum suarum summam, seu substantiam constituit, sic, ut inde non sit discessurus, modò nihil (eum) avocet, *l. Cives. 7. C. de incolis. lib. 10.* Vel ubi saltem majorem partem bonorum suorum possidet. *l. 2. C. Ubi Senatores, vel clarissimi &c. Gl. in l. Fin. V. Inter absentes. C. de præscr. long. temp. 10. vel 20. ann.* Constituitur autem domicilium animo, & facto simul, id est, animo ibi perpetuò habitandi (nisi quid occurrat, quod eum faciat recedere, animo tamen redeundi, *Gl. fin. in cit. l. Cives*) & facto, seu ipsâ actuali habitatione. *l. Domicilium. 20. & ibi Gl. V. Facto. ff. ad municip.* ita, ut utrumque copulativè requira-

quiratur, ut quis in aliquo loco dicatur habere domicilium, scilicet actualis habitatio, & animus ibi perpetuò permanendi, nisi ob causam de novo supervenientem, animum mutet, *cit. l. Cives.* neque tamen requiritur diuturna habitatio, sed quamprimum quis ad locum pervenit, animo ibi perpetuò permanendi, incola censetur, & domicilium ibi constituisse, *l. Pupillus. 239. §. Incola. ff. de V. S.* Unde si quis ad locum aliquem res suas transtulit, non animo ibi permanendi, non dicitur sedem, aut domicilium fixisse, nec ibi conveniri potest, si non ibidem contrahat, vel delinquat. Sed neque sola emptio domûs, ejúsque, aut aliarum rerum immobilium possessio, quas aliquis in aliena civitate, aut territorio acquisivit, forum domicilij constituit, *l. Libertus. 17. §. Sola domus. ff. ad municip. Innocent. in c. Ex parte. 15. Abb. ibid. n. 8.* Imò neque requiritur, ut propriam domum ibi habeat, sed sufficit, esse alienam, sive conductam, sive precariò concessam, dummodo animum perpetuò ibi manendi habeat, *Cujac. l. 24. obs. c. 33. in fine.* In dubio autem, si non constet de animo perpetuò manendi in loco aliquo, post decem annorum continuam habitationem, domicilium ibi constituisse, censendum est; ut docet *Bart. in l. 5. §. Si tamen. n. 1. in fine. ff. de injur. VVesenb. in paratit. ff. ad municip. n. 7.*

XIII. Porrò potest quis in duobus, vel pluribus locis simul habere domicilium, ad eum effectum; ut utrobique subditus censeatur, & conveniri possit. *l. Labeo 5. & l. Assumptio. 6. §. Viris. ff. ad municip.* Veluti si in duobus, aut pluribus locis æquè instructus sit ad inhabitandum, nec minùs in uno loco, quàm in alio moretur, sed magnam partem anni, adeóque fermè æqualiter in utroque loco habitare soleat, tunc enim censebitur in utroq; loco, vel omnibus illis, domicilium habere, & conveniri poterit, *cit. l. Labeo*; sicut & vice versâ, si quis, relicto domicilio, naviget, vel iter faciat, quærens, quò se conferat, & ubi sedem constituat, is sine domicilio esse censetur, *l. Eius, qui. 27. §. Celsus. ff. ad municip.*

XIV. Resp. 2. per forum domicilij, quod contrahitur, ratione habitationis permanentis, fit quis absolutè subditus Judici, seu Magistratui loci, tam in causis civilibus, quàm in criminalibus; ut docet *Gl. in Clement. unic. V. Subditos. h. t. Imol. in c. ult. n. 9. eod.* ubi ait, quòd domicilium habitationis sit proprium, & naturale forum. Quare Judex domicilij cognoscere, & subditus ratione illius apud eundem conveniri potest, non tantùm de contractibus, aut delictis in loco domicilij, sed etiam alibi, sive extra territorium illius, celebratis, aut commissis, vel de re alibi sita; ut docet *Abb. in cit. c. ult. n. 38. h. t.* ubi ait, forum domicilij esse forum ordinarium, & generale quoad omnia, adeò, ut quis sortiatur forum in loco domicilij, sive ibi reperiatur, & existat, sive non. *Gail. cit. obs. 36. n. 12.* Idque sumitur *ex l. 1. C. ubi de crim. agi oport.* ubi dicitur, quòd Rei criminum possunt coërceri, ubi delicta commissa, vel inchoata sunt, & ubi reperiuntur habere domicilium, *Gl. ibid. V. Reperiuntur in 2. respons.* Ratio est, quia Judex domicilij jurisdictionem habet in personam, non tantùm præsentem, sed etiam absentem: nam cùm persona absentem sit subdita, sine respectu, seu ordine ad certum locum, per egressum è territorio, aut diœcesi domicilij, non desinit esse subdita, sed ubicunque locorum existat, subjecta manet Judici domicilij. Quamobrem licèt Judex domicilij non possit subditum absentem, extra territorium suum, capere (cùm iste sit actus judicialis, per quem aliena jurisdictio violaretur) potest tamen eundem per nuncium, vel litteras citare; quâvis enim eam citationē nuncius foris exequatur, & intimet reo, hæc tamē intimatio nuncij nō est actus judicialis, & ideo etiā in territorio alieno fieri potest. *Abb. c. l. n. 41. Imol. n. 9. Io. Monach. in c. 1. n. 8. h. t. in 6.* quin imò etiam, si subditus ratione domicilij, extra territorium delinquat, & à Iudice delicti præventus non sit, punire eum potest, & contumaciter absentem excommunicare: nam, cùm excommunicatio invisibiliter liget animam, eius executio fit sine strepitu judiciario, adeóque per eam alienum territorium non violatur. *Abb. c. l. n. 42.* & dictum suprà *l. 1. tit. 2. n. 60.*

Idque extenditur, quòd non tantùm ad instantiam, vel accusationem partis offensæ, sed etiam ex officio inquirere, procedere, & alibi, seu extra territorium delinquentem subditum punire potest Judex domicilij, si à Judice loci commissi delicti non sit præventus; ut ex communiore sententia DD. tradit *Covarr. pract. qq. c. 11. n. 6. §. Sextò. & Clarus in pract. crim. §. fin. q. 39. n. 4.* quia, licèt ex delicto in alieno territorio commisso principaliter non videatur offensa Respubl. domicilij: negari tamen non potest, quin publicè interfit, ut hi, qui ratione domicilij absolutè sunt subditi, ubicunque delinquant, etiam à proprio Judice domicilij puniri possint; alioquin spe impunitatis, ad alienas provincias se conferrent, ut eò liberiùs ibi delinquere possent, si scirent, se propter delicta alibi commissa à Judice domicilij puniri non posse. Putat tamen *Fachin. l. 9. contr. c. 20.* quòd à Judice domicilij non possit puniri subditus, ob crimen alibi commissum, nisi actu reperiatur, & existat in territorio ipsius: quod verum est, quoad pœnam corporalem, quæ etiam subdito extra territorium Judicis non potest infligi, *juxta c. ult. de jurisd. omn. jud.* & suprà dictum.

XV. Quæritur tertiò. Ubi vagabundi sortiantur forum, ratione domicilij? Resp. vagi, qui nullibi stabilem sedem, aut domicilium habent, sed hinc inde vagantur, & versantur in loco, ubi existunt, sine animo ibi permanendi, ubique forum sortiuntur; & domicilium habere censentur, ac dicuntur, ubi inveniuntur, ita, ut ibi conveniri possint, etiam ratione contractûs alibi initi, ac puniri propter delicta alibi commissa; ut docet *Gl. marg. in c. ult. V. Aut domicilij. lib. 6. h. t. Gl. in l. Heres. 19. §. Proinde. V. Debebit. ff. de judic.* & ibi *Bart. n. 4. Abb. in c. ult. n. 13. h. t.* ubi ait, de vagabundo posse intelligi illud vulgare dictum, ubi te invenero, ibi te judicabo. *Sanch. l. 3. de matr. dis. 25. n. 5.* & plures alij apud eundem.

XVI. Quæritur quartò. Ubi sortiantur Clerici forum domicilij in causis Ecclesiasticis? Resp. Clericus in loco beneficij postulantis residentiam censetur habere domicilium: secus, si residentiam non requirat; ut ex communi docet *Innocent. in c. Ex ore. 17. de privileg. Abb. in c. Postulásti. 14. n. 4. h. t. Laym. in c. Dilectus. 29. n. 1. de rescript.* Quòd si quis plura habeat beneficia residentiam exigentia, dicitur habere plura domicilia, saltem si omnibus æqualiter deserviat: secus, si uni per se, aliis verò per Vicarium deser-

deserviat. *Abb. in cit. c. Postulâsti. n.* 4. sortitur autem Clericus, ratione beneficij postulantis residentiam, forum domicilij, etiamsi absit à loco beneficii, quia necessitas, sive obligatio residendi facit, ut contrahatur domicilium. *Abb. c. 1. Sanch. l.* 7. *Consil. c.* 1. *dub.* 23. *num.* 4.

Ex dictis sequitur, quòd Clericus ex dispensatione habens duo beneficia in diversis Ecclesiis, vel Episcopatibus, citari, & conveniri utrobique possit, quia in utroque loco intelligitur habere domicilium; & consequenter coram utroque Episcopo, vel utriusque Ecclesiæ Judice Ecclesiastico, in causis pertinentibus ad beneficium, quod in eo loco habet, conveniri potest, *Gl. in c. Quia.* 5. *V. Plures, de præbend. Abb. in cit. c. Postulâsti. n.* 4. *h. t. & Felin. ibid. num.* 1. Idque colligitur *ex l. Assumptio.* 6. §. *penult. ff. ad municip.* ubi dicitur, duobus locis posse aliquem habere domicilium, si utrobique ita se instruxit, ut non ideo minùs apud alteros se collocâsse videatur, hoc est, ut apud utrosque diversis anni temporibus habitare censeatur. & habetur etiam in *c.* 2. *de sepult. in* 6. Imò etiam Clericus, qui ratione beneficii tantùm subditus est, licèt in eo residere non cogatur, in causis tamen spectantibus ad beneficium, simpliciter est subditus Episcopo loci, vel alij Judici Ecclesiastico, ita, ut ab eo personaliter citari, puniri, &, si contumax sit, etiam excommunicari possit: quia ratione beneficii, seu tituli, quem habet in Ecclesia, in qua est quis intitulatus, persona sit simpliciter subdita Episcopo, vel alteri Prælato jurisdictionem in Ecclesia habenti, *Laym. in cit. c. Quia. de præbend.* Veruntamen Clericus secularis, præter principale domicilium, quod habet in loco beneficii requirentis residentiam, potest habere etiam in aliis locis domicilium, vel originis, ubi natus est, vel ratione bonorum patrimonialium, quæ alibi habet, aut maiorem partem eorum, *Abb. in cit. c. Postulâsti. n.* 4.

XVII. Porrò Monachi, aliique Religiosi censentur habere domicilium in loco Monasterii, sive habitationis, ubi degunt, in quo etiam conveniri possunt, ac debent coram Prælato, seu Superiore suo, *Abb. in cit. c. Postulâsti. n.* 5. *& c. ult. n.* 2. *h. t.* durat autem hoc domicilium, quàm diu in eo Monasterio permanent, & finitur, ac mutatur per translationem Religiosi in aliud Monasterium, *Honor. in summa n.* 11. *h. t.* quamvis etiam Religiosus retineat domicilium originis, in quo natus est, vel oriundus, quoad commoda, *Abb. c. l. n.* 5. & dictum suprà.

XVIII. Quæritur quintò. An, & quâ ratione contrahatur forum, ratione quasi domicilii? Resp. non solùm per domicilium, sive habitationem perpetuam, seu stabilem, ac permanentem, sed etiam per quasi domicilium, sive habitationem ad tempus longum, absque animo perpetuò ibi manendi, forum quis sortitur, & jurisdictioni tum Ecclesiasticæ, tum Seculari subjicitur; si quis scilicet animo permanendi alicuius negotii causâ, ad tempus non breve, sed ultra medium annum, seu maiorem anni partem in loco alieno moretur, & degat, licèt alibi domicilium firmum habeat. Sic enim Studiosi in Academia, milites præsidiarii in civitatibus, famuli, & ancillæ, interim dum in loco quasi domicilij morantur, ibi conveniri possunt super contractibus, & delictis, etiam alibi celebratis, aut commissis. Idque sumitur *ex l.* 2. *C. ubi de crimin. agi oport.* ubi dicitur, quòd de crimine alibi commisso potest quis conveniri, ubi degit, id est, ubi versatur, aut moratur, ut scholaris in loco studij, secundùm *Gl. ibid. V. Degit*; & docet *Abb. in c. Quòd Clericis.* 9. *n.* 5. *h. t.* ubi ait, quòd, etsi non contrahit domicilium, tamen contrahit saltem quasi domicilium, ut ibi conveniri possit; nam absurdum videtur, ut in loco quis moretur, & ibi nolit respondere, *Laym. de jurisdict. ordin. concl.* 8. *& lib.* 1. *Theol. Mor. tract.* 4. *c.* 12. *n.* 1. ubi addit, quòd etiam ij, qui aliquanto breviore tempore, quàm ultra medium annum, cum certo proposito permanendi, alicujus negotij, vel negotiationis causâ, officinam, vel tabernam fixerunt, aut saltem conduxerunt, censeantur quasi incolæ, & jurisdictioni loci illius subjecti, *Arg. l. Heres.* 19. §. *Proinde. ff. de judic.* Quin imò tales, qui quasi domicilium in aliquo loco fixerunt, jus parochiæ acquirunt, & subditi fiunt in foro interno, ita, ut Sacramenta, non solùm Pœnitentiæ, sed etiam omnia alia recipere possint ab Episcopo, vel Parocho illius loci, excepto Sacramento Ordinis; ut docet *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 23. *n.* 12. *Laym. cit. concl.* 8. *& l.* 5. *tr.* 6. *c.* 10. *n.* 5. & alij apud ipsos. Requiritur autem ad constituendum quasi domicilium, præter actualem habitationem, animus habitandi, seu permanendi in loco, non semper, sed ad annum v. g. vel maiorem anni partem, talis enim quasi incola, seu inhabitator dicitur, sive alibi domicilium habeat, sive non. Si verò quis ad locum perveniat, animo ad breve tantùm tempus ibi permanendi, cùm alibi domicilium habeat (quamvis fortè postea, præter opinionem suam, diutius ibi eum morari contingat, quia v. g. socios itineris exspectare cogitur) is non incola, aut quasi incola, sed peregrinus, & hospes censetur, nec forum ibi, ratione domicilij, aut quasi domicilij, sortitur, adeòque nec conveniri potest super contractibus, vel delictis alibi commissis; ut colligitur *ex l.* 1. §. *Habitare. ff. De his, qui effuderunt &c. et c.* 15. *Qui.* 3. *de sepult. in* 6. *Sanch. c. l. Laym. cit. c.* 10. *n.* 6.

XIX. Præterea, si quis maiorem partem bonorum in alio loco habeat, & sæpe ibi versetur, quasi domicilium habere censetur, ita, ut ibidem conveniri possit tanquam in domicilio minùs principali, *juxta l.* 2. *C. Ubi senatores &c.* ubi in fine dicitur: Ubi maiorem partem bonorum possident, & assiduè versantur, respondebunt, *Bart. ibid. Abb. in c. Ex parte.* 15. *n.* 8. *h. t.* quamquàm aliqui pro *Et* legunt *Aut*, & consequenter dicant, quòd ex assidua, sive frequenti conversatione, seu commoratione alicuius in loco aliquo, contrahatur quasi domicilium, ut conveniri ibidem possit, etiamsi maiorem, vel certam partem bonorum ibidem non habeat, quia, si utrumque concurrat, & possessio maioris partis bonorum, & assidua, vel frequens commoratio in aliquo loco, tum potiùs contrahitur verum domicilium, & non tantùm, *Quasi. Innocent. in cit. c. Ex parte. n.* 1. *& Abb. ibid. n.* 8. *h. t.*

XX. Quæritur sextò. An heres debeat conveniri in suo domicilio, an verò in domicilio defuncti? Resp. si heres conveniatur ex persona, vel contractu defuncti, vel quasi contractu; tum sequitur forum defuncti, & conveniri debet in loco domicilij, ubi defunctus debuit, quamvis proprium domicilium ibi non habeat; uti sumitur *ex l. Heres absens.* 19. *in princ.* & ibi *Gl. marg. lit. a. ff. de judic. Bart. in l. Si fideicommis-*

commissum. 50. n. 1. ff. eod. Ratio est, quia defunctus, & heres censentur eadem persona, & universum Jus defuncti transit in heredem, & consequenter etiam domicilium, saltem quoad effectum sortiendi forum, ita, ut in domicilio defuncti conveniatur, quia, cùm id pertineat ad executionem obligationis contractæ per defunctum, non debet ex persona heredis conditio obligationis mutari, *l. 2. §. Ex his. ff. de verb. oblig.*

Ubi tamen ulteriùs distinguendum est: nam vel Judicium jam est susceptum per ipsum defunctum: & tunc heres debet respondere in Judicio eo loco, ubi defunctus primùm conventus fuit, etiamsi ipse heres alibi domicilium habeat, neque aliàs jurisdictioni loci illius sit subjectus, & sive ibi existat, sive non, *l. Is, qui Romæ. 34. ff. de judic.* & ibi *Gl. V. Debet.* nam, ubi Judicium cœptum est, ibi quoque finiri debet, *l. Ubi. 30. ff. eodem.* Vel Judicium nondum susceptum fuit cum defuncto, saltem per citationem ipsius: tunc heres conveniendus est in loco, ubi defunctus debuit, aut potuit, si ibidem reperiatur, aliàs non, *cit. l. Heres. in princ. Zæsius in Comment. ff. de judic. n. 72.* Quare hoc casu heres in loco domicilij proprij, vel ubi bona hereditaria sita sunt, conveniri poterit, *juxta c. ult. h.t.*

§. IV.

Quomodo constituatur forum, ratione delicti?

XXI. Assertio 1. Ratione delicti sortitur quis forum, & subjicitur jurisdictioni eius Judicis, in cuius territorio deliquit, etiamsi aliàs ei non sit subjectus, *c. ult. h. t. c. 1. de raptorib. Auth. Qua in Provincia. C. ubi de criminib. agi oport.* ubi dicitur, quòd hoc jus sit perpetuum, id est, generale, *Gl. ibid. V. Jus perpetuum.* Ratio est, quia maximè congruit, ut scelera eo in loco publicè puniantur, ubi perpetrata sunt, tum ad exemplum aliorum, ut à criminibus abstineant, aliorum punitione deterriti: tum ut publica vindicta, & satisfactio fiat illi Reipubl. quæ læsa, seu injuriâ affecta fuit: tum denique, quia in loco delicti faciliùs, & commodiùs inquiri potest de auctore occulto criminis, & probari delictum, *Covarr. practic. qq. c. 11. n. 3.*

Idémque statutum habetur de Clericis delinquentibus, extra domicilium, vel locum beneficij, in quo resident, ut puniantur in loco, ubi commissum
„ est delictum: *in c. Postulâsti. 14. h.t.* Nam, cùm
„ quæsitum esset ex Innocentio III. si Beneficiatus
„ v. g. Parochus habeat Ecclesiam, vel beneficium in
„ una Diœcesi, in qua residet, sed domicilium patri-
„ monij sui in alia Diœcesi, ibique delinquat, utrùm
„ ab Episcopo, in cuius Diœcesi delictum commis-
„ sum est, judicari, & puniri possit: præsertim, si sit
„ tale delictum, propter quod reus sit deponendus
„ ab officio, vel privandus beneficio, quod in
„ alia Diœcesi habet? Respondit Papa, quòd ab
„ Episcopo loci, in cuius Diœcesi deliquit, sententia
„ privationis, vel depositionis in eum promulganda,
„ & ferenda sit: sed ab Episcopo, in cuius Diœcesi
„ beneficium obtinet, ea executioni mandari debeat.

XXII. Ubi notandum primò, Dupliciter intelligunt, & exponunt hoc *c. Interpretes*; ut notat *Gl. hîc in princ. & Abb.* Primò, quòd Episcopus delicti debeat ferre sententiam tantùm super crimine; sed Episcopus beneficij sententiam privatoriam beneficij. Secundò, quòd Episcopus delicti debeat ferre sententiam, etiam super privatione beneficij, sed Episcopus beneficij eam executioni mandare, quæ expositio posterior est magis conformis litteræ, & textui. Ratio est, quia Clericus delinquens in alienâ Diœcesi, ratione delicti, subjicitur jurisdictioni illius Episcopi: adeóque potest ab eo puniri, & privari beneficio, sive promulgare pœnam privationis à jure decretam in eundem, etiamsi in aliena Diœcesi resideat, quamvis possessionem beneficij ei auferre non possit; sed realis executio sententiæ debet fieri per Judicem, vel Episcopum loci, in quo situm est beneficium; ut colligitur ex *hoc c.* ubi Episcopo beneficij tantùm relinquitur, & reservatur executio sententiæ, non autem privatio: nam, cùm titulus beneficij sit penes Clericum, ac veluti ossibus eius inhæreat, seu personam afficiat, potest Judex delicti eundem privare jure beneficij, vel potiùs privatum declarare: quia ipsa persona quoque, ratione delicti, est ei subjecta, quamvis actualiter exequi non possit sententiam latam in reum, vel pœnam extra suum territorium; sed sententia de facto executioni mandabitur per illum Episcopum, in cuius territorio beneficium situm est, *Hostiens. hîc V. Sententia. & Abb. n. 3. & 7.*

Notandum secundò. Quamvis in casu huius c. Clericus ille, præter domicilium habitationis, quod habuit, ratione beneficij in Diœcesi, in qua situm erat beneficium, seu Ecclesia, in qua ipse residebat, habuerit etiam domicilium paternum, seu originis, ratione patrimonialium bonorum, quæ sita erant in Diœcesi illa, in qua deliquit, & sic ab illo Episcopo duplici nomine, non tantùm ratione delicti, sed etiam ob domicilium acquisitum ratione bonorum paternorum, puniri potuerit, dum ibi existeret: Papa tamen in responsione data se fundat in eo, illúdque solùm æstimat, quòd in Diœcesi illa deliquit, nullâ mentione factâ de alterutro titulo, quia ratione delicti etiam persona subjicitur jurisdictioni Judicis loci, in quo delictum commissum est, ita, ut ab eo puniri possit, ut mox magis declarabitur.

XXIII. Assertio 2. Si delinquens deprehendatur in loco delicti, potest pœnâ tam corporali, quàm pecuniariâ, pro qualitate delicti, puniri à Judice eiusdem loci, vel etiam à Judice Ecclesiastico loci illius excommunicari; quia tunc subditus est ratione delicti Judici loci, & quoad personam, & quoad bona, vel beneficia etiam alibi sita, *juxta cit. c. Postulâsti. & l. 1. C. ubi de crim. agi oport.* Si verò egressus sit ex territorio, in quo deliquit, tunc vel citatione præventus, sive citatus est, antequam egrederetur: & tum potest etiam absens, & extra territorium existens iterum citari, & propter contumaciam excommunicari, quia per citationem in territorio factâ comprehensus est, & subjectus in ordine ad hanc causam: vel citatione non est præventus, & tunc absens citari potest verbaliter per edictum in loco delicti promulgandum, & valvis portarum, vel Ecclesiarum affigendum, non quidem ad hoc, ut quidquam in personam eius decernatur, cùm per egressum ex territorio jam desierit esse subditus quoad personam, adeóque ad personaliter com-

paren-

parendum compelli non possit; *juxta Clem. 2. de sent. & re judic.* sed in ordine ad hoc citari potest reus absens, ut, si contumaciter non compareat, aut requisitus aliter satisfacere nolit, immissio fiat in possessionem bonorum, si qua in loco delicti habet, vel si ibi non habeat, in bona alterius territorij, vel Diœcesis immissio decernatur, requisito tamen priùs Judice eiusdem loci, *Arg. c. 2. §. Contrahentes. h. t. in 6.* quia ratione delicti obligatus manet ad satisfaciendum pro injuria, aut damno; ideóq; bona illius occupari possunt, *Abb. in cit. c. ult. n. 6. 7. 8. 9. & 10. h. t. & ibid. Imol. n. 7. Laym. de jurisd. ordin. concl. 18.*

XXIV. Porrò, quod dictum est, delinquentem sortiri forum in loco delicti, id extenditur Primò, ad quodvis delictum, sive illud sit publicum, sive privatum, ordinarium, vel extraordinarium, *l. 1. Junct. Gl. V. Quæ legibus. & V. Extra ordinem. C. ubi de crim. agi oport.* Secundò extenditur, ut procedat, etiamsi delinquens sit persona in dignitate constituta; ut si Episcopus in aliena Diœcesi, vel Archiepiscopus, extra provinciam suam, delinquat, ab ordinario eius loci Episcopo puniri poterit, quia extra territorium suum censetur, ut persona privata, *Arg. l. 3. ff. de offic. præsid.* non item ab Episcopo Suffraganeo ipsius Archiepiscopi delinquentis, cùm inferior in superiorem suum jurisdictionem ordinariam exercere non possit. *c. Cum inferior. 16. de maior. & obed. Abb. in cit. c. ult. n. 6.* & ex communi etiam tradit *Clar. in pract. crim. §. fin. q. 35. n. 14.* Tertiò, extenditur etiam ad exemptos Regulares, & seculares, qui ratione delicti commissi, in loco secundùm se non exempto, ab Ordinario loci citari, & puniri possunt perinde, ut peregrini, *Felin. in cit. c. ult. n. 5. h. t.* quamvis Archiepiscopi, & Regulares privilegia Apostolica habeant, ut etiam ratione delicti à locorum Ordinariis exempti sint, teste *Tabiena V. Excommunicatio. 4. n. 2.* quibus tamen privilegiis, quod ad Regulares attinet, nonnihil derogatum est per *Concil. Trident. sess. 6. c. 3. de reform. & sess. 25. c. 14. de regul.* Sed de hoc alibi. Illud certum est, quòd Clericus delinquens non possit conveniri, vel puniri à Judice seculari loci, in quo deliquit, sed coram suo Judice Ecclesiastico conveniri debet, & ab eo puniri: nisi in casibus jure exceptis; in quibus propter delictum perditur privilegium Clericale, seu fori Ecclesiastici, *Abb. in cit. c. ult. num. 11.* de quo etiam alibi.

XXV. Limitatur autem primò tradita doctrina, quòd delinquens in alieno loco, sortiatur ibi forum, ut procedat solùm, si peregrinus, seu advena transgrediatur eas leges, quibus & ipse obligatur; quia videlicet Juris Divini sunt, ut si adulterium committat; vel Juris communis positivi, ut si in Quadragesima carnes comedat; nam si peregrinus violet leges, vel statuta propria, ac particularia loci, in quo pro tempore versatur, non ideo citari, aut puniri potest à Judice loci, cùm ea non observando, nihil deliquerit, neque isdem obligetur. Nam juxta communiorem, & probabiliorem sententiam DD. peregrini, seu viatores non obligantur particularibus legibus, seu statutis, & consuetudinibus loci, in quo ad breve tempus morantur, quia non acquirunt ibi forum, neque subjiciuntur jurisdictioni ordinariæ Magistratûs loci, *l. Hæres. 19. §. Proinde. ff. de judic.* nisi ibi contrahant, vel delinquant. Unde si carnium comestio sub pœnâ excommunicationis in Diœcesi aliqua sit prohibita, peregrinus carnes comedens excommunicationem non incurret, *Laym. de jurisd. ord. concl. 9.*

XXVI. Limitatur secundò. Licèt in foro externo, & contentioso efficiatur aliquis subditus eius Judicis, in cuius territorio deliquit: non tamen in foro interno Sacramenti Pœnitentiæ subjicitur aliquis Ordinario, in cuius Diœcesi, aut parochia deliquit, *Abb. in cit. c. ult. n. 7.* & *c. Cum contingat. 13. n. 29. h. t. Covarr. pract. qq. c. 11. n. 4.* Rationem differentiæ hanc assignat *Abb. c. l.* quia reus delinquendo in foro externo, Rempublicam offendit, ideóque ad aliorum exemplum, ut ab eiusmodi delictis deterreantur, puniri debet in loco, ubi deliquit, *l. Capitalium. 28. §. Famosos. ff. de pœn. Auth. Ut nulli Judicum. §. Si verò, quis. collat. 9. Novel. 134.* At verò in foro pœnitentiali imponitur pœnitentia ad tollendam offensam Dei, sive ad satisfaciendum injuriæ Deo illatæ, & ideo in hoc foro subjicitur aliquis tantùm pastori proprio, *juxta c. Omnis utriusque 12. de pœnit. & remiss.* quem Deus, suo loco, Vicarium constituit homini.

XXVII. Limitatur tertiò. In territorio alieno sortitur quis forum solùm, propter delictum ibi commissum: at verò ob delicta alibi commissa non potest peregrinus puniri, cùm ratione eorum non sit subditus, nec ibi deliquerit. V. g. Advena hìc furatus est equum, cum quo fugit Augustam, is non potest, propter hoc furtum, puniri Augustæ, quamvis ad requisitionem Magistratûs Dilingani ad ipsum fur remitti debeat, vel saltem possit; ut ex communi docet *Clar. §. fin. q. 38. n. 16. Covarr. cit. c. 11. n. 9. Farinac. in prax. crimin. l. 1. tit. 1. q. 7. n. 7.* Contrarium tenet *Bart. in l. Si dominium. 48. n. 2. ff. de furtis.* Eámque sententiam in plurimis locis in praxi servari, testantur DD. *citt.* Nihilominus tamen sententia negativa, quòd puniri non possit in loco, ad quem, cum re furtiva aufugit, est de jure verior, & æquior, quia vera injuria, & proprium furtum, & consequenter etiam actio furti ad pœnam oritur ex prima rei contrectatione, seu ablatione, quamvis postea continuetur nova actio, *l. Ei qui. 9. ff. de pactis.* nec est novum furtum. *l. Insiciando. 67. §. Infans. ff. eod. Covarr. cit. loc. Fachin. l. 9. Controv. c. 19.*

Excipitur primò, nisi statutum loci sit, ut fur famosus, sive qui plura, v. g. tria furta fecit, suspendatur in furca: tum enim tertium furtum in alio loco commissum aggravatur ex duobus furtis extra illud territorium commissis, ita, ut talis fur sit suspendendus in loco, ubi tertium furtum fecit. *Arg. l. 3. & ibi Gl. C. de Episcop. aud. Clar. l. 5. Sent. §. Furtum, n. 10.*

Excipitur secundò, nisi consuetudo alicubi sit, ut, si is, qui deliquit in uno loco, fugiat ad civitatem confœderatam, ibi capi, & puniri possit propter fœdus cum civitate, in qua reus deliquit, licèt illi non sit subditus, nec ratione domicilij, nec ratione originis; ut post *Bart.* docet *Farinac. c. l. n. 6.*

Excipitur tertiò vagabundus, sive, qui nullibi domicilium fixum habet: is enim, cùm ubique locorum forum fortiatur, ideo in foro externo, propter delicta ubivis commissa puniri potest; ut docet *Gl. in l. 1. V. Reperiuntur. C. Ubi de crim. agi oport. Covarr. cit. c. 11. n. 7. Farinac. l. c. n. 13. Diaz. in pract. can. c. 9. in fine.* & in foro Sacramentali Pœnitentiæ ubique de iisdem potest absolvi. *Laym. De jurisd. ord. concl. 10.*

Excipitur quartò, nisi quis, ob gravissimum crimen proscriptus sit, ita, ut possit, ubicunque locorum reperitur, occidi: tum enim saltem intra territorium proscribentis ubique occidi poterit; de quo videri potest *Clarus* §. *Homicidium. n.* 52. *& seqq. Laym. l.* 3. *Theol. mor. tr.* 3. *p.* 3. *c.* 2. *n.* 2. *&* 3.

Excipitur quintò, quando fur rem subtractam alienavit, quia pretium non succedit loco rei, *Decius decis.* 104. *in Collectan.*

XXVIII. Assertio 3. Si delictum inchoatum sit in uno loco, seu territorio, in alio autem perfectum, & consummatum, ut, si v. g. aliquis ejaculetur sagittam, vel sclopum in territorio Episcopi Augustani, & occidat hominem existentem in territorio Palatinatûs Neoburgici, tali casu, licèt probabile sit, quòd Judex competens sit Iudex loci, in quo delictũ perfectum est, & homo occisus, & non Judex loci, in quo delictum inchoatum est, & unde sagitta emissa est; ut docet *Bart. in l. Libellorum.* 3. *n.* 7. *ff. de accusat.* quem sequitur *Felin. in c. ult. n.* 14. *h. t.* probabilius tamen est, quòd Judex utriusque loci contra reum procedere possit, eúmque citare, ac punire, datúrque inter ipsos Judices locus præventioni; ut ex communiore docet *Abb. in cit. c. ult.* 25. *Clar.* §. *Fin. q.* 38. *n.* 9. *Farinac. cit. q.* 7. *n.* 46. *Laym. de jurisd. ord. concl.* 11. Nam reus in utroque territorio deliquisse censetur; sicut apertè colligitur ex *l.* 1. ibi: *Ubi commissa, vel inchoata sunt. C. Ubi de crim. agi oport.* Sicut etiam, si quis in confinijs duorum territoriorum hominem occidat, ratione delicti subjectus est jurisdictioni utriusque loci. *Abb. c. l. n.* 26. *Clar. cit. loc. n.* 11. *Farinac. n.* 51. *arg. l. Arbor.* 19. *ff. comm. divid.* ubi dicitur: *Arbor, quæ in confinio nata est, ad utriusq; fundi dominũ pertineat.* Quòd si Titius existens in uno territorio mandet delictum fieri, v. g. hominem occidi, vel Clericum percuti in alio territorio; tum mandans non in loco mandati, sed in loco, ubi delictum commissum, seu mandatum executioni datum est, sortitur forum ratione delicti, ac puniri debet à Judice ejusdem loci. Ratio est, quia regulariter non punitur quis v. g. pœnâ homicidij ordinariâ, propter solum mandatum, nisi effectus fuerit secutus, & delictum actu sit consummatum: ergo non locus mandati, sed ubi delictũ factum est, inspiciendus est, cùm mandans non obligetur ad pœnam ex solo mandato, sed ex delicto propter mandatum secuto, quod alibi est consummatum; ut ex communi docet *Abb. c. l. n.* 27. *Clar. c. l. n.* 6. *Fachin. l.* 9. *Contr. c.* 25. Idque sumitur ex *l. Heres.* 19. §. *Apud Labeonem. ff. de judic. & l. Si ut proponitur.* 61. *ff. de fidejuss.* ubi habetur, quòd mandator forum sortiatur in loco contractûs: ergo etiam in loco delicti, cùm eadem quoad hoc sit ratio, &, quod quis per alium facit, per se ipsum facere videtur, *reg. jur.* 72. *in* 6. & qui mandavit, dejecisse videtur. *l.* 1. §. *Dejecisse. ff. de vi, & vi arm.* & tam mandans, quàm mandatarius tenetur ex eodem facto, sive delicto.

Contrarium tamen tenet *Farinac. c. l. n.* 48. Cujus sententia vera est, si agatur de pœna extraordinaria, vel etiam ordinaria delicti, quæ imponitur alinando propter solum mandatum, & affectum, seu conatum, etsi effectus non sit secutus, ut in crimine Assassinatûs *arg. c.* 1. *de homic. in* 6. vel læsæ Majestatis, juxta *l. Quisquis.* 5. *C. ad leg. jul. maiest.* Tum enim tam mandans, quàm mandatarius, qui in loco mandati illud acceptavit, ibidem puniri possunt, cùm in loco mandati commiserint delictum; ut rectè quoad hoc notat *Farinac. c. l.* Quod autem de mandante dictum est, idem etiam obtinet in eo, qui ratum habet in uno loco delictum, v. g. homicidium, quod suo nomine in alio territorio commissum est; ut ex communi docet *Clar. c. l. n.* 7. *Farinac. c. l. n.* 52.

Illud certum est apud omnes, si quis lethaliter vulneravit hominem in uno loco, isque inde abiens decedat in alio territorio, reus puniendus erit à Judice loci, ubi vulnus inflictum est, non ubi homo mortuus est; quia ibi censetur commissum delictum, videlicet homicidium, ubi illius causa efficax est posita, & in subjectum derivata, & ibi videtur interfectus, ubi fuit percussus. *arg. l. Ait lex.* 21. §. 1. *ff. ad leg. Aquil. Bart. in cit. l.* 3. *n.* 6. *ff. de accusat. Laym. de Jurisd. ordin. concl.* 11.

XXIX. Assertio 4. Si reus ex loco delicti fugiat ad aliud territorium, tum spectato Iure communi, si territorium illud sit sub eodem Principe, v. g. Imperatore, vel Rege, Judex requisitus à Judice delicti, vel Iudice domicilij, reum capere, & remittere debet; ut constat ex *l. Si cui.* 7. §. *Fin. ff. de accusat. & l. Capitalium.* 28. §. *Famosos. ff. de pœn. & ex Auth. Ut nulli Iudicum & c.* §. *Si verò quis comprehensorum. coll.* 9. *Nov.* 134. *& ibi Gl. Comprehendere.* non item, si ab eodem remissio petita non fuerit; tum enim non tenetur remittere, etsi possit, si voluerit; ut docet *Covarr. pract. qq. c.* 11. *n.* 5. §. 4. *Erit advertendum. Farin. cit. q.* 7. *n.* 29. *in fine. &* 38. Ratio est, quia tunc unus Judex alterum juvare debet, ne crimina in Regno impunita maneant, majórque licentia delinquentibus fiat. Quòd si territorium, ad quod fugit reus, sit sub alio Principe; tum reus remitti non debet, neque ad id Judex loci, in quo moratur reus, cogi potest, nisi rogatus à Judice delicti ultro annuat: potest tamen Judex delicti instare apud Judicem, in cuius territorio reus degit, ut eum arrestando compellat ad satisfactionem, pro damno, & injuriâ ipsi parti offensæ illatâ: nam, sicut quilibet debitor fugitivus, vel de fuga suspectus, ad petitionem creditoris, capi, & conveniri potest, ubicunque reperiatur, quandoquidem non est spes, quòd ad locum Judicis competentis rediturus est: ita & delinquens fugitivus poterit accusari ab offenso, seu læso, ubicunque reperitur, ad satisfactionem pro injuria, & damno præstandam. *Covarr. c. l. n.* 10. *Farinac. c. l. n.* 30. Sed personam secundùm se neuter Judex, neque delicti, ex cujus territorio reus fugit, neque Iudex loci, ad quem fugit (si is Iudex domicilij, vel originis non sit) ob delictum punire potest, nisi in casibus supra *n.* 27. exceptis, idque per accidens censeri debet, ob defectũ Iurisdictionis. *Farinac. c. l.*

XXX. Quare circa remissionem delinquentis ad Iudicem loci, ubi delictum commisit, inprimis distinguendum est, an Iudex, à quo petitur remissio, & Iudex delicti sint sub eodem Principe, an sub diversis. Priore casu, vel Iudex, à quo remissio petitur, habet jurisdictionem in reum, ut quia ipsi subjectus est, ratione domicilij: & tunc, si petatur à Iudice delicti, Iudex domicilij reum remittere debet, *cit. Auth. Ut nulli. §. Si verò quis.* nisi Iudex domicilij jam cœperit cognoscere de crimine; tunc enim, si priùs non fuit petitus reus, non tenetur eum remittere, quia res

jam

jam non est integra, & ubi Iudicium cœptum est, ibi perfici debet. *l. Ubi. 30. ff. de Iudic. Covarr. pract. qq. c. 11. n. 6. Fachin. cit. l. 9. c. 21.* Vel Iudex, à quo peritur, ut reum remittat, nullam in eum Iurisdictionem habet, ita tamen, ut uterque sub eodem Principe sit: & tunc debet eum remittere ad Judicem delicti. *Auth. de defensorib. civit. §. Audiunt. coll. 3. Nov. 16.* nam, quamvis Judex, à quo petitur remissio, non habeat Iurisdictionem in reum, nec ratione originis, vel domicilij, nec contractûs, nec delicti; potest tamen, ac debet requisitus eum remittere ad Iudicem loci, ubi deliquit, puniendum: quia sic Iuris ordo postulat, ut unus Judex, ac Magistratus alterum juvet, ne delictum remaneat impunitum. *Covarr. l. c. Fachin. cit. l. 9. c. 22.*

Posteriore verò casu, si Judex loci, ubi delictum commissum est, petens remissionem Rei, & Judex requisitus loci, in quo detinetur Reus, sint sub diversis Principibus, praxi, & consuetudine receptum est, ut non fiat remissio: quamvis, talem consuetudinem non valere, cùm Iudex requisitus non possit punire reum ob defectum Iurisdictionis, tradant *Covarr. cit. c. 11. n. 12. Fachin. cit. l. 9. c. 23.* Quia est contra rationem naturalem, quæ dictat, delicta non debere manere impunita; etsi contrarium teneat *Farinac. c. l.* ut suprà dictum.

XXXI. Verùm secundùm consuetudinem hodie communiter receptam, non fit remissio rei ad Judicem loci, ubi deliquit; sed reus punitur, ubi capitur, vel deprehenditur, ob delictum alibi commissum, teste *Claro §. fin. q. 38. n. 20. & Farinac. c. l. n. 28.* Qualis consuetudo in Germania quoque viget, ubi nulla fit remissio ad Judicem delicti, sed quivis criminosus in Imperio, eo loco, ubi repertus fuerit, forum sortitur, & puniri potest: quia consuetudo Iurisdictionem dare potest, nisi Judex captivitatis, ob Jus amicitiæ, & vicinitatis, sponte remittere velit reum ad Iudicem delicti, aut domicilij; quæ remissio plerumque fieri solet, datis reversalibus litteris ipsius Magistratûs, aut Domini remissionem petentis, quòd videlicet huiusmodi remissio Iurisdictioni remittentis non sit præjudicio futura; ut tradit *Gail l. 1. de pace publ. c. 16. n. 30. & 31. Laym. l. 3. Theol. mor. tr. 6. c. 5. n. 15.*

Deinde etiam spectato Jure communi, nulla est obligatio remittendi reum ad locum delicti in criminibus levibus, sed tantùm in gravioribus, seu atrocibus: imò neque in his locum habet, quando de crimine agitur solùm civiliter, ad pœnam parti læsæ applicandam; tum enim non punitur reus vindictâ publicâ ad exemplum populi, ut tollatur scandalum: adeóque cessat ratio, ob quam fit remissio ad locum delicti. *Abb. in c. Fin. n. 15. h. t. Covarr. cit. c. 11. n. 7. §. 8. Remissioni. Clar. cit. q. 38. n. 23. & 24. Farinac. c. l. n. 36. & 37.*

Denique communiter DD. id limitant in vagabundo, in quo remissio locum non habet, cùm, ubicunque fuerit inventus, puniri possit, *l. 1. C. Ubi de crim. agi oport. & ibi Gl. V. Reperiuntur in 3. resp.* Sed contrarium tenet *Abb. in cit. c. fin. n. 21. Covarr. c. l. n. 7. §. Septimò sunt. Farinac. cit. q. 7. n. 14.* Nam & ratio, ob quam fit remissio rei, in vago locum quoque habet, videlicet, ut puniatur in loco, ubi deliquit, ad terrorem aliorum, & scandalum tollendum, & ut satisfiat Reipubl. læsæ, præsertim cùm illa remissio fiat, sine injuria alicuius Iudicis; ideóque fieri debet, si petatur. Nec obstat, quòd vagabundus, ubicunque reperitur, puniri potest; nam etiam qui alibi deliquit, in loco domicilij puniri potest, & tamen, si à Iudice domicilij nondum punitus fuit, remitti debet ad Iudicem delicti, eo petente. *Abb. c. l.* Quòd si non petatur remissio, vagus puniri debet, ubi reperitur, *cit. l. 1. Fachin. cit. l. 9. c. 24.*

XXXII. Ex dictis infertur, si Clericus crimen committat in Diœcesi Augustana, propter quod etiam secundùm Ius puniri debet, & inde fugiat ad aliam quamcunque Diœcesin, potest eum Episcopus loci, in quo reperitur, citare, & capere, non tamen punire, sed remittere eum debet ad Episcopum loci, in quo deliquit, vel ad Episcopum, in quo reus domicilium habet, vel beneficium; nisi consuetudo Regionis permittat, ut puniri possit in loco, ubi reus versatur, juxta suprà dicta. Ratio est, quia omnes Episcopatus, seu Diœceses sunt sub eodem Principe, videlicet Papâ, & Iure communi Canonico quoque statutum est, ut delinquentes, seu facinorosi condignè puniantur, ideóque unus Episcopus alterum juvare potest, & sæpe debet. *Franc. in c. 1. §. Contrahentes. n. 13. h. t. in 6. Laym. de jurisd. ordin. concl. 12.* Ubi addit, id maximè procedere, si reus in excommunicatione, vel aliâ censurâ, sive à Iure, sive ab homine inflictâ contumaciter persistat, quia tunc continuò delinquit, & Ecclesiam offendit, adeóque aliquo modo Iurisdictioni Episcopi, in cujus Diœcesi pro tempore versatur, est subjectus, qui eum saltem compellere poterit, ut se emendet, & absolutionem à censura petat.

XXXIII. Assertio 5. Si reum fugientem in aliud territorium, Officiales, seu Ministri Iudicis, seu Magistratûs loci delicti persequantur, desistere debent ab ejus persecutione, postquam reus fines territorij sui excessit, quia in alieno territorio, sine licentia domini illius territorij, non licet realiter capere reum, cùm per hoc violaretur aliena Jurisdictio: adeóque sic captus, contra Jura, statim relaxari, & dimitti debet, seu pristinæ libertati restitui; ut ex communi docet *Farin. cit. q. 7. n. 40. & 41. Gail l. 1. de pace publ. c. 16. n. 26. & 27.* Excipitur, nisi sint grassatores, prædones, latrones, aut similes pacis publicæ turbatores, quorum persecutio in Imperio extra territorium persequentis continuari potest, & eò loci, ubi deprehenduntur, Iudici sisti possunt, juxta Constitutionem Imperialem Anno 1559. Augustæ promulgatam; ut tradit *Gail c. l. n. 25.*

Similiter potest Prælatus Ordinis, vel ex mandato ejusdem, quilibet alius Iudex ubique capere, & reducere Religiosos fugitivos, & Apostatas, etiam non implorato auxilio brachij secularis, quia personaliter, ratione voti obedientiæ, obligati sunt Prælato suo. *Arg. l. 1. C. Ubi quis de Curiali &c.* Ubi Baldus generalem Regulam tradit, quòd omnes, qui perpetuam obedientiam debent, si ab obedientia fugiant, possint propriâ auctoritate capi, & ad obedientiam reduci; ut, si Religiosus fugiat à Monasterio, vel uxor à viro, vel servus, seu mancipium à Domino: sicuti etiâ furem, vel alium debitorem aufugientem persequi licet, &, quæ portat, ei auferre. *l. Ait Prætor. 10. §. Si debitorem. ff. Quæ in fraud. credit.* Dummodo causa sit notoria, seu non sit quæstio de subjectione perso-

næ, sive obedientiâ, aut subtractione injustâ rei ablatæ: nam alioquin, si res dubia, seu quæstio sit, ut, quia fugitivus negat, se ad obedientiam teneri, vel habere maritum, aut dominum, aut injustè subtraxisse rem secum ablatam; tum captus Iudici loci præsentandus erit, ut causâ cognitâ, si deprehendatur ab obedientia fugisse, vel injustè rem subtraxisse, persona fugitiva reducatur, vel res ei auferatur; ut docet *Bart. in cit. §. Si debitorem. n. 2. & Avila de censur. p. 2. c. 3. dis. 2. dub. 4.* ubi rationem hujus doctrinæ reddit, quia talis captio fit, non tam per modum Iurisdictionis, quàm per modum dominij, seu vindicationis, aut necessariæ defensionis.

Præterea, si miles in exercitu delinquat, tum belli Dux eum capere, & punire potest, etiam in alieno territorio: nam universitas Iurisdictionem prorogare potest; exercitus autem ex generali consuetudine universitatem constituit; ut docet *Bald. in l. 1. n. 24. C. de summ. Trinit.*

XXXIV. Assertio 6. Si advena, seu peregrinus in territorio alieno delinquat, tum, si factum in utroq; loco, vel jure communi sit prohibitum, puniendus est, secundùm statuta, & consuetudines loci, ubi deliquit, adeóque pœnis ibi statutis; ut docet *Bart. in l. 1. n. 20. C. de summ. Trinit. & ibid. Bald. n. 22. Clarus in prax. crimin. §. fin. q. 85. n. 3. Laym. de Iurisd. ordin. concl. 16.* Ratio est, quia delinquendo sortitur forum, & fit subditus Iurisdictioni loci, in quo deliquit. Idque procedit, etiamsi delinquens ignoret pœnitentiam statuto decretam, quia voluntariè delinquendo, per quandam consequentiam efficitur reus pœnæ, etiam nolens, & ignorans, nisi ea sit valde gravis, & extraordinaria, vel pœna statuti sit censura aliqua Ecclesiastica, quam nunquam incurrit aliquis ignorans, delicto annexam esse talem censuram. c. 2. *De Constit. in 6.* Quia illa supponit contumaciam, & virtualem contemptum potestatis Ecclesiasticæ, *Clarus c. l.* Nisi sit ignorantia crassa, aut supina, ut quia v. g. dubitat quis, num tale factum sub censura sit prohibitum, & nullâ, aut vix ullâ inquisitione præmissâ, facere aggrediatur; ut patet ex dictis *l. 1. tit. 2. n. 51. & 52.* Quòd si verò factum non sit prohibitum Iure communi, sed tantùm in loco delicti, per legem, aut particulare statutum loci, v. g. ut in die S. Vdalrici, qui in Augustana Diœcesi festus est, Missa audiatur, vel ne pridie Festi S. VVolfgangi carnes comedantur, tum peregrinus transgrediens tale statutum, non debet puniri, cùm eâ lege non obligetur, secluso scandalo, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. l. 3. de matr. dis. 18. n. 6. Laym. l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 12. n. 4. Clar. c. l.* Excipi tamen debent illæ leges propriæ loci, quæ specialiter spectant ad utilitatem, & tranquillitatem alicujus communitatis, aut pacificam communicationem peregrinorum cum incolis, v. g. ut nemo frumentum efferat, nemo noctu arma per plateas ferat &c. nam ejusmodi legibus etiam peregrini astringuntur; & consequenter, si eas violent, secundùm statuta loci, puniri possunt. *Sanch. c. l. n. 14. & Laym. n. 5.* Quamvis ob probabilem ignorantiam harum legum particularium peregrini à pœna excusentur. *Clar. c. l.*

* * *

§. V.

Quomodo, & quando constituatur forum ratione contractûs?

XXXV. Assertio 1. Ratione contractûs sortitur quis forum in loco, ubi contraxit, *c. Ult. & ibi Gl. V. Seu contractus. h. t.* Idque sumitur ex *c. 1. §. Contrahentes, eodem in 6.* ubi habetur, si alienigenæ, seu qui ex aliena Diœcesi sunt (sive de Provincia, sive etiam extra Provinciam sint, *Gl. hic V. Aliarum*) contrahant in Diœcesi Archiepiscopi (si sint de Provincia) non possunt ab eodem (Metropolitano, vel Officiali ejus) inviti trahi, seu cogi ad respondendum coram illis, super contractibus initis, nisi ibi reperiantur. Verùm, si citati comparere nolint, vel si malitiosè se occultent, ne citatio ad eos pervenire possit, tum Archiepiscopus (vel ejus Officiales) potest in bona eorum immissionem decernere, si qua in Diœcesi ipsius Archiepiscopi habeant contrahentes: alioquin verò denunciabitur Episcopo Diœcesano ipsorum, ut hujusmodi immissio fiat in bona eorum, quæ ibi habent.

XXXVI. Notandum primò, Ratione contractûs sortitur quis forum, si in loco, ubi contraxit, & incola non est, moram trahat, vel negotium ibi tractare cœperit, vel tabernam, officinam, pergulam, seu tentorium, aut horreum conduxerit ad vendendum, ibique distraxit, vel emit, sicut mercatores ad nundinas venientes facere solent: hi enim in loco contractûs conveniri possunt, & forum sortiuntur ratione suorũ contractuũ, etiamsi alibi domicilium habeant. *l. Heres. 19. §. Proinde. ff. de judic.* Secus est de viatore, seu peregrino, qui in loco alieno, per quem transit, aut in quo non diu moraturus est, contrahat; non enim potest ratione talis contractûs, ibi conveniri, si alter contrahens cum peregrino sciat, eum statim iterum discessurum, sed in loco domicilij sui conveniendus est: nam durissimum foret, quotquot locis quis navigans, vel iter faciens delatus est, tot locis se defendere; ut dicitur *in cit. §. Proinde.* Quare ratione solius contractûs, si nihil aliud concurrat, non sortitur aliquis forum; ut tradit *Gl. Magna in c. 1. §. Contrahentes. h. t. in 6.* Quòd si quis contrahat cum peregrino ignorans, eum brevi discessurum, poterit is conveniri in loco contractûs; ut colligitur ex *cit. §. Proinde.* per sensum contrarium, & docet *Abb. in cit. c. Ult. n. 33. Franc. in cit. c. 1. §. Nec etiam. n. 5. eod. in 6.* Nam probabilis ignorantia contrahentis cum viatore non debet ipsi obesse, & viator fuit in culpa, non manifestando conditionem personæ suæ ei, cum quo contraxit. Item, si peregrinus, qui contraxit, de fide, aut fraude suspectus sit, conveniri poterit in loco contractûs, vel saltem cogi ad satisdandum, quòd solvere velit in loco domicilij, secundùm *Gl. in cit. §. Proinde. V. Debebit,* & sumitur ex *l. 2. §. pen. junct. Gl. V. Solâ permissione. ff. de judic. Laym. de jurisd. ordin. concl. 17.* Et hinc etiam, si peregrinus in equo tuo transeat, quem tibi repetenti reddere non vult, potes eum cogere ad satisdandum, quòd se sistere velit in loco domicilij sui, alioquin equus sequestrabitur; ut ex Baldo tradit *Felin. in cit. c. ult. n. 20. h. t.*

Notan-

Notandum secundò. Potest præterea advena, seu viator in loco, ubi contraxit, conveniri, si vel natura contractûs, vel consuetudo loci postulare videantur, ut emptori, v. g. cùm pretium obtulit pro merce, statim ea tradatur, vel qui merces in foro, aut taberna emunt, statim pecuniam solvant; adeóque saltem tacitè actum sit, ut mox traditio rei, aut pecuniæ solutio fiat, nullâ fide habitâ de pretio; ut notat *Abb. in cit. c. ult. n.* 33. *Felin. ibid. n.* 19. & ita in dubio præsumitur, talem contrahentium mentem fuisse, nisi aliud ex circumstantijs appareat. *Franc. in cit. c.* 1. §. *Nec etiam. n.* 4. *h. t. in* 6. Cessante autem hujusmodi præsumptione, contrahentes in loco alieno, extra suum domicilium, universim loquendo, non possunt conveniri loco contractûs, nisi vel expressè, vel tacitè se obligent ad rem tradendam, vel pecuniam solvendam in loco contractûs. *cit.* §. *Proinde.* Id quod præsumitur in casibus jam allatis: alioquin verò contrahens cum advena statim discessuro eum convenire debet coram Iudice domicilij; ut ex dictis patet.

Notandum tertiò. Si quis in alieno loco, ubi domicilium non habet, institorem, seu factorem constituit, tum dominus conveniri potest coram Iudice loci illius, ubi negotium cum institore geritur, in ijs, quæ ad negotiationem hujusmodi pertinent, quia perinde est, ac si cum domino ibi contractum esset. *cit. l. Heres.* §. *Apud Labeonem junct. Gl. V. Defendere. ff. de judic. &* §. *ult. Instit. Quod cum eo, qui in alien. potest. &c.*

XXXVII. Notandum quartò. Quando scriptura requiritur ad substantiam contractûs, quia inter partes actum fuit, ut contractus redigatur in scripturam, seu instrumentum: tunc, si in alio loco confectum sit instrumentum, quoad facultatem conveniendi, attenditur locus, non contractûs, sed ubi confectum est instrumentum. *l. Contractus.* 17. *C. de fide instrum. Abb. in cit. c. ult. n.* 31. *h. t.*

Notandum quintò. Etsi reus, sive debitor respondere debeat in loco contractûs, si ibi inveniatur: potest tamen actor illum convenire in loco domicilij, vel contractûs, ubi maluerit. *Abb. in c. Si diligenti.* 17. n. 10. *h. t.* Et potest reus conveniri, non solùm ratione contractûs validi, sed etiam invalidi in loco contractûs, ut cognoscatur, an sit validus, nécne, & sive agatur ex contractu actione personali, sive hypothecariâ; ut ex *Barb. tradit Nic. Rodriq. c. Dilecti.* 17. *q.* 10. n. 16. *&* 17.

XXXVIII. Assertio 2. Qui forum sortitur, ratione contractûs, subjicitur jurisdictioni Judicis, seu Magistratûs loci, in quo contraxit, ita, ut, si contrahens ibi reperiatur, & subsistat, ab ordinario Judice citari possit in illa causa, &, si contumax sit, per censuras v. g. à Judice Ecclesiastico compelli ad comparendum, & respondendum: imò etiam capi, & incarcerari poterit, pro qualitate causæ. At verò postquam ex territorio, vel Diœcesi, in qua contraxit, excessit, tum ad comparendum personaliter per citationes, aut censuras invitus compelli nequit: si tamen requisitus, seu citatus non compareat, neque satisfaciat, fieri potest immissio in possessiones, seu bona illius, si qua in loco contractûs habeat: alioquin requirat Ordinarius alterius Diœcesis, seu territorij, ut is decernat immissionem fieri in bona, quæ citatus, & contumaciter absens, vel malitiosè se occultans, ne citatio ad ipsum perveniat, possidet, & obtinet in eodem loco; prout habetur *in c.* 1. §. *Contrahentes. h. t. in* 6. & explicat ibi *Gl. Magna. & Franc. n.* 1. 2. *&* 3. *Abb. in c. ult. n.* 36. *h. t.* Ratio est, quia, qui ratione contractûs sortitus est forum, non est subditus absolutè, sed tantùm in ordine ad locum, dum ibi existit; ac proinde dum præsens est, personaliter citari potest: non item dum est absens, sive postquam ex territorio egressus est, quia tum desinit esse subditus quoad personam; ideóque non potest ad personaliter comparendum per censuras compelli, nec, si citatus non compareat, excommunicari, vel aliter puniri, sed solùm Judex contractûs mittere poterit actorem in possessionem bonorum, ex primo decreto, quæ sita sunt in territorio, in quo contraxit. *Covarr. pract. qq. c.* 10. *n.* 4. *Laym. de jurisd. ordin. concl.* 18. Idémque dictum est de eo, qui sortitur forum ratione delicti. *Supr. n.* 23.

XXXIX. Porrò ad hoc, ut prædicta immissio in bona Rei sita in loco contractûs, fieri possit, requiritur, ut reus, seu debitor contumaciter absit, seu citatus non compareat, vel malitiosè se occultet, ne citatio ad eum pervenire possit, *cit. c.* 1. §. *Contrahentes. h. t.* Quòd si reus bona non habeat in loco contractûs, habeat tamen in loco domicilij, sive habitationis, potest Judex loci contractûs requirere Judicem domicilij Rei, ubi bona illius existunt, ut actorem in eorum possessionem immittat, *cit.* §. *Contrahentes. in fine, Covarr. cit. c.* 10. *n.* 4. *in fine.* Si verò reus, seu debitor nulla habeat bona, nec in loco contractûs, neque in loco domicilij: tunc Judex loci contractûs non potest quidpiam decernere in personam debitoris: quia, cùm absens sit, non est ampliùs subditus quoad personam; non item quoad bona, quia nullibi ea habet, ratione quorum subdatur Judici loci contractûs, vel alteri: potest tamen hoc casu actor, seu creditor petere debitum coram Judice domicilij ipsius rei, unâ cum damnis ei illatis ex mora debitoris, & expensis, ac interesse, ut colligitur *ex l. Heres.* 19. §. *fin. ff. de judic. Nic. Rodriq. in cit. c. Dilecti.* 17. *h. t. num.* 14. *& duobus seqq.*

XL. Ex dictis infertur, in contractibus regulariter non esse locum remissioni, sicut in delictis, ac proinde, qui in alieno territorio contraxit, & inde discessit, non est remittendus ad Judicem loci, in quo contractus est celebratus, sicut spectato Jure communi, qui in alieno territorio deliquit, & inde fugit, remittendus est ad Judicem delicti, si territorium, ad quod fugit, sit sub eodem Principe, ut dictum suprà *n.* 29. quia est alius modus procedendi in contractibus, *Abb. in c. ult. n.* 37. *h. t. Covarr. cit. c.* 10. & alij DD. communiter. Ratio diversitatis, quoad hoc, inter delicta, & contractus est, quia interest Reipublicæ, ut crimina puniantur in loco, ubi patrata sunt; adeóque, ut reus præsens sit in illo: quæ ratio cessat in contractibus civilibus, in quibus, si reus condemnetur, bona occupantur, *l.* 1. *C. de exec. rei judic.* Quod tamen limitatur Primò, si contrahens in ipso contractu renunciavit foro domicilij sui, tunc enim censetur se submisisse foro contractûs, ut ibi tantùm causa decideretur, eóque remitti debet, *Gl. in l.* 1. *V. Pro non dato. & ibid. Bart. n.* 3. *ff. Si quis in jus vocatus &c. Abb. c. l.* ubi tamen rectè addit, id non procedere in Clerico, quia is non potest renunciare foro suo, & consentire in alienum Judicem, sine licentia proprij Judicis.

Judicis. Secundò, quando agitur de rationibus reddendis, quæ eo in loco reddi debent, ubi quis administrationem gessit, quia ibi plenior, & amplior instructio totius rei haberi potest, *l. 1. & 2. C. ubi de ratiocin. agi oport. & cit. l. Heres.* §. 1. *Abb. c. l. Covarr. c. l. n. 4. in fine.* Tertiò, si in loco contractûs jam cœpta sit causa agi in Judicio, saltem per citationem Rei, tum ad locum contractûs fit remissio, ut ibi Judicium finiatur, *l. Ubi acceptum. 30. ff. de judic. Hiltrop. in proceſſ. judic. p. 1. tit. 2. n. 37.* Quartò, locum habet remissio in contractibus, si contrahens juramento præstito promittat, se in foro contractûs responsurum, *Covarr. cit. c. 10. n. 6.* Quintò, si quis non tantùm promisit solvere, sed etiam, quòd ibidem se velit sistere, tum ad eum locum remittere debet, quando de promissa solutione agitur, *Covarr. c. l. n. 6. §. 12. Ubi quis.* Et hinc obligatio obstagij, vulgò in die Laistung de jure tenet, & debitor monitus à creditore, ut se sistat, juxta obligationis formam, in loco convento, tenetur comparere, non recessurus, donec promissa adimpleat; ut tradit *Gail. l. 2. obs. 45. n. 1.*

XLI. Assertio 3. Non tantùm ratione contractûs, sive is nominatus sit, sive innominatus, sortitur quis forum, sed etiam ratione quasi contractûs: nam contractus hîc latissimè sumitur, non solùm pro contractu ultro, citróque obligatorio, uti est venditio, & conductio, ex quo ex utraque parte nascitur obligatio: sed pro omni pacto, sive utrinque, sive ex altera tantùm parte obligatorio, sive pro alio quolibet actu, ex quo obligatio oritur, ita, ut etiam hoc nomine comprehendatur administratio tutelæ, curæ, negotiorum alienorum gestio, transactio, donatio, & similia, *cit. l. Heres.* §. 1. *& l. Omnem. 20. ff. de judic.* ubi dicitur, in ordine ad hoc, ut quis conveniri possit in aliquo loco, *omnem obligationem intelligendam esse, ubicunque aliquis obligetur per se, vel per alium, sive delinquendo, sive contrahendo. Gl. ibid. V. Obligetur. & in c. ult. V. Seu contractûs h. t. Abb. ibid. n. 29.* non tamen sortitur quis forum in loco confirmationis contractûs, vel alterius actûs; quia confirmatio in forma communi facta nihil innovat, *Gail. l. 2. obs. 1. n. 4.* sicut etiam, quando agitur de distractu, sive de dissolutione, aut rescissione contractûs v. g. ratione doli, læsionis, ætatis &c. ut colligitur *ex l. In contractibus. 14. §. In omni. C. de non num. pecun.* ubi dicitur, exceptionem non numeratæ pecuniæ, quæ contra mutui contractum opponitur, proponendam esse in loco contractûs: quamvis aliqui dicant, non in loco contractûs, sed coram Judice Rei movendam esse quæstionem distractûs, sive petendam rescissionem contractûs, saltem jam perfecti; ut videre est apud *Barbos. in Collect. in c. ult. n. 5. h. t.* Similiter in contractu conditionali attenditur locus, in quo initus est, non verò locus, in quo conditio impleta est, *Barb. c. l. n. 4.*

XLII. Assertio 4. Si implementum contractûs, & solutio in alium locum destinata sit, tunc non in loco celebrati contractûs, sed in destinatæ solutionis loco, sive ubi quis, se soluturum, promisit, forum sortitur, ita, ut debitor, vel ibi, vel in loco domicilij sui, pro arbitrio actoris, conveniri possit; prout habetur *in l. Heres. 19. §. ult. ff. de judic.* nam contraxisse unusquisque in eo loco intelligitur, in quo, ut solveret, se obligavit, *l. 21. ff. de oblig. & act.* v. g. Titius emit fundum hîc Dilingæ, constituit autem, se pretium soluturum Augustæ; sanè non Dilingæ, sed Augustæ, ratione contractûs, forum constitutum censetur, nempe ut ibi, & non Dilingæ ratione solutionis conveniri possit, nisi hîc quoque domicilium habeat, *Gl. in c. 1. §. Nec etiam. h. t. in 6. Abb. in cit. c. ult. n. 30. extr. eodem.*

XLIII. Notandum hîc primò. Si contractu in uno loco celebrato inter aliquos, solutio in alio loco destinata sit, vel in loco domicilij actio instituatur, & contractus impleatur, utrinque verò circa contractum celebratum diversa sint jura, vel consuetudines: hoc casu, si quæratur, juxta cujus loci jura, vel consuetudines, contractus regulari debeat? respondetur sub distinctione; quia vel loquimur de judicii, seu litis ordinatione, quæ ex celebrato contractu oritur; tunc juxta jura, & consuetudines loci, in quo super contractu judicium exercetur, contractus regulandus est, *juxta l. 3. in fine. ff. De testibus.* v. g. civis Augustanus contraxit Norinbergæ, & Augustæ in loco domicilij convenitur ad implendum contractum; juxta jura, & stylum Curiæ Augustanæ processus judicialis instituendus est. Vel est sermo de litis, seu causæ decisione, vel ipsius contractûs solemnitate, & substantiâ; & tum semper locus contractûs inspiciendus est, & contractus subjicitur legibus illius loci, in quo verba obligatoria probata sunt, *Abb. in cit. c. ult. n. 30. & c. Quod Clericus. 9. n. 10. & 11. h. t. Gail. l. 2. obser. 123. n. 2.* v. g. statutum est Norinbergæ, ut contractus probetur tribus, vel quatuor testibus; Augustæ verò duo sufficiant: tunc inspicitur locus contractûs, quia id tendit ad decisionem causæ. Excipitur tamen contractus dotis, quam mulier repetere debet in domicilio mariti, ubi is degit, & juxta eius domicilij jura, non ubi promissio facta, vel dotale instrumentum conscriptum est, *l. Exigere. 65. ff. de judic.* nisi aliter conventum fuerit, *l. Heres. 19. §. Proinde. ff. eod.* Et hinc, si in loco domicilij mariti statutum sit, ut soluto matrimonio, conjunx superstes dimidiam partem, vel etiam totam dotis, vel donationis propter nuptias lucretur, id verò non obtineat in loco contractûs, tunc superstes conjunx eam lucrabitur, *Bart. in cit. l. Exigere. n. 1. l. Si fundus. 6. ff. De evictio.*

Notandum secundò. Tametsi per se, ac directè, qui certo loco solvere promisit, non possit conveniri, quàm in loco convento, tamen ne, si promissor nunquam ad locum destinatum veniat, elidatur actio, potest etiam alibi conveniri reus, seu debitor, ad præstandum creditori, quantùm suâ interest, solutionem non esse factam in loco, in quo ea promissa fuit, *juxta l. unic. C. Ubi conveniatur, qui certo loco dare &c.* dummodo locus, in quo petitur solvi debitum, sit idoneus, qualis est, ubi reus forum sortitur, ratione domicilij, contractûs, vel ob aliam causam, *Zæs. C. dicto tit. q. 1.*

Notandum tertiò. Contractus ex juris dispositione censetur esse initus in loco destinatæ solutionis, in ordine ad illum effectum tantùm, ut contrahentes ibi conveniri possint, & quoad ea, quæ respiciunt executionem contractûs: quoad alios verò effectus, si agatur de vi obligandi, vel formâ, & solemnitatibus requisitis ad contractû, potiùs attendi debet locus, in quo verba contractûs prolata sunt, quàm locus destinatæ solutionis, *Abb. in c. Si dilecti. 17. n. 5. et c. ult. n. 30. h. t.*

XLIV. Ce-

XLIV. Ceterùm, quod dictum est, eum, qui promisit, se soluturum in certo loco, ibi sortiri forum, & conveniri posse, id extenditur, ut, non obstante privilegio, quod alicui concessum est, ut non teneatur respondere, vel solvere, nisi in certo loco, v. g. loco domicilij: si tamen promittat, se in alio loco responsurum, vel soluturum, ibi conveniri possit; ut constat » *ex c. Dilecti. 17. h. t.* ubi habetur: quòd duo cives » Romani litteras à Sede Apostolica impetrârunt ad » Abbatem Parisiensem S. Genovefæ, contra Raba- » numEpiscopumDulmensem, propter quandam pe- » cuniæ summam illis debitam. Eo mortuo, Abbas » tanquam delegatus Papæ citavit Successorem Epi- » scopum, vigore rescripti contra antecessorem eius » impetrati: is excepit, Anglis à Sede Apostolica pri- » vilegium esse concessum, ut super causis pecunia- » riis, citra mare, conveniri non possint: ideóque Ab- » bas in causa ulteriùs non processit. Re delatâ ad » Papam Gregorium IX. is respondit, exceptionem » hanc non esse admittendam: quia, tametsi ponatur, » tale privilegium Anglis concessum esse, non tamen » ijs prodesset, qui se certo loco responsuros, vel so- » luturos adversariis promiserunt; cùm tales conve- » niri possint, tum in loco, ubi solvere promiserunt, » tum in loco domicilij. Quare mandat Papa Epi- » scopo Dulmensi, ut dictis civibus satisfaciat, tum » quoad pecuniam debitam, tum quoad expensas » justas, & moderatas, & damna illata, rejectis usu- » ris: alioquin idem Abbas habet in mandatis, ut » non obstante illo privilegio, in causa sibi commissa, » juxta tenorem priorum litterarum Apostolicarum, » sine mora, procedat.

XLV. Pro explicatione huius c. notandum primò. Si rescriptum à Sede Apostolica impetratum sit contra Prælatum, nomine Ecclesiæ suæ, & in causa eiusdem, ut quia v. g. mutuum accepit in utilitatem Ecclesiæ; tum eo mortuo, vel deposito, vi talis rescripti, etiamsi in eo proprium nomen Prælati expressum fuerit, successor conveniri potest; ut in casu hujus c. Ideóque obligatur ex contractu, sicut heres, *Gl. hic V. Contra. juncta Gl. marg. Innocent. hic, n. 1. & Hostiens. in princ. Abb. n. 7.* Secus est, si sit rescriptum personale, quod intuitu personæ emanavit; ut dictum *l. 1. tit. 29. n. 163.*

Notandum secundò. Privilegium generaliter concessum omnibus incolis alicuius Provinciæ, vel loci, comprehendit etiam Clericos, ita, ut illo uti possint, si velint, *Imol. hic num. 6. Abb. n. 3.* Unde in casu huius c. Episcopus Dulmensis rectè allegare potuit privilegium Sedis Apostolicæ omnibus Anglis concessum, etiam sibi competere, quòd scilicet non possit ad Judicium trahi ultra mare, quamvis ex alio capite non potuit illo uti, quia eidem renunciavit, ut mox dicetur.

XLVI. Notandum tertiò. Quamvis Clericus non possit expressè prorogare jurisdictionem Judicis non sui, sive alieni, sine consensu Superioris, *c. Significasti. 18. h. t.* de quo infrà; potest tamen tacitè, ob assistentiam Juris: ut in casu huius c. quia Episcopus Dulmensis promisit, se creditoribus suis responsurum, vel soluturum certo loco, censetur priori illi privilegio, quo poterat se tueri, ne ultra mare, vel extra Provinciam suam conveniatur, renunciâsse: quod facere potuit, quia illud privilegium non concernebat publicam utilitatem, sed privatum commodum, seu favorem privilegiati, cui quilibet renunciare potest: & ideo potuit cogi, ut privilegio illo non obstante, responderet, vel solveret in loco promisso, *Gl. hic V. Qui se certo loco*; & sic est iste casus specialis, in quo plus operatur consensus tacitus, quàm expressus; quia jus illi assistit, licèt aliàs regulariter expressus plùs operetur, *Innocent. hic n. 2. & Abb. n. 4.* Ratio est, quia, qui promisit, se responsurum, vel soluturum in certo loco, censetur veluti contraxisse in eo loco, *l. 21. ff. de obligat. & act.* & dictum suprà: ideóque conveniri ibi potest, non obstante dicto privilegio, cui censetur, in ordine ad hunc effectum, tacitè renunciâsse.

Quare privilegium hujusmodi, ut non possit quis ultra mare, vel extra Provinciam suam conveniri, non prodest ei, qui alibi certo loco respondere, vel solvere promisit; talis enim ex speciali causa in tali loco forum sortitur, etiam de Jure communi: quia ibi censetur contraxisse, vel quasi contraxisse; cui per generale privilegium non censetur derogatum: ideóque hoc ad tales casus non extenditur. Aliud est, si quis Jure speciali, v. g. per rescriptum Apostolicum traheretur in Judicium extra Provinciam, v. g. Angliam, ad locum, ubi de Jure communi aliàs non sortitur forum; tum enim habens tale privilegium non posset ibi conveniri, extra suam Provinciam, nisi in rescripto fiat mentio de illo privilegio, eíque derogetur, *Innocent. hic n. 3. Hostiens. hic col. 3. Imol. n. 2. & 7. & Abb. n. 9.* Accedit, quòd, quamvis privilegium, quatenus respicit jura concedentis, latè interpretari oporteat: strictè tamen, quatenus tendit in notabile præjudicium alterius; ut in proposito actoris, secundùm doctrinam traditam ab *Innoc. in c. Cùm dilecti. 6. V. Beneficiis. de donat. Imol. hic n. 2. & Abb. n. 9.*

XLVII. Notandum quartò. Quando Clericus conveniri potest coram ordinario suo Judice, videlicet Episcopo loci, sive ratione domicilij, sive contractûs, vel delicti; tum potest etiam conveniri coram delegato Papæ in illa causa, quia Papa est Judex ordinarius omnium, *c. Cuncta. 17. caus. 9. q. 3.* sicut ergo, si Papa in aliquo loco præsens esset, potest coram illo conveniri Clericus, non minùs, quàm coram Episcopo loci; ita etiam potest coram Papæ delegato, qui jurisdictionem suam committendo alteri, jure suo utitur, *Hostiens. hic col. 3. Innoc. n. 3. & Abb. n. 8.* Idémque est de loco in causa Ecclesiastica.

Notandum quintò. Is, qui promisit, se in certo loco responsurum, vel soluturum, potest in duobus locis conveniri, videlicet ubi promisit, & ubi habet domicilium; ita tamen, ut in optione actoris, seu creditoris sit, ubi malit ipsum convenire; prout sumitur *ex hoc c. Gl. hic V. Ubi domicilium.*

Notandum sextò. Si quis in certo loco solvere promisit, & non solvit, tenetur adversario satisfacere, non solùm de expensis, sed etiam de damnis ob eam causam factis: adeóque ad omne interesse præstandum, sive quatenus creditoris interest, quòd in loco promisso non fit satisfactum, dummodo debitor in culpa aliqua fuerit, *l. 2. ff. De eo, quod certo loco &c. & ibi Gl. V. Arbitraria actio*; *Gl. hic V. Qui certo loco*; quæ tamen expensæ moderatæ esse debent, & non superfluæ, *Gl. hic V. Cum justis & moderatis expensis.* Quamvis autem creditor licitè possit à debitore exigere, quod suâ verè interest, sive ratione damni emergentis,

sive etiam lucri cessantis, non tamen usuras, *cit. c. Dilecti.* ibi: *cessantibus usuris* h. t. quod intelligendum est, non de usuris compensatoriis, sed verè lucrativis, *Covarr. l. 3. var. resol. c. 4. n. 1. & 2.*

§. VI.

Quomodo, & quando constituatur forum, ratione rei sitæ in territorio alieno?

XLVIII. Assertio 1. Si controversia sit de re potissimùm immobili, quæ sub alieno Judice sita est, rei possessor, actione in rem, seu reali conventus, sortitur forum, ita, ut coram eo Judice respondere cogatur, in cuius territorio res sita est, *c. ult. h. t. & l. ult. C. Ubi in rem actio exerc. &c. & ibi Bart. in princ.* ubi dicitur, quòd in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constitutæ sunt, in rem actio adversùs possidentem moveri debeat. Ratio est, quia, licèt aliquis ratione rei sitæ in territorio, non sortiatur forum, ita, ut subditus fiat, absolutè loquendo, si ratione originis, vel domicilij non sit subjectus Judici loci, in quo res sita est; fit tamen subditus secundùm quid, seu in ordine ad rem tantùm. Quare Judex territorij, in quo res sita est, non potest procedere contra personam possessoris rei, aut eum, ut contumacem condemnare, vel punire; cùm persona, secundùm se, non sit subdita jurisdictioni illius: ideóque non potest possessorem citare, & compellere ad personaliter comparendum: potest tamen contra possessorem procedere realiter, ita, ut, si citatus non compareat, actorem intentantem actionem realem mittere possit in possessionem bonorum, quæ in ipsius territorio sita sunt, *c. fin. §. ult. Ut lite non contestatâ &c. Jo. Andr. in cit. c. ult. n. 10. h. t.* sive persona ibi existat, sive non: nam actio realis rem, non personam sequitur, *l. Actionum. 25. ff. de oblig. & act.* Idémque est de actione mixta, seu in rem scripta, quæ intentari potest in loco rei sitæ, quia talis actio, non solùm personam, sed etiam rem persequitur, *Bart. in cit. l. ult. in fine, Abb. in cit. c. ult. n. 43.* Sic petitio hereditatis institui potest, vel in loco domicilij heredis, vel ubi res hereditariæ sitæ sunt, *l. unic. C. ubi de heredit. agat.* Item interdicto: *Unde vi.* ad recuperandam possessionem rei per vim ablatæ, agi potest, vel ubi vis illata est, vel ubi possessio rei est, *l. unic. C. ubi de possess. agi oport.* Similiter fideicommissum petendum est, ubi hereditas (vel eius maior pars) relicta est, id est, existit, *l. unic. C. ubi fideicommiss. peti oport. & ibi Gl. V. Relicta:* idémque est de legato, *Gl. ibid. V. Fideicommissum.*

Aliud est in actione merè personali, per quam reus conveniri non potest in loco, ubi res sita est, sed actor sequi debet forum, seu domicilium rei: adeóq; in actionibus personalibus sortitur quis forum, ratione rei sitæ in alieno territorio, quia actio personalis non rem, sed personam sequitur. *Bart. cit. loc. & Abb.* Exemplum adfert *Laym. de Iurisd. ordin. concl. 21.* Si Comes Imperij habeat ædes Ulmæ, is non est Magistratui Ulmensi subjectus, quoad personam suam, sed tantùm ratione ædium, quia ædificium est subjectum ratione soli: quare coram Magistratu Ulmensi non potest conveniri actione personali ad aliquid dandum, vel faciendum, v. g. ut ædes, quas alicui donâsse, vel vendidisse perhibetur, ei tradat: sed tantùm actione reali, si alius ædes tanquam suas vendicet, vel hypothecæ nomine sibi obligatas asserat: & tum etiam non potest ipsa persona, secundùm se constringi, aut compelli ad tradendas ædes, vel ut contumax condemnari; sed tantùm res, ita, ut si Comes à Magistratu citatus non compareat, actor mittatur in possessionem ædium.

XLIX. Porrò, quod dictum est, aliquem sortiri forum, ratione rei, de qua lis est, coram Iudice loci, in quo res sita est, confirmatur ex *c. Sanè. 3. h. t.* Ubi habetur: si duo Episcopi diversarum Provin- » ciarum de re aliqua controversiam habeant (v. g. » de parochia aliqua, ad cujus Diœcesin pertinere » debeat) tum Primas, id est, Archiepiscopus, seu » Metropolitanus det Iudices ad cognoscendam cau- » sam, in cujus Provincia est sita Ecclesia, vel res, de » qua contenditur. Quod intelligendum est, si » ipse Metropolitanus non potest, vel non vult causam per se ipsum cognoscere; tunc enim debet delegare Iudices, qui controversiam dirimant, aliàs ipse illam cognoscet, *Gl. hic. V. Primas. & Hostiens. V. Det.*

Atque hinc *Gl. V. Provincia.* & plures Canonistæ colligunt, quòd reus alioquin non subditus conveniri debet coram Iudice loci, ubi res sita est, & consequenter, quòd actor non possit adire Iudicem domicilij ipsius rei. Sed oppositum tenendum est, nempe quòd, si controversia oriatur de re immobili in alieno territorio sita, eáque feudalis non sit, in electione actoris sit, utrùm in loco domicilij rei, an verò, ubi res sita est, agere velit; ut docet *Gl. fin. in cit. l. unic. C. Ubi in rem actio &c. Abb. in cit. c. ult. n. 43. & in cit. c. Sanè. 3. n. 4. h. t. & ibid. Imol. n. 2. & Barb. in collect. n. 2. arg. c. Dilecti. 17. h. t.* ubi *Abb. n. 10.* generaliter ait, quòd, quando quis potest conveniri in duobus locis, electio sit actoris. Ratio est, quia aliàs forum domicilij superfluum foret, si quis, ratione rei, necessariò conveniendus esset, ubi res sita est: nam idem esset, si quis conveniretur, ratione delicti, vel contractûs, quia ista æquiparantur: adeóque etiam tunc non posset conveniri reus in loco domicilij, & huic foro vix unquam esset locus, cùm tamen sit forum principale, & generale; ut suprà dictum *n. 14. Abb. in cit. c. Sanè. n. 4. h. t.*

L. Neque obstat, quod dicitur *in cit. c. Sanè. h. t.* nempe, quòd ille Archiepiscopus debet dare Iudices, & consequenter etiam coram illo actor debeat agere, in cujus Provincia res litigiosa est sita. Nam inprimis id ibi dictum fuit, non quòd necessariò reus ibi conveniendus sit, sed quia communiter, & plerumque solet conveniri in loco, ubi res sita est, *Abb. ibid. n. 4.* Vel fortè in casu illius *c.* duo illi Episcopi diversarum Provinciarum inter se contendebant de Ecclesia, vel loco, ex quo percipiebantur decimæ, eámque ad suam quisque Diœcesin pertinere, dicebant; & sic non constabat, quis esset actor, vel reus, & quis ex illis esset in possessione; vel fortè neuter possidebat: ideóque nulla facta hîc mentio de Judice domicilij, sed solùm de Archiepiscopo, in cujus Provincia res erat sita: quia certum erat, quòd, si res, de qua controversia est, sita sit in Provincia unius Archiepiscopi, tunc ille sit Judex competens inter Episcopos diversarum Provinciarum de illa contendentes, ratio-

ratione rei sitæ, ita, ut controversiam illam per se, vel per alium cognoscere, & definire possit, *Abb. in cit. c. Sanè, n. 5.* Idque confirmatur ex integra lectione hujus c. quæ habetur in Concilio Africano *c. 88. & Concilio Milevitano c. 21. vel 24. & refertur in c. Placuit. 2. caus. 16. q. 6.* ut notavit *Laym. in cit. c.* Ex qua constat, quòd neuter Episcopus in possessione fuit rei, v. g. Parochiæ, de qua fuerat controversia; quippe cùm ibi sermo sit de Ecclesijs repetitis, & receptis à Donatistis, & Pelagianis expulsis : ideóque coram nullius Metropolitano causa judicialiter decidenda erat, sed Concilium Africanum nationale decrevit, ut talis causa decerneretur per arbitros ab eo Archiepiscopo, seu Metropolitano dandos, in cujus Provincia Parochia est sita: quia is ratione rei sitæ in suo territorio, seu Provincia, aliquantò majorem potestatem habere videtur in talem causam, quamvis non in personam alterius Episcopi extranei. Per hoc tamen non negatur, quòd, si Episcopus extraneus fuisset in possessione Parochiæ, de qua erat contentio, & quam alter Episcopus ad suam Diœcesin pertinere asserebat, in optione illius tanquam actoris esset, num reum, seu possessorem convenire velit coram suo Archiepiscopo, seu Metropolitano, qui illum personaliter posset coërcere, cùm sit propriè, & absolutè illius subditus: an verò coram Metropolitano, in cujus territorio res sita est; qui tamen nihil in personam possessionis attentare posset, sed tantùm in rem, juxta suprà dicta.

Porrò, si actor in tali casu non forum, ratione rei sitæ sub alieno Iudice, sed forum, in quo reus domicilium habet, elegerit, & Iudex domicilij reum condemnaverit, tunc ad denunciationem hujus Iudicis, qui sententiam contra reum tulit, debet Iudex loci, ubi res sita est, sententiam latam exequi. *Gl. in cit. l. ult. V. Res in fine. C. ubi in rem actio. Laym. de jurisd. ordin. concl. 22.* & patet ex suprà dictis *n. 22.* Quòd sententiam latam à Iudice delicti exequi debeat Iudex ratione rei sitæ.

LI. Assertio 2. Non solùm ratione rei immobilis, sed etiam rei mobilis, fortitur aliquis forum in territorio alieno, si realis actio intentatur, *l. Quod legatur. 38. ff. de judic.* ubi dicitur, legatum ibi peti actione in rem, ubi res est, & *arg. cit. l. ult. C. Ubi in rem actio &c.* nam ibi generaliter, & indistinctè dicitur, actionem in rem adversùs possidentem moveri posse in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constitutæ sunt, nil distinguendo, sitne res mobilis, an immobilis, *Gl. ibid. V. Res.* Quod tamen intelligendum est, dummodo res in loco, in quo sita est, permansura sit, nec custodiæ tantùm causâ constituta: alioquin, si transeunter, & non permanenter, vel custodiæ tantùm causâ, res mobilis in aliquo loco sit, non constituitur forum ratione illius, cùm propriè ibi sita non dicatur, nec tunc videatur adesse, vel abesse; ut docet *Bart. in cit. l. ult. n. 2. C. Dicto tit. Abb. in cit. c. ult. h. t. n. 43.* v. g. si peregrinus transeat per istam civitatem in equo, quem civis, vel incola ad se dicit pertinere, negante id peregrino, non potest incola Dilinganus actionem aliquam instituere coram Magistratu civitatis contra advenam, nec personalem, neque realem; cùm advena neque secundum personam (nisi dicatur hinc equum abstulisse, adeóque sic deliquisse) nec ratione rei, forum sortiatur, sive Iurisdictioni hujus loci sit subjectus: si tamen de fuga suspectus sit, potest cogi ad satisdandum per pignora, vel fidejussores, de stando Iuri, vel sistendo se in Iudicio coram Iudice domicilij sui: sin verò nolit, aut non possit cautionem præstare, equus interim sequestrari debet, donec causa hæc à Iudice rei cognoscatur. *Abb. in cit. c. ult. n. 44. Felin. ibid. n. 20.*

§. VII.

An, & quâ ratione præventus à Iudice competente, non obstante postea mutatione fori, adhuc coram illo in Iudicio respondere teneatur?

LII. Assertio 1. Si quis à Iudice competente legitimè citatus, adeóque in causa præventus fuit, etiamsi postea forum mutaverit, tenetur nihilominus coram priore Iudice respondere, & causam prosequi; ut constat ex *c. Posuisti. 19. h. t.* Nam cùm Papæ » Gregorio IX. propositum fuisset, quòd subditus » cujusdam (v. g. Episcopi Augustani) ad petitionem » adversarij sui, ab eodem legitimè citatus super cau- » sa quadam, Iudicium coram eodem Episcopo de- » clinare velit, eò quòd postea (nempe post citatio- » nem) alterius Iurisdictioni subjectus fuerit: re- » spondit Papa, quòd in illa causa Jus revocandi, si- » ve declinandi forum non habeat, quippe à priore » Judice jam præventus. Idem habetur in *l. Si quis.* » *7. ff. de judic.* ex qua hæc Decretalis est desumpta. Ratio decisionis est, quia ubi Iudicium semel cœptum est, ibi & finiri debet. *l. Ubi. 30. ff. eod.* Sed postquam aliquis à Iudice legitimè est citatus, cœptum est Iudicium, cùm citatio sit principium, ac fundamentum Iudicij. §. *Omnium instit. de pœn. temere litigant.* & per solam citationem prævenitur, & perpetuatur Iurisdictio, tam ordinaria, quàm delegata. *Gl. hìc V. Citatus.* Ergo, qui legitimè citatus est à Iudice competente, coram illo respondere, & finire Iudicium debet, etiamsi postea forum mutaverit. Sufficit autem una citatio, neque requiritur trina, aut una peremptoria: quia cùm præventa est Iurisdictio, negotium non est ampliùs integrum, ideóque in *cit. l. Si quis.* tantùm exigitur, ut quis in jus vocatus fuerit. *Abb. hìc n. 9.*

LIII. Notandum primò. Ad hoc, ut per citationem præveniatur, & perpetuetur Iurisdictio (sive Iudicis ordinarij, sive delegati. *Gl. hìc V. Citatus.*) duo requiruntur: Primò, ut fiat ad instantiam, seu petitionem partis; ut patet ex hoc c. ibi: *Ad petitionem cujusdam adversarii sui*, quod intelligendum est, si Iudex procedat ad utilitatem privatam partis litigantis: secus, si ex officio; tunc enim Iudex tenet locum partis. Secundò, debet fieri à Iudice, sive ex ejus commissione; ut innuitur in textu ibi: *à te legitimè citatus*, aliàs enim per citationem non legitimè factam non prævenitur, nec perpetuatur Iurisdictio, *Abb. hìc n. 3. 4. & 6.*

Notandum secundò. Quod dictum est, præventum à Iudice competente per citationem, non posse in ea causa declinare forum illius, etiamsi postea muta-

verit domicilium, id procedit, non tantùm, si quis absolutè loquendo, subditus sit, ratione domicilij, vel beneficij residentiam postulantis, qui post citationem legitimè factam à Iudice proprio, non potest mutando forum per translationem domicilij, priùs illud Iudicium declinare; ut patet ex *cit. c. pen. h. t.* sed etiam idem dicendum est, si quis solùm per accidens, & secundùm quid subditus sit, videlicet ratione contractûs, aut delicti: nam, si, dum in territorio existebat, ab Ordinario loci, in quo contraxit, vel deliquit, citatus fuit, postea egrediendo territorium, non potest effugere Iurisdictionem illius Iudicis, quò minùs iterum citari, & contra illum etiam absentem procedi possit usque ad excommunicationem, si contumax fuerit, *Felin. in c. ult. n. 4. h. t. Laym. de Iurisd. ordin. n. 19.*

LIV. Notandum tertiò. Subditus ratione domicilij, cum primùm è territorio egressus est, animo transferendi domicilium, desinit esse subditus, ita, ut, nisi ante egressum, per citationem præventus sit, Iurisdictio in eum exerceri ampliùs non possit à Judice domicilij relicti, quia licitum est cuivis domicilium mutare, seu aliò transferre, *c. fin. & ibi Gl. in notat. de Paroch. l. Nihil est. 31. ff. ad municip.* Aliud est, si quis sit subditus, ratione originis propriæ, vel paternæ: tum enim, etiamsi discedat ex loco illo, animo transferendi aliò domicilium, sive alibi perpetuò habitandi, non tamen desinit ibi esse subditus, seu civis, *l. Origine. 4. C. de municip. & origin. l. 10. l. Assumptio. 6. & l. Incola. 29. ff. ad municip.* ita tamen, ut ibi conveniri non possit, nisi in loco existat. *Abb. in cit. c. pen. n. 7.* & dictum suprà *n. 11. h. t.*

LV. Deinde excipi debet, nisi quis in loco mutati domicilij, seu prioris contractum celebravit: tum enim in optione actoris est, utrùm reum convenire velit in loco domicilij prioris, quod habuit tempore contractûs, & in quo contraxit: an verò in loco domicilij posterioris, quod de novo acquisivit. v. g. civis Augustanus contraxit cum aliquo in loco domicilij, scilicet Augustæ, & postea transtulit domicilium Norinbergam: hoc casu potest actor convenire reum, sive debitorem, vel Augustæ, etiamsi inde discesserit, ante citationem; vel Norinbergæ, tanquam in loco novi domicilij: nam si talis contraxisset, extra locum domicilij prioris, sive in alio loco, in optione actoris esset illum, vel in loco contractûs, vel in loco domicilij novi convenire. *c. Dilecti. 17. h. t.* Ergo multò magis, quando contraxit in loco domicilij relicti, sive prioris, poterit, vel ibi conveniri, ratione contractûs, vel in loco domicilij de novo acquisiti; adeóque, vel Augustæ, vel Norinbergæ: quia per mutationem, seu translationem domicilij non est mutatum, nec perditum forum, quod ratione contractûs ibi fortitus est: quia quod alicubi factum est, nequivit non esse ibi factum. *l. In bello. 12. §. Facti. ff. de capti v.* Sed solùm amisit forum, ratione domicilij prioris; adeóque in illo adhuc conveniri poterit, ratione contractûs ibi initi. *Durand. in spec. l. 2. part. 1. tit. de compet. jud. adit. §. 1. n. 33. Abb. in cit. c. pen. n. 8. h. t. Felin. ibid. n. 1.* Et ita intelligi debet, quod dicitur in *l. 2. C. de Iurisd. omn. judic.* nempe, ubi domicilium reus habet, vel tempore contractûs habuit, licèt hoc postea transtulerit, ibi tantùm eum conveniri oportet, nam, ut notat *Gl. fin.* ibid. illud: *Tantùm*, excludit domicilium actoris, non Rei, si aliud forum reus habeat, ita, ut reus, vel in loco domicilij, quod nunc habet; vel in loco domicilij, quod tempore contractûs habuit, etsi non ampliùs habeat; conveniri possit, non autem in domicilio actoris: quia hoc esset ordinem Iuris invertere, si reus forum actoris sequi deberet; ut patet ex principio illius legis. Hoc tamen ulteriùs sublimitandum est, nisi unà cum mutatione domicilij, vel Iurisdictionis, mutetur etiam status personæ, ut, si quis Clericus ordinatus, vel Religiosus factus sit: tum enim ratione contractûs priùs instituti, coram Iudice Ecclesiastico, non seculari conveniri debet, *Felin. in cit. c. pen. n. 1. h. t. Laym. de jurisdict. ordin. concl. 19.* Idémque dicendum est, si quis post delictum commissum, Ecclesiasticum, vel Religiosum statum assumpserit, eum coram Ecclesiastico Judice conveniendum esse; dummodo per citationem à seculari Judice non fuerit præventus: tum enim, non obstante mutatione statûs personæ, Judex secularis, saltem ad mulctam pecuniariam contra reum conventum procedere poterit. *Laym. c. l. & l. 4. Theol. mor. tr. 9. c. 4. q. 3.* de quo plura infrà.

LVI. Sed quid, si Titius v. g. habens domicilium Augustæ, contraxit cum aliquo Ratisbonæ, & sic extra locum domicilij, sed postea ante citationem transtulit domicilium suum Constantiam: poteritne conveniri, non tantùm Ratisbonæ, ubi contraxit, & Constantiæ, ubi modò domicilium habet, & acquisivit, sed etiam Augustæ, ubi nunc domicilium non habet, licèt habuerit tempore celebrati contractûs? Affirmat *Bart. in cit. l. 2. C. de jurisd. omn. jud. Imol. in cit. c. pen. n. 5. h. t. quia in cit. l. 2.* expressè dicitur, quòd reus possit conveniri in loco, ubi domicilium habet, vel tempore contractûs habuit, licèt hoc postea transtulerit: atqui in casu proposito, Titius tempore contractûs habuit domicilium Augustæ, quod postea transtulit Constantiam: ergo poterit adhuc etiam Augustæ conveniri. Verùm rectiùs id negatur; ut docet *Abb. in cit. c. pen. n. 8. h. t. Felin. ibid. n. 2.* Idque colligitur ex eodem c. in quo generaliter, & indistinctè dicitur, quòd is, qui est à Iudice ordinario loci per citationem præventus, si alterius fori, seu Iurisdictionis esse cœperit, non possit declinare forum prioris Iudicis: ergo à contrario sensu, si non fuit præventus, non potest ampliùs coram illo conveniri, nisi ex alio titulo, v. g. contractûs, forum ibi fortiatur. Neq; obstat *cit. lex 2. C. de Iurisd. omn. jud.* quia illa lex debet intelligi de domicilio, quando quis simul contraxit, quòd, licèt domicilium postea mutaverit, antequam per citationem præventus sit, possit ibi conveniri: non autem in illa lege dicitur, quòd in priore domicilio possit conveniri, etiamsi ibi non contraxerit, sed alibi, ideóque debet decisio illius legis generaliter loquentis restringi ad eum casum, quo contractus est initus in loco prioris domicilij: alioquin sequeretur, quòd reus non possit conveniri in loco, ubi contraxit, quia in ea lege non fit mentio de loco contractûs, sed tantùm de loco, in quo modò habet domicilium, vel in quo habebat tempore contractûs; cùm tamen principaliter, ratione contractûs, fortiatur quis forum, & ibi conveniri possit ratione contractûs; ut ex suprà dictis patet. Accedit, quòd aliàs nimiùm gravaretur Reus, quia posset conveniri in triplici foro, videlicet ubi contraxit, ubi

ubi domicilium nunc habet, & ubi habebat domicilium tempore contractûs, etiamsi ibi non contraxerit.

Itaque reus potest conveniri in loco domicilij, ubi contraxit, etiamsi postea illud mutaverit, quia ibi fortitur forum duplici titulo, & ratione domicilij, & ratione contractûs; unde, etiamsi postea mutaverit domicilium, adhuc potest ibi conveniri, ratione contractûs: at verò, si in loco prioris domicilij non contraxit, sed alibi; ut in casu proposito; tum mutato, seu translato postea domicilio, nullum ampliùs forum habet, & consequenter ibi ampliùs conveniri non potest, sed solùm in loco contractûs, vel novi domicilij, nisi fuerit à Judice prioris domicilij, ante mutationem ejusdem, per citationem præventus, juxta *cit. c. pen. h. t. & ibi Abb. n. 8.* qui ait, ita intelligendum quoque esse dictum Bartoli.

LVII. Ex dictis colligitur, quid dicendum sit ad illam quæstionem, seu casum, quem proponit *Abb. in cit. c. pen. n. 10. h. t.* Quidam Visitator Ordinis præcepit Abbati, vel Priori Monasterij, ut non discederet à loco, quia eum visitare vellet: sed Abbas, seu Prior, post acceptum hoc mandâtum, legitimâ auctoritate Superioris sui, v. g. Generalis, transfertur ad Monasterii alterius Provinciæ. Quæritur, an per hoc mandatum sit præventus à Visitatore prioris Provinciæ, ita, ut ante visitationem factam, discedere non possit? an verò per hanc translationem sit liberatus à mandato illius Visitatoris? Respondetur cum Abbate *c. l. n. 11.* vel Visitator voluit illum visitare, ratione officij sui, tanquam Priorem illius loci; & tunc exspirat mandatum Visitatoris per translationem prioris ad aliam Provinciam, quia deposito officio, liberatur ab ejus Iurisdictione: vel voluit Priorem visitare, ob crimen ab eo commissum; & tum per mandatum non discedendi censetur præventus à Visitatore; quia habet vim citationis afficientis personam, cùm in priore casu mandatum non afficeret personam, sed officium.

LVIII. Assertio 2. Non tantùm per citationem subditi, sed etiam per sententiam à Iudice latam censetur is præventus, ita, ut per mutationem domicilij postea factam non tollatur, nec exspiret Iurisdictio prioris Iudicis prævenientis, sed eidem, quoad illam causam, subjectus maneat, juxta *cit. c. pen. h. t.* v. g. Episcopus, ob præcedens aliquod factum, sub conditione sententiam excommunicationis tulit, vel generalem, per quam generatim excommunicat: vetati quicunque rem Ecclesiæ abstulit, vel detinet, excommunicatus sit, nisi intra mensem restituat: vel particularem, per quam v. g. Titium excommunicat, nisi intra mensem rem ablatam restituat, vel satisfaciat. Utroque hoc casu, injustus rei detentor, si conditionem non impleat, sive non restituat intra mensem, excommunicationem incurret; ut dictum *l. 1. tit. 2. n. 60.* Etiamsi interea, domicilio translato, forum mutârit, quia talis sententia censetur esse judicialis, per quam ipsa persona præventa, & comprehensa est, ita, ut per mutationem fori, seu domicilij non tollatur ejus subjectio; ut tradit *Gl. in c. Præterea. 40. V. Impedire de appellat. Io. Andr. in reg. Cùm sunt. 11. in 6. n. 19. Laym. de Iurisd. ordin. concl. 20.* Aliud nihil à priore Iudice v. g. Episcopo nudum præceptum subdito impositum sit, v. g. Sacerdoti, ut singulis diebus celebret, vel aliquid illi prohibitum sit sub pœna excommunicationis, cùm nullum ejus factum, seu culpa præcederet: tum enim subditus, mutato postea domicilio, à præcepto, aut prohibitione, pœnâque ei annexâ omnino liber erit, cùm non sit ampliùs subjectus Iurisdictioni præcipientis, vel prohibentis, sed ab eadem per mutationem domicilij liberatus fuerit. *Laym. c. l.*

SECTIO II.

AN, ET QUOMODO JUDEX competens Jurisdictionem suam extendere, aut Jus dicere possit, extra territorium proprium?

Certum est, & expressum utroque Jure, tam Canonico, quàm Civili *in c. 2. in fine de Constit. in 6. & l. ult. ff. de Iurisd. omn. jud.* quòd Judex non possit directè Jurisdictionem contentiosam exercere extra suũ territorium proprium, sive in alienos subditos, sive etiam in proprios subditos, quoad res, seu bona in alterius territorio sita. *Gl. in cit. l. ult. V. Non paretur.* Vnde quæritur, an, & quando statutum, vel sententia Judicis possit se extendere, extra proprium territorium, & effectum aliquem habere. de quo agemus *hic in §§. seqq.*

§. I.

An statutum reddens personam habilem, vel inhabilem ad contractus, vel testamenta, extendatur etiam ad bona extra territorium sita?

LIX. Assertio 1. Si statutum particulare Provinciæ, vel civitatis alicujus directè disponat circa formam actûs, præscribendo v. g. certam formam contractui, vel, ut ad formam, ac solemnitatem testamenti non plures testes requirantur, quàm duo, valet contractus, vel testamentum, ita confectum in eo loco, sive ab incola, sive etiam à peregrino, qui pro tempore ibi versatur, & quidem quoad omnia bona, ubicunque sita sint, etiam extra territorium statuentium; ut docet *Bart. in l. 1. n. 25. & 37. C. de Summ. Trinit. Gabriel in conclusionib. communib. lib. 6. de statut. concl. 8. n. 18. Laym. de jurisd. ordin. concl. 24.* Ratio est, quia, licèt Judex, seu Magistratus non possit directè quidpiam statuere de bonis sitis extra territorium, ob defectum potestatis, & Iurisdictionis: potest tamen indirectè, & in consequentiam, ita, ut directè tantùm disponat de contractu, aut testamento, reddens illud validum, vel invalidum; sive de personis, quatenus in hoc territorio contractum celebrant, vel testamentum condunt: consequenter autem, & indirectè talis dispositio, sive statutum etiam se extendit ad bona extra territorium sita.

LX. Assertio 2. Si statutum reddat habiles personas ad contrahendum, vel testandum, quæ Jure communi sunt inhabiles, v. g. si statutum, vel consuetudo loci sit, ut filiusfamilias de bonis adventitijs te-

ſtari poſſit: vel, ſi ſtatutum reddat inhabiles perſonas, quæ Iure communi ſunt habiles; ut, ſi ſtatutum ſit, quòd uxor marito per ultimam voluntatem nihil relinquere, vel legare poſſit, probabile eſt, utroque caſu, ſtatutum extendi ad bona etiam alibi, ſive extra territorium ſtatuentis ſita, ſive ſtatutũ favorabile ſit, ſive odioſum, ita, ut filiusfamilias poſſit teſtamentum condere de bonis adventitijs etiam alibi ſitis, & uxor in loco ſtatuti teſtamentum condens non poſſit marito relinquere bona ſita extra territorium; ex Baldo *l. 1. n. 18. C. de S. Trinit.* docet *Laym. cit. concl. 24.* contra Bartolum *in cit. l. 1. n. 32.* Ubi ait, ſi ſtatutum favorem contineat, latè interpretandum eſſe, ut ſe extendat ad bona ubicunque ſita: non item, ſi odioſum; tum enim non extendi ultra territorium ſtatuentium. Sed ratio patet ex ſuprà dictis, quia ſtatutum directè diſponit, non de bonis, ſed de perſonis, quatenus in hoc territorio contractum ineunt, vel teſtamentum faciunt: conſequenter autem, & indirectè diſpoſitio ſtatuti etiam ad bona alibi ſita extenditur, ſive illud ſit favorabile, ſive odioſum.

LXI. Aſſertio 3. Si ſtatutum, vel conſuetudo habilitet perſonas ad contrahendum, vel teſtandum, quæ Jure communi ſunt inhabiles; adeóque favorabile ſit ſtatutum: probabile eſt, non tantùm incolas, ſed etiam peregrinos, & advenas eo veluti privilegio loci gaudere, ſeu frui poſſe; ac proinde, ſi in loco, ubi vi ſtatuti filijsfamilias conceſſum eſt condere teſtamentum de bonis adventitijs, etiam peregrinus filiusfamilias validè teſtatur de talibus bonis, etiam alibi, & extra illum locum ſitis, ubi tale ſtatutum non viget; niſi ſtatutum expreſsè limitatum ſit ad ſolos incolas. Aliud eſt, ſi ſtatutum ſit inhabilitans perſonas Iure communi habiles ad contrahendum, vel teſtandum, adeóque odioſum ſit, v. g. ut uxor nihil legare marito poſſit, vel eum heredem inſtituere poſſit: tali enim ſtatuto peregrini, ſeu advenæ ibi contrahentes, aut teſtamentum facientes non comprehenduntur. *Laym. c. l.* Prior pars probatur ex ijs, quæ in ſimili tradit *Sanch. lib. 3. de matr. diſ. 18. q. 4. n. 28. & 29.* quòd incolæ locorum, in quibus Concilium Tridentinum receptum eſt, & obligat, egredientes ad contrahendum matrimonium in locis alienis, in quibus Concilium non eſt receptum, adeóque non obligat, etiamſi ibi ſolùm per modum tranſitûs, &, ut peregrini, verſentur, validè contrahant matrimonium, abſque Parocho, & teſtibus: quia quoad ſolemnitatem adhibendam in contractibus (ſicut & in teſtamentis, & ultimis voluntatibus) ij regulari debent, ſecundùm conſuetudines locorum, in quibus celebrantur. matrimonium autem eſt ex numero contractuum: ergo, ſi in loco, ubi matrimonium initur, non requiratur præſentia Parochi, & teſtium, cùm ibi Decretum Tridentini non obliget; conſequenter validè in tali loco, ſive ab incola, ſive à peregrino contrahetur. Idem ergo dicendum eſt in propoſito, quòd etiam advena validè contrahere, aut teſtari poſſit in loco, in quo ſecundùm ſtatutum, vel conſuetudines loci, ejuſdem conditionis perſonæ habiles ſunt ad contrahendum, vel teſtandum, licèt ſecundùm leges Patriæ, vel Iuris communis ſint inhabiles. Nec obſtat, quòd Magiſtratus loci non poſſit per ſtatutum ſuum habilitare perſonas ſuæ Iuriſdictioni non ſubjectas, cujuſmodi ſunt peregrini: quia ex eo ſolùm ſequitur, quòd non poſſit eos habilitare ad contrahendum, vel teſtandum, ſimpliciter, & abſolutè, nec directè: poteſt tamen eos habilitare per accidens, & indirectè, quatenus, & quàm diu in territorio illo exiſtunt: quia in favorabilibus, quaſi incolæ cenſentur, cùm ſe accomodare poſſint legibus, & ſtatutis loci, ut dictum.

Poſteriorem partem tradit *Durand. in ſpecul. l. 2. part. 3. tit. de ſentent. §. Qualiter. 5. n. 2. Bart. in cit. l. 1. n. 26. & Laym. cit. concl. 24.* Ratio eſt, quia, licèt peregrini in favorabilibus poſſint ſe conformare, & accomodare ſtatutis, aut conſuetudinibus loci, in quo pro tempore morantur: non tamen in odioſis obligantur legibus, aut ſtatutis loci, cujus juriſdictioni non ſubjiciuntur, v. g. ut in feſto eius loci proptio Miſſam audire debeant; ut ex probabiliore ſententia docet *Laym. l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 12. n. 4.*

Quare ſi peregrinus teſtamentum condat in loco, in quo ſtatutum viget prohibens, ne conjunx conjugi aliquid relinquat per ultimam voluntatem, poteſt is aliquid legare uxori ſuæ, ut docent Auctores citati. Item, ſi in loco aliquo prohibitum ſit per ſtatutum, ne fiat donatio ultra certam ſummam v. g. 100. aureorum, ſine Judicis decreto, poteſt peregrinus in eo loco exiſtens alteri peregrino validè donare ultra illam ſummam, ſine inſinuatione Judici facta, ſi lex illa, ſive decretum in patria, ſeu ubi domicilium habet, non vigeat, quia lex illa quippe odioſa non obligat peregrinos. Aliud eſt, ſi peregrinus in loco, ubi pro tempore verſatur, contractum ineat cum incola, ſeu cive loci illius: is enim contrahere debet, ſecundùm ſtatutum, & conſuetudinem civitatis ſuæ, ſeu loci domicilij, quia in contractibus, quoad ſolemnitates, & formam contrahendi, attendi debet locus contractûs, *Bart. in cit. l. 1. n. 32. C. de S. Trinit. Abb. in c. ult. n. 30. h. t.* & ſuprà dictum. Sicuti etiam mercatores aliunde advenientes ad nundinas, in quo officinam erexerunt, vendere debent, ſecundùm leges, & conſuetudines loci, in quo pro tempore morantur.

LXII. Ex dictis infertur primò. Si lex, ſeu ſtatutum loci inhabilitet perſonas, v. g. ad donandum, vel teſtandum, tali ſtatuto obligari non poſſe ſubditos, ſeu incolas extra territorium exiſtentes; quin imò poſſe, ut effugiant inhabilitatem donandi, vel teſtandi, extra territorium egredi, ad locum, ubi lex, ſeu ſtatutum non viget, ut ibi donare, vel teſtari poſſint: quia utens jure ſuo non debet cenſeri fraudem committere, niſi ea probetur, *Sanch. cit. diſ. 18. n. 29.* Et talis actus, v. g. donatio, vel teſtamentum factum à ſubditis in alieno territorio, in quo non ſunt inhabilitati ad donandum, vel teſtandum, ſaltem mero jure eſt validum, tametſi aliquando ob fraudem reſcindi poterit; ut notat *Laym. de juriſd. ordin. concluſ. 26.* Ratio eſt, quia, quamvis præceptum Superioris, aut ſententia Judicis per ſe proximè, ac directè tendat in perſonas ſubditas, eáſque comitetur, & obliget, quocunque ierint: ſtatutum tamen non ita directè, ac proximè tendit in perſonas (alioquin non obligaret poſteros, aut poſtea advenientes, ſeu domicilium ibi conſtituentes) ſed potiùs, cùm ſtatutum ſtabilem, & perpetuam obligationem habere debeat, immediatè, ac directè afficit territorium; atque exinde tendit, ſivè tranſit in incolas, ſeu commorantes intra territorium. Unde, quamprimum incolæ territorio ſunt egreſſi,

non

non ampliùs obligantur ſtatutò particulari territorij eos inhabilitante ad contrahendum, vel teſtandum: & conſequenter alibi contrahere, vel teſtari poſſunt, ubi ſtatutum illud inhabilitans non viget, præſertim cùm *ipſo* Jure communi ſint habiles; ut ſupponitur, & dictum *l. 1. tit. 2. n. 69. & 70.*

Ceterùm, quod dictum eſt, ſtatutum particulare loci non obligare ſubditos, dum extra territorium verſantur, id non habet locum in legibus, & ſtatutis Ordinis Religioſi; hæc enim obligant ſubditos Regulares, ubicunque locorum fuerint: quia ea non ſunt affixa certo territorio; juriſdictio enim Prælatis Regularibus competit in ſuos, non ratione territorij, ſed ratione perſonalis obligationis eorum ex voto obedientiæ: ideòque dici ſolet, quòd Prælatis Ordinum totus mundus ſit pro territorio, reſpectu ſubditorum Regularium, *Silveſt. in ſumm. V. Excommunicatio 2. n. 15. Laym. cit. concl. 26. & l. 1. tr. 4. c. 11. n. 2.*

LXIII. Infertur ſecundò. Si ſtatutum extet in provincia, ut maſculi ſuccedant in hereditate, excluſis fœminis, vel ut primogenitus ſuccedat, excluſis aliis liberis, tum diſtinguendum eſt, & verba ſtatuti attendenda ſunt: vel enim ſtatutũ directè diſponit de rebus, ſeu ipſis bonis, v. g. ut poſſeſsiones, ſeu bona decedentium perveniant ad maſculos, non ad fœminas, quæ moderatâ dote contentæ ſint: & tunc tale ſtatutum non extenditur ad bona, extra territorium ſita, cùm de ijs Magiſtratus loci indirectè nihil diſponere poſsit: obligat autem etiam extraneos, ſeu peregrinos, ſi in Provincia bona habeant, etiamſi ibi non reſideant: nam diſpoſitio ſtatuti proximè, & directè ſit de bonis ſitis in illo territorio, ſive poſsideantur ab incola, ſive ab extraneo, ſeu advena, & per accidens, ac indirectè tantùm tendit in perſonas ratione bonorum; ut docet *Bart. in cit. l. 1. n. 42. C. de S. Trinit. Laym. de juriſd. ordin. concl. 25.* Vel ſtatutum directè, & abſolutè diſponit de perſonis, v. g. ut maſculi in hereditatibus ſuccedant, excluſis fœminis, vel primogenitus, excluſis aliis liberis; & tum non obligat extraneos, ſeu peregrinos: quia hi non obligantur legibus particularibus loci prohibitoriis, & odioſis, qualis eſt lex, ſeu ſtatutum de excludendis fœminis, vel aliis liberis; ut ſuprà dictum, *Felin. in c. Poſtulaſti. 14. n. 4. h. t. & Bart. in cit. l. 1. n. 42.* quoad incolas verò, ſeu ſubditos, extendit ſe tale ſtatutum etiam ad bona alibi, ſeu extra territorium ſita; ut rectè notavit *Laym. c. l. contra Bart.* quia Magiſtratus loci, ferendo ſtatutum per ſe, & immediatè verſans circa perſonas, directè non diſponit de bonis extra territorium ſitis, ſed de ipſis perſonis, eorúmque jure hereditario, quod coarctat, ſeu reſtringit ad ſolos maſculos, excluſis fœminis, vel ad ſolum primogenitum, excluſis aliis liberis; atque exinde indirectè, & conſequenter talis diſpoſitio etiam extenditur ad bona extra territorium ſita, ut ſuprà dictum.

LXIV. Infertur tertiò. Subditus non incurrit cenſuram, v. g. excommunicationis latam per ſtatutum Diœceſanum, ſi contra illud agat extra Diœceſin exiſtens, *c. 2. de conſtit. in 6.* Unde, ſi quis delictum, v. g. homicidium ſtatuto proprio Diœceſis ſuæ ſub excommunicatione prohibitum inchoavit intra Diœceſin, hominem vulnerando, ſed extra Diœceſin, perſequendo illum occidat, non incurrit cenſuram in homicidas latam, licèt aliter puniri poſsit ab utroque Judice, tum delicti inchoati, tum conſummati, juxta *l. 1. C. ubi de crim. agi oport.* & patet ex ſuprà dictis, *Suar. diſ. 5. de cenſur. ſec. 4. n. 9.* & dictum etiam *l. 1. tit. 2. n. 56.* Aliud eſt de præcepto Superioris, hoc enim ſe extendere poteſt etiam ad loca extra territorium præcipientis: quia hoc directè, & immediatè afficit perſonas, eáſque comitatur, ubicunque locorum fuerint, *Laym. cit. concl. 26.* & dictum ſuprà *c. l. n. 59.* dummodo ſit tale præceptum, ut per illud aliena juriſdictio non invadatur, vel præjudicium eidem fiat.

§. II.

An ſententia Judicis condemnantis ad pœnam, vel infligentis pœnam confiſcationis bonorum, ſe extendere poſsit extra territorium Judicis pœnam infligentis?

LXV. Aſſertio 1. Non poteſt Judex, ordinariè loquendo, ſententiam pœnalem, ſeu pœnæ inflictivam extendere, extra, vel ultra territorium ſuum. Eſt communis ſententia DD. apud *Laym. de juriſd. ordin. concl. 14.* v. g. non poteſt Judex Reum condemnare per ſententiam; ut in loco juriſdictioni ſuæ non ſubjecto in exilio degat, ibi verberetur, vel capite plectatur. Ratio eſt, quia non poteſt Judex juriſdictionem extendere ultra fines territorij ſui, ſive extra illud, actum juriſdictionalem exercere, *c. 2. de conſtit. in 6. l. ult. ff. de juriſd. omn. jud.* executio autem ſententiæ eſt actus juriſdictionalis. Unde *Bart. in l. Relegatorum. 7. §. Eſt, & aliud genus. ff. de interdict. & releg.* & alij Legiſtæ ibid. docent, quòd Judex non poſsit aliquem relegare ad locum ſuæ juriſdictioni non ſubjectum. Quamvis autem Epiſcopus poſsit ob crimen Clerico ſibi ſubjecto Diœceſin interdicere, vel ut extra Diœceſin in certo loco negotij causâ moretur, quia tunc perſona manet ſubjecta; non tamen ad hoc poteſt illum per modum pœnæ condemnare, cùm iſte ſit actus juriſdictionalis, qui extra territorium proprium exerceri non poteſt.

LXVI. Excipitur primò. Niſi Judex ſententiam pœnalem ferens requiſiverit alterum Judicem, ut ſententiam à ſe latam exequeretur in ſuo territorio, iſque illam paratus ſit executioni mandare. Sic poteſt aliquis ob crimen condemnari ad fodiendam terram in alieno territorio, ita, ut Judex condemnans reum poſtea tradat Judici, ad cujus lucrum ſententia dirigitur, eúmque requirat, ut reum compellat ad executionem pœnæ, *Laym. cit. concl. 14.*

LXVII. Excipitur ſecundò. Niſi pœna per ſententiam Judicis decreta ſit, ex præſcripto legis communis, quam uterque Judex obſervare debet. tum enim pœnã, quam Judex delicti intulit, Judex domicilij, aut beneficij, ſi ad eum locum dirigatur, exſequi debet, *Laym. cit. loc.* Exempli causâ, ſi Parochus Diœceſis Conſtantienſis delinquat in Diœceſi Auguſtana, committendo crimen perjurij, adulterij, vel inceſtûs, aut ſimile, propter quod, ſecundùm Canones, ab officio, & beneficijs deponendus eſt, *c. Preſbyter. 12. diſ. 81. c. At ſi Clerici. 4. c. Cùm non ab homine. 10. de judic.*

hoc

hoc casu, Episcopus loci delicti, videlicet Augustanus (nisi reum ad proprium Ordinarium suum remittere velit puniendum, quod facere potest, sed non tenetur, cùm ratione delicti eius subditus factus sit; ut ex suprà dictis patet) sententiam depositionis, aut privationis in reum ferre, pœnámque infligere debet: alter autem Episcopus Constantiensis sententiam hanc exsequi, & hominem actualiter à parochia removere debebit, non quidem ex imperio Episcopi Augustani, cùm par pari imperare nihil possit, *c. Innotuit. 20. de elect.* sed ex imperio, seu præscripto legis, seu Canonis; ut decernitur *in c. Postulásti. 14. h. t.* qui est casus illius c. de quo suprà *n. 20. & 21.* Neque verò hoc casu Episcopus Ordinarius, in cujus Diœcesi Clericus delinquens domicilium habuit, & residebat, potest Clericum privatum, ac depositum, post actam ab eo Pœnitentiam, restituere pristino officio, & beneficio, nisi alter Episcopus, in cujus Diœcesi deliquit, consentiat, seu latam à se sententiam pœnæ inflictivam relaxet, seu remittat: quia nemo potest sententiam Judicis relaxare, vel à censura absolvere, nisi, qui eam tulit, vel eius successor, aut Superior, *Arg. c. Pastoralis. 11. §. Præterea. de offic. Jud. ord. Abbas ibid. n. 1. Laym. cit. concl. 14.* Quòd si verò Episcopus ordinarius, non ex legis præscripto, aut Juris communis auctoritate, sed proprio motu, & auctoritate, suóq; arbitratu, Clerico beneficiario, propter contumaciam, vel crimen ab eo commissum pœnam privationis, aut suspensionis à beneficiis infligat; hæc sententia pœnalis non se extendit ad beneficium, quod reus obtinet in alia Diœcesi, sed ad beneficia tantùm sita in Diœcesi Episcopi pœnam inferentis; ut tradit *Abb. in cit. c. Postulásti. n. 11. & Felin. ibid. n. 4. Laym. de jurisd. ordin. concl. 15.* Ratio est, quia talis pœna privationis, nec per se extenditur ad beneficia Episcopo pœnam inferenti non subjecta: quia sententia Judicis pœnæ inflictiva non extenditur extra territorium eiusdem, ut suprà dictum: neq; etiam per accidens, & per consequentiam extenditur ad beneficia alibi, sive extra Diœcesin sita, propter connexionem, quam ea habent cum ijs beneficiis, quibus Episcopus, quippe sitis intra suam Diœcesin, Clericum delinquentem privare, aut ab ijs suspendere potest: nam beneficia diversarum Ecclesiarum, & multò magis Diœcesium, non sunt inter se connexa, sed separabilia, ita ut possit aliquis privari, aut suspendi à beneficiis unius Ecclesiæ, quin privetur, aut suspendatur à beneficiis alterius Ecclesiæ; ut constat *ex c. Si compromissarius. 37. §. ult. de elect. in 6.* ubi compromissarius eligens indignum, per triennium, à beneficijs suspenditur, quæ suspensio intelligitur tantùm de ijs beneficijs, quæ Elector possidet in ea Ecclesia, quam per indigni electionem offendit, seu læsit, non in alijs, ut ibid. habetur.

LXVIII. Excipitur tertiò. Si pœna, sive per legem, sive per Judicis sententiam illata, suâpte naturâ, afficiat personam absolutè, non in ordine ad certum locum; tunc extenditur etiam extra territorium pœnam inferentis. Talis est excommunicatio, quæ, cùm privet hominem absolutè communibus Ecclesiæ bonis, non includitur, nec continetur intra limites territorij, in quo quis est excommunicatus, sed comitatur personam, sicut lepra leprosum: ideóque excommunicatus in una Diœcesi, excommunicatus est in quavis orbis parte, *Abb. in cit. c. Postulásti. n. 11. & in c. Ad reprimendam. 8. n. 2. de offic. Jud. ordin.* Idémque dicendum de interdicto personali, *Abb. c. l.* vel si alicui ingressus Ecclesiæ sit interdictus, *juxta c. Is, cui. 20. de sentent. excomm. in 6.* Similiter per depositionem simpliciter dictam, & absolutè illatam, si videlicet Episcopus Clericum ob crimen, non tantùm privet beneficijs suæ Diœcesis, sed absolutè deponat ab officio, & beneficijs in perpetuum, redditur talis Clericus inhabilis ad qualecunque beneficium retinendum, vel denuo obtinendum, nisi cum eo dispensetur; ut ex communi docet *Suar. dis. 30. de censur. sec. 1. n. 5. Laym. cit. concl. 15.* quamquàm dici possit, talem pœnam depositionis ab Episcopo non inferri arbitrio proprio, sed ex præscripto Canonum, ut suprà dictum. Sic etiam reus ad mortem damnatus, cùm, amissâ libertate, pœnæ servus effectus sit, vel publicè condemnatus de crimine, quod infamiam irrogat, v. g. de furto, etiamsi violenter è manibus lictorum liberatus fuerit, ubique locorum manet infamis, aut pœnæ servus, *Bart. in l. Sunt quidam. 17. ff. de pœnis, & ibi DD. Abb. c. l. & Felin. ibid. n. 5. Laym. c. l.* & constat *ex l. Non potest. 63. ff. de furtis.*

Illud hîc addendum, quòd condemnatoriam sententiam criminalem, quam Judex unius territorij in reum tulit, non potest Judex alterius territorij, in quo reus reperitur, exequi, nisi fuerit requisitus à priore Judice: vel nisi Judex utriusque territorij sit sub eodem Principe, vel, si sint provinciæ separatæ, tamen sub eodem Præside provinciæ, tunc alter Judex, etiam non requisitus, sententiam ab altero latam exequi potest, aliàs non, *Clarus in praxi crim. §. fin. q. 96. n. 9.*

LXIX. Assertio 2. Si alicui ob crimen pœna confiscationis bonorum illata sit, qui in diversis territorijs bona possidet, tum distinguendum est; nam vel bona illa sita sunt in diversis locis, seu territorijs, quæ tamen eidem domino, seu Magistratui immediatè subsunt: & tunc omnia bona ipsi domino utriusque loci, seu territorij, sive ipsius fisco applicabuntur. Ut si Dux in sua provincia habeat plura Regimina, seu Tribunalia, & Præses unius Tribunalis, juxta statuta provinciæ, venefico v. g. ibi deprehenso inferat pœnam confiscationis omnium bonorum; talis pœna extenderetur etiam ad bona sita in territorijs aliorum Tribunalium eiusdem Ducis, & sic omnia bona sita in Ducatu fisco Ducis applicabuntur. Vel bona Rei condemnati sita sunt in diversis locis, seu territorijs, quæ tamen non eidem domino, seu Magistratui, sed diversis subsunt: & tunc, si pœna confiscationis imponatur Reo, ex dispositione Juris communis, sive legis, quæ utrique loco, seu territorio communis est, dominus, seu Magistratus loci, in quo reus condemnatur, confiscabit, sibique applicabit, tum omnia bona mobilia Rei, etiamsi sint extra territorium illius, tum etiam illa bona immobilia, quæ reus possidet in territorio condemnantis, sive pœnam confiscationis inferentis: alter verò dominus, vel Magistratus confiscabit, & occupabit alia bona immobilia sita in suo territorio, dummodo ille dominus etiam habeat jus, seu potestatem confiscandi bona; aliàs secus. Si verò pœna confiscationis inferatur reo, non ex præscripto legis communis, sed ex speciali lege, seu statuto; tum non confiscabuntur bona sita, extra territorium confiscantis, in quo viget illa lex, vel statutum particulare, etiamsi idem esset dominus utriusque territorij: adeò-

adeóque idem fiscus, ut ex communi sententia docet *Clarus in pract. crim. §. fin. q. 78. n. 27.* ubi tamen ait, quod dictum de confiscatione bonorum mobilium, se nunquam vidisse in praxi observari, *Farinac. tract. de hæres. q. 190. n. 166. Laym. de jurisd. ordin. concl. 27.*

LXX. Ceterùm, si juxta statutum provinciæ, pœna confiscationis bonorum decreta sit, ob crimen aliquod, v.g. adulterij, an tale statutum pœnale etiam afficiat, & extendatur ad criminosos extraneos, & alioquin non subditos, qui tamen possessiones, seu bona intra territorium loci, in quo tale statutum viget, obtinent, controvertitur. Affirmat *Innocent. in c. Postulasti. 14. h. t. & Abb. ibid. n. 15. & 16.* eò, quòd verba statuti in res, non in personas concepta sint, sive principaliter, & directè disponant, non de personis, sed de bonis, quæ sunt in territorio Judicis, seu Magistratûs statuentis sita, licèt possideantur ab extraneis, & absolutè non subditis, quoad personam suam. Sed oppositum verius videtur, quod tradit *Hostiens. in cit. c. Postulàsti. col. 2. §. Quid si aliquis. & Io. Andr. ibid. num. 6. Laym. de jurisd. ordin. concl. 28.* Ratio est, quia, quomodocunque verba concipiantur, cùm tale statutum criminis puniendi causâ sit conditum, constat, illud, tum quoad intentionem statuentium, tum in effectu (ad quæ potiùs attendi debet, quàm ad verba statuti) pœnale esse: cùm igitur Magistratus non possit ob crimen punire extraneos non subditos, si in territorio illius non deliquerunt: consequenter tale statutum pœnale non potest afficere, vel obligare possessores bonorum extraneos, si in loco statuti non deliquerunt; sed Judex eorum, ubi domicilium habent, adiri debet, ut ab ipso puniantur.

Et hinc etiam, si extraneus, qui in territorio alicujus domini, seu Magistratûs possessiones, seu bona habet, sed alibi domicilium, extra territorium illius, offendat Magistratum illum, aut subditos eiusdem, nõ potest is reum propterea punire in possessionibus, seu bonis sitis sub sua jurisdictione; sed debet Magistratus ille priùs pro illata injuria petere satisfactionem ab offendente, aut eum coram suo Superiore, seu Judice convenire: qui, si satisfacere negligunt, tum demum poterit Magistratus offensus invadere, & occupare bona offendentis sita in suo territorio, donec satisfactum sit; ut rectè docet *Innocent. c. l. & Hostiens.* & post illos, *Laym. de jurisd. ordin. concl. 27.* quemadmodum etiam, si extraneus, & non subditus possessiones, seu bona habens in provincia, Principi tributa non solvat, potest Princeps, seu Magistratus loci, possessiones, seu bona eius in illo territorio sita apprehendere, cùm pro tributis debitis realiter ipsi sint obligata, *Innoc. & Hostiens. locis citt.*

SECTIO III.

DE FORO COMPETENTE Clericorum.

§. I.

Quis sit Iudex competens Clericorum?

LXXI. Assertio 1. Clerici conveniri non possunt, nisi coram Judice Ecclesiastico, videlicet Episcopo, qui est Judex ordinarius totius Diœcesis, *c. Si quis. 45. et c. Si Clericus. 46. caus. 11. q. 1.* quod est desumptum ex Concilio Chalcedonensi, *c. 9.* & refertur *in c. Si quis. 1. h. t.* ubi statuitur: Si quis Clericus (vel etiam laicus) negotium, id est, causam, seu litem habeat adversùs Clericum, ad proprium eius Episcopum causam deferre, eáq; priùs (id est, in prima instantia: nam per appellationem potest adiri Metropolitanus, *Hostiens. hìc V. Priùs.*) apud ipsum ventilari debet: quamvis partes cum consilio (id est, consensu; non enim in hoc casu sufficit consilium, *Gl. hìc V. Consilio eiusdem, & Hostiens.*) Episcopi sui, alios Judices (Ecclesiasticos, *Gl. hìc V. Alios.*) sibi deligere possint. Ratio est, quia quivis coram suo Judice conveniendus est, *c. Cùm sit. 8. in princ. h. t.* nullus enim potest judicare aliquem, nisi aliquo modo sit ei subditus per potestatem ordinariam, vel commissam, seu delegatam; ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 67. a. 1. in corp.* Episcopus autem est ordinarius Judex Clericorum suæ Diœcesis, *c. Cum Episcopus. 7. de offic. ordin. in 6. et c. Pervenit. 39. caus. 11. q. 1.* ubi dicitur, si quis contra quemlibet Clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat; ut aut ipse cognoscat, aut certè ab eo Judices delegati deputentur, vel per executorem partes arbitros eligere compellantur, si fortè uni parti ipse Episcopus fuerit suspectus, *Gl. ibid. in casu.*

LXXII. Ubi notandum primò. Si Episcopus proprius committat, seu deleget alteri causam cognoscendam, tum non requiritur partium consensus: quia potestas delegandi competit Judici ordinario ex lege, non ex partium voluntate, *Abb. hic n. 4.* Verùm in hoc c. non est sermo de delegatione causæ, sed de prorogatione jurisdictionis in alienum Judicem; quam partes non possunt facere, sine licentia, & consensu proprij Episcopi, neque etiam sine consensu utriusque partis litigantis, si ambæ præsentes sint: sed tunc eligitur Judex, vel Judices, communi consensu partium, *juxta hoc c.* Si verò altera pars absens sit, vel non concordet; tunc pars præsens petere potest Judicem unum, vel plures, salvo jure eum recusandi; quo modo intelligi potest, *c. Cùm Raphaël. 35. de offic. deleg.* Aliàs enim iniquum est, ad petitionem unius partis tantùm, dari Judicem, *l. Observandum. 47. ff. de judic.* & sic observari in Curia Romana, testatur *Gl. hìc V. Utraque pars.*

Notandum secundò. Clericus conveniri debet coram proprio Episcopo, sive conveniatur à Clerico, sive à laico: actor enim forum Rei sequi debet, *c. Cùm sit. 8. h. t. Hostiens. hìc V. Si quis Clericus*; ubi supplet: *vel laicus*: & in causis tam civilibus, quàm criminalibus, *c. Inolita. 42. junct. Gl. V. Pontifice. et c. Placuit. 43. caus. 11. q. 1. Innoc. hìc V. Proprium.* nam negotium hoc loco accipitur pro causa, seu quæstione, *Hostiens. hìc V. Negotium.* negotium enim in causis, negotiatio in commercijs dicitur, *c. Forus. 10. §. Negotium infrà. de V. S.* Porrò Episcopus proprius Clerici conveniendi est, & dicitur is ordinariè, in cuius Diœcesi Clericus domicilium habet, sive habitationem, animo ibi stabiliter permanendi: forum enim domicilij est generale, & universalius omnibus alijs, cum quibus concurrit, *c. Dilecti. 17. & ibi Gl. V. Domicilium. h. t.* Vel etiam is Episcopus, in cuius Diœcesi Clericus beneficium Ecclesiasticum obtinet, residentiam personalem

nalem postulans, est Episcopus proprius, ita, ut coram ipso conveniri possit etiam de alibi gestis; nam ibi contrahit domicilium, c. *Postulâsti.* 14. *h. t.* licèt sit alterius Diœcesis, & *Arg. c. Cùm nullus. 3. de temp. ordin. in 6.* quod etsi loquatur de ordine, tamen idem est quoad jurisdictionem: nam qui non potest Clericum ordinare, nec judicare eum potest, c. *Nullus. 3. de paroch.* Si autem Clericus in alia Diœcesi, in qua non residet, beneficium habeat, tum in causis ad beneficium illud residentiam personalem non postulantis spectantibus, tantùm conveniendus est coram Ordinario illius Diœcesis, licèt alioquin ei absolutè subjectus non sit, *Abb. in cit. c. 1. n. 6. h. t.* potest etiam Clericus conveniri coram Episcopo originis propriæ, vel paternæ; licèt alibi domicilium habeat, si tamen ibi reperiatur, & existat, *Arg. l. Incola. 29. ff. ad municip. Abb. c. l.* & patet ex suprà dictis *n.* 10. & 11. Item ratione contractûs, vel delicti, vel rei sitæ, Clericus potest conveniri coram Episcopo loci, in quo contraxit, vel deliquit, vel res sita est, c. *ult. h. t.* Quamvis propriè, & absolutè subditus illius non fiat, *Abb. hîc. in fine.* & patet etiam ex suprà dictis. Nomine autem Episcopi proprij hîc venit etiam inferior Prælatus non Episcopus; si tamen in loco aliquo jurisdictionem quasi Episcopalem ex privilegio, vel consuetudine habeat, c. *Cùm contingat.* 13. *in fine h. t.*

LXXIII. Assertio 2. Episcopus est ordinarius Judex Clericorum suæ Diœcesis in prima instantia, ita, ut etiam Clerici existentes in servitio Capituli Cathedralis, aut aliorum Clericorum eiusdem Diœcesis, non apud eos, in quorum obsequio versantur, sed apud Episcopum tanquam ordinarium loci, si delinquant, accusari debeant, & coram illo conveniri: nisi Capitulum Cathedrale, aut ij, in quorum obsequio Clerici delinquentes existunt, per speciale privilegium Sedis Apostolicæ, vel præscriptam consuetudinem in eos jurisdictionem acquisierint. Ita habe„ tur statutum *in c. Cùm contingat.* 13. *h. t.* Nam Epi„ scopus Belvacensis quæsivit ex Papa Innocentio III. „ an, si Clerici deputati ad servitium Capituli Cathe„ dralis, vel aliorum Clericorum Diœcesis suæ, de„ linquant, sint cogendi respondere coram ipso Epi„ scopo; an verò coram illis, quibus serviunt, cùm illi „ huiusmodi jurisdictionem sibi vendicare conten„ dant, licèt eos excommunicare non possint, vel aliàs „ coërcere? Respondit Papa, quòd coram Episco„ po tanquam ordinario debeant conveniri, maximè „ super ijs criminibus, quæ in Diœcesi commiserunt; „ nisi fortè illi, quibus delinquentes inserviunt, ex „ indulgentia, seu privilegio speciali, vel consuetu„ dine hujusmodi jurisdictionem sibi vendicent.

LXXIV. Notandum primò. Spectato Jure communi, Episcopus solus est Judex ordinarius in tota Diœcesi, quoad delicta ibi commissa, exclusis alijs Prælatis inferioribus, c. 1. *de offic. jud. ord. c. 1. eod. in 6. c. De Personâ. 38. caus.* 11. *q.* 1. Quare neque Capitulum Cathedrale habet jurisdictionem in Clericos etiam subditos, ratione servitij, neque in singulos Canonicos, nisi consuetudo aliud habeat; ut colligitur ex c. *Irrefragabili.* 13. §. *Excessus. de offic. ord.* & docet *Abb. hîc n.* 4. Talis consuetudo est in Germania; ubi Decani Ecclesiarum Cathedralium jurisdictionem habent in Canonicos, & Clericos Capitulo deservientes, quorum correctioni Episcopi non se immiscent, nisi Decani sint negligentes, & officio suo desint.

Notandum secundò. Non tantùm, si Clerici intra Diœcesin suam delinquant, sed etiam, si extra Diœcesin, ob crimina alibi commissa, puniri possunt ab Episcopo proprio; ut docet *Abb. hîc n.* 6. & alij communiter contra *Gl. hîc V. Maximè*; quæ adverbium hoc explicat impropriè; ut idem sit, quòd: *Tantùm*, quasi extra Diœcesin commissa delicta à Clericis, Episcopus punire non possit, sed tantùm commissa in Diœcesi: cùm tamen verba legis, seu constitutionis, sine necessitate, ad impropriam significationem trahi non debeant: constat autem adverbium: *Maximè*, non excludere, sed potiùs includere id, cum quo alterum comparatur, & præfertur. v.g. si dicatur: in Quadragesima jejunare debent, & tenentur, maximè Religiosi, & Clerici: non inde rectè infertur, laicos, & seculares non obligari lege jejunij. Itaque, etsi Clericus subditus delinquat, extra Diœcesin, vel in loco exempto in Diœcesi; fortitur forum, & conveniri potest, ratione domicilij habitationis, coram Episcopo Diœcesano tanquam ordinario suo, de actu etiam alibi gesto, videlicet ratione delicti, vel contractûs alibi commissi, vel initi; vel ratione rei alibi sitæ: est enim forum domicilium generale, & universalius alijs, *Abb. hîc n. 6. & 7.*

LXXV. Notandum tertiò. Dominus, ratione servitij, non habet de Jure communi jurisdictionem ordinariam in eos, qui ipsi serviunt, ut patet ex hoc c. sed tantùm potestatem quandam œconomicam, seu gubernativam. Quare, etsi dominus domûs, seu paterfamilias habeat potestatẽ leviter, & moderatè puniendi domesticos suos, seu officiales ob delicta eorum, v.g. leviter castigandi, & verberandi, vel ad breve tempus detinendi in vinculis, vel includendi in carcere privato: non tamen potest judicialiter de eorum delictis, vel alijs causis cognoscere, ob defectum jurisdictionis propriè dictæ; sed id pertinet ad Magistratum loci. Idem est dicendum de patre, respectu liberorum; marito, respectu uxoris, *Abb. hîc num.* 20. *Molin. tr. 3. de just. dis. 2. n.* 17. & 18. *Laym. l. 5. tract.* 10. *p. 3. c. 2. n.* 7. de quo plura suo loco.

Notandum quartò. Duo sunt, per quæ acquiri potest jurisdictio ordinaria, etiam à privato, videlicet speciale privilegium, & consuetudo legitimè præscripta; per quæ etiam derogatur Juri communi, ut patet ex hoc c. *Gl. hîc in notat. & V. Vel consuetudine. & Abb. n.* 5. de quo plura alibi.

LXXVI. Assertio 3. Præter Episcopum Diœcesanum, sunt etiam alij Prælati quidam inferiores Episcopo Judices ordinarij, qui scilicet, vel ex lege, aut consuetudine vim legis habente, vel ex electione Collegij Ecclesiastici Regularis, aut secularis, jurisdictionem ordinariam, tam in foro interno, quàm externo in Collegium, sive in Canonicos, & Clericos, qui sunt de Collegio, vel in subditos Regulares exercent; uti sunt Archidiaconus, Abbas, seu Prælatus Ecclesiæ Collegiatæ Regularis, vel secularis, & similes. Idque sumitur ex c. *Cùm ab Ecclesiarum. 3. de offic. jud. ordin.* & ibi tradit *Gl. V. Ecclesiastica sententia*; *Innoc. ibid. V. Prælatis*; & *Imola num. 6.* & dictum suprà *l. 1. tit. 31. n. 76. arg. l. ult. C. de jurisd. omn. judic.* ubi dicitur, quòd is, qui præest alicui Collegio, ratione professionis, vel negotiationis, jurisdictionem ordinariam

riam in eos, qui sunt de Collegio, habeat, ut declinari non possit, *Gl. ibid. V. Pertinet.* Simili ergo ratione Prælati Ecclesiarum Collegiatarum, quia sunt capita, seu Rectores Ecclesiarum suarum, per electionem Capituli, seu Collegij, juxta Juris præscriptum, constituti, & ab Episcopo confirmati, si non sint exempti, jurisdictionem ordinariam habent, quia ex proprio munere Regimen super alios obtinent in Clericos, quibus præsunt, seu præficiuntur.

LXXVII. Ubi notandum primò. Tales Prælati, spectato Jure communi, etiam potestatem excommunicandi habent Clericos sibi subjectos, aliásq; censuras Ecclesiasticas inferendi; ut tradit *Gl. in cit. c. 3. V. Ecclesiastica sententia. de offic. ordin.* quamvis non possint anathematizare, seu solemniter excommunicare, quod est proprium Episcopi, *Imol. ibid. n. 6. Innoc. in c. Quanto. 7. n. 2. & 3. eod.* Verùm in quibusdam Diœcesibus consuetudine receptum est; ut Prælati Ecclesiarum Collegiatarum secularium non habeant facultatem excommunicandi Clericos sibi subditos.

Notandum secundò. Si hujusmodi Prælati Ecclesiarum Collegiatarum seculariũ exempti non sint, tum ipsorum subditi possunt conveniri coram Episcopo, vel coram immediato eorum Prælato, ita, ut in optione actoris sit, coram quo ipsos convenire velit: sicut enim, qui sunt de Collegio alicujus licitæ, & approbatæ Professionis, seu negotiationis, conveniri possunt in civilibus, coram ipsorum Rectore, & coram ordinario Judice loci *cit. l. ult. C. de jurisd. omn. jud.* ita & Clerici isti possunt, saltẽ in civilibus, conveniri coram eorum Prælato, vel Ordinario loci. *Abb. in cit. c. Cùm contingat. n. 29. h. t.* quia Episcopus est ordinarius Judex Clericorum totius Diœcesis, adeóque cum omnibus alijs Prælatis inferioribus non exemptis concurrit in Jurisdictione utriusque fori, interni, & externi; præterquam si per speciale privilegium, vel consuetudinem legitimè præscriptam Jurisdictionem in Clericos acquisivissent, privativè, seu excluso Episcopo. *Laym. de jurisd. ordin. concl. 77. & dictum suprà l. 1. tit. 31. n. 45.*

LXXVIII. Notandum tertiò. Prælati inferiores Episcopo, si non habeant territorium proprium, sive Tribunal fori contentiosi, sed tantùm ipsis Jurisdictio competat in personas, quæ sunt de Collegio, secundùm se, possunt eam exercere, sive judicare in quovis loco Diœcesis: nam hoc ipso, quòd illis, qui propriam Diœcesin, aut territorium non habent, conceditur Jurisdictio in Diœcesi Episcopi, consequenter etiam illis conceditur exercitium illius Jurisdictionis in eadem Diœcesi, & sic judicando extra propriam Ecclesiam, vel locum Præposituræ, non censentur violare territorium Episcopi, quia Jurisdictio illorum respicit personas tantùm, & non locum: adeóque in quovis loco intra territorium, seu Diœcesin Episcopi exerceri potest in personas subditas. *Abb. in cit. c. Cùm contingat. n. 33. h. t.* ubi tamen addit, convenientius esse, ut intra terminos suæ Ecclesiæ, vel Præposituræ tantùm Jurisdictionem contentiosam exerceant. Ex quo infertur, quòd alij Clerici, qui non sunt de Collegio talis Prælati, si delinquant, vel contrahant intra fines Ecclesiæ, vel Prælaturæ ipsius, non fortiantur ibi forum, sed tantùm Episcopi loci, etiamsi ratione alicujus servitij eidem Prælato subesse dicantur. *Abb. cit. l. in 1. concl.* Quòd si verò Prælati Episcopo inferiores habeant proprium territorium ex speciali Jure, v.g. privilegii, vel consuetudinis præscriptæ, etiamsi aliàs non sint exempti, sed subjecti Episcopo Diœcesano, tum solùm intra fines illius territorij judicialiter cognoscere, seu procedere possunt, non extra illud; quia violarent territorium Episcopi, vel alterius, qui ibi territorium habet, nisi ex ejusdem consensu, seu licentia ibi Iudicium exercerent. *Abb. c. l. n. 33. & 34.*

Notandum quartò. Magnum, quoad Jurisdictionem exercendam in subditos, discrimen est inter Abbates, seu Prælatos regulares, & Prælatos, seu Præpositos seculares Episcopo inferiores, qui non sunt exempti: nam isti etsi judicialiter cognoscere, & procedere possint in causis civilibus Clericorum sibi subjectorum; ita tamen, ut etiam coram Episcopo loci in ijs causis conveniri possint, & præventioni sit locus: non tamen possunt judicialiter cognoscere crimina eorum, saltem gravia, & publicè scandalosa, præsertim, quæ depositionem merentur, sed ad Episcopum judicialis cognitio, & eorum punitio pertinet; ut dictum suprà *l. 1. tit. 31. n. 127. Abb. in cit. c. Cùm contingat. n. 33. in 4. concl.* Quamvis ipse putet, quòd Prælati seculares inferiores judicialiter de criminibus suorum Clericorum cognoscere non possint, etiamsi ea depositionem non mereantur. At verò Prælati Regulares, etiam non exempti, & civiliter, & criminaliter cognoscere possunt, & judicare de causis, & criminibus Clericorum, ita, ut cognitio, & punitio primo loco, & per se loquendo, ad eos spectet, non ad Episcopum loci, nisi sint crimina graviora, quæ depositionem exposcant. *Abb. c. l. in concl. 3.* Ratio differentiæ est, quia Monachi, aliíque Regulares, ratione editæ Professionis, & votorum, magis sunt subjecti, & personaliter obstricti suis Prælatis Regularibus, quàm Clerici seculares suis Prælatis immediatis inferioribus Episcopo: ideóque Prælati Regulares suos Religiosos delinquentes possunt capere, & coërcere, ubicunque locorum reperti fuerint; non item Prælati seculares inferiores Clericos seculares, *Abb. in cit. c. Cùm contingat. n. 29.* & patet ex alibi dictis.

LXXIX. Cæterùm illud hoc loco addendum, quamvis Episcopus sit Judex ordinarius totius Diœcesis, ita, ut in quolibet loco sui Episcopatûs pro Tribunali sedere, & Ius dicere possit. *c. Cùm Episcopus. 7. de Offic. ordin. in 6.* non tamen potest Jurisdictionem contentiosam exercere in Diœcesi aliena. *c. Episcopum. 7. & duob. seqq. caus. 9. q. 2. c. Placuit. 27. & c. seq. caus. 7. q. 1. & habetur etiam in Clement. Quamvis. unic. in princ. h. t. & ibi Gl. V. Iurisdictionem.* Quia Episcopus extra Diœcesin, sive territorium suum, est adinstar privati, ita, ut in aliena Diœcesi Jurisdictionem contentiosam exercere non possit, nisi inter subditos volentes, & ex consensu Judicis illius territorij: quia Jurisdictio cohæret loco, seu territorio, ideóque postquam Episcopus Diœcesin suam est egressus, amittit illam quoad exercitium, etsi habitu retineat. *Gl. in cit. Clement. in casu, junctâ Gl. marg. lit. A.*

Excipi debet, nisi Episcopus ex Diœcesi sua expulsus sit; tum enim in vicina Jus dicere potest suis Diœcesanis; ut constat ex *cit. Clement. unic.* Ubi » Episcopis expulsis, ita, ut non audeant in suis civi- » tatibus, vel Diœcesibus, aut earum parte aliquâ, » pro- »

» propter metum perſequentium, reſidere: nec Iuriſ-
» dictionem (contentioſam, *Gl. hìc V. Iuriſdictionem*)
» ad ſe ſpectantem per ſe, vel per alium exercere:
(ſi ergo per alium poſſint in propria, non poſſunt in
aliena judicialiter procedere. *Gl. hìc V. Per alium*)
» ne injuria ipſorum Eccleſijs irrogata maneat im-
» punita, conceditur, ut in civitatibus, vel locis in-
» ſignibus alienæ Diœceſis ſuæ Diœceſi viciniori-
» bus, in quibus ſecurè morari poterint, & Iuriſdi-
» ctionem ſuam liberè exercere, contra expulſores
» ſuos, eorum Conſiliarios, & fautores, liberè pro-
» cedere poſſint, prout juſtitia poſtulaverit, dummo-
» do hujuſmodi civitates, vel loca (viciniora, in qui-
» bus Epiſcopi expulſi habitare, & Ius dicere poſ-
» ſunt) eiſdem quoque expulſoribus, & Conſiliarijs,
» ac fautoribus eorum ſint ſecura, & ipſi perſonali-
» ter, vel ad domum habitationis, ſi talis citatio tutè
» fieri valeat; alioquin publicè in Eccleſia Cathedra-
» li loci, vel domicilij eorundem, citati fuerint. Si
» verò dicti Epiſcopi non audeant ſuos expulſores,
» eorúmque Conſiliarios, & fautores dicto modo
» (ſcilicet perſonaliter ad domum habitationis, vel
» in Eccleſia Cathedrali domicilij) citare; vel ipſi
» malitiosè impediant, ne poſſint ſic citari: tum lici-
» tum ſit eiſdem Epiſcopis illos citare in pluribus
» diebus Dominicis, vel Feſtivis, cùm populus con-
» venerit ad Divina; ut citatio veriſimiliùs ad illos
» perveniat, vel citari faciant in Eccleſijs civitatum,
» vel locorum inſignium alienæ Diœceſis: & proce-
» dant contra illos, ſi citati, aſſignato ipſis perem-
» ptorio termino, comparere noluerint coram eiſ-
» dem Epiſcopis, ac ſi aliàs legitimè citati fuiſſent.
» Eiſdem inſuper Epiſcopis conceditur, ut, ſi
» per ſe, vel per alium, in ſuis proprijs Diœceſibus id
» facere non audeant, vel non poſſint, in alienis
» Diœceſibus, in quibus moram traxerint, inter ſuos
» ſubditos poſſint omnimodam Juriſdictionem (Ec-
cleſiaſticam, ſeu ſpiritualem, & temporalem, civilem,
& criminalem: nomine enim Juriſdictionis genericè
ſumptæ, non tantùm ſimplex Iuriſdictio, ſed etiam
merum, & mixtum imperium comprehenditur. *Gl.*
» *hìc V. Omnimodam.*) exercere; ita tamen, ut ſubditi,
» qui expulſores, vel eorum Conſiliarij, & fautores
» non ſunt, ultra duas dietas (vulgares) à fine ſuæ
» Diœceſis non trahantur. Requiritur tamen præ-
» terea, ut Epiſcopi expulſi à Diœceſanis locorum
(id eſt, ijs, qui in loco illo Juriſdictionem Epiſcopa-
lem, vel quaſi habent, etſi Epiſcopi non ſint, dummo-
do illam habeant ibi, excluſis Epiſcopis. *Gl. hìc V.*
» *Diœceſanis, & Abb. n. 15.*) in quibus moram traxe-
» rint, petant licentiam in præmiſſis; quam ſi obti-
» nere non potuerint, nihilominus procedant (vir-
» tute hujus Conſtitutionis.) Sanè, ſi Epiſcopi ex-
» pulſi aſſerant, quòd in ſua Diœceſi prædictos non
» fuerint auſi perſonaliter, vel ad domum, vel publi-
» cè in eorum Eccleſia Cathedrali citare, vel quòd
» malitiosè impediverint, ne ſic citari potuerint: aut
» quòd in ſuis Diœceſibus per ſe, vel per alium Ju-
» riſdictionem contra ipſos exercere nequeant, ſtan-
» dum eſt ſuper his ſimplici eorum aſſertioni: caveant
» tamen, ne contra conſcientiam ſuam mendacium
» doloſè proferant, aut quid confingant. Porrò,
» Epiſcopi vicini ſententias, & proceſſus, quos Epi-
» ſcopi expulſi, in præmiſſis caſibus, in alijs Diœce-
ſibus fecerunt, per ſuas Diœceſes curent denun- »
ciari, ſi ab eis fuerint requiſiti. Denique per præ- »
miſſa nullum generetur præjudicium Epiſcopis, vel »
Diœceſanis locorum, quantumvis prædicti Epi- »
ſcopi ſic expulſi, per longum tempus etiam imme- »
moriale, Juriſdictionem in Diœceſibus alienis ex- »
ercuerint. »

LXXX. Pro explicatione hujus Conſtitutio-
nis Concilij Viennenſis, Notandum primò, quòd
gratia, ſeu privilegium in ea conceſſum non habet lo-
cum in Prælatis Epiſcopo inferioribus; competit ta-
men Epiſcopis electis, & confirmatis, etſi nondum
conſecrati ſint. *Gl. hìc V. Epiſcopis, & Abb. n. 2.* Ubi
generalem doctrinam tradit, quòd diſpoſitio etiam
favorabilis, ſeu privilegium conceſſum Epiſcopis, ra-
tione Epiſcopalis Iuriſdictionis, competat etiam Epi-
ſcopis electis, & confirmatis tantùm, ut in caſu hujus
Clement. ſi verò conceſſum ſit ad decorem, ſive in
favorem Epiſcopalis dignitatis, & Ordinis, tum non
extenditur ad Epiſcopos confirmatos tantùm, niſi ſint
etiam conſecrati.

Notandum ſecundò. Si Epiſcopus expulſus in
loco exempto ſuæ Diœceſis ſecurè poſſit Ius dicere,
quia à Prælato exempto recipitur ad ſedendum ibi
pro tribunali; tum non poterit in aliena Diœceſi ju-
dicialiter procedere: adeóque ceſſat diſpoſitio hujus
Conſtitutionis, quia locus exemptus dicitur eſſe in
Diœceſi Epiſcopi, & pars illius: nam etiam exempti
quoad aliqua ſunt ſubditi Ordinarijs locorum, in
quibus degunt, *Gl. hìc V. Aut earum parte. Abb. ibid.*
n. 4. & 5. ex quo infert, quòd, ſi Epiſcopo conceſſum
ſit privilegium, ut poſſit aliquid facere in ſua Diœce-
ſi, extendatur etiam ad locum exemptum, ſitum in
ſua Diœceſi; ita, ut idem facere poſſit etiam in illo.

Notandum tertiò. Per expulſionem Epiſcopi ex
propria ſede, ſeu Diœceſi, irrogatur injuria Eccleſiæ
illius, quam poteſt is hac ratione vindicare, etſi non
propriam. *Gl. hìc V. Eccleſijs. Abb. n. 5.*

Notandum quartò. Privilegium hoc loco con-
ceſſum Epiſcopis expulſis, non tantùm competit ijs,
qui realiter, & actu ſunt ex poſſeſſione ejecti, ſed etiã,
qui venientes ad propriam Diœceſin non ſunt admiſ-
ſi. *Gl. hìc V. Expulſores. & Abb. n. 7.*

Notandum quintò. Etſi aliàs regulariter citatio
judicialis non poſſit fieri die feriato. *c. 1. & ult. de Fe-*
riis. eſt tamen hic caſus ſpecialis, & exceptus, nempe
ut citatio per edictum eò faciliùs pervenire poſſit ad
notitiam citati. *Gl. hìc V. Feſtivis. Abb. n. 9.* ubi ait,
idem dicendum in alijs cauſis, in quibus eadem ratio
locum habet.

Notandum ſextò. Appellatione ſubditorum E-
piſcopi intelliguntur non ſolùm Clerici, ſed etiam
Laici, qui etiam ſunt ſubditi in ijs, quæ de Jure, vel
conſuetudine ſpectant ad forum Eccleſiaſticum. *Gl.*
hìc V. Subditos. & Abb. n. 11. arg. c. Irrefragabili. 13.
in princ. de offic. jud. ordin. Non tamen poteſt Epiſco-
pus expulſus in aliena Diœceſi judicialiter cognoſce-
re, ac procedere, ſi extraneus, ſive non ſubditus agat
contra ſubditum: quia non eſt ipſi conceſſa facultas
cognoſcendi in aliena Diœceſi, niſi inter ſubditos.
Actor autem extraneus litigando in Iudicio non fit
ſubditus Iudicis. *Gl. hìc V. Subditos. & Abb. n. 12.*
qui tamen addit; etſi ſpectato verborum rigore id ve-
rum ſit, ratio tamen legis videtur habere locum etiã,
ſi ex-

si extraneus velit convenire subditum Episcopi expulsi, nempe propter defectum justitiæ. Non tamen appellatione subditorum in materia stricta, qualis est in proposito, veniunt illi, qui sortiuntur forum ratione delicti, vel contractûs tantùm; quia non sunt proprè subditi, sed illi solùm, qui sortiuntur forum ratione domicilij, & sunt absolutè subditi. *Gl. hìc. V. Subditos. in fine, & Abb. n.* 13.

Notandum septimò. Episcopi expulsi non possunt judicialiter cognoscere in aliena Diœcesi, nisi prius petitâ licentiâ à Diœcesanis locorum; aliàs processus esset nullus: non autem requiritur, ut sit obtenta; quia, si denegaretur, id cederet in præjudicium aliorum: qualem licentiam non potest dare Vicarius Episcopi ex vi generalis officij, maximè præsente Episcopo. *Gl. hìc V. Diœcesanis.* Quòd si Diœcesani præsentia haberi non possit, neque peti debet licentia illius. *Abb. hìc n.* 17.

§. II.

In quibus casibus in specie, Clerici coram Iudice seculari conveniri non possint, & in quibus possint.

Sunt quidam casus speciales, de quibus dubium esse potest, utrùm Clerici in illis conveniri possint coram Judice seculari, an non: quos hoc §. proponemus.

LXXXI. Assertio 1. Generatim loquendo, nullus Judex secularis potest per se judicare, vel condemnare Clericos, seu personas Ecclesiasticas; ut habetur in *c. Nullus. 2. h. t.* quod est desumptum ex » Concilio Parisiensi, ubi decernitur. Nullus Judi- » cum (secularium, *Gl. hìc V. Iudicum*) Presbyterũ, » Diaconum, aut quemcunque Clericum, vel Mino- » res Ecclesiæ, sine permissu Pontificis, vel Episcopi, » constringere, aut condemnare præsumat. Quòd » si fecerit, ab Ecclesia Dei, cui injuriam irrogavit, » tam diu sit sequestratus (per excommunicationem) » donec reatum suum agnoscens, se emendârit. Ratio est, quia Laicus usurpans sibi potestatem concessam in personas sacras, & Ecclesiasticas, eas ad tribunal suum trahendo, judicando, vel condemnando, irrogat injuriam Ecclesiæ, & contra Iura Divina patres, & humana sacrilegium committit; ideóque excommunicationem incurrit. Consentit. *c. Nullus. 2. caus. 11. q. 1.*

LXXXII. Notandum Primò. Quamvis Iudex secularis per se, & propriâ auctoritate non possit judicare, vel condemnare personam Ecclesiasticam, potest tamen ex consensu saltem tacito Episcopi; ut colligi videtur ex hoc c. ibi: *Sine permissu Pontificis, seu Episcopi*, ergo à contrario sensu cum permissione Episcopi potest. Verùm *Gl. hìc V. Eod.* dicit, quòd hìc vacat, seu locum non habet argumentum à contrario sensu: nam ex eo, quòd secularis sine permissu Episcopi non possit Clericum distinguere, vel coërcere, aut judicare, non sequitur: ergo id potest, Episcopo permittente. quia à contrario sensu arguere non licet, quando contrarium illius reperitur in Iure statutum, sicut in hoc casu; cùm certum sit, Judicem secularem non posse judicare Clericum, etiam ex delegatione, seu consensu Episcopi, *c. Significâsti.* 18. *in fine. h. t.* nisi in certis casibus; ideóque *Innocent. hìc & Hostiens. V. Sine permissu Episcopi.* dicunt, supplendum esse, maximè, quia nec cum permissu Episcopi Judices seculares id possunt. Secundò alia expositio hujus c. est, quòd nullus Judicum secularium, vel etiam Ecclesiasticorum extraneorum, qui nullam Iurisdictionem in Clericos alienos habent, possunt illos judicare, vel condemnare, sine permissu, seu consensu Episcopi eorum proprij; cùm hujus tamen consensu possunt. *cit. c. Significâsti. Innoc. & Hostiens. hìc.* Tertiò alij dicunt, quòd illa verba: *Sine permissu Episcopi*, referenda sint ad Minores Ecclesiæ, sive qui serviunt Ecclesiæ, & Clerici non sunt; nam hi, cum consensu, possunt conveniri coram Judice seculari, & ab eo judicari. *Jo. Andr. hìc n. 4. & Abb. n.* 12. Sed de his postea. Quartò. Aliqui sic exponunt: *sine permissu Pontificis*, id est, Papæ, qui solus potest cõcedere, ut Iudex Laicus distringat, vel condemnet Clericos, *Hostiens. hìc V. Pontificis. Io. Andr. n.* 3. *Abb. n.* 12. Vel denique potest Laicus ex delegatione Episcopi cognoscere causas merè civiles. *Io. Andr. hìc. n. 6. & Abbas c. 6.*

Notandum secundò. Per Minores Ecclesiæ, secundùm *Gl. hìc. V. Minores.* intelliguntur Scholares, sive servientes Ecclesiæ deputati ad ejus obsequium, & privilegio fori Ecclesiastici gaudere censentur: vel potiùs intelliguntur Laici oblati, id est, qui edito voto simplici continentiæ, ad perpetuum alicujus Ecclesiæ servitium se addixerunt, de quibus fit mentio in *Clement. 1. in fine de decimis.* & hi, cùm sint personæ Ecclesiasticæ privilegio exemptionis, seu fori Ecclesiastici gaudent, licèt non sint propriè Religiosi. *Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. n.* 4.

Notandum Tertiò. Judex laicus, per se constringens, judicans, vel condemnans Clericum, incurrit excommunicationem, vel per sententiam ferendam; ut vult *Gl. fin. hìc.* vel, quod probabilius est, sententiæ latæ, sive ipso facto: nam isto loquendi modo: *Sit excommunicatus, ab Ecclesia præcisus, sequestratus &c.* significatur sententia lata; ut tradit *Gl. Communiter recepta in c. 2. §. Inhibemus. V. Innodatur de hæret. in 6.* nisi ex alijs Juribus constet, excommunicationem non inferri ipso Iure; cùm tamen in proposito casu per alia Jura declaretur, hanc excommunicationem esse latæ sententiæ; ut constat ex *c. Si quis suadente. 29. caus. 17. q. 4. c. Nuper. 29. de sent. excomm. & alii. Abb. in cit. c. 2. n. 13. h. t.*

LXXXIII. Porrò, quod dictum est, nullum Judicem secularem posse judicare, vel constringere, aut condemnare Clericos, id extenditur primò. Tametsi coram Judicibus secularibus, contra personas Ecclesiasticas, propria eatum Confessio, instrumenta, aliæque probationes liquidæ sint exhibitæ, ac productæ; non tamen possunt Judices seculares facere, vel imperare executionem; alioquin, si Clericos ad solvendum debita etiam liquida compellere præsumat, tanquam violatores Ecclesiasticæ immunitatis, ab Ordinarijs locorum per censuras coërcendi sunt; prout habetur *in c. Seculares. 2. h. t. in 6.* Ubi decernitur, » ut Judices seculares, qui personas Ecclesiasticas ad » solvendum debita, super quibus coram ijsdem se- »

» culatibus Judicibus exhibentur litteræ (propriæ » illarum personarum Ecclesiasticarum, in quibus » suo Chirographo, vel sigillo authentico munitis » confitentur debita) vel aliæ probationes producun- » tur, damnabili præsumptione compellunt, cùm ta- » men nulla ipsis in hac parte Iurisdictio competat, » ab hujusmodi temeritate per locorum Ordinarios » censuris Ecclesiasticis compescantur. Ratio af- fertur in textu, quia laici nullam Iurisdictionem ha- bent in Clericos, aliásque personas Ecclesiasticas, etiam in civilibus causis, quibus nulla de Ecclesiasti- cis facultatibus, seu rebus aliquid disponendi attri- buta facultas est. *c.* 1. *dist.* 96. Ideóque nec probatio- nes recipere, nec secundùm receptas, quippe ab in- competente Judice, executionem facere possunt. *arg. c. At si Clerici.* 4. *Supr. de Iudic. Io. Monach. hìc, & Franc. n.* 1.

LXXXIV. His addendum primò. Licèt sen- tentia contra Clericum lata sit à Judice Ecclesiastico, adeóque suo, & competente; non tamen potest Ma- gistratus secularis eam exequi, sine mandato, seu commissione Judicis Ecclesiastici, propter defectum Iurisdictionis in exequendo; nam etiam executio est actus judicialis, *Anchar. hic in princ.* Et hinc, si Judex secularis attentet executionem sententiæ, vel statuti contra Clericum, v. g. captis pignoribus, vel seque- stratis, seu arrestatis bonis illius, sequestrum non va- let, cùm auctoritate Iudicis secularis nulla executio fieri possit in bonis Clericorum. *Franc. hìc n.* 5. ubi ait, Bononienses tale statutum habuisse, sed postea re- vocatum fuisse, tanquam illicitum, & invalidum.

Quòd si Judex laicus personaliter constringeret, vel vi illatâ compelleret Clericum ad solvenda debi- ta, tum ipso facto excommunicationem incurreret. *c. Si quis.* 29. *caus.* 17. *q.* 4. *Gl. hìc, V. Compellunt.*

Addendum secundò. Judex Ecclesiasticus potest ex officio compellere per censuram Ecclesiasticam Iu- dicem secularem, ne contra Clericum judicet in cau- sa civili; ut sumitur ex hoc c. quia per hoc offendit Clericum, & infert ei injuriam, imò toti Ordini Cle- ricali, in cujus favorem est concessum privilegium fo- ri; & sic committit sacrilegium, ob quod subjicitur foro Ecclesiæ, *Anchar. hìc not.* 4. *& Franc. n.* 3. *not. alt.* ubi addunt, aliud esse, si quis offendat subditum laicum alterius Domini, vel Magistratûs; tum enim non potest conveniri coram illo, quamvis Dominus possit agere contra offendentem coram Iudice suo.

LXXXV. Extenditur secundò suprà posita assertio, quòd per nullam consuetudinem, etiam im- memorialis temporis, possit induci, aut cohonestari, ut Clerici, sive in civilibus, sive in criminalibus cau- sis, coram Judice seculari conveniantur, cùm id SS. Canonibus, & Imperatorum Decretis repugnet; ut constat ex *c. Clerici.* 8. *junctâ Gl. V. Consuetudine supr. de judic.* ubi, licèt solùm sermo sit de causa criminali, tamen idem dicendum est de causa civili; ut ex com- muni docet *ibid. Abb. n.* 6. Ratio est, quia, sicuti per legem secularis Magistratûs non possunt tolli statuta Canonum, præsertim quæ disponunt circa materiam propriam, videlicet Ecclesiasticam, cujusmodi est, ut sacræ, & Ecclesiasticæ personæ, non ad seculare fo- rum trahantur, sed ad proprium, & Ecclesiasticum: quia, cùm secularis Magistratus sit inferior, & subor- dinatus Ecclesiastico, non potest ejus decreta tollere, sed potiùs ea observare debet. Ita nec per consue- tudinem secularium (si ea nixa non sit privilegio, seu concessione Sedis Apostolicæ; ut postea dicetur) ab- rogari potest lex Canonica de exemptione Clerico- rum à Jurisdictione seculari: quia consuetudo est al- tera lex, seu similem legis originem, & obligationem habet, *l. de quibus.* 32. 32. *ff. de legib.* Ac proinde, qui legem ferre non potest, neque Ius consuetudinis in- troducere potest, propriâ scilicet auctoritate, & si le- gislator non permittat, vel prohibeat; ut constat ex alibi dictis. Accedit, quòd hoc privilegium ex- emptionis Clericorum à potestate seculari etiam De- cretis Imperatorum confirmatum sit; ut constat ex *Auth. Ut Clerici apud proprios Episcopos &c. §. Si verò collat.* 6. *nov.* 83. *Auth. Cassa. C. de SS. Eccles. Auth. Statuimus. C. de Episcop. & Cleric.* ubi is, qui trahit Clericum ad Iudicium seculare, privatur Iure suo, tam in civili, quàm in criminali causa: nam, cùm Ecclesiæ vasa, vestes, & aliæ res Deo sacratæ exemptæ sint à se- culari potestate, multò magis erunt personæ sacræ, Deóque dicatæ.

Sed neque per consuetudinem immemorialem derogari potest exemptioni Clericorum, si ea sola sit, & nullo titulo, seu privilegio saltem præsumpto S. Pontificis adjuvetur; tum quia hoc secluso, laicus in- capax est Jurisdictionis spiritualis, & consequenter nunquam eam præscribere potest, cùm incapax possi- dendi, sit incapax præscribendi. *c. Causam.* 7. *de præ- script.* ut ex communi docet *Abb. in cit. c. Clerici. n.* 5. *& 6. de judic. Laym. l.* 4. *Theol. mor. tr.* 9. *c.* 10. *n.* 1. Tum quia talis consuetudo est contra libertatem Ec- clesiasticam, & est irrationabilis, ac invalida, cui SS. Canones semper resistunt, ita, ut nunquam præscribi possit.

LXXXVI. Assertio 2. Deveniendo nunc ad casus magis speciales, Clerici, aliæque personæ Eccle- siasticæ, non solùm in actionibus personalibus, v. g. ex mutuo, emptione &c. non possunt conveniri co- ram Judice seculari, sed neque in causis, seu actioni- bus realibus; ut docet *Abb. in c. Ecclesia.* 10. *n.* 22. *de constit.* ubi contrariam sententiam ait esse falsam, & *in c. Qualiter.* 17. *n.* 8. *de Iudic. Marant. de ord. Iudic. p.* 4. *dist.* 11. *n.* 2. *Farinac. in praxi crimin. l.* 1. *de inqui- sit. tit.* 1. *q.* 8. *n.* 21. & plerique Canonistæ; licèt con- trarium, quòd, quando causa realis est inter Clericum, & Laicum, ea tractari debeat coram Iudice laico, in Camera Imperiali receptum esse, testetur *Gail l.* 1. *ob- serv.* 37. *n.* 4. *& Mynsing. cent.* 1. *obs.* 22. Sed prior, & communior sententia probatur ex *c. Si Clericus. §. h. t.* ubi per sensum contrarium colligitur, quòd su- per re Ecclesiæ, vel Clerici, laicus conveniri potest coram Judice Ecclesiastico, si constet, rem esse Eccle- siæ, vel Clerici, idque adversarius non neget; ut ex- plicat *ibid. Abb. n.* 1. *& 2.* Ergo multò magis, quan- do Clericus est reus, & convenitur super aliqua re, si- ve actione reali, conveniri debet coram Iudice Eccle- siastico. Item probatur ex *c. fin. supr. de judic.* ubi ha- betur, quòd, si Clericus Iudicio possessorio egit con- tra laicum coram Iudice suo, videlicet seculari, eo fi- nito, non cogatur respondere super Iure proprietatis apud eundem Iudicem; sed debet conveniri coram suo Judice, nempe Ecclesiastico: quia, licèt regulari- ter causa possessionis, & proprietatis sub eodem Iudi- ce tractari, & terminari debeat, ne causæ continentia

divida-

dividatur, *juxta l. Nulli.* 10. *C. de judic.* Judex enim, qui cognoscit de possessione, totam causam citiùs expediet, cùm in ea jam instructus sit; ut notat *Abb. in cit. c. fin. n.* 15. id tamen fallit, si necessitas cogat causam dividere, seu ad diversos Judices deferre: non enim propter accidentale illud commodum, quia prior Judex meliùs instructus esse censetur, majus aliquod incommodum admitti debet, ut videlicet aliquis ad forum alienum trahatur, præsertim Clericus ad forum seculare, contra immunitatem Ecclesiasticam; ut limitat Glossator *Bart. in cit. l. Nulli.* & ipse *Bart. in l. In commodato.* 17. §. *Duabus. n.* 2. *ff. commod.* Neque etiam in proposito locum habet reconventio, quæ cum causâ conventionis in eodem loco fieri debet, *l. Cùm Papinianus.* 14. *C. de sentent. & interloc. omn. jud.* nam hîc causa possessionis non erat finita: reconventio autem fieri debet, durante eodem judicio, *Abb. in cit. c. ult, n.* 14. Si ergo Clericus, qui judicio possessorio egit, coram Judice seculari, non potest coram eodem conveniri ex causa proprietatis, licèt hæc connexa sit cum causa possessionis; multò minùs conveniri poterit coram Judice seculari, quando non dividitur causarum continentia, sed simplici actione reali convenitur Clericus; ut argumentatur *Abb. in cit. c. Qualiter. n.* 8. *de judic.*

LXXXVII. Non obstat, quòd in actione reali persona non dicitur obligata, sed res, §. *Omnium Inst. de actionib.* ideóque non trahitur in judicium secularem persona Ecclesiastica, sed res ipsa, ut ait *Gail. c. l.* Nam sic Clerici traherentur ad forum civile, saltem indirectè, & in consequentiam; ut notat *Abb. in cit. c. Ecclesia. n.* 22. *de constit.* cùm fieri non possit, ut Judex de rebus, seu bonis alicujus processum judiciarium formet, & sententiam ferat, nisi personam ipsam citando, examinando, eidem præcipiendo; adeóq; nisi etiam jurisdictionem in illam exerceat: ergo, si persona sit exempta à jurisdictione alicuius; consequenter etiam res, seu bona ipsius exempta sunt, nisi per se, & propriam sibi realem obligationem habeant; ut bene notat *Laym. l.* 4. *tr.* 9. *c.* 5. *n.* 1. Idque confirmatur ex *Authent. Statuimus. C. de Episc. & Cleric.* ubi statuitur; ut nullus Ecclesiasticâ personâ in criminali quæstione, vel civili trahere ad judicium seculare præsumat: certum autem est, quòd causa realis sit civilis, *Abb. in cit. c. Qualiter, n.* 8. Quare neque ratione rei, sive actione reali conveniri possunt Clerici coram Judice seculari, ita, ut ipsæ personæ cogantur ad comparendum: nam, si Judex secularis in actionibus realibus jurisdictionem habet in Clericos, ita, ut hi coram ipso conveniri possint, sequitur, quòd non tantùm eos in suis causis citare, sed etiam contumaces declarare, punire, & ad observationem sententiæ contra ipsos latæ compellere possit. consequens autem apertè repugnat SS. Canonibus, secundùm quos, Clerici omnino exempti sunt à jurisdictione seculari. Seq. probatur, quia omnis jurisdictio vim coactivam, seu coërcitionem aliquam habere debet; alioquin inanis esset, & illusoria, *juxta l, ult. ff. de offic. eius, cui mand. est jurisd.*

Neq; etiam obstat, quòd quis sortiatur forum loci, ubi res sita est; & consequenter Clericus, ratione rei sitæ in territorio laici, conveniri poterit coram laico Judice. Nam respondetur, id limitandum esse; nisi persona privilegiata, & omnino exempta sit: sicut exempti sunt Clerici à foro seculari; tunc enim locum habet regula, quæ habetur *in l. ult. C. Ubi in rem actio &c.* actor Rei forum, sive in rem, sive in personam sit actio, sequitur, *Laym. c. l. n.* 1. deinde etiam laicus, ratione rei sitæ in territorio, non sortitur ibi forum, nisi in ordine ad immissionem in bona ibi sita; non autem ita, ut personaliter constringi, vel coërceri possit; ut patet ex suprà dictis. §. 6.

LXXXVIII. Secundò Clericus, qui tanquam heres in bona laici successit, non potest ratione illorum conveniri coram Judice seculari; etiamsi contra laicum defunctum lis esset inchoata coram Judice laico: sed super eadem actione, vel hereditate denuo conveniendus est coram Judice Ecclesiastico, coram quo successor jure proprio suscipiet, & defendet litem cœptam cum defuncto; ut ex probabiliore sententia docet *Abb. in c. Quia verò. n. ult. de judic. & Felin. ibid. n.* 3. & decisum habetur in Rota Rom. *decis.* 5. aliàs 552. *h. t. in antiquis.* Ratio est, tum quia per præventionem Judicis laici, non perditur privilegium fori, nec derogatur exemptioni Clericorum, cùm id nullo jure probetur: ideóque standum est regulæ Juris communis, quòd Clericus non debeat conveniri coram Iudice laico. Tum quia inutilis foret sententia à Iudice laico contra Clericum successorem lata: neque enim ea per ipsum laicum posset executioni mandari: neque posset Iudicem Ecclesiasticum compellere ad eam executioni mandandam; cùm iste non sit in hoc, sicut neque in aliis, potestati seculari subjectus. Limitat tamen id *Abb. c. l. & Felin.* si sit privilegium exemptionis in Corpore Juris contentum: secus, si Clericus impetrâsset privilegium solùm personale à Papa, ut non possit conveniri coram suo Episcopo, seu Ordinario: nam tunc adhuc posset conveniri in causa inchoata cum defuncto, cui succedit, *Arg. l. Heres. 19. in princ. ff. de judic.* ubi derogatur proprio privilegio concesso, non per legem, sed per Principem, *Gl. ibid. V. Excusatur.* Contrarium tamen tenet *Covarr. pract. qq. c.* 8. *n.* 3. *Gail cit. obs.* 37. *n.* 8. qui putant, Clericum trahi posse ad forum seculare, quoad lites inchoatas contra defunctum laicum, cui succedit. Admittit tamen *Covarr. c. l. n.* 4. quòd Clericus heres laici conveniendus sit apud Judicem Ecclesiasticum in actione personali, vel mixta, quæ contra defunctum competebat.

LXXXIX. Tertiò in causa, sive civili, sive criminali, communi cum laico, uno, vel pluribus, neque propter consortium laicorum Clericus conveniri potest coram Judice seculari: sed contrà potiùs etiam laicus, vel laici coram Iudice Ecclesiastico conveniendi sunt; si causa individua sit, ita, ut nulla commodè fieri possit divisio inter socios, quorum alter privilegium fori habet, *Arg. l. Si communem. 10. ff. Quem adm. servit. amitt.* ubi dicitur, posse quem per socium, videlicet pupillum, retinere viam, quàm aliàs per non usum amisisset. Ratio est, tum ne causæ continentia dividatur, & de eadem re contrariæ sententiæ proferantur: tum quia magis dignum, etsi minus numero, trahit ad se minùs dignum: ideóque etiam laicus, propter Clericum socium, apud Judicem Ecclesiasticum conveniendus est. Secus est, si causa communis Clerico, & laico dividua sit, & separari possit; tum enim quilibet in suo foro conveniendus est, *Arg. l. Si quis. 52. §. 1. ff. de furtis.* ubi in delictis socius criminis non gaudet privilegio socij, nempe uxoris, quæ

non

non punitur pœnâ furti, *Covarr. pract. qq. c. 34. n. 1. & 2. Farinac. cit. q. 8. n. 51. Marant. cit. dis. 11. n. 24. Gail cit. obs. 37. n. 2.*

XC. Quartò non solùm in judicio petitorio, sed etiam in possessorio, si agatur inter duos Clericos, vel inter actorem laicum, & Clericum Reum, non potest conveniri Clericus coram Judice laico: quia, si non propter qualitatem causæ, quæ de sola possessione facti est, saltem propter qualitatem personæ Rei, qui convenitur, si is Clericus sit, non potest de causa possessoria, v. g. beneficij Ecclesiastici Judex laicus cognoscere; cùm Clericus, utpote exemptus à seculari jurisdictione, apud Judicem Ecclesiasticum conveniendus sit: quomodo enim Judex laicus Clericum, v.g. spoliatorem, vel turbatorem in possessione rei Ecclesiasticæ citare, & cogere poterit, ut restituat, quod abstulit, vel ut à turbatione desistat? Secus est, si agatur de possessione inter duos laicos, vel Clericum actorem, & laicum reum; tum enim Judex competens est laicus, *Menoch. in remed. 15. recup. poss. n. 223. & remed. 3. retin. poss. n. 347. Covarr. pract. qq. c. 35. n. 1. Farinac. cit. q. 8. n. 23. in sublimit. 2. Gutier. Canon. qq. l. 1. c. 34. n. 1. & seqq. Garc. de benef. p. 1. c. 2. n. 50. & seqq. Gail l. 1. obs. 38. n. 5.* ubi ait, quando Clericus in possessorio, ratione decimarum, laicum solvere detrectantem convenire vult; potest judicium coram Judice laico inchoare: sed laicus in possessorio cujuscunque rei, regulariter Clericum coram Judice Ecclesiastico convenire debet. Sed plura de hoc infrà *tit. 12.*

XCI. Assertio 3. Sunt tamen plures casus, in quibus etiam Clerici coram Judice seculari conveniri possunt. Veluti Primò, in causis feudalibus, quippe, cùm ratione feudi persona alioquin non subdita obligationē personalē contrahere possit, de quo infrà.

Secundò, nisi bona immobilia à principio Ecclesijs, vel Clericis donata sint, cum reservatione jurisdictionis, sive cum tali pacto, vel conditione, ut sub eodem foro maneant, sub quo priùs existebant: talis enim conditio, quippe justa, omnino servanda est, *Molin. tract. 5. de justit. dis. 6. n. 6. Laym. l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 13. n. 3. & l. 4. tr. 9. c. 5. n. 4.* Similiter Episcopi, & alij quidam Prælati Germaniæ, qui simul sunt Principes Imperij, ratione regalium, sive privilegiorum, & bonorum feudalium, quæ ab Imperatore, & Imperio habent, & recognoscunt, subjiciuntur Imperatori, & apud illum, vel Cameram Imperialem conveniri possunt; atque ab eorum sententiis, ratione horum bonorum, non ad S. Pontificem, sed ad Imperatorem, vel Cameram Imperialem appellandum est in causis civilibus: quia nihil obstat, quin idem homo, diversis respectibus, diverso jure, & qualitate censeatur, *Gail. l. 1. obs. 30. n. 1. & 2. & vit. obs. 37. num. 10. Laym. cit. c. 5. num. 2. & 3.*

Tertiò. Si agatur contra laicum ad evincendum ab ipso rem, quam emit à Clerico; tum enim Clericus venditor ad defendendum emptorem ei assistere, & comparere debet coram Iudice seculari, ipsius scilicet Rei laici, contra quem principaliter agitur, & sententia fertur: fitque executio, non contra Clericum, qui suo nomine ad Iudicium non accedit; ideóque causam ad forum Ecclesiasticum trahere non potest, quia merus, & necessarius defensor est emptoris, idque probatur ex *l. Venditor. 49. ff. de judic.* ubi dicitur, defensorem emptoris, evictionis nomine, non posse allegare privilegium fui Iudicis (sive is ejusdem, sive diversi fori sit, *Gl. ibid. V. Iudicis.*) nec ab eo ad suum Iudicem revocare forum, *Gl. ibid. V. Ad suum.* Idémque est, si Ecclesia rem vendidisset laico. *Covarr. pract. qq. c. 8. n. 3. Gail. cit. obs. 37. n. 7.* Aliud est, si principaliter agatur contra Clericum venditorem, isque conveniatur, ut condemnetur de evictione; tum enim conveniendus est coram Iudice Ecclesiastico; ut ex dictis colligitur.

Præterea, si Clericus, ratione officij, alieno nomine conveniatur, tanquam tutor, curator, vel procurator alicujus laici; tunc sortitur forum coram Iudice seculari: quia non attenditur persona Clerici, sed eorum, quorum nomine convenitur: sicut contrà etiam Laicus, ratione administrationis Ecclesiasticæ, in rebus temporalibus pertinentibus ad Ecclesiam, forum sortitur coram Iudice Ecclesiastico. *Gail c. l. n. 7.*

Quartò. Secundùm aliquos DD. si Clericus laicum conveniat coram Iudice seculari, poterit is vicissim reconvenire Clericum in causa civili coram eodem Iudice, *Gail c. l. n. 6.* & alij. sed de hoc infrà *tit. 4.* Plures aliæ limitationes infrà adferentur.

§. III.

Quinam in specie gaudeant privilegio fori Ecclesiastici?

XCII. Assertio 1. Non tantùm Clerici in sacris, sed etiam in minoribus Ordinibus constituti, vel primâ tantùm Tonsurâ initiati, spectato Iure communi, tam in civilibus, quàm in criminalibus, gaudent privilegio fori, & à seculari potestate sunt exempti: nam appellatione Clericorū, ex vi propriæ significationis hujus verbi, continentur etiam Clerici in Minoribus, aut primæ Tonsuræ; ut colligitur ex *c. 2. h. t.* ubi præcipitur universaliter, nullus Iudicum secularium, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum per se constringere, aut condemnare præsumat, *Barb. de Offic. & potest. Episc. alleg. 12. n. 1 & 3.* Hodie verò ex decreto Concilij Tridentini, *sess. 23. c. 6. de reform.* nullus primâ Tonsurâ initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus fori privilegio gaudet, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum, & Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ, ex mandato Episcopi, inserviat; vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel Vniversitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur.

XCIII. Porrò, circa hoc decretum Concilij Notandum Primò. Nomine beneficij Ecclesiastici, continetur hoc loco etiam pensio, quæ loco tituli Clerico primâ tonsurâ, vel minoribus Ordinibus initiato est concessa: adeóque is etiam frui debet privilegio fori Ecclesiastici. *Bern. Diaz. in pract. Canon. c. 65. n. 10. Barb. cit. alleg. 12. n. 8.* Nam, quamvis pensio Clericalis nomine beneficij Ecclesiastici strictè accepti non veniat, continetur tamen sub nomine beneficij latè accepti in materia favorabili: quamvis S. Congregatio Concil. oppositum aliquando responderit:

sit, teste *Garc. p. 1. de benef. c. 5. n. 30.* sed aliam contrariam decisionem ejusdem S. Congreg. refert *Barb. c. l.* & hanc opinionem æquiorem esse, ait *Diaz cit. l.*

Sufficit etiam, ut talis Clericus habeat in titulum perpetuum Capellaniam collativam, vel Coadjutoriam à Papa concessam, cum futura successione, vel præstimonium in titulum datum, cui annexum sit obsequium spirituale. *Diaz c. l. n. 11. & 12. Barb. cit. l. n. 9. & 10.*

Notandum secundò. Ut Clericus in Minoribus, vel primæ tonsuræ gaudeat privilegio fori, sufficit, quòd habeat beneficium Ecclesiasticum, etiamsi reliquas qualitates non habeat; ut patet ex Trident. *c. l.* quod dictas qualitates alternativè requirit, ut beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum, & tonsuram deferat: quia ratione beneficij est Ecclesiastico ministerio dedicatus; quamvis puniri possit talis Clericus, si habitum, & tonsuram non deferat. Sufficit quoque, quòd habeat titulum beneficij, sive quòd hoc illi validè collatum sit, illúdque acceptârit, tametsi possessionem ejus nondum adeptus sit, saltem si per ipsum non stetit, quò minùs eam caperet, quia v. g. litem movit contra intrusum: nam in beneficialibus principaliter attenditur titulus, non possessio, & in materia hac favorabili concernente immunitatem Ecclesiæ, fieri debet extensio, *Covarr. l. 3. resol. c. 16. in princ. Paris. l. 7. de resign. benef. q. 1. n. 46. & 47.* & ita resolutum fuit à S. Congreg. Concil. die 16. Jul. 1587. ut habetur apud *Io. Gallemart. in declarat. in cit. dec. n. 5. Barb. cit. alleg. 12. n. 5.* ubi tamen id limitat, ut procedat in eo Clerico, qui incedit in habitu Clericali, in quo sufficit collatio beneficij, ut gaudeat privilegio fori; etsi contrarium tenet *Farinac. in praxi l. 1. tit. 1. q. 8. n. 45. & 70. Garc. p. 2. de benef. c. 2. n. 11.*

Notandum tertiò. Licèt Clerici in minoribus, vel primæ tonsuræ, si beneficium non habeant, vel non gerant habitum, & coronam, seu tonsuram, ex vi decreti Concil. Trident. non possint declinare forum Judicis secularis; non tamen Ecclesia à se abdicavit jus puniendi tales Clericos, si delinquant, quàm diu ad statum laicalem non omnino redeunt, cùm, & privilegium Canonis retineant, juxta declarat. S. Congregat. Concil. apud *Io. Gallemart. in cit. decreto Conc. n. 3. Garc. cit. c. 2. n. 16. & seqq. Barb. l. 1. Iur. Eccles. c. 39. n. 22.*

Notandum quartò. In Clericis minoribus non habentibus beneficium, vi decreti Concil. Trident. tres conditiones requiruntur: videlicet primò, ut gerant habitum Clericalem, nempe togam, usque ad talos, vel saltem pallium talare, licèt toga non attingat genua; ut ex Navarr. tradit *Nic. Rodriq. in c. 2. q. 9. n. 1. l.* Secundò, ut gestent tonsuram, seu coronam; quòd tamen non ita rigorosè, sed moraliter accipiendum est, quia non est tantæ solemnitatis. *Rodr. l. q. 6. n. 2.* Tertiò, ut inserviant alicui Ecclesiæ, ex mandato Episcopi, vel loco huius, in Seminario Clericorum, aut schola, seu universitate versentur, ut patet ex verbis Concilij. Quæ tres conditiones copulativè requiruntur, ita, ut, si una desit, Clericus privilegio fori non gaudeat, *juxta declarat. Cardin. apud Io. Gallem. ibid. n. 5.* quia non est lex pœnalis, sed constitutiva formæ requisitæ ad tale privilegium, ut tradit *Suar. l. 4. de defens. fidei. c. 27. n. 12.*

XCIV. Assertio 2. Hoc privilegio fori gaudent etiam Clerici in minoribus, vel primæ tonsuræ conjugati, qui cum unica, eáque virgine (non viduâ, vel antea ab alio corruptâ) matrimonialiter copulati sunt, modò hi Clerici Clericalem habitum, & tonsuram deferant, *c. unic. de Clerico conjug. in 6.* & insuper alicuius Ecclesiæ servitio, seu ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ serviant, *juxta decretum Concil. Trident. cit. sess. 23. c. 6.* Sunt autem hujusmodi Clerici conjugati exempti à jurisdictione seculari, in causis criminalibus tantùm, sive criminaliter, sive civiliter agatur de crimine, non autem in causis merè civilibus, in quibus seculari foro, ac potestati subjecti manent; ut docet *Jo. Andr. in cit. c. unic.* quem sequitur *Abb. in cit. c. 2. n. 7. h. t. Covarr. pract. qq. c. 31. n. 3. Farinac. cit. q. 8. n. 7. Barbos. cit. alleg. 12. n. 25.* Idque sumitur *ex cit. c. unic.* ibi: *pro commissis ab eo excessibus, vel delictis.* & in fine ibi: *in ceteris autem eos gaudere nolumus privilegio Clericali.* Nec obstat, quod ibid. subjungitur, *Clericum talem trahi non posse, criminaliter, aut civiliter, ad judicium seculare:* nam ea verba intelligenda sunt, juxta verba immediatè præcedentia: adeóque hoc sensu, quòd talis Clericus non possit conveniri coram Judice seculari de crimine, sive criminaliter, sive civiliter de eo agatur, *Farinac. c. l.* Contrarium tamen, quòd nec in merè civilibus causis Clerici conjugati conveniri possint apud Judicem secularem, tenet *Anchar. in cit. c. un. not. 4. de Cleric. coniug. in 6. Franc. ibid. §. Et cum. n. 4. Martha de jurisd. par. 4. casu 153.* nam Clerici conjugati ita exempti sunt à Judicibus secularibus, ut ab ipsis personaliter, vel pecuniariter puniri, & condemnari non possint; ut expressè habetur in *cit. c. unic.* quæ verba non sunt trahenda ad verba præcedentia, in quibus prohibetur, posse trahi Clericum conjugatum ad forum seculare in causis criminalibus, alioquin ea essent superflua: ideóque ita intelligi debent, ut comprehendant novum casum, nempe quòd nec, quando pecuniariter convenitur Clericus conjugatus, conveniri possit coram Judice laico: & ne corrigatur per hanc novam constitutionem Jus commune antiquum *in c. 2. h. t.* ubi generaliter prohibetur, ne Clericus conveniatur coram Judice laico, non distinguendo inter causas criminales, & merè civiles: sicut etiam *in cit. c. un.* dicitur, ne ullatenus tales Clerici à secularibus condemnentur; quæ est particula universaliter excludens omnem jurisdictionem, *Martha cit. l. n. 2. & seqq.* Confirmatur, quia maior ratio est, cur Clericus privilegio fori gaudeat in civilibus causis, quàm in criminalibus: aliàs enim sequeretur, quòd Clericus delinquendo esset melioris conditionis, quàm licitè contrahendo, quòd videtur absurdum, *Franc. c. l.* Atque hæc sententia de Jure est verior, licèt prior in pluribus locis in praxi observetur. Sed de hoc plura infra *l. 3. tit. 3.*

XCV. Porrò hoc privilegium fori extendunt nonnulli etiam ad uxores Clericorum, quòd & illæ conveniri non possint, coram Judice seculari, sed coram Ecclesiastico debeant, saltem in causis criminalibus, sicut vir, juxta priorem sententiam. *Arg. l. Cum quædam. 19. ff. de jurisd. l. fin. §. Item rescripserunt. 3. ff. ad municip. & l. ult. C. De incolis. l. 10.* in quibus habetur, quòd uxor sequitur jurisdictionem, & forum mariti: non debet autem ex eo, quòd maritus sit Cle-

ricus, legitima uxor esse deterioris conditionis, quàm uxor laici, *Abb. in cit. c. 2. n. 7. h. t. Imol. ibid. num. 3. Fagnan. ibid. n. 41. & seqq.* quamvis addant, illas uxores non habere privilegium Canonis, quia hoc datur ratione characteris Clericalis. Hoc autem solùm intelligunt de uxore Clerici conjugati, qui in minoribus constitutus gestat habitum Clericalem, & tonsuram, & inservit alicui Ecclesiæ: nam aliàs, cùm non gaudeat ipse Clericus privilegio fori, multò minùs gaudebit uxor illius, quæ non ex sua, sed mariti persona forum sortitur. Sed contrarium quoad utrumque privilegium etiam fori, tenet *Jo. Andr. in cit. c. unic. n. 3. de Cleric. conjug. in 6. & ibid. Franc. §. ult. n. 6. Barb. l. 1. Jur. Eccles. c. 39. n. 62.* quod verius videtur, quia privilegium fori, est privilegium personale concessum Clericis, vel personis Ecclesiasticis; quales non sunt uxores Clericorum conjugatorum, adeóque ad eas non extenditur.

Aliud probabiliùs dici potest de uxore Clerici conjugati in sacris Ordinibus constituti, v. g. alicuius Sacerdotis Ecclesiæ Orientalis, seu Græcorum; vel in Ecclesia Occidentali de uxore alicuius Clerici conjugati, qui sacros Ordines susceperit, uxore consentiente, & perpetuâ continentiam vovente: nam tales uxores quasi personæ Ecclesiasticæ censentur, ideóque privilegio fori gaudere videntur, *Abb. in cit. c. 2. n. 9. h. t.* & consentit etiam *Franc. c. l.* Contrarium tamen etiam quoad uxores Clericorum in sacris, docet *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 47. n. 7. & Barb. c. l.* quia privilegium fori, est privilegium personale concessum Clericis, ratione dignitatis Ordinis, cuius mulier est incapax: adeóque hoc privilegium non est communicabile uxori, quæ solùm sortitur forum mariti in ijs, quæ possunt communicari cum uxore. Verùm hoc privilegium non est concessum Clericis, ratione Clericalis Ordinis præcisè: quia etiam, qui nullum habent Ordinem, gaudent hoc privilegio fori, ut Conversi, seu Fratres laici Religionum, & Moniales. ergo etiam hoc privilegium competere potest, & extendi ad uxores Clericorum in sacris: quia sunt aliquo modo Ecclesiasticæ personæ: adeóque capaces huius privilegij. Nisi quis cum *Jo. Andrea c. l.* dicere velit, privilegium hoc fori dari Clericis, ratione characteris, & Ordinis Clericalis; ideóque ad uxores eorum extendi non posse. Porrò non tantùm uxores, sed etiam filij Clericorum geniti ex eorum uxoribus ante Clericatum, gaudent hoc privilegio, saltem durante vitâ patris, *Barb. c. l.*

XCVI. Secundò extendunt hoc privilegium fori nonnulli etiam ad concubinas Clericorum: nam propter commissum delictum fornicationis cum Clerico, sortitur concubina, quæ non est legitima uxor, forum coram Judice Ecclesiastico; ut colligitur ex *c. Eos. 10. dis. 32.* ubi indulgetur, sive conceditur Principibus laicis facultas coërcendi concubinas delinquentes cum Clericis, si isti sint incorrigibiles. ergo aliàs per se non habent talem facultatem, sed pertinet ad Ecclesiam eas coërcere, & punire, *Gl. ibid. V. Eos, qui.* nam, cùm causa concubinatûs sit individua inter Clericum, & concubinam, non potest contra hanc instituì processus, nisi etiam tangatur persona ipsius Clerici, quæ tamen est exempta à potestate seculari.

Aliud est, si concubinæ Clericorum carnaliter delinquant cum laicis: tum enim solus laicus est competens Judex earum, nec gaudent privilegio fori Ecclesiastici; quia non debent ex suo delicto commodum reportare, sicut neque in causis civilibus eorundem, *Fagnan. in c. 2. num. 29. & seqq. h. t.* & alij apud ipsum.

Alij verò dicunt, concubinas Clericorum committere sacrilegium; præsertim, si peccent cum Clericis in sacris constitutis: adeóque esse crimen mixti fori, ita, ut uterque Judex contra concubinas procedere possit, eásque punire, tam Ecclesiasticus, quàm secularis, sitque inter eos prævention locus, *Abb. in c. 2. n. 4. de cohab. Cleric. & mulier. & in c. Ut Clericorum; n. 7. de vita, & honestat. Cleric. Felin. in c. Cùm sit. 8. num. 14. h. t.* & alij apud *Fagnan. hic. num. 26. & duobus seqq.*

Tertiò extendunt aliqui hoc privilegium fori etiam ad familiam Clericorum, nempe ad famulos eorum mercede conductos. Verùm hoc nullibi jure cautum reperitur, neque isti sunt divino obsequio dedicati: ideóque in illis cessat ratio exemptionis à potestate seculari. In familia verò Episcopi hoc videtur speciale, ut gaudeat privilegio fori Ecclesiastici. *Abb. in cit. c. 2. n. 6. h. t.* & alij communiter. Idque sumitur *ex c. ult. §. Petijt. de offic. Archid.* ubi Archidiaconus Senensis allegavit quidem, consuetudinem esse, ut omnes suæ ditionis priùs convenirentur coram se, exceptis tamen causis Archiepiscopi, & familiæ ipsius: atque ita textus ibi fundatur super consuetudine, quoad jurisdictionem tantùm, quam Archidiaconus præscripserat: non autem fundatur super consuetudine, quoad exceptionem familiarium Episcopi, qui conveniebantur coram illius officiali: quin potiùs ibi admittitur, eos remansisse sub jurisdictione Archiepiscopi, secundùm Juris communis dispositionem, cùm contra eos nihil præscripserit Archidiaconus, *Fagn. in cit. c. 2. n. 23. & 24. h. t.*

Quartò extendunt aliqui, quòd etiam Rustici, & Coloni Ecclesiæ gaudeant privilegio fori. Verùm regulariter conveniri debent coram Judice seculari, nisi Ecclesia ex privilegio Imperatoris habeat jurisdictionem in eos, vel, si rustici generalem administrationem bonorum habeant ab Ecclesia, vel quando conveniuntur super re, quam tenent ab Ecclesia, *Gl. in c. Indicatum. V. Inter eos. dis. 89. Abb. in cit. c. 2. n. 6. h. t.*

XCVII. Assertio 3. Non tantùm Clerici, sed etiam Monachi, & Regulares omnes, utriusque sexûs, etiam laici conversi, & Novitij eorum, gaudent privilegio fori Ecclesiastici; uti sumitur *ex c. De persona. 38. caus. 11. q. 1. & ex c. Clericis. 3. de immunit. Eccles. in 6.* in quibus locis expressa fit mentio de Monachis, & Regularibus: item *ex c. Non minùs. 4. et c. Adversùs. 7. Extra. eodem. & Auth. Statuimus. C. de SS. Eccles.* quibus juribus generatim eximuntur personæ Ecclesiasticæ à potestate seculari, quo nomine comprehenduntur etiam Regulares utriusque sexûs, eorúmque laici conversi, *Arg. c. Duo sunt. 7.* & ibi *Gl. V. Conversi. caus. 11. q. 1. et c. Quisquis. 21.* & ibi *Gl. V. Ecclesiasticis. caus. 17. q. 4. Barb. de offic. Episc. alleg. 12. n. 38.* imò & Novitij, quamvis enim actu, & in effectu non sint Religiosi, quia non sunt tribus votis Religionis astricti, sunt tamen personæ Ecclesiasticæ, & de foro Ecclesiæ, *Barb. c. l. n. 37. Læym. l. 4. Theol. mor. tract. 4. c. 7. n. 1.* Item oblati, qui se, & sua, in totum Religioni

gioni tradiderunt, *Barb. c. l. n. 39.* Religiosi Ordinum militarium gaudent etiam privilegio fori, *Barb. c. l. n. 45.* & Fratres tertij Ordinis S. Francisci, si in communi vivant, *Barb. c. l. n. 41.*

Similiter Eremitæ, qui emittunt tria vota substantialia in aliqua ex Religionibus approbatis, quales sunt Eremitæ Camaldulenses, & similes, gaudent privilegio fori Ecclesiastici. Item illi Eremitæ, qui in communi vivunt in Congregatione aliqua, juxta modum vivendi approbatum ab Episcopo, etsi non sint proprie, & verè Religiosi, quia possident proprium, sunt tamen personæ Ecclesiasticæ, & jurisdictioni Episcopi Diœcesani subjecti, quorum aliqui etiam promittunt continentiam perpetuam, *Barb. c. l. n. 43. Fagnan. in cit. c. 2. n. 55. & seqq. h. t.* Huc pertinent etiam illi Eremitæ, qui, etsi non vivunt in communi, nec sunt Professi alicuius Religionis, sunt tamen auctoritate Episcopi deputati ad servitium alicuius Ecclesiæ, vel Oratorij, ac gestant habitum Eremiticum, & sub Episcopi obedientia vivunt, *Fagnan. c. l. n. 61.* Aliud est de ijs Eremitis, qui, etsi habitum Eremiticum deferunt, sunt tamen puri laici, nec ad ullum servitium Ecclesiæ adstricti, & pro libitu habitum deponere possunt: hi enim nullo modo gaudent privilegio Clericali, *Abb. in cit. c. 2. n. 10. h. t. Silvest. V. Eremita, q. 1. Barb. c. l. n. 42. Fagn. c. l. n. 63.* Denique Rectores Hospitalium, etiam laici, si degant intra domos eorum, gaudent privilegio fori, cùm & ipsi Hospitalarij, qui sub obedientia eorum vivunt, fruantur hoc privilegio, juxta *Concil. Trid. c. l.* Aliàs verò non gaudent, nisi fuerint hospitalia, quibus præsunt, auctoritate Episcopi erecta, *Fagnan. c. l. n. 37.*

§. IV.

Quando, & in quibus casibus Clerici non gaudeant privilegio fori Ecclesiastici?

XCVIII. Quæritur primò. Quando Clerici amittant privilegium fori Ecclesiastici? Resp. Plures sunt casus, in quibus Clerici non gaudent privilegio fori Ecclesiastici, sed illud amittunt. Veluti primò. Si Clericus in Sacris, vel etiam in minoribus constitutus, sed Beneficiatus, habitum, & tonsuram nunquam deferat, & ab Episcopo ter monitus incorrigibilem se ostendat, & habitum, aut tonsuram deferre nolit, privilegium fori amittit, *juxta c. In audientia, 25. et c. Contingit. 45. de sent. excomm. Clarus in pract. crim. §. fin. q. 36. n. 19. Farin. in praxi l. 1. tit. 1. q. 8. n. 60. Laym. l. 4. tr. 9. c. 7. n. 2.* quæ tamen trina, & specialis monitio non requiritur, si facta sit una monitio generalis in Synodo, sub expressa comminatione, aut pœna privationis privilegij Clericalis: nam ea monitio habet vim constitutionis, ad quam non requiritur trina, & specialis monitio, cùm lex semper censeatur admonere, *Clar. c. l. n. 20. Farinac. c. l. n. 62.* Clericus verò minoribus Ordinibus, vel primâ tonsurâ initiatus, & non beneficiatus, sive conjugatus, sive non conjugatus, etsi non statim privilegium fori amittat, si semel, ac iterum habitum non deferat; amittit tamen, si non deferendi consuetudinem habeat, ita, ut publicè laicus existimetur, *Laym. c. l.* & quidem, tametsi monitio aliqua non præcesserit, *juxta Concil. Trid. sess. 23. c. 6. de reform. & declarat. Cardin. apud Jo. Gallemart. ibid. n. 5.* quod quoad hoc Juri antiquo, secundùm quod trina monitio necessaria fuit, derogavit, *Riccius in prax. Cleric. decis. 66. n. 4. Clar. c. l. n. 19. Suar. dis. 22. de censur. sec. 1. num. 11.* Quòd si Clericus, propter infirmitatem, paupertatem, vel aliam justam causam, habitum, & tonsuram non ferat, non ideo perdit privilegium fori, *Clar. c. l. n. 17. Farinac. n. 67.* Sed etsi Clericus, non beneficiatus, sive conjugatus, sive non conjugatus, habitum, & tonsuram ferre desierit, si postea sine fraude reassumpserit, recuperat privilegium fori, adeò, ut, si tempore criminis commissi habitum, & tonsuram gestârit, licèt ante, vel post delictum, illum dimiserit, à jurisdictione seculari sit exemptus, *Covarr. pract. qq. c. 31. n. 8.* ubi id docet de Clerico conjugato, *Clar. cit. q. 36. n. 15. Farinac. cit. q. 8. n. 66.* ubi id tradit de Clerico etiam non conjugato. Quin imò, etsi Clericus, tempore delicti commissi, habitum, & tonsuram non gestârit, si tamen, antequam à Judice seculari, propter delictum commissum tempore, quo habitum non deferebat, caperetur, & condemnaretur, adeóque ab eo præveniretur, habitum Clericalem sine fraude reassumpsit, gaudet fori privilegio: quia, sicuti per dimissionem habitûs Clericalis perditur privilegium fori; ita per assumptionem habitûs sine fraude factam recuperatur, *Clar. c. l. q. 16. Farin. c. l. n. 66.*

XCIX. Secundò. Clericus etiam in sacris constitutus, postquam propter delictum aliquod depositus est, & propter incorrigibilitatem postea excommunicatus, & anathematizatus, sed adhuc in contumacia, & incorrigibilitate perseverat, ipso Iure privatur privilegio fori, & absque alia degradatione, vel declaratione efficitur fori secularis; ut ex *c. Cùm non ab homine. 10. supr. de judic.* docet *Covarr. pract. qq. c. 32. n. 2. Clar. cit. q. 36. n. 33. & 34. Farinac. cit. q. 8. n. 47. 50. & 51.* Verùm probabilius est, ad privandum Clericum fori privilegio, propter incorrigibilitatem, insuper necessariam esse sententiam Iudicis Ecclesiastici, per quam declaretur incorrigibilis, & actu tradatur potestati seculari, nisi necessitas aliud postulare videatur; ut docet *Felin. in cit. c. Cùm non ab homine. n. 9. & 10. Suar. cit. dis. 22. sec. 1. n. 9. Laym. l. 1. tr. 5. p. 3. c. 5. n. 3.* Idque probatur ex *cit. c. Cùm non ab homine.* ubi dicitur, quòd Clericus incorrigibilis per secularem potestatem comprimendus sit, non, quòd id statim possit suâ auctoritate facere, sed quòd Ecclesiasticus Judex, quando aliter non valet corrigere, id potest, ac debet facere per Iudicem secularem. Idque confirmatur ex *c. Ut famæ. 35. de sent. excomm.* ubi dicitur, quòd laici Clericos incorrigibiles capere possint, sed mandato Prælatorum, quorum Jurisdictioni Clerici illi sunt subjecti. ergo Clericus incorrigibilis non perdit privilegium ipso Iure, priusquam declaretur incorrigibilis, & actu tradatur potestati seculari. Neque obstat textus *in c. Perpendimus. 23. de sent. excom.* quia ibi non est sermo de privilegio fori, sed Canonis, quod facliùs amittitur, quàm prius, quia est inferioris conditionis. *Suar. cit. l. n. 13.*

C. Tertiò. Si Clericus etiam in majoribus Ordinibus constitutus, dimisso habitu Clericali, se immisceat enormitatibus, sive multa enormia delicta committat, amittit non solùm privilegium Canonis, sed

sed etiam fori ipso Iure; ut docet *Clarus c. l. n. 23. Farinac. n. 53.* saltem post trinam monitionem Episcopi, quæ esse solet instar sententiæ, & degradationis, *Covarr. cit c. 32. n. 2. §. Tertiò his. Martha de jurisd. p. 4. cas. 131. n. 14. & casu. 135. n. 2. Barb. l. 1. de jur. Eccles. c. 39. §. 2. n. 71.* Quamvis alij requirant insuper sententiam degradationis realem, seu traditionem actualem Clerici seculari Magistratui, *Suar. dis. 30. de censur. sec. 2. n. 8. Laym. cit. c. 5. n. 3.* Idque tutius est, & conformius Juribus suprà allegatis; cùm nullo Jure satis probetur, Clericum sine habitu Clericali incedentem, & se immiscentem enormibus delictis, etiamsi ter monitus non desistat, privari ipso Jure privilegio fori; licèt privetur privilegio Canonis, juxta *cit. c. Perpendimus; de sent. excom.*

Alij præterea plures casus sunt, in quibus Clerici perdunt privilegium fori Ecclesiastici; ut constat ex *c. unic. de vita, & honest. Cleric. in 6. & Clement. 1. eod. tit.* item ex *c. 1. de homicid. in 6. & c. 2. de pœn. in 6.* de quibus agetur in prædictis Titulis.

CI. Quæritur 2. An laicus, qui factus est Clericus, vel Religiosus, possit adhuc judicari, & puniri à Judice seculari, propter delicta, ante Clericatum, vel Religionis ingressum, commissa? Resp. Si quis, post comissum delictum, statum Clericalem, vel Religiosum assumpsit in fraudem, animo scilicet declinandi forum, seu Jurisdictionem secularem, antequam à Judice seculari fuit præventus, per citationem verbalem, aut realem; tum non obstante mutatione statûs, adhuc coërceri, & puniri potest à Judice seculari, non quidem pœnâ corporali, sed mulctâ pecuniariâ, vel confiscatione bonorum: adeóque in bonis, non in persona; quippe quæ per susceptionem statûs Ecclesiastici, aut Religiosi exempta est à potestate seculari, & Divino cultui, seu obsequio dedicata: ideóque par non est, ut à laico Magistratu corporaliter puniatur: nam si criminosus ad locum sacrum fugiens inde extrahi non potest à Iudice seculari, quantò minùs, si ipsamet persona sacra effecta sit: est enim hoc privilegium exemptionis concessum in honorem statûs Clericalis: ideóque, cùm favorabile sit, extendi potiùs debet ad omnes, qui statum Clericalem assumpserunt, quàm restringi: puniri tamen potest talis in pecunia, vel bonis, ne ex sua fraude, & malitia commodum reportet. Quòd si verò quis sine fraude, & absque animo subterfugiendi forum seculare, Clericus, vel Religiosus factus sit, is omnino exemptus est à potestate seculari, ita, ut ab hac, neque in pecunia, & bonis puniri possit, propter delictum priùs patratum: quia seclusâ fraude, privilegium superveniens universaliter eximit hominem, & liberat ab obligatione antea contracta. *Covarr. pract. qq. c. 32. n. 4. Clar. cit. q. 36. n. 43. Farinac. cit. q. 8. n. 104. & 107. Martha de jurisd. p. 4. casu 121. n. 21. Laym. l. 4. tract. 9. c. 4. n. 10. & alii.*

CII. Ubi notandum præterea primò. Criminosus, seu delinquens censetur transire per fraudem ad Clericatum, vel Religionem, si in continenti post patratum delictum transeat: vel potiùs, postquam de delicto infamatus, delatus, vel deprehensus, aut accusatus, & multò magis condemnatus fuit. *Arg. l. ult. in princ. ff. de bonis eorum, qui ante sent. mort.* ubi habetur, quòd, qui mortem sibi consciscit, non præsumitur, id feciſſe, propter delictum commissum, nisi priùs fuerit accusatus, vel in crimine deprehensus, *Covarr. cit. c. 32. n. 4. concl. 2. Clar. cit. l. n. 43. Farinac. cit. q. 8. n. 110.* Quamquàm *Suar. l. 4. de defens. fidei. c. 15. n. 17. & Laym. c. l.* valde probabiliter dicant, si solùm infamatio aliqua præcesserit, & infamatus postea fiat Clericus, non posse Judicem secularem illum punire etiam mulctâ pecuniariâ; sed requiri, ut reus, antequam fieret Clericus, sit præventus à Judice seculari, saltem per citationem, per quam perpetuatur Iurisdictio quoad causam illam, *c. pen. h. t. & ibi Gl. V. Citatus.* quia talis videtur Jure suo uti, si de crimine infamatus, post actam pœnitentiam, Clericatum, vel habitum Religiosum assumat, uti potest: ideóque non censetur fraudem committere; quamvis fraudis suspicione non careat, si postea cessante periculo, ad statum laicalem redeat.

Porrò, non potest Judex secularis procedere ad puniendum eum etiam in bonis, qui in fraudem statum Clericalem assumpsit; nisi priùs præcedat declaratio super fraude, cujus cognitio, non ad secularem, sed Ecclesiasticum Iudicem pertinet, cùm agatur de Clericatu, ejúsque qualitatibus. Arg. *c. Si Iudex. 12. de sent. excom. in 6. Fagnan. in c. unic. de oblig. ad ratioc. n. 74.* Quòd si quis, post votum emissum suscipiendi Clericatum, vel statum Religiosum, ante crimen patratum, statim post illum commissum, fiat Clericus, vel Religiosus, tum in dubio præsumitur, id feciſſe, ut votum impleat, ideóque cessante præsumptione fraudis, coram Ecclesiastico Iudice conveniendus erit. Si tamen post præcedentem accusationem, vel diffamationem criminis, is, qui votum fecit assumendi Clericatum, vel ingrediendi Religionem, votum suũ impleat, in dubio præsumitur in fraudem id feciſſe: nisi hanc præsumptionem elidat, probando, se votum ante delictum emisisse, & ad votum implendum talem statum suscipere. Neque hìc sufficit probatio per juramentum asserentis: quia etiam in ijs, quæ ab animo solo pendent, non standum est juramento asserentis (nisi aliæ verisimiles conjecturæ pro jurante adsint) quando agitur de gravi præjudicio, sicut in proposito casu de præjudicio laicæ potestatis, *Covarr. cit. c. 32. n. 4. in fine. Farinac. cit. q. 8. n. 113. & 114.*

CIII. Notandum secundò. Dupliciter potest Judex secularis prævenire laicum, qui post delictum commissum Clericus factus est; vel per citationem verbalem, antequam fieret Clericus, & multò magis per litis contestationem factam coram se; & tum potest in causa illa procedere, & sententiam ferre, eámq; exequi realiter in bonis Clerici; non tamen ipsum, jam Clericum factum personaliter constringere, aut punire; quia est Iudex causæ tantùm, non personæ: vel prævenit reum adhuc laicum Judex secularis, non tantùm quoad causam per citationem, sed etiam quoad personam, quia captus fuit, & dum in custodia detinetur, contra datam fidem, erupit, & statum clericalem assumpsit: & tum adhuc potest procedere Judex seculàris, etiam contra personam Rei, sicut priùs, eúmque personaliter punire; nisi sit in fatis constitutus: nam tunc requiritur, ut à Judice Ecclesiastico priùs degradetur, & tradatur Judici seculari, si crimen mereatur pœnam mortis, vel mutilationis. *Covarr. cit. c. 32. n. 4. in 3. concl. Laym. cit. c. 4. n. 12.*

Notandum tertiò. Si causa non sit judicialiter per

per citationem, vel persona per realem capturam, ante susceptum ab eo Clericatum, præventa, criminosus factus postea Clericus, vel Religiosus, neque pœnâ pecuniariâ puniri, aut ad eam condemnari potest à Judice seculari: quia is non potest criminaliter condemnare personas Jurisdictioni suæ non subjectas. Quando autem alicui infligitur per sententiam pœna pecuniaria, ob crimen commissum, is verè criminaliter condemnatur ad pœnam solvendam ex bonis suis: ergo non possunt à Judice seculari sic condemnari eæ personæ, quæ, mutato statu, à seculari ad Ecclesiasticum transierunt. Neque dicas, quòd criminosus factus Clericus subjectus maneat Judici seculari, ratione bonorum, non ratione personæ. Nam, quando bona criminosi non per se, ac directè obligantur, & subjiciuntur Magistratui seculari; uti fit, cùm ipso Jure confiscantur, propter commissum crimen, & fisco seculari addicuntur; sed solùm per accidens, & indirectè obligantur, propter subjectionem personæ, quæ propter crimen in bonis suis puniri potest: tunc liberatâ, aut exemptâ personâ, per mutationem domicilij (& multò magis statûs secularis) adeóque cessante obligatione, seu subjectione personæ, consequenter etiâ bona eximuntur à Iurisdictione, sive cessat obligatio in bonis; si non fuit priùs per Judicem præventa causa per citationem, vel persona per capturam. *Laym. cit. c. 4. n. 12. & 13.* v. g. civis Augustanus, post commissum delictum, transtulit domicilium Norinbergam, non præventus à Magistratu Augustano per citationem, vel capturam; is non potest ab hoc ampliùs puniri, vel judicialiter per sententiam condemnari ad pœnam aliquam corporalem, vel pecuniariam ex bonis suis solvendam, cùm per mutationem domicilij à prioris Magistratûs Iurisdictione fuerit liberatus. *Arg. c. pen. h. t.*

CIV. Notandum quartò. Quamvis, si laicus, post commissum delictum, sine fraude, ad Ecclesiasticum, vel Religiosum statum transeat, non possit ampliùs à seculari Magistratu judicari, & puniri, sed ab Ecclesiastico; ut hactenus dictum: non tamen vice versâ, si Clericus in minoribus Ordinibus constitutus, vel Religionis Novitius, post commissum delictum in statu Ecclesiastico, redeat ad statum laicalem, judicari, ac puniri debet à seculari, sed ab Ecclesiastico Magistratu: quia tum inspiciendum est tempus delicti, & statûs, in quo tempore delicti fuit, juxta *l. 1. in princ. ff. de pœn.* & docet *Covarr. cit. c. 32. n. 8. Laym. l. 4. tr. 9. c. 7. n. 4. & 5.* Licèt contrarium quoad Novitium teneat *Navarr. l. 3. consil. 18. de Regularib. Molin. tract. 3. de justit. dis. 49. n. 25. Farinac. cit. q. 8. n. 46. in fine.* Ex quo inferendum videtur, quòd similiter, si laicus, post delictum commissum, transeat ad statum Ecclesiasticum, à seculari Judice nihilominus sit puniendus. Verùm ratio diversimilis est, quia non est indecens, ut laicus à Iudice Ecclesiastico judicetur, ac puniatur; nec is habet immunitatem, ac privilegium exemptionis, quò minùs à Judice Ecclesiastico judicari possit: ideóque nihil obstat, quin laicus transiens ad statum Ecclesiasticum, propter delictum commissum, dum erat in statu laicali, judicari possit, ac puniri; imò & debeat à Judice Ecclesiastico: quia transeundo ad statum Clericalem, vel Ecclesiasticum, non tantùm mutat forum, sed etiam statum personæ, secundùm quem fit incapax, ut à Judice seculari judicetur, & omnino eximitur ab ejus Iurisdictione: at verò Clericus, vel alia persona Ecclesiastica transiens ad statum secularem, non tam mutat forum, quàm forum foro accumulat: adeóque nihil obstat, quò minùs adhuc judicari possit à Judice Ecclesiastico, propter delictum commissum, dum erat in statu Ecclesiastico: non enim decet, ut positus in statu Clericali judicetur à Iudice seculari. *Laym. l. 4. tr. 9. c. 4. n. 14.*

Porrò, quoad Religiosos exstat Constitutio Sixti V. quæ incipit: *Cum de omnibus*; edita Anno 1580. 6. Calend. Decemb. junctâ aliâ Constitutione ejusdem, quæ incipit: *Ad Romanum*; edita An. 1588. 12. Calend. Novemb. quæ habetur apud *Rodriq. tom. 2. qq. regul. q. 2. art. 3.* in quibus professio eorum, qui post institutam accusationem, vel inquisitionem, Religiosi facti sunt, irrita declaratur, & plena potestas Judicibus secularibus conceditur procedendi contra illos, ut priùs.

CV. Quæritur 3. An, & quibus casibus Clerici, seu Ecclesiasticæ personæ capi possint à Iudice seculari? Resp. Licèt universim, & regulariter loquendo, sicut Clericus non potest judicari à Iudice seculari, ita nec possit capi; cùm laici nullâ habeat potestate in Clericos: sunt tamè plures casus, in quibus permissum est Judici seculari Clericum, aliámve personam Ecclesiasticam capere, & comprehendere, atque in carcerem conjicere, quos refert *Farinac. in praxi crim. l. 1. tit. 1. q. 8. n. 115. & seqq.* Veluti primò, Si Clericus in delicto comprehensus suspectus sit de fuga; tum licitè capitur à Iudice seculari, vel ejus Ministris, remittendus, seu tradendus Iudici Ecclesiastico: quia publicè interest, ne delinquentes impuniti evadant, & crimina impunita maneant. *Abb. in c. Cùm non ab homine. 10. n. 12. de judic. Clarus §. fin. q. 28. num. 6. Farinac. c. l. n. 116. & seq. & alii.* Idque censetur fieri, ex tacita voluntate, & commissione ipsius Ecclesiæ, & Magistratûs Ecclesiastici, qui hoc casu rationabiliter invitus esse non potest: dummodo crimen sit pernicioſum Reipubl. cujusmodi est furtum, rapina, homicidium &c. & Minister capiens modum non excedat, v. g. tundendo Clericum delinquentem, cùm ire paratus est, nec resistit *Laym. cit. c. 4. n. 6.* Imò etiam in causa civili, si Clericus debitor suspectus sit de fuga, capi potest à Judice seculari, dummodo statim remittatur ad proprium Judicem; nam, cùm tali casu creditor privatus possit detinere Clericum, ne fugâ elabatur, cur non possit id publica potestas secularis? *Abb. in c. Cùm non ab homine. 10. n. 12. de judic. Felin. ibid. n. 1. in fine.* Idque tum demum procedit, si non adsit copia Judicis Ecclesiastici, sive non pateat aditus ad illum, sed periculum sit in mora: & nisi Clericus offerat solutionem, vel cautionem idoneam pro debito. *Farinac. c. l. n. 119.* Requiritur etiam, ut debitum sit alicujus momenti, quòd à debitore Clerico, si permittatur aufugere, recipi non posset: cùm hoc non aliud sit, quàm defendere se contra vim injustam, & talis perinde se habeat, ac si fugiens pecuniam alienam auferret, *Molin. tr. 3. de justit. dis. 56. n. 2.* Idémque est, si Clericus gravi injuriâ laicum affecisset, *Laym. cit. c. 4. n. 8.* Secundus casus est, quando agitur de delicto committendo; uti si noctu armatus incedat, & suspectus sit de patrando homicidio; tum enim capi, & detineri potest per Iudicem secula-

cularem; ut delictum impediatur, quod post factum irrevocabile est, & cum primùm commodè potest, Iudici Ecclesiastico tradatur. *Farinac. c. l. n.* 120. Tertius casus est, quando Clericus capitur per Judicem secularem, ejúsque Ministros, propter delictum commissum, ex mandato Judicis Ecclesiastici, etiamsi de fuga suspectus non sit, *c. Ut famæ. 35. de sent. excom. Farinac. c. l. n.* 121. Quartus casus est, quando Clericus portat arma, per leges Principis, vel Magistratûs secularis, deferri prohibita; tùm enim ijs spoliari potest per Judicem laicum, & capi; ut tradatur Judici Ecclesiastico puniendus, *Covarr. pract. qq. c. 33. n. 7. Clar. in pract. §. fin. q. 36. n. 26. Farinac. cit. q. 8. n. 96.* Verùm hæc exceptio non est certa, sed oppositum quoque non est improbabile, quia licèt Clerici obligentur hujusmodi legibus secularibus, quæ ad publicam quietem Reipubl. spectant, quoad vim directivam; non tamen subjiciuntur, quoad vim coactivam, ut à seculari Magistratu coërceri, & puniri possint: ideóque hoc casu arma à seculari Magistratu Clericis erepta, vel restitui ijs debent, vel ad eorum Magistratum Ecclesiasticum transmitti; nisi neque domi ejusmodi arma retinere licitum esset, *Laym. cit. c. 4. n. 7.* Et quamvis etiam Iure Canonico prohibitum sit Clericis arma gestare, non tamen ideo à potestate seculari ijs violenter spoliari potest Clericus, & capi, nisi talis facultas à Magistratu Ecclesiastico seculari sit concessa. Quintus casus est, quando Clericus potest impunè verberari à laico; ut in casibus recensitis in *c. 3. de sentent. excom.* tum enim multò magis potest etiam capi. *Farinac. c. l. n.* 123.

CVI. Illud hîc addendum. Si captus à Iudice seculari excipiat, se esse Clericum, adeóque gaudere privilegio Clericali, sive exemptionis à Iurisdictione seculari; tum de tali quæstione incidente, non secularis, sed Ecclesiasticus Judex cognoscere debet, & si comperiatur, esse Clericum, remittendus est ad Iudicem Ecclesiasticum, juxta *c. Si Iudex. 12. de sentent. excom in 6.* Ratio est, tum quia est quæstio de re spirituali, & Ecclesiasticâ, videlicet Clericatu, *cit. c. Si Iudex.* tum quia, si oriatur controversia super Iurisdictione inter Iudicem Ecclesiasticum, & secularem, illius decisio ad Ecclesiasticum pertinet, quippe qui majoris est auctoritatis, *Covarr. pract. qq. c. 33. n. 1. Clar. §. fin. q. 36. n. 21.* nisi notorium sit hujusmodi exceptionem (quæ semper opponi potest, etiam post latam sententiam, cùm Clericus non possit renunciare privilegio Clericali, nec consentire in Iudicem laicum) esse frivolam, & inanem, solúmque esse oppositam secularis fori declinandi causâ: tum eâ non obstante, Judex secularis ad causæ principalis cognitionem procedere poterit, *Laym. l. 4. tract. 9. c. 7. n. 6.*

§. V.

Quo Iure Clerici, aliáq; personæ Ecclesiasticæ sint exemptæ a Iurisdictione, ac potestate seculari, num positivo tantùm, seu humano, an etiam Divino, & naturali?

CVII. Duæ sunt sententiæ: una est, Clericos, & Ecclesiasticas personas esse exemptas à Iurisdictione, & potestate seculari Iure naturali, ac Divino; ut docet *Gl. in c. Si Imperator. 11. V. & discuti dis. 96. Gl. in c. Quamvis. 4. V. Divino de censib. in 6.* ubi id probat allegando leges Divinas, *Innocent. in c. 2. n. 1. de majorit. & obed. Abb. in c. Ecclesia. 10. n. 6. de Constit.* ubi ait, quòd hoc privilegium fori Clerici habent à Deo. & plerique Canonistæ, quos refert, & sequitur *Azor p. 1. instit. lib. 5. c. 12. q. 1. Clar. §. fin. q. 36. n. 2. Martha de jurisd. p. 2. c. 6. n. 1. Tanner. tom. 4. Theolog. Scholast. dis. 1. q. 4. dub. 6 n. 138. Laym. l. 4. Theol. mor. tr. 9. c. 8. & plures Theologi apud ipsum*, & novissimè tenet hanc sententiam etiam *Fagnan. in cit. c. Ecclesia. 10. n. 10. & in c. Cum non ab homine. 10. n. 66. de Judic.*

Probatur primò. Ex lege veteri, in qua Sacerdotes, & Levitæ exempti erant à Iurisdictione seculari aliarum Tribuum, & lege solvendi tributa; ut colligitur ex *c. Gen. 47. v. 22. Levit. c. ult. n. 28. & Num. c. 18. n. 8. & 9.* item ex *c. 3. Num. V. 10. & c. 45. V. 14. & 15.* colligitur, Levitas non alteri, quàm Aaroni, & Successoribus ejus subjectos fuisse: quæ Leges Vet. Testam. etsi jam abrogatæ sint, ex ijs tamen colligitur, tantò magis privilegia hujusmodi immunitatis locum habere in Sacerdotibus, & Ministris Ecclesiasticis novæ legis, quantò magis excellentiâ, & dignitate Sacerdotes, & Ministros Vet. Legis antecellunt. Item *Matth. c. 17. v. 25. & 26.* Christus se ipsum, & Petrum à tributo solvendo eximit: nam cùm ab ipso exigeretur tributum, dixit Petro: Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filijs, an ab alienis? respondit Petrus; ab alienis. ex quo intulit Christus: ergo liberi sunt filij. Ubi sub filiorum nomine omnes Sacerdotes, & Clerici comprehenduntur, qui, cùm Christo, ac Dei servitio peculiariter dedicati sint, è familia ejus esse censentur, & qui sub Christo, & Petro, qui est caput Ecclesiæ, sunt significati, cùm etiam in humana politia familia Regis soleat esse libera à tributis. Solvit autem Christus tributum pro se, & Petro, scandali vitandi causâ, cùm aliàs non teneretur, *Laym. cit. c. 8. n. 3. Tanner. cit. dis. 7. q. 4. dub. 5. n. 119.* Dices, Christus hoc loco de se tantùm, tanquam filio Dei naturali est locutus: nam argumentatus est à minori ad majus: si filij Regis terreni tributum non pendunt Regibus terræ; ergo nec ego, qui sum filius Dei Regis Regum, ulli Regi tributum debeo. Locutus est autem in plurali, quia de omnibus Regum filijs generaliter loquebatur, qualis Petrus non erat; adeóque non potuit eum filiorum nomine comprehendere. Sed respondetur, Christum significare voluisse, nec se, nec discipulos suos tributum debere; non

non se, quia filius Dei erat; nec discipulos suos, quia ipsius familiares, & domestici censebantur, at non solùm Regum filij, sed etiam domestici eorum à tributis liberi sunt, ut suprà dictum. *Maldonatus in c. 17. Matth. v. 25.* ubi rectè addit, id non esse extendendum ad omnes Christianos; qui etsi sint adoptione filij Dei, Christique nomen gerant, non tamen sunt domestici eius, ut Apostoli; & Christianos tributum solvere jubet Apostolus, *Rom. 13. v. 7.*

Secundò. Idem probatur ex Jure Canonico: nam in c. *Quamquàm. 4. de censib. in 6.* dicitur: *cùm igitur Ecclesia, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum, non solùm jure humano, quin imò & Divino à secularium personarum exactionibus sint immunes &c.* Idem habetur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. relato in c. *Nimis; 30. de Jureiurando.* ubi dicitur: nimis de jure Divino quidam laici usucapere nituntur, cùm viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis ad præstandum sibi fidelitatis juramentum compellunt. Et in *Concil. Trident. sess. 25. c. 20. de reform.* Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam esse, dicitur.

CVIII. Tertiò probatur ratione, quia Clerici sunt Deo dicati, & in Dei sortem electi, ac segregati à negotijs secularibus: ergo eo ipso sunt exempti à seculari jurisdictione, ac potestate, neque hæc quidquam juris in illos habet: nam, si res inanimatæ, ut sacra vasa, vestes, Altaria, & Templa, eo ipso, quod sunt Divino cultui dedicata, & consecrata, à profano, & civili usu, & secularis potestatis dispositione, jurisdictione, & exactione jure Divino, & naturali liberæ sunt; multò magis ipsæ personæ Ecclesiasticæ, postquam Divino cultui dedicatæ sunt, à secularis Magistratûs jurisdictione, potestate, & exactione eodem jure exemptæ erunt. Deinde nulla potestas, sive jurisdictio potest propriâ virtute ferri extra genus, sive limites sui objecti, ut certum est apud omnes: sed jurisdictio, seu potestas secularis per se, ac directè versatur solùm circa personas seculares, & res profanas, ac politicas, tanquam proprium objectum, ac materiam; quippe cùm per se, ac immediatè tantùm ordinetur ad finem temporalem, & politicum: Ecclesiasticæ verò personæ, & res, quippe sacræ, & Divino cultui dicatæ, sunt extra objectum, & proprios limites secularis jurisdictionis: ergo hæc ad illos per se, ac propriâ virtute se extendere non potest. Min. probatur, quia sacrum, & Divinum dicitur aliquid ex eo, quòd ad Divinum cultum ordinatur, ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 99. a. 1. in corp.* ergo cùm personæ, & res Ecclesiasticæ sint ad Divinum cultum deputatæ, eo ipso sunt sacræ: adeóque non possunt cadere sub jurisdictionem, seu potestatem laicam, & profanam, sed solùm sub spiritualem, & Ecclesiasticam, ut suprà etiam dictum. Denique, si jure humano solùm Clerici liberi sunt à jurisdictione, seu potestate seculari, possunt Principes seculares ex toto, vel ex parte immunitatem Ecclesiasticam abrogare, sive per revocationem, sive per præscriptionem; quod in maximum Ecclesiæ damnum cederet.

CIX. Altera sententia docet, etsi Clerici, in causis spiritualibus, & merè Ecclesiasticis, à potestate, & jurisdictione seculari Jure divino exempti sunt: in rebus tamen temporalibus, sive criminalibus, sive civilibus, solo Jure humano Canonico, & civili esse exemptos. Ita docet *Molin. tract. 2. de justit. dis. 31. n. 2. & 6. Less. l. 2. de justit. c. 33. dub. 4. n. 28. & seqq. Salas de legib. dis. 14. sec. 11. & ex Canonist. Covarr. pract. qq. c. 31.* Prima pars constat, quia potestas Ecclesiastica immediatè à Christo est instituta, & tradita in Petro, eiúsque successoribus, alijs etiam Prælatis Ecclesiasticis: potestas verò civilis, seu secularis, mediante Republicâ à Deo est communicata, seu concessa Principibus secularibus. ergo in causis Ecclesiasticis, quæ propriè spectant ad potestatem Ecclesiasticam, v. g. circa Ordines, Sacramenta, sacrificia, beneficia Ecclesiastica &c. Principes seculares ex institutione Divina nullam habent potestatem: adeóque jure Divino Clerici in his rebus spiritualibus exempti sunt à jurisdictione, & potestate secularium Principum, & Magistratuum. Secunda pars probatur pluribus argumentis. Primò, quia nulla lex Divina in SS. litteris, præsertim novi Testamenti, extat, quæ Clericos, & res eorum à jurisdictione secularium eximat. Secundò, in primitiva Ecclesia Clerici, & eorum res, subjecti erant Principibus secularibus. Unde & Paulus ad Cæsarem appellavit, *Act. 25.* & ad *Rom. 13.* ait: Omnis anima sublimioribus potestatibus subjecta sit. ubi de secularibus potestatibus præcipuè agit. Et Christus, *Matth. 22.* ait: Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari. & *Jo. 19.* ad Pilatum dixit: Non haberes potestatem adversùs me ullam, nisi tibi desuper &c. Tertiò, Christiana Religio non liberat fideles ab ullo vinculo civili, v.g. à debito pecuniario, conjugio, servitute &c. ergo neque liberat à jurisdictione secularium Magistratuum. Quartò. Clerici cum laicis contractus inire possunt, ut emptiones, locationes &c. ergo etiam laici illos coram civilibus Magistratibus convenire possunt, ut pacta servent: & cùm sint pars, & cives reipublicæ; cur non ab eius capite puniri possint, si rempublicâ turbent? Quintò. Pontifex potest immunitatem Clericorum ex justa causa restringere, & ex parte diminuere, & causas, ac lites Clericorum laicis cognoscendas delegare: quod non posset, si immunitas Ecclesiastica esset immediatè instituta jure Divino. Sextò. Quia nulla est repugnantia, Clericos in temporalibus subjici laicis.

CX. Addunt tamen hujus sententiæ Auctores, etsi exemptio illa Clericorum simpliciter sit juris humani, esse tamen quodammodo, seu quâdam ratione juris Divini, scilicet originaliter, seu initiativè: quia, etsi Deus immediatè hanc exemptionem non fecerit, dedit tamen S. Pontifici potestatè eam faciendi, ita, ut Clerici, non quidem ipso facto sint exempti à jurisdictione seculari, spectato jure Divino, possint tamen, imò & debeant eximi, si commodè fieri possit, quia id maximè consentaneum est juri Divino, & naturali: tum quia rebus Divinis peculiari modo sunt mancipati, & consecrati. quod autem semel Deo dicatum est, non potest tractari tanquam profanum, quin Deo irreverentia irrogetur: tum quia Clerici sunt patres, pastores, & judices laicorum, in causis salutem spiritualem animæ concernentibus: inconveniens autem est, ut judicet filius patrem, ovis pastorem suum, & judicem, qui antè fuit reus: tum quia Clerici spiritualia beneficia conferunt laicis, ideóque æquum est, ut à laicis gratis defendantur, & à tributis eximantur. *Less. c. l. n. 30.*

CXI. Ad

CXI. Ad fundamenta pro prima sententia allata respondent Adversarij. Ad id, quod adducitur ex c. *Gen.* 47. quòd Joseph omnem terram Ægypti fecit tributariam, præter Sacerdotalem, id non ex legis Divinæ præcepto, sed beneficentia Regis, postulante rectâ ratione, factum fuisse. Quòd verò adfertur ex *Matth. c. 17. Ergo filij sunt liberi.* id probare solùm exemptionem de Christo; quasi dicat, si filij Regum, & Principum naturales tributum non pendunt; ego, qui filius naturalis sum summi omnium Regis, nulli hominum tributum debeo: neque ideo censentur omnes homines liberi à tributis, vel, ut sumùm id etiã intelligitur de S. Pontifice, Christi Vicario, & de Apostolis per quandam participationem. *Molin. cit. disp.* 31. *n.* 6. *& Salas cit. loc.* Ad secundum petitum ex auctoritate Canonum respondetur, eos intelligendos esse, juxta morem loquendi in Jure Canonico, & Concilijs, ac Decretalibus SS. Pontificum usitatissimum, quo frequenter aliquid dicitur Jure Divino statutum; quia à veteri lege originem duxit; vel quia ad illius exemplum inductum fuit; cùm tamen novâ lege Evangelicâ nihil de hac exemptione statutum reperiatur; vel quia mediatè solùm, & remotè est Juris Divini; vel quia Jus Divinum, & naturale dictabat, Clericos esse eximendos. Quòd si vel maximè intelligendi essent Canones suprà allegati de lege verè, ac propriè Divina, accipiendi forent de immunitate in rebus spiritualibus, seu Ecclesiasticis, non in temporalibus. Ad argumentum ex ratione desumptum respondent, eo solùm probari, quòd Jus Divinum, & naturale dictet, talem exemptionem esse faciendam, & à S. Pontifice fieri posse, imò & debere; non autem, quòd ipsum Jus Divinum, & naturale illam ipso facto statuerit. Neque tamen Principes, & Magistratus seculares exemptionem Clericis concessam revocare possunt: tum quia ex obligatione naturali, & Divina tenebantur eam facere: tum quia post concessam illam exemptionem, cum consensu totius populi, Clerici non sunt ampliùs subditi seculari potestati; ergo non possunt suâ immunitate privari, quâ non possunt privari, nisi subditi: tum quia Concilia, & SS. Pontifices, qui sunt supra ipsos Principes, eam confirmârunt, imò etiam reluctantibus Principibus statuere eam potuerunt; quia S. Pontifex omnia potest præcipere, quæ ad convenientem statum, & gubernationem Ecclesiæ sunt necessaria, qualis est etiam exemptio Clericorum à potestate civili, & seculari. *Covarr. cit. c.* 31. *n.* 3. *& 4. Less. c. l. n.* 34. *&* 35.

CXII. Ad argumenta pro secunda sententia allata responderi facilè potest. Ad primum negatur assumptum; ut patet ex suprà dictis *n.* 117. Deinde, tametsi nulla extaret lex Divina positiva de immunitate, seu exemptione Clericorum, est tamen de Iure naturali: quia contra jus Divinũ, & naturale est, ut laici, & profani, propriâ auctoritate, judicent de personis, & rebus sacris, quales sunt Ecclesiasticæ personæ, & res: quia Clerici gradu, & ordine in Ecclesia superiores sunt; hi verò inferiores, & subditi; ut bene probat *Tanner. cit. disp.* 7. *q.* 4. *dub.* 6. *n.* 150. *& seqq.* & dictum suprà. *n.* 118.

Ad secundum dicitur, quòd initio nascentis Ecclesiæ, Christiani, dum erant sub paganorum potestate, Principibus secularibus subjecti erant, etiã Clerici, non de Iure, sed de facto; quia ijs parére debebant, ne Christiana fides, & Religio damnum pateretur. Vnde Canones illi, qui mentionem faciunt de hac subjectione Clericorum, accipiendi sunt de eo tempore, quo magis expedire Ecclesiæ videbatur à Clericis solvi tributa, & subjectionem præstari potestati seculari, quàm exemptionem tentare; quam tum obtinere non potuissent, & eam urgendo, pacem Religionis Christianæ turbâssent; quamquàm etiã aliqui Canones intelligi possunt de tributis merè realibus, quæ Clerici etiamnum hodie secularibus, & laicis solvere debent, de quibus plura infrà *l.* 3. *tit.* 49. ubi ex instituto de immunitate Clericorum, quoad bona eorum agitur. S. Paulus ad Cæsarem appellavit, quia primis temporibus Ecclesia non habuit plenum usum, seu exercitium suæ potestatis, & Iuris, sed tantùm quoad habitum, & originem. Accedit, quòd Paulus appellavit à Festo, à quo injustè gravabatur, ad Cæsarem tanquam ipsius Superiorem, & Iudicem, *Martha cit. c.* 6. *n.* 20. Idem *ad Rom.* 13. in genere dicit, quòd quisque tenetur obedire suo legitimo Superiori, laicus scilicet laico, Ecclesiasticus Ecclesiastico: vel loquitur de primis Ecclesiæ temporibus. Christus autem *Matth.* 22. locutus est de laicis, & *Ioan.* 22. locutus est ad Pilatum, non de potestate Iuris, sed facti, quæ etiam Tyrannis convenit, de qua *Luc.* 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.*

Ad tertium negatur consequentia: quia, etsi Christiana Religio non omni vinculo eximat; Clerici tamen hoc ipso, quod sunt Divino cultui consecrati, & in sortem Domini electi, non minùs, quàm res inanimatæ, quæ Deo sunt consecratæ, debent esse exempti à seculari potestate. *Azor cit. c.* 12. *q.* 1. *§. Superest.*

Ad quartum negatur consequentia, quia satis est, quòd Clerici coram suo Magistratu Ecclesiastico conveniri possint, ut servent pacta, & ab eodem puniri.

Ad quintum dicitur, posse S. Pontificem, ex justa causa, aliquid remittere de privilegijs exemptionis, & secularibus Magistratibus permittere, ut aliquam Iurisdictionem in Clericos exerceant, vel tributa ab illis exigant: quia Iure Divino, & naturali bona, ac personæ Ecclesiasticæ ita solùm sunt exemptæ à potestate, & Magistratu seculari, ut is propriâ auctoritate, suóque arbitratu, nihil possit de ijs disponere; bene autem possint laici ex concessione Magistratus Ecclesiastici, præsertim S. Pontificis: adeóque potestate ab Ecclesia sibi concessa circa Clericorum personas, ac res, disponere; quia id minimè repugnat Iuri naturali, ac Divino, *Tann. c. l. n.* 157. Deinde, quando Papa laicis committit judicandas causas, & lites Clericorum, tunc illi non ex sua, sed ex delegata sibi potestate, & auctoritate, ac nomine S. Pontificis agunt; quod Ecclesiasticæ libertati non repugnat.

Ad sextum dicitur, esse repugnantiam, quòd personæ sacræ profanis subjici debeant, & patres ab ovibus, & filijs judicentur; ut ex dictis patet.

Hinc colligitur, etsi secunda sententia non sit improbabilis, ob rationes suprà allatas, prior tamen, quia est communior Canonistarum, Iurique Canonico conformior, & statui Clericorum favorabilior, ac melioribus nititur fundamentis, meritò præferenda est.

§. VI. *An*

§. VI.

An, & quando Archiepiscopus sit Iudex competens inter subditos Clericos, vel Laicos Suffraganeorum, vel non sit?

CXIII. Assertio 1. Quamvis per appellationem ab Episcopo ad Archiepiscopum, seu Metropolitanum causa devolvatur, isque de ea cognoscere possit, *c. Pastoralis. 11. in princ. de offic. Iud. ordin.* Non tamen potest Archiepiscopus, vel ejus Officialis de ipsa principali causa Clericorum subditorum Suffraganei sui cognoscere, prætermisso appellationis articulo (id est, nisi priùs de appellatione cognoscatur, an ea sit legitima, nécne) nec aliàs etiam, si non sit ad Archiepiscopum appellatum (adeóque is per simplicem querelam adeatur) absque voluntate, seu licentia Episcopi Diœcesani, quamvis Clerici litigantes in Archiepiscopum, vel ejus Officialem tanquam in Iudices de facto consentiant. Ita statuitur in *c. Romana. 1. in princ. h. t. in 6. & ibi Gl. V. Prætermisso. & V. Extiterit.* Ratio est, quia Archiepiscopus, seu Metropolitanus regulariter non est competens Iudex inter subditos suorum Suffraganeorum in prima instantia. *cit. c. Pastoralis de offic. ordin.* Ideóque non possunt Clerici, sine consensu Episcopi sui Diœcesani, Iurisdictionem Metropolitani prorogare, in prima instantia, consentiendo in Iudicem non suum, etiam Ecclesiasticum. *Gl. hic V. De facto*; de quo plura infrà.

CXIV. Notandum hîc primò. Judex, qui non potest aditi per simplicem querelam, sed solùm per viam appellationis, qualis est Metropolitanus, respectu subditorum Episcoporum Suffraganeorum, regulariter non potest cognoscere de causa principali, etiã partibus litigantibus consentientibus, nisi priùs cognoscat de appellatione, an ea admittenda sit, nécne: quia, cùm sit Iudex tantùm, si ad ipsum fuerit appellatum, priùs cognoscere debet de justitia appellationis: nam si hæc frivola fuerit, & illegitima, debet causa remitti ad Judicem, à quo appellatum fuit, videlicet Suffraganeum; nisi is appellationi detulerit, sive in eam consenserit: tunc enim Iudex superior, ut Archiepiscopus cognoscere potest de causa principali, si velit, etiamsi causa appellandi minùs legitima fuerit; quamvis etiam eam remittere possit ad Iudicem inferiorem, nempe Episcopum, à quo appellatum. *c. Cum appellationibus; 5. de appell. in 6. Ancharan. hîc not. 1. & Franc. n. 1.*

Notandum secundò. Etiam Judex delegatus Papæ potest cognoscere de causa principali, ex consensu partium non cognoscendo priùs de justitia appellationis; si Papa simul causam appellationis, & principalem delegavit: quia tunc delegatus habet eandem Iurisdictionem in illa causa, quam habet ipse Papa: adeóque ejus Iurisdictio prorogari potest, & partes renunciare possunt ipsi appellationi. Secus est, si Papa solùm delegavit causam appellationis, non autem principalem; tunc enim etiam cum consensu partiũ, non potest Iudex delegatus cognoscere de causa principali, quia universim Clerici non possunt prorogare Iurisdictionem alterius Iudicis, sive consentire in Judicem non suum, sine consensu ordinarij Iudicis proprij. *Franc. hîc n. 2.*

Notandum tertiò. Clerici possunt compromittere in arbitros, absque consensu proprij Episcopi, in rebus, seu bonis patrimonialibus, quæ alienare possunt: non autem in Ecclesiasticis. *Gl. hîc V. Iudices junctâ marg. lit. c. Franc. hîc n. 3.* & constat ex *c. Pervenit, 3. de arbitr.*

CXV. Assertio 2. Archiepiscopus, seu Metropolitanus non potest cogere subditos suffraganeorum (sive Clericos, sive Laicos) ut factam ab ipso delegationem alicujus causæ suscipiant, vel præcepta sua, aut sententiam exequantur: neque ut in causis ad ipsum per appellationem devolutis testimonium perhibeant, nisi aliud ex his tribus de consuetudine obtineat; ita habetur in *cit. c. 1. §. Neque Suffraganeorum, h. t. in 6.* Ratio est, quia, licèt Archiepiscopus possit causam, vel executionem sententiæ delegare subditis suffraganeorum, non tamen potest illos invitos ad illa suscipienda compellere: quia non habet Iurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in causa appellationis, & alijs casibus specialibus Iure exceptis, *c. Pastoralis; 11. de offic. ordin.* inter quos non numerantur casus hîc expressi. *Gl. hîc V. Suscipere.* Veruntamen potest Archiepiscopus mandare Suffraganeo suo, ut sententiam v. g. in causa appellationis contra subditum suum latam exequatur, vel, ut subditum compellat ad ferendum testimonium, sive in causa appellationis, sive in alia; ut notat *Gl. hîc V. Suscipere.* ubi addit, idem esse in quolibet alio Iudice; ut, si testes ex alio loco petendi sint, qui ei subditi non sunt, Iudex causæ mittat ad Superiorem ipsorum, sive Iudicem illius loci, eúmque roget, vel etiam eidem præcipiat, si ipsi subjectus sit (uti in casu hujus *c.*) ut testes recipiat, & attestationes eorum ad Iudicem remittat. *l. Iudices; 18. C. de fide instrum.* vel etiam ipsos testes ad Iudicem causæ venire jubeat, si id commodè fieri possit. Ex quo colligitur, quòd Iudex non habet eandem Iurisdictionem in accessorio, quam in principali; ut in proposito Archiepiscopus Iurisdictionem habet in suffraganeos, non autem in subditos eorum. *Gl. hîc V. Suscipere in fin.*

Excipitur; nisi consuetudine inductum sit, ut in tribus prædictis casibus Archiepiscopus etiam subditos Suffraganeorum compellere possit: consuetudo enim dat Iurisdictionem, si persona illius sit capax. *c. 3. de consuet. Gl. hîc V. De consuetudine. Arg. l. 3. in fine. ff. de testibus.* ubi habetur, quòd ratione consuetudinis Iudex testes etiam non subditos, & ex alieno territorio evocare, & compellere potest ad veniendum. *Franc. hîc n. 2.*

CXVI. Assertio 3. Sed neque, si Archiepiscopus, seu Metropolitanus causas Officialium, Archidiaconorum, Archipresbyterorum, aut aliorum inferiorum Prælatorum, aut eorum, qui Suffraganeis subjecti sunt, ad se per viam appellationis devolutas cognoscat in Curia sua, ideo etiam debet admittere, aut cognoscere querelas contra eosdem propositas super salarijs advocatorum, & procuratorum; nisi aliud contraria consuetudo eis concedat; prout habetur *in cit. c. 1. §. Nec etiam; h. t. in 6.* Ratio est, quia licèt aliàs Judex, qui cognoscit de causa prin-

sa principali, cognoscere etiam debeat de eiusmodi accessorijs; ut, si salarium in ea causa Advocato promissum non solvatur. *l. Properandum*; 13. §. *Illo procul. C. de judic.* id tamen locum habet in Judice proprio, & ordinario; ut notat *Gl. hic V. In causis*; non item in Judice appellationis: tum ne causa principalis diutius differatur: tum quia expeditâ causâ principali, altera accessoria de salario facilè ad Judicem ordinarium remitti potest; cùm hæ causæ non sint per se connexæ, sed separabiles; ut docet *Io. Monach. hic n. 4. & 6.*

Excipi debet, nisi à cliente expressè, vel tacitè promissio facta sit Advocato, vel Procuratori de solvendo salario in Curia Metropolitani: tum enim probabile est, quòd ibi conveniri possit; sive promissionem fecerit in Diœcesi Archiepiscopali, sive in Diœcesi Suffraganei: quia non inspicitur locus promissionis, sed in quo destinata est solutio; ut tradit *Abb. in c. ult. n. 32. h. t.* & patet ex suprà dictis *n. 37. h. t.* Deinde excipitur etiam, nisi consuetudo sit, vi cujus Archiepiscopus potest compellere subditos Suffraganei ad respondendum coram se, propter salaria Advocatorum, & Procuratorum, quia consuetudo tribuit jurisdictionem; ut habetur hic §. *Nec etiam.*

» CXVII. Assertio 4. Non potest etiam Ar-
» chiepiscopus Clericos suos mittere in Diœcesin Suf-
» fraganeorum suorum, ut cum auctoritate assistant
» contractibus ibi ineundis, vel recognoscendis; nec
» eâ occasione (quia inierunt, vel recognoverunt
» contractum coram illis) potest subditos Suffraga-
» neorum compellere, ut apud Tribunal suum se si-
» stant. Sed nec censuram infligere potest Archiepi-
» scopus, si Officiales, aut subditos suorum Suffraga-
» neorum ab ipso citati, ut coram se respondeant ad
» querelam Adversarij comparere nolint, prout ha-
betur *in cit. c. 1. §. Nec Clericos; h. t. in 6.* Ratio est, tùm quia non potest quis auctoritatem judicialem præbere contractui, extra territorium suum: sicut non potest Tabellio conficere instrumentum authenticum, extra territorium eius, à quo est constitutus: tum quia in huiusmodi casibus Archiepiscopus non est Judex competens Officialium, & subditorum Suffraganei; & quia citatus à non suo Judice, etiamsi non compareat, non potest dici contumax: ideóque neque propterea excommunicari potest; quia excommunicatio non infligitur ab homine, nisi propter contumaciam in comparendo, vel satisfaciendo. *Franc. hic n. 3. Vivian. in ration. Iur. Pontif.* Quamvis autem Episcopus Suffraganeus sit subjectus jurisdictioni Archiepiscopi, non tamen Officialis ipsius, qui non est eadem persona cum Episcopo, licèt idem Consistorium, seu Tribunal cum ipso habeat. *Gl. hic V. Officiales.*

SECTIO IV.

DE FORO COMPETENTE laicorum conventorum à Clericis: & quando laicus conveniri possit apud Judicem Ecclesiasticum?

§. I.

Ubi, sive coram quo Iudice, Ecclesiastico, an seculari, Clericus convenire possit, vel debeat laicum?

CXVIII. Assertio 1. Si Clericus contra laicum agat, & ab eo petat sibi restitui rem, quam possidet, quippe, quæ ad Ecclesiam suam, vel ad se pertineat, & laicus probabiliter id neget, quia v. g. asserit, se rem illam, quam possidet, emisse à laico; tum convenire illum debet Clericus apud proprium eius Judicem, videlicet secularem, prout sumitur *ex c. Si Clericus; 5. h. t.* ubi Alexander III. statuit: Si Clericus » laicum super rebus suis (scilicet patrimonialibus, » seu peculiaribus) vel Ecclesiæ (ipsi commissæ, cujus » nomine agit, & res illas repetit) conveniat, easque » repetat; sed laicus res illas, non Ecclesiæ, aut Cle- » rici, sed suas proprias esse, asserat: tum debet de ri- » gore juris (sive secundùm præscriptum Juris ordi- » nem) is apud Judicem secularem conveniri; quia » actor forum Rei sequi debet: licèt in multis Re- » gionibus aliud de consuetudine sit receptum. »

CXIX. Hinc colligitur primò. Quando Clericus agit contra laicum de re, quam prætendit, ad se, vel ad Ecclesiam suam pertinere; coram quo Judice, Ecclesiastico, an seculari, eum convenire possit, vel debeat. Nam quatuor casus distinguendi sunt, juxta *cit. c. Si Clericus; h. t.* ut notat *Alexand. de Nevo ibid. n. 1.* Primus est, quando agit Clericus contra laicum, petendo ab eo rem Ecclesiæ, vel propriam: tum enim, si constet rem illam esse Ecclesiæ, vel propriam ipsius Clerici, adiri debet Judex Ecclesiasticus: nam, si hic cognoscit, quando laicus non negat, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, ut colligitur ex *cit. c. Si Clericus*; multò magis Judex Ecclesiasticus cognoscet, quando constat rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, quam laicus possidet. *Innocent. hic V. Suas.* Secundus casus est, quando laicus non negat, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici; tunc etiam cognoscit Judex Ecclesiasticus: idque colligitur per contrarium sensum *ex eod. c.* nam, si Judex secularis cognoscit, quando laicus negat rem esse Ecclesiæ, vel Clerici; ergo, si id non neget, Judex Ecclesiasticus cognoscere, & judicare poterit. Tertius casus est, quando constat, rem non esse Ecclesiæ, vel Clerici; & tunc cognoscit Judex secularis, & locum habet Regula: Actor forum Rei sequi debet: nam, si cognitio pertinet ad Judicem secularem, quando dubitatur, an res sit Ecclesiæ, vel Clerici, necne, ut mox dicetur; multò magis idem cognoscet, si constet, rem non esse Ecclesiæ, vel Clerici. Quartus casus est, quando dubium est, num res sit Ecclesiæ, vel Clerici, & laicus conventus id negat, sed asserit, esse suam: tunc enim etiam de hoc cognoscit Judex secularis, qui est casus expressus *in cit. c. Si Clericus*; dummodo laicus conventus à Clerico coram Judice Ecclesiastico, & negans, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, protestetur, se per hoc non intendere in jurisdictionem illius consentire, nec litem contestari, sed negare, res esse Ecclesiæ, vel Clerici, & asserere esse suas, non

non ad judicij ordinationem, sive, ut litiget in judicio coram Judice Ecclesiastico, sed ad forum eiusdem declinandum; tunc enim per talem negationem non inducitur litis contestatio. *Hostiens. hic V. Asserebat; & Abb.* in summa: ubi ait, si laicus à Clerico conventus probabiliter neget, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, idque ad declinandam jurisdictionem Ecclesiasticam, conveniendus est coram suo Judice. *Alexand. de Nevo ibid. n. 9. Fagnan. n. 1. & 2.*

CXX. Porrò ratio, cur, quando constat, vel laicus non negat, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici; adiri debeat, & cognoscere Judex Ecclesiasticus, ratio, inquam, est, quia tunc ex detentione rei, quæ est Ecclesiæ, aut Clerici, & injusta in dubio esse præsumitur, oritur quoddam veluti sacrilegium, ratione cujus fundata est jurisdictio Ecclesiastici Judicis: ideóque in optione Clerici actoris est, utrùm possessorem laicum convenire velit coram Judice Ecclesiastico, an verò coram seculari. *Abb. in cit. c. Si Clericus; n. 2.* quæ ratio bene id probat, quando laicus non negat, rem esse Ecclesiæ, vel Clerici, neque allegat causam justàm retinendi, vel possidendi illam rem; tunc enim in dubio præsumitur mala, & injusta detentio: secus videtur dicendum, si laicus alleget justam causam possidendi, ut quia rem ab Ecclesia in feudum, vel emphyteusin accepit, vel, ut conductam possidet; tum enim cessat ratio malæ detentionis, & sacrilegij: adeóque laicus coram Judice Ecclesiastico non videtur posse conveniri; ut notavit *Alexand. de Nevo in cit. c. Si Clericus; num. 2.*

Colligitur secundò. Non solùm, si agatur actione reali, seu rei vindicatione, sed etiam, si actione personali agatur, occasione tamen rei Ecclesiasticæ, ut, si Clericus agat ex locatione rei Ecclesiæ, vel Clerici factâ laico, vel ex legato Ecclesiæ, vel Clerico relicto; tum, si laicus id fateatur, vel non neget, adiri quoque potest, & cognoscere de hoc Judex Ecclesiasticus; ut docet *Innocent. in cit. c. Si Clericus; V. Suas; Abb. ibid. n. 12. in fine.* quia ad petendam rem locatam intentatur, licèt aliàs merè sit personalis. *Imol. ibid. n. 3. & Felin. num. 4.* ita, ut in optione actoris Clerici sit, an reum laicum apud Judicem Ecclesiasticum, an verò apud secularem convenire velit. *Fachin. l. 8. controv. c. 15. §. Hæc sunt;* quia universim loquendo, quando reus plures habet Judices æqualiter competentes, in electione actoris est, illum convenire, coram quo Judice maluerit.

CXXI. Colligitur tertiò. Alius casus, in quo Clericus convenire potest laicum coram Judice Ecclesiastico, est, si consuetudine receptum sit, ut Judices Ecclesiastici causas laicorum etiam merè civiles, & profanas cognoscant, & judicent; prout habetur *in fin. cit. c. Si Clericus; h. t.* quam consuetudinem *Gl. fin. ibid.* ait, introductam esse propter negligentiam Judicum laicorum in exhibenda Clericis justitia. Et hinc Papa frequenter Clericis conquerentibus de laicis, super quacunque causa, etiam profana, litteras, seu rescriptum ad Judices Ecclesiasticos contra laicos concedere solet; etiamsi Judices seculares non sint negligentes in justitia administranda Clericis: & ita indistinctè servari ex generali stylo Curiæ Romanæ testatur etiam *Abb. in cit. c. Si Clericus; n. 7.*

CXXII. Assertio 2. Laicus conveniri potest coram Iudice Ecclesiastico, si causæ principali adhæreat, sive insit qualitas fundans jurisdictionem Judicis Ecclesiastici, sive ob quam ad forum Ecclesiasticum pertinere possit. Ut si Clericus conveniat laicum, eò quòd rem ad Ecclesiam pertinentem surripuerit: tunc qualitas hæc sarilegij, etiamsi de eo non constet, sed dubium sit, quia negat reus, se tale delictum commisisse, fundat jurisdictionem Judicis Ecclesiastici, & efficitur causa mixti fori, ita, ut actor pro arbitrio, vel coram seculari, vel coram Ecclesiastico Judice reum laicum convenire possit. *c. Cùm sit; 8. h. t. & ibid. Innoc. V. Sacrilegos.* Requiritur tamen, ut in libello Clerici agentis contra laicum, tanquam sacrilegum possessorem rei ad Ecclesiam pertinentis, exprimatur, & allegetur furtum, vel rapina: alioquin causa pertinebit, ac remitti debet ad forum seculare: nam ex eo solùm, quòd res, quam constat ad Ecclesiam pertinere, reperiatur apud laicum, non potest præsumi furtum, aut rapina, cùm laicus rem Ecclesiæ possit detinere alio justo titulo, v. g. feudi, vel conductionis, vel emptionis cum bona fide (dummodo non sit res sacra) *Imola in cit. c. Si Clericus; col. ult. & Felin. ibid. n. 4. in fine contra Abbat. n. 12.*

CXXIII. Sed dubitatur hîc, num sufficiat, ut actor in libello expressè, vel implicitè alleget qualitatem tribuentem Iurisdictionem Iudici, ad hoc, ut is ad causam principalem procedere possit: an verò requiratur, ut priùs de qualitate fundante Iurisdictionem Iudicis, saltem summariè, vel potiùs extrajudicialiter cognoscat Iudex, si reus conventus illam neget, ad declinandum forum hujus Iudicis? Resp. Cum distinctione: vel qualitas fundans Iurisdictionem Judicis causæ principali intrinsecè adhæret, seu inest: & tunc sufficit, rem ab actore expressè, vel implicitè in libello proponi, ad hoc, ut Iudex de causa principali cognoscere possit; etiamsi de qualitate illa non constet, sed dubium sit, eámque reus neget. Ut in exemplo suprà allato, si Clericus accuset laicum de furto rei Ecclesiasticæ coram Iudice Ecclesiastico, Reus verò delictum absolutè neget, fundata est Iurisdictio Iudicis Ecclesiastici, & potest coram illo tanquam Judice competente super illa quæstione Iudicium inchoari: quia hoc dubium de qualitate fundante Iurisdictionem Judicis, sive hæc ipsa causa, seu quæstio sacrilegij (quæ est mixti fori) directè, ac principaliter in Judicium deducitur, & lis super ea, inter actorem, & reum contestanda est: ideóque non est examinanda, ante litis contestationem; nec potest reus laicus negare crimen in ordine ad declinandum forum Iudicis Ecclesiastici; ut docet *Innocent. in c. Ceterùm; 5. n. 2. de Iudic. & in c. Cum sit. n. 2. h. t. Gl. in Clement. 2. V. Usuris eod. tit. Alexand. de Nevo in cit. c. Si Clericus. n. 14. h. t. & seq. ibid. n. 2. Gail obs. 31. n. 2.* Quamquàm, si postea in litis progressu appareat, qualitatem illam fundantem Iurisdictionem, veram non fuisse, & furtum sacrilegum v. g. à reo commissum non fuisse; tum is ab hoc Iudicio absolvi, & actor in expensas condemnari, reúsque ad suum Iudicem remitti debet, quamvis contra illum ex alia causa agi possit. *Innocent. in cit. c. Cum sit. n. 2. Alex. de Nevo c. l.*

Vel qualitas fundans Iurisdictionem Judicis non est causæ, seu controversiæ principali intrinseca, sed accessoria; quia non principaliter agitur, seu deducitur in Iudicium: & tunc priùs saltem summariè, vel extraordinariè qualitas illa cognosci debet, quàm

ipsa causa principalis judicialiter cognoscatur. *Franc. in c. 1. §. Contrahentes. n. 5. h. t. in 6. Felin. in cit. c. Si Clericus. n. 2. Laym. ibid. n. 3. Gail loc. cit.* Exempli gratiâ, si extraneus coram Magistratu, seu Iudice civitatis conveniatur super contractu, vel delicto aliquo, ille verò absolutè neget, se contraxisse, vel deliquisse, tunc non obstante tali exceptione, Judex ille de tali contractu, vel delicto adhuc cognoscere potest: quia hæc ipsa causa principaliter in Iudicium est deducta. Si verò reus excipiat, se contraxisse, vel deliquisse extra territorium Iudicis citantis, sive neget, se contraxisse in territorio ipsius: tum Iudex loci priùs examinare debet, ubi reus contractum celebrârit, aut delictum commiserit; cùm hæc loci circumstantia principaliter, ac directè non veniat in Iudicium, sed solùm accessoriè: ideo ante litis contestationem, sive antequam Iudicium inchoetur, examinare debet Iudex hoc dubium de circumstantia loci; ut appareat, num Jurisdictionem fundatam habeat, in ordine ad principalem causam cognoscendam. *Abb. in cit. c. Si Clericus. n. 12. h. t.* Similiter, si quis aliquem, ut Clericum conveniat super debito pecuniario coram Judice Ecclesiastico: is verò neget, se Clericum esse; adeóque dicat se privilegium fori Ecclesiastici non habere: tum Iudex Ecclesiasticus priùs hoc dubium, saltem summariè, & extraordinariè cognoscere debet, an sit Clericus, nécne, ut appareat, num ad causam principalem cognoscendam procedere possit. *Laym. cit. loc.*

§. II.

In quibus præterea casibus laicus conveniri possit coram Iudice Ecclesiastico, sive à Clericis, sive etiam à Laicis?

CXXIV. Assertio 1. Quamvis regulariter laicus à laico, vel etiam à Clerico in causa civili coram Iudice Ecclesiastico conveniri non possit; quia Judex ordinarius laicorum non est Ecclesiasticus, sed secularis Iudex, & actor forum Rei sequi debet. *c. Si Clericus; 5. h. t.* si tamen constet, quòd Iudex secularis desit officio suo in administranda justitia actori, sive Clerico, sive Laico, potest is reum laicum etiam in causa civili trahere ad Judicem Ecclesiasticum, eúmq; coram illo convenire; ut constat ex *c. Licèt ex suscepto; 10. h. t.* Nam cùm quidam cives Vercellenses » super causis, seu controversijs temporalibus, quæ » ad forum seculare pertinebant, rescriptum, sive lit- » teras à Sede Apostolica impetrâssent contra laicos » concives declinantes Iurisdictionem Consulũ civi- » tatis suæ, cùm ipsi parati essent conquerentibus, seu » litigantibus justitiâ exhibere: Consules de hac re » questi sunt apud Papam Innocentiũ III. qui rescri- » psit Episcopo Vercellensi, eíq; mandavit, ut, si con- » tigerit, à laicis tales litteras impetrari, remotâ appel- » latione, eas irritas esse, declaret: dummodo Consu- » les civitatis Vercellensis de se conquerentibus pa- » rati sint justitiam exhibere. Si verò ij, qui causas » suas, & querelas ad forum seculare deferunt, à » Consulibus graventur: tum illi, sicut hactenus » consuetudine observatum fuit, ad ipsum Episco- » pum, vel, si maluerint, ad Papam appellare licitè » poterunt: eo præsertim tempore, quo vacante Im- » perio, ij, qui à suis Judicibus opprimuntur, ad Su- » periorem, seu Magistratum secularem recursum » habere non possunt. Quòd si verò ijdem Consu- » les tanquam suspecti à partibus recusati fuerint: » tum coram arbitris, communi partium consensu » electis, causa suspicionis cognoscatur, quæ, si pro- » bata, sive justa fuerit judicata, etiam hoc casu pro » justitia obtinenda, ad Episcopum, vel Papam re- » currendum erit. »

CXXV. Notandum hîc primò. Rescriptum, sive litteræ justitiæ impetratæ à Papa contra laicum in causa non Ecclesiastica, sive temporali, sunt ipso Iure irritæ: quia Papa in causis temporalibus laicorum Christianorum nullam habet Iurisdictionem, seu potestatem, nisi illi temporali Iurisdictioni Ecclesiæ Romanæ sint subjecti. *Innocent. hic V. Irritas. Imol. n. 10.* Neque verò hujusmodi litteræ, etsi Iudex secularis non erat negligens in administranda justitia partibus, tempore impetrationis earum; sed postea fiat negligens, sive eam administrare negligat, ideo convalescunt: quia, cùm ab initio fuerint irritæ, ob defectum Iurisdictionis in concedente, non possunt postea tractu temporis convalescere, juxta *Reg. Iur. 18. in 6.* & quando agitur de valore rescripti, tempus datæ inspiciendum est. *c. Eam te. 7. de rescript.* Quare, cùm hîc dicitur: Dumodo Judices seculares, sive Consules parati sint partibus justitiam exhibere; id non ita intelligendum est, quòd litteræ Apostolicæ, quæ priùs impetratæ invalidæ erant, postea, si Iudices negligentes fiant in exhibenda justitia, convalescant sed quia, si Iudex Secularis partes gravet, & justitiam administrare nolit, potest recurri ad Episcopum, vel Papam, & ad illum appellari, & super appellatione aliæ litteræ licitè, & validè impetrari. *Innocent. c. l.*

Notandum secundò. Si Judices, seu Magistratus seculares, non tantùm inferiores, v. g. Consul civitatis, Princeps, vel Comes Imperij, sed etiam Superiores, videlicet Imperator, aut Rex in causis temporalibus, & profanis justitiam subditis suis administrare nolint, aut partes gravent; tum ad Iudicem Ecclesiasticum, nempe Episcopum, præcipuè verò ad S. Pontificem, tanquam omnium fidelium patrem, & protectorem recurrendum est; ut is, si nullus Judex secularis reperiatur, qui justitiam administret, præsertim vacante Imperio, succurrat, & defectum suppleat; ut habetur in *cit. c. Licèt.* Idq; procedit, si alicubi consuetudo vigeat, ut casu, quo Judex secularis inferior partes gravat, vel justitiæ administrationem denegat, immediatè recurri, & appellari possit ad Episcopum loci, vel Papam; ut colligitur ex *cit. c. Licèt.* ibi: *Sicut hactenus servatum est. h. t.* Quia consuetudo dare potest Iurisdictionem Iudici Ecclesiastico in laicos, etiã in causis temporalibus pendentibus coram seculari Iudice; ut appellati possit ad Judicem Ecclesiasticum: alioquin verò, spectato Iure communi, querela priùs ad superiorem Iudicem secularem, videlicet Imperatorem, vel Regem deferenda est; vel ad illum appellandum, ut causam ad se avocet, quàm ad Ecclesiasticum Iudicem recurratur; ad quem tum demum est deveniendum, si nullus Iudex secularis reperiatur, qui justitiam administrare velit. *Innocent. in cit. c. n. 1. & ibid. Abb. n. 9. Imol. n. 12.*

Notan-

Notandum tertiò. Non tantùm, si Judex secularis sit negligens, & à partibus requisitus non administret justitiam, potest Iudex Ecclesiasticus de causis secularibus, seu profanis inter laicos cognoscere; ut docet *Marant. p. 4. de ord. judic. dist. 11. n. 11.* & patet ex dictis: sed etiam potest Iudicem secularem compellere per censuras, ut justitiam exhibeat: quia ad commune bonum spectat, & ad pacem fidelium, ut tali casu recursus habeatur ad Iudicem Ecclesiasticum. *Suar. dis. 20. de censur. sec. 1. n. 14. Barbos. in Collect. in cit. c. Licèt, n. 2.* Quæ verò de recusatione Judicis suspecti adduntur in fine *cit. c.* Licèt. patebunt ex infra dicendis.

CXXVI. Porrò, quod dictum est, laicum à laico conveniri posse in causa civili coram Judice Ecclesiastico, si constet, Judicem secularem litigantibus non exhibere justitiam, id statuitur etiam in *c. Ex tenore; 11. h. t.* Nam, cùm vidua nobilis controversiam haberet cum aliquo laico, super hereditate sibi debitâ, ea à Papa commissa fuit quibusdam Judicibus Ecclesiasticis. Sed Comes Britanniæ, sub cujus temporali Jurisdictione ambæ partes litigantes erant, mandavit, ut causam ad suum tribunal deferrent, promittens, se justitiam plenè administraturum. Sed quia Iudices delegati nihilominus in causa procedebant, Comes hoc significavit Papæ Innocentio III. & petijt, ut causam ad se remitteret cognoscendam, quippe ad quem specialiter pertineret (prout habetur in integra lectione hujus c.) Respondit Papa, se ita debere viduas defendere, ut tamen alijs injustitiam non inferat, idcirco mandavit eisdē Judicibus, ut, si causa, de qua ageretur, ad Ecclesiasticum Iudicem non pertineat, eâ supersederent: quòd si verò vidua justitiam apud Judicem secularem obtinere non posset, tum ipsi, non obstante contradictione Comitis, causam definiant, ac decidant. Ratio est, quia, si Papa, vel alius Judex Ecclesiasticus in causis temporalibus ad forum seculare pertinentibus, ordinariè se immisceret, injustitiam committeret, & injuriam irrogaret Judici secularis; cùm laicus coram ipso in causa civili conveniri, & actor forum rei sequi debeat. *c. Cùm sit; 8. h. t.*

Excipi debet, nisi causa sit Ecclesiastica, quia in tali causa etiam laicus conveniri potest coram Iudice Ecclesiastico, v. g. in causa matrimonij, decimarum &c. ut habetur in textu, & ibi *Gl. V. Ad Ecclesiasticum Judicem.* Vel, nisi Judex, seu Magistratus secularis justitiam non administret partibus: tunc enim Judex, & reus peccant, & actor indebitè privatur Iure suo; quando verò agitur de vitando peccato, devolvitur jurisdictio ad Iudicem Ecclesiasticum, etiam contra laicos. arg. *c. Novit; 13. de judic.* & dictum suprà *tit. 1. n. 66.*

CXXVII. Illud hîc notandum, quamvis viduæ sint sub speciali protectione, seu patrocinio Ecclesiæ, sicut & aliæ personæ miserabiles. *c. 1. & 2. dist. 87.* non tamen potest vidua convenire laicum coram Judice Ecclesiastico, in causa civili, nisi propter negligentiam Judicis secularis, si partibus justitiam exhibere differat, juxta *cit. c. Ex tenore. h. t.* alioquin veniunt etiam causæ viduarum civiles principaliter ad forum seculare pertinent, *Gl. hic in notat.* vel nisi vidua sit spoliata, vel per vim oppressa, juxta *c. Ex parte; 15. h. t. Gl. in cit. c. Ex tenore. V. Iniustitia. h. t. Abb. ibid. n. 2.* de quo mox plura. Nec obstat textus *in c. Super quibusdam; 26. in fine de verb. signif.* ubi habetur, quòd viduis, & alijs personis miserabilibus etiam laicus conventus teneatur respondere coram Iudice Ecclesiastico in causa temporali: quia id intelligi debet de viduis oppressis, & spoliatis, si agant ad recuperandam possessionem; ut ex dicendis patebit.

CXXVIII. Assertio 2. Viduæ, pupilli, & orphani, aliæque personæ miserabiles vi oppressæ, vel spoliatæ possessione suâ, possunt coram Judice Ecclesiastico ad possessionem recuperandam agere, & convenire etiam laicum; prout sumitur ex *c. Ex parte; 15. h. t.* Nam Regina Angliæ litteras Apostolicas ad Judices delegatos, nempe ad Archiepiscopum, Decanum, & Archidiaconum Turonensem, impetraverat contra Guilielmum nobilem, à quo illa castro quodam, quod Iure dotalitij (id est, donationis propter nuptias, *Gl. hic V. dotalitii*) ad ipsam pertinebat; injustè spoliata, & possessione suâ dejecta fuit. Sed nobilis coram Judicibus illis excepit, quòd litteræ illæ Apostolicæ non valeant, eò quòd castrum illud, in quo Regina principale domicilium habebat, sit situm in Diœcesi Rodonensi, quæ ultra duos dies distat à Turonensi: ideóque non debere se trahi ad Judices Turonenses. Verùm ex parte Reginæ fuit replicatum, quòd idem Nobilis bene poterat in civitate Turonensi conveniri: quia non solùm in Diœcesi Rodonensi, sed etiam Andegavensi subinde habitat, & plura ibi castra habet, & hoc ipsum castrum, de quo quæstio, seu lis erat, in eadem Diœcesi Andegavensi existit, quæ à Turonensi non ultra 12. leucas distat. Præterea dictus Nobilis objecit, litteras Apostolicas esse irritas: tum quia in illis nulla mentio facta est, quòd Dominus feudi priùs fuerit requisitus, & in justitia administranda negligens extiterit: tum quia illæ expressâ falsitate fuerunt impetratæ, nempe castrum illud jure dotalitij ad Reginam pertinere; cùm tamen nec in principio nuptiarum, nec durante matrimonio, propter nuptias, Reginæ à marito suo sit donatum. Re delatâ ad Papam Honorium III. is respondit, quòd vidua spoliata, etiam non requisito Domino feudi, spoliatorem, seu detentorem iniquum possit coram Ecclesiastico Judice convenire, ad quem pertinet viduas defendere: & mandavit, ut, si constiterit, dictum nobilem in Diœcesi Andegavensi castrum habere, ubi etiam interdum morari consuevit, & eandem Diœcesin, in qua res litigiosa sita est, ultra duas dietas à Turonensi non distare; tum Iudices delegati, secundùm priores litteras Papales, in causa procedant, non obstantibus alijs exemptionibus (videlicet, quòd castrum illud à viro non fuerit Reginæ donatum, & quòd litteræ Apostolicæ impetratæ contra laicum fuerint, priusquam dominus feudi fuit requisitus. *Gl. fin. hîc*) quia exceptiones istæ ad Iudicium petitorium potiùs spectant, quàm ad possessorium, quòd Regina contra dictum nobilem intentabat.

CXXIX. Pro explicatione hujus c. notandum primò. Vidua retinet dignitatem mariti, post mortem ipsius; ut colligitur ex hoc c. ubi Regina Angliæ, quæ erat vidua, adhuc Regina vocatur absolutè, idque procedit, quàm diu vidua, post dissolutum matrimonium, non nubit inferioris dignitatis viro. *l. Fœminæ, 8. in fine.*

8. *in fine. ff. de Senatorib. junct. Glmarg. lit. g. Abb. hîc n.* 1. vel nisi in viduitate impudicè vixerit. *Felin. hic n.* 1.

Notandum secundò. Quamvis, spectato Jure communi, donatio propter nuptias facta à viro uxori, post dissolutum matrimonium, redeat ad maritum, vel heredes ejus, sicut dos revertitur ad uxorem: tamen vi pacti, vel consuetudinis, potest donatio propter nuptias acquiri uxori, ut post mortem mariti, ex ea uxor vivat, sicut & dos marito. *c. fin. de donat. int. vir. & uxor.* & colligitur ex hoc *c. Abb. hîc n.* 4. *Imol. n.* 11.

Notandum tertiò. Licèt aliàs iter duarum dierum, vel juxta jus novum, unius diei, ultra quod non debet quis, vi rescripti Apostolici, trahi ad Iudices delegatos, debeat computari à loco, seu Diœcesi domicilij principalis; ut docet *Gl. in c. Statutum*; 11. *V. Unam dietam de rescript. in* 6. & notant DD. in *c. Dilectus*; 29. *extr. eod.* si tamen hæc duo simul concurrant, ut res litigiosa sita sit in alia Diœcesi, in qua reus bona aliqua habet, & interdum ibi consuevit habitare; adeóque domicilium habet, saltem minùs principale: tum iter duorum, vel unius diei ab illa Diœcesi computari debet; ut expressè colligitur *ex hoc c. in fine.* & docet *Abb. hîc n.* 9. *& Felin. n.* 4.

CXXX. Notandũ quartò. Viduæ, pupilli, orphani, & aliæ personę miserabiles, si actu oppressę, vel spoliatæ sunt bonis suis, possunt statim, & immediatè recurrere ad Judicem Ecclesiasticum, etiam alijs Judicibus ordinarijs, sub quorum jurisdictione sunt, prætermissis, & priùs non requisitis; earúmque causam, etiamsi feudalis sit, vel alia temporalis, & profana, Judex Ecclesiasticus cognoscere potest: quia causæ viduarum, & aliarum miserabilium personarum, quæ per injuriam, vel vim sunt oppressæ, earúmque defensio ad Ecclesiam spectat saltem cumulativè, *c.* 1. *& 2. dist.* 87. *c. Si quis*; 21. *caus.* 24. *q.* 3. *c. Super quibusdam*; 26. *in fine. de verb. signif.* etiamsi divites sint, ut patet ex hoc *c.* ubi Regina Angliæ, quia vidua fuit, convenit spoliatorem suum coram Judicibus Ecclesiasticis, sive delegatis Papæ, irrequisito domino feudi: quia, licèt aliàs generatim loquendo, in causa feudali debeat quis conveniri coram domino feudi, *§. fin. de prohib. feudi alien. per Frideric.* favore tamen speciali hujusmodi personarum, earum defensio reservata est Ecclesiæ contra spoliatores, & in ipsorum odium: & quia spoliatio hujusmodi personarum est crimen sacrilegij, eius cognitio ad Ecclesiam pertinet. *Innoc. hîc n.* 2. *& 3. & Abb. n.* 11. *contra Covarr. pract. qq. c.* 6. *num.* 1. *& Marth. de jurisd. casu.* 21. id verò solùm procedit, si agatur judicio possessorio, sive interdicto recuperandæ possessionis: secus, si petitorio tantùm, sive de proprietate; tunc, enim etiamsi persona, quæ agit, sit miserabilis, si causa sit temporalis, seu profana, & reus conventus laicus sit, Judex tamẽ Ecclesiasticus se imiscere nõ debet; nisi Judex secularis, tam inferior, quàm superior, negligens fuerit in administranda justitia; ut constat ex *c. Ex tenore*; 11. *& cit. c. Ex parte*; *in fine h. t. & ibid. Abb n.* 11. *Imol. n.* 7. Veruntamen, si communem praxin, & consuetudinem spectemus, minùs jam usitatum est, ut causæ profanæ miserabilium personarum, etiam quoad possessorium, ad Judicem Ecclesiasticum deferantur; idque propter oppositionem Judicum secularium, contra quos tamen Episcopi protestari deberent, ne jura sua remittere, vel negligere videantur, quod nec facere possunt, cùm sit contra Canones. *Laym. in cit. c. Ex parte*; *n.* 3. *in fin. h. t.*

CXXXI. Notandum quintò. Viduæ, & pupilli numerantur inter miserabiles personas, quoad protectionem, & defensionem Ecclesiæ, etiamsi non sint pauperes; ut colligitur *ex cit. c. Ex parte*; ubi vidua dives, imò & regina super spolio convenit laicum apud Judicem Ecclesiasticum: & ex Concil. Trid. *c.* 1. *in princ. sess.* 23. *de reform.* ubi dicitur, præcepto divino mandatum esse omnibus, quibus animarum cura commissa est, pauperum, aliarúmque personarum miserabilium curam paternam gerere: ergo quoad protectionem, & defensionem Ecclesiæ, miserabiles personæ censentur etiam non pauperes, ut viduæ, pupilli, orphani, & similes: alioquin ob solam paupertatem esset quis miserabilis, & nulla esset differentia inter viduas, & conjugatas, pupillos, & adultos; quia omnes indistinctè essent miserabiles, si sint pauperes, & nullus miserabilis esset, si dives sit: cùm tamen pupilli, propter ætatis defectum, viduæ propter sexûs fragilitatem, censeantur miseratione dignæ, quia alienâ ope in causis suis indigent. *Fagnan. in c. Significantibus*; 38. *n.* 44. 45. 48. *& 53. de offic. deleg.*

Est autẽ quoad hoc discrimen inter Personas miserabiles, vel quando hæ simul sunt pauperes; & inter alios seculares non miserabiles, ut adultos, fœminas conjugatas, divites: quia in causis viduarum, pupillorum, & aliarum personarum miserabilium, si pauperes non sint, non possunt laici immediatè, & principaliter trahi ad forum Ecclesiasticum; sed debent priùs conveniri coram suo Iudice seculari; quia actu non sunt de foro Ecclesiæ: ideóque, etiamsi tales sint divites, possunt coram suo Iudice ordinario, & seculari conveniri, nec excipere possunt, quòd sint de foro Ecclesiæ; ut docet *Gl. in cit. c. Significantibus. V. Pauperem. de offic. deleg. & ibid. Innoc. n.* 2. & sumitur ex *c. Ex tenore*; 11. *h. t. ubi Gl. V. In iustitia*; *ait*: Ex hoc patet, quòd causa viduarum, vel aliarum personarum miserabilium (subintellige non pauperum, sed divitum) non pertinet principaliter ad Ecclesiasticum Iudicem, licèt pertineat ad Ecclesiam secundariò, quantùm ad protectionem, & defensionem Ecclesiæ; ut dictum suprà *n.* 127.

Excipi debet casus violentæ oppressionis, vel spoliationis: tunc enim, si agatur interdicto recuperandæ possessionis, miserabiles personæ, etsi divites sint, immediatè, & principaliter recurrere, & agere possunt apud Iudicem Ecclesiasticum, etiam non requisitis alijs Iudicibus ordinarijs, & secularibus, juxta *c. Ex parte*; 15. *h. t.* & dictum suprà. Si verò tales personæ miserabiles simul sint pauperes; tunc possunt sicut alij simpliciter pauperes, immediatè, & principaliter laicos convenire coram Iudice Ecclesiastico; etiamsi Judices seculares non negligant administrare justitiam: & non solùm, quando agitur de oppressione, vel spoliatione earum, sed etiam de alijs Iuribus; quia satis censentur ipsâ paupertate oppressæ, *c. Super quibusdam*; 26. *in fine de verb. signif.* & docet *Innoc. in cit. c. Significantibus. n.* 2. *Imol. ibid. n.* 16. *& Abb. n.* 2. *& 6. & in c. Licèt*; 10. *n.* 7. *h. t.*

Aliud est de personis secularibus non miserabilibus, cujusmodi sunt adulti, fœminæ conjugatæ, & homines potentes, aut divites: hi enim nunquam in causis suis temporalibus, principaliter, & directè possunt recur-

recurrere ad Ecclesiasticum Iudicem, & coram illo laicos convenire : nisi quando in Provincia nullus omnino est Iudex secularis, ad quem possint suas querelas, seu causas deferre ; vel sit quidem, sed qui recusset, vel negligat justitiam administrare : tum enim quilibet laicus recurrere potest contra alium quemlibet ad Judicem Ecclesiasticum, sive Episcopum loci, & coram illo eum convenire, juxta *c. Licèt*; 10. *h. t.* & habetur etiam in *Auth. Ut differentes Iudices audire & c. 4. Si tamen contigerit; collat. 6. Nov.* 86. Quare in personis non miserabilibus non sufficit, quòd proximus superior, seu immediatus Iudex nolit, vel negligat administrare justitiam; ut Ecclesiasticus Iudex adiri possit; sed requiritur, ut omnes Iudices seculares inferiores, & superiores sint negligentes, juxta *cit. c. Licèt*; 10. *h. t.* at verò in vidua, & alijs personis miserabilibus sufficit, proximum superiorem, sive Judicem esse negligentem, juxta *cit. c. Ex tenore*; 11. *h. t. Innoc. in cit. c. Significantibus. n. 3. de offic. deleg. Imol. ibid. n.* 17. *Abb. n. 5. & 6.*

CXXXII. Assertio 3. Propter juramentum contractui appositum, potest etiam laicus ad illud servandum conveniri coram Iudice Ecclesiastico; ut constat *ex c. Cùm C. laicus*; 3. *& ult. h. t. in 6.* ubi decernitur: si quis pro laico debitore solvit certam pecuniæ summam, quia pro eo fidejussit, & debitor indemnem se illum servaturum juratus promisit; postea verò contra juramentum à se præstitum, ei satisfacere recusat, potest fidejussor debitorem illum coram Ecclesiastico Judice convenire: quia causæ illius cognitio, ratione appositi juramenti, ad forum Ecclesiasticum pertinet: quare Judex laicum illum per censuram Ecclesiasticam, prævia monitione, compellere debet, ut fidejussorem suum servet indemnem.

CXXXIII. Notandum primò. Si fidejussor solvit pro debitore, potest ab hoc petere actione mandati, ut resarciatur ipsi omne damnum, & interesse, sive lucrum cessans, ita, ut indemnis servetur, sive fidejussor sit laicus, sive Clericus, *c. 2. de fidejuss.* etiamsi id non fuerit expressè promissum fidejussori, cùm tacitè ex ipsa natura fidejussionis subintelligatur. *Franc. hic n. 2.* Quòd si debitor sit laicus, is à Judice secuti compellendus est ad servandum fidejussorem indemnem: nisi debitor, juramento adjecto promiserit, se indemnem eum servaturum; tum enim conveniri potest etiam coram Judice Ecclesiastico, ut eum compellat ad juramentum observandum, ne perjurium incurrat: nam causa, quæ aliàs ad forum seculare propriè spectat, propter juramentum appositum fit fori Ecclesiastici; ut colligitur *ex hoc c.* & habetur etiam *in c. Novit*; 13. *de judic.* ita, ut in omnibus contractibus juratis laicus coram Judice Ecclesiastico conveniri possit; ut docet *Franc. in c. Quamvis*; 2. *n.* 3. *vers.* 5. *de pact. in* 6.

CXXXIV. Notandum secundò. Quamvis *cit. fin. hic & ibid. Io. Monach. & Archidiac.* teneant, quòd in proposito, adjectio juramenti mutet forum, ita, ut solus Judex Ecclesiasticus de tali causa cognoscere possit; probabiliùs tamen est, quod docet *Io. Andr. hic n. 2. & 3. Petr. Anchar. q. 1. & Franc. n.* 9. nempe, quòd adjectio juramenti non mutet forum, sed forum foro accumulet, ita, ut uterque Judex, tam secularis, quàm Ecclesiasticus, de tali causa cognoscere possit, & in optione actoris sit, coram quo debitorem convenire malit : nam, quamvis Judex secularis non possit cognoscere de juramento, quando quæritur, an licitum sit, nécne, & consequenter, utrùm servandum sit, an non; adeóque, si agatur de valore juramenti: si tamen de juramento, eiúsque valore constet, potest etiam Judex secularis ad juramenti observationem compellere, & perjurum punire, imò & debet. *l. Si quis*; 41. *C. de transact.* Quòd si verò circa observationem juramenti, Jus Canonicum discrepet à Civili, quia illud affirmat, tale juramentum necessariò observandum esse; civile verò id negat: Judex secularis etiam in foro suo sequi debet Jus Canonicum, & secundùm illud pronunciare, & ad id per censuram Ecclesiasticam ab Ordinario loci compelli debet, *juxta c. 2. de jurejur. in* 6. quia vertitur periculum animæ, & agitur de vitando peccato. *Franc. hic n.* 9. *& 10.*

CXXXV. Notandum tertiò. Sunt & plures alij casus, in quibus etiam Judex secularis cognoscere potest de juramento, quos refert *Gail. l.* 1. *obs.* 25.

Veluti Primò, quando non de viribus juramenti, utrùm licitum sit, an illicitum; sed solùm de eius observatione, an servandum sit, nécne, controvertitur, ut jam dictum : quia executio juramenti ad utrumque Judicem, Ecclesiasticum, & secularem indifferenter pertinet. Secundò, si ratione perjurij agatur ad pœnam violati liciti juramenti; quo casu ad utrumque Judicem quoque pertinet de eo cognoscere. Tertiò, si quis turpe juramentum ab aliquo recepit, potest etiam per Judicem laicum ad illud relaxandum compelli: imò illicitum juramentum præstans non indiget eius relaxatione, quia non tenetur illud observare. Quartò, heres, ratione juramenti præstiti à defuncto, cui successit, non potest ad observationem illius conveniri coram Iudice Ecclesiastico; quia juramentum, ex parte jurantis, est personale; adeóque eius obligatio ad heredem non transit: cùm enim sit vinculum spirituale, non potest ligare animam heredis, sine proprio eiusdem consensu, sed morte ipsius jurantis solvitur: & quamvis heres eius, qui juratus promisit aliquid dare, vel facere, teneatur stare contractui, & promissum solvere; non tamen, si non solvat, vel impleat contractum, fit perjurus; quia ex virtute Religionis, sive vi juramenti non obligatur. *Franc. hic n.* 3. *&* 4. *Covarr. in c. Quamvis*; 2. *de pact. in* 6. *p.* 1. §. 5. *n.* 4. *&* 6. & alij communiter. de quo plura suo loco.

Restat alius casus, in quo laicus conveniri potest coram Judice Ecclesiastico, de quo agemus §. seq.

§. III.

Coram quo Iudice conveniri possint raptores, & invasores rerum Ecclesiasticarum?

CXXXVI. Assertio 1. Malefactores, qui Ecclesias bonis, aut juribus suis spoliant, tanquam sacrilegi, possunt à Rectoribus Ecclesiarum conveniri coram Iudice Ecclesiastico, vel seculari; prout habetur *inc. Cùm sit generale*; 8. *h. t.* ubi Papa Lucius III. ita rescripsit: Quamvis generatim loquendo, & ordinariè,

» riè, actor forum rei sequi debeat: quia tamen Iudi-
» ces seculares in exhibenda justitia personis Eccle-
» siasticis, sæpe sunt remissi, & negligentes; ideo in fa-
» vorem Ecclesiæ est introductum, ut Rectores Ec-
» clesiarum malefactores suos (id est, raptores, & in-
» vasores rerum Ecclesiasticarum, qui Ecclesias spo-
» liant, & bona earum diripiunt, vel aliter injuriam
» inferunt, *Gl. hìc V. Malefactores*;) qui sacrilegi cen-
» sendi sunt, sub quo ipsi maluerint Iudice (Eccle-
» siastico, vel seculari) possint convenire.

CXXXVII. Ubi notandum primò. Spectato Jure Canonico, non tantùm furtum rei sacræ, v. g. Calicis ex Ecclesia, sed etiam furtum, rapina, aut injusta occupatio cujuslibet alterius rei ad Ecclesiam, aliúmve locum sacrum, seu pium pertinentis, v. g. Monasterium, vel Xenodochium Episcopi auctoritate erectum, crimen sacrilegij censetur: ideóque mixti fori est, ita, ut de eo tam Ecclesiasticus, quàm secularis Judex cognoscere possit, *juxta cit. c. Cùm sit; h. t. junctà Gl. V. Malefactores*; quia, cùm bona ista ad Dei cultum à fidelibus oblata, ac destinata sint, quodammodo sacra, eorúmque rapina, aut violatio sacrilegium esse censetur; prout sumitur etiam ex *c. Nulli*; 3. *caus.* 12. *q.* 2. *c. Sacrilegium*; 4. *c. Sicut.* 12. *c. Qui rapit.* 18. *c. Quisquis*; 21. *caus.* 17. *q.* 4. & docet *Silvest. V. Sacrilegium*; *dicto* 1. *Laym. l.* 4. *Theol. mor. tract.* 10. *c.* 7. *n.* 5. Idque multò magis dicendum est de personæ sacræ, seu Ecclesiasticæ indignâ tractatione per verbera, vel violatione per fornicationem, aut stuprum, quæ etiam nomine sacrilegij intelligitur. *Laym. cit. tract.* 9. *c.* 2. *n.* 5. *vers.* 7. *Est sacrilegium.* Nihilominus tamen usus, seu consuetudo in quibusdam Regnis obtinuit, ut ejusmodi crimen, si à laico commissum sit, solus Magistratus secularis judicet, ac puniat, teste *Claro in pract. crim.* §. *fin. q.* 37. *n.* 6. quia scilicet furtum rei non consecratæ, seu benedictæ, licèt ad Ecclesiam pertineat, vel in Ecclesia existat, in foro seculari non solet reputari sacrilegium; imò in quibusdam locis etiam potestatem cognoscendi de propriè dicto sacrilegio, v. g. furto calicis ex Ecclesia, commisso à laico sibi vendicat Magistratus secularis; ut refert *Clar. c. l.* Verùm hæc praxis improbanda est, cùm apertè repugnet Juri Canonico; ut patet ex *cit. c. Cùm sit*; *h. t.*

Notandum secundò. Quamvis *Imola in cit. c. Cùm sit*; *n.* 4. *& 5. h. t. Abb. ibid. n.* 4. *& Alex. de Nevo n.* 10. 11. *&* 12. dicant, quòd propter furtum, vim, aut fraudem illatâ bonis proprijs Clericorũ à laico, is conveniri possit etiam corâ Iudice Ecclesiastico: quia bona Clericorũ sunt sub protectione, ac defensione Ecclesiæ: contrariũ tamẽ est verius; ut docet *Laym. cit. c.* 7. *n.* 15. *infine.* quia furtũ factum in bonis privatis, & proprijs Clericorũ, aliarúmque personarum Ecclesiasticarum, vel injusta horum bonorum occupatio non potest censeri sacrilegium: hoc ipso enim, quòd propria sunt Clericorum bona, non possunt dici sacra, seu cultui Divino dicata: & consequenter neque tale crimen est mixti fori, nec potest reus sub utroque Iudice Ecclesiastico, & seculari conveniri, neque intet eos est locus præventioni: cùm id nullibi reperiatur decisum in Jure Canonico de bonis proprijs, & privatis Clericorum; sed potiùs hoc casu, juxta receptam in utroque Jure regulam, actor forum Rei sequi debet. Idque satis colligitur etiam *ex cit. c. Cùm sit*; ubi dicitur, favore Ecclesiæ id inductum esse, & nulla fit mentio de injusta ablatione bonorum ad Clericos pertinentium, sed solùm, quando res, seu bona Ecclesiarum auferuntur. Et hinc ipse Abbas fatetur, quando bona Clerici injustè rapiuntur, vel invaduntur, ita tamen, ut ipsius personæ nulla violentia inferatur, non censeri commissum esse sacrilegium. Atque hæc posterior sententia in plerisque Regnis usu, & consuetudine est recepta, teste *Covarruvia.*

CXXXVIII. Assertio 2. Non tantùm laici raptores, & invasores rerum Ecclesiasticarum conveniri possunt coram Judice Ecclesiastico, juxta *cit. c. Cùm sit.* sed etiam laici usurpantes jura Ecclesiæ, sive qui possessionem bonorum, aut jurium Ecclesiæ invadunt, & perturbant; etiamsi eam non auferant, tanquam sacrilegi per censuram Ecclesiasticam compellendi sunt, ut à violentia desistant, & plenè satisfaciant; prout statuitur in *c. Conquestus*; 16. *h. t.* ubi » habetur, quòd Potestas, & Communitas Bononien- » sis per violentiam usurpare præsumpserit tempo- » ralem jurisdictionem, quæ in quibusdam castris, » & villis Ecclesiæ Bononiensi pleno jure compete- » bat, & in cuius quasi possessione (quia jurisdictio, » & alia jura incorporalia propriè non possidentur, cùm non possint corporaliter apprehendi, sed quasi possidentur. *Gl. hìc V. eodem*) dictam Ecclesiam fuisse, » & esse constabat. De quo Episcopus Bononiensis » conquestus est Papæ Gregorio IX. qui respondit: » cùm injustum sit, ut, quæ à fidelibus, pro peccatorũ » suorum remedio, Ecclesijs collata, vel relicta, aut » alijs justis titulis acquisita sunt, alijs usibus appli- » centur: ideo consentaneum esse, ut invasores taliũ » rerum, tanquam sacrilegi anathemati, usque ad » congruam satisfactionem, subjiciantur. Quare » mandat idem Papa cuidam Canonico, ut, si, rem ita » esse, ipsi constiterit, monitione præmissâ, per cen- » suram Ecclesiasticam Bononienses ab ejusmodi » violentijs cessare, & de præteritis damnis, ac inju- » rijs satisfacere, appellatione remotâ, compellat. »

CXXXIX. Notandum primò. Quando hîc dicitur, quòd Iurisdictio temporalis Ecclesiæ Bononiensi competebat pleno jure, *Gl. hìc V. Eodem; & Hostiensis* per plenum Jus intelligunt jurisdictionem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, eámque ad dictam Ecclesiam pertinere. Quæ expositio meritò rejicitur, quia hîc expressè est sermo solùm de temporali Iurisdictione, & dicitur, quòd illa pleno jure competat Ecclesiæ Bononiensi. Itaque rectiùs dicitur, ideo temporalem Iurisdictionem competere Ecclesiæ Bononiensi, quia Ecclesia ista per se sola, & nemo alius eam ibi exercet: sicut in simili *Abb. in c. Querelam*; 24. *n.* 4. *de election.* ait, tunc Ecclesiam aliquam pleno jure in spiritualibus dici pertinere ad aliquem, quando ipse solus, & nullus alius jura Episcopalia ibi exercet. Addit *Abb. hìc n.* 4. *& Imol. n.* 4. Si alicui concedatur Iurisdictio temporalis pleno jure, censeatur ipsi concessa plenaria Iurisdictio temporalis, videlicet potestas cognoscendi, judicandi, seu sententiam ferendi, & exequendi. Quòd si alicui concederetur Jurisdictio plena ab eo, qui utramque obtinet, & concedere potest, censebitur utraque, spiritualis, & temporalis concessa, & sic intelligi potest. *Gl. hìc V. Pleno jure.*

Notandum secundò. Ea, quæ Ecclesijs, Monasterijs, vel alijs pijs locis sunt donata, vel relicta, censentur

sentur esse collata pro salute animæ, adeóque inter causas pias, & privilegiatas numerari debent. *c. Pontifices, 3. caus. 12. q. 4.* ubi dicitur, sic donata inter facultates Ecclesiæ computari, & sic ad forum Ecclesiasticum pertinent. *Imol. hîc n. 2. & Abb. n. 2.*

CXL. Notandum tertiò. Ecclesia Bononiensis in casu hujus c. manebat in quasi possessione Iurisdictionis temporalis, quam Potestas, & Communitas Bononiensis sibi per violentiam usurpare præsumpserat, non spoliando Ecclesiam jurisdictione suâ, sed in ea turbando, & damnificando, vel aliter injuriando: quia fortè Magistratus, & Communitas Bononiensis subditos ejusdem Ecclesiæ capiebat, eò quòd coram ipsis citati comparere nolebant. Quare dicta Ecclesia non agebat contra Bononienses interdicto: *Unde vi*; ad recuperandam possessionem, sed interdicto: *Uti possidetis*; ad possessionem jurisdictionis pacificè retinendam; ut cessarent à violentijs, seu invasionibus, & turbationibus injustis; quamvis Ecclesia, seu Episcopus Bononiensis probare debuerit violentiam sibi illatam. *Innocent. hîc V. Per violentiam. Abb. ibid. n. 4.* Ratio est, quia sicut, qui prædium Ecclesiæ per violentiam invadere, & sibi usurpare attentat, tanquam sacrilegus à Judice Ecclesiastico condemnatur: ita etiam, qui Iurisdictionem illius temporalem violenter invadit, aut in ea Ecclesiam turbare præsumit, per censuram Ecclesiasticam ad desistendum ab hujusmodi turbatione, & ad competentem satisfactionem pro omnibus damnis, & injurijs illatis, à Judice Ecclesiastico compelli potest: quia jurisdictio Ecclesiæ donata, vel alio justo titulo acquisita non minùs tuta censetur, quàm res corporales, v. g. prædia Ecclesiæ adeóque etiam, qui eam violenter invadit, non simplicem injustitiam, sed crimen sacrilegij committit. *Laym. cit. tr. 10. c. 7. n. 15.*

Notandum quartò. Non tantùm coram Iudice Ecclesiastico possunt conveniri laici, qui sacrilegè violant ipsas Ecclesias, vel res Ecclesiasticorum sacras, aut spirituales, sed etiam, qui temporalem Iurisdictionem ad Ecclesiam pertinentem turbant, vel sibi usurpant; vel aliud damnum in bonis ejus temporalibus, per injuriam ei inferunt; prout sumitur ex *cit. c. Conquestus. h. t.* ibi: *Temporalem jurisdictionem Ecclesiæ Bononiensis per violentiam usurpare præsumunt.* Et quamvis in eod. c. non fiat mentio expressa, quòd Rectores Ecclesiarum, quibus vis, vel injuria illata est, possint convenire laicos malefactores coram suo Judice proprio seculari, non tamen etiam id ibi negatur; ergo proinde uterque Iudex cumulativè cognoscere potest, & procedere contra laicum malefactorem Ecclesiæ: Judex seculatis quidem, tanquam contra subditum suæ Iurisdictioni; Ecclesiasticus verò tanquam contra sacrilegum violatorem, vel turbatorem rerum & Ecclesiam pertinentium. *Nic. Rodriq. in cit. c. Conquestus; n. 2. & 4.* Idque extenditur, quòd etiam, bona, quæ à laicis donata, vel relicta sunt Deo, & ob pro salute animæ suæ, aut remedio peccatorum, invadantur, vel illicitè occupentur à laicis, hi coram Ecclesiastico conveniri possint; ut colligitur ex cit. c. *Conquestus.* quia Ecclesiæ, & causæ piæ, seu opera pia in jure æquiparantur. *c. Requisisti; 15. de Iudæis.*

Notandum quintò. Sacrilegi fures, raptores, & invasores jurium, & bonorum Ecclesiasticorum, non sunt ipso jure excommunicati, sed per sententiam excommunicandi, quousque plenè satisfecerint, tàm de damnis, quàm de injurijs illatis. *Gl. fin. hîc.* Verumtamen, qui vim injustam inferunt personæ Ecclesiasticæ, v. g. eam verberando. *c. Si quis; 29 caus. 17. q. 4.* vel ipsi Ecclesiæ, violenter effringendo fores illius, ipso jure, ac facto sunt excommunicati. *c. Conquestus; 22. de sentent. excomm. Imol. hîc n. 5. & Abb. n. 7.* de quo alibi.

§. IV.

De causis, aut criminibus mixtis, quorum cognitio ad utrumque forum, Ecclesiasticum, & seculare pertinet.

CXLI. Assertio 1. Crimina alia sunt merè Ecclesiastica, alia merè Civilia, alia mixta; ut notat *Abb. in c. Cùm sit; 8. n. ult. h. t.* & alij DD. communiter. Crimina merè Ecclesiastica sunt, quæ versantur circa materiam propriè spiritualem, & quorum cognitio ad solum Ecclesiasticum Iudicem pertinet, etiam inter laicos; ut est crimen hæresis, quo Judex secularis nullo modo potest cognoscere, sed solùm exequi sententiam ad petitionem Ecclesiæ. *Abb. in c. Cùm sit; 8. n. 19. h. t. Farinac. in praxi crim. l. 1. tit. 1. q. 8. num. 127.* item crimen simoniæ. *Abb. c. l. n. 20. Farinac. c. l. n. 128.* quamvis secundùm *Imolam in cit. c. Cùm sit; n. 8. & Felin. ibid. n. 4.* post latam sententiam contra simoniacum ab Ecclesiastico Iudice, etiam Judex secularis in suo foro eum punire possit: quod procedit, si Judex Ecclesiasticus omisisset in foro suo condignam pœnam ei imponere, juxta ea, quæ tradit *Farinac. tract. de hæres. q. 186. n 157.* Huc referunt aliqui concubinatum, seu simplicem fornicationem, quòd sit crimen merè Ecclesiasticum: quia Iure civili non est prohibitum: ideóque ab Ecclesiastico Judice etiam laicus hujus criminis reus puniri potest. *Abb. in cit. c. Cùm sit; n. 25. Clar. in pract. §. fin. q. 37. n. 4. Farinac. cit. q. 8. n. 131.* hodie tamen Judices seculares de facto puniunt hoc crimen; quamvis de Jure possit etiam Iudex Ecclesiasticus.

Crimina merè Civilia sunt, quæ circa materiam civilem, seu politicam versantur, quorum cognitio ad seculare forum tantùm pertinet, ut est furtum rei profanæ, cædes hominis laici &c. Denique crimina mixta sunt, de quibus cognoscere potest uterque Judex Ecclesiasticus, & secularis: ideóque habet inter eos locum præventio: cujusmodi sunt ea, quæ utroque Iure positivo, tum civili, tum Canonico sunt prohibita, quia non solùm statui, seu regimini politico, & civili, sed etiam supernaturali fini Reipubl. Ecclesiasticæ, & fidei, ac Religioni specialiter adversantur, cujus curam, & defensionem Ecclesia gerit. *Laym. lib. 4. Theol. mor. tract. 9. c. 2. n. 4. & 5.*

CXLII. Talia crimina mixti fori plura in specie adferuntur à *Gl. in cit. c. Cùm sit; V. Malefactores. h. t.* Veluti primò. Adulterium; ita, ut propter illud Episcopus possit punire etiam laicos; ut ex communi docet *Clarus cit. q. 37. n. 3. Covarr. in Epit. Decret. p. 2. c. 7. §. 7. n. ult. Farinac. c. l. n. 130.* quia per adulterium

terium peccatur contra matrimonium, quod est unum ex Sacramentis Ecclesiæ. *Abb. in cit. c. Cùm sit. n. 23.* nisi agatur ad separationem tori propter adulterium; tum enim de eo solus Ecclesiasticus Judex cognoscit. *Clar. c. l. & Farinac.* quamquàm *Molin. tract. 3. de just. dis. 90. n. 9.* putet, crimen adulterij secundùm se esse seculare; ac proinde de eo non posse cognoscere Judicem Ecclesiasticum, in ordine ad pœnam inferendam, sed solùm per viam denunciationis ad tollendum peccatum, vel scandalum, vel injuriam tertij, de quo suo loco. Huc etiam pertinet violatio sponsaliorum, quæ est crimen quoque mixti fori; ut docet *Abb. in c. 2. n. 4. de sponsal. Sanch. l. 1. de matr. dis. 29. n. 9. Laym. c. l. n. 5.*

Secundò. Tale crimen mixti fori est usura; ut docet *Abb. c. l. n. 17. Covarr. l. 3. Resol. c. 3. n. 1. Clarus. §. Usura. n. 8. & cit. q. 37. n. 2.* & quidem, si quæstio juris sit, sive dubitetur, num contractus aliquis sit usurarius, Ecclesiasticus tantùm Judex de eo cognoscet; ut tradunt DD. citt. alioquin verò secundùm se, crimen est merè seculare. *Laym. c. l.* Licèt, quia olim multæ usuræ Iure civili impunitæ, imò & licitæ erant, ideo de usuræ crimine cognitio, & punitio tunc ad solum Ecclesiasticum Judicem pertineret; ut observavit *Covarr. c. l. n. 1. §. His tandem. & Laym. c. l.*

Tertiò. Crimen mixti fori est, blasphemia. *c. 2. de maledic. & ibi Abb. n. 9. Farinac. in pract. crimin. l. 1. tit. 3. q. 20. n. 39.* nisi sit blasphemia hæreticalis, sive cum hæresi, aut infidelitate juncta, tum enim ejus cognitio ad Inquisitores fidei, vel alium Judicem Ecclesiasticum propriè pertinet. *Farinac. c. l. Laym. cit. l. vers. 4.*

Quartò. Crimen perjurij. *Abb. in cit. c. Cùm sit. n. 21. h. t.* Nam, cùm hæc crimina, blasphemia, & perjurium tendant contra Deum supernaturaliter, & ex fide nobis cognitum; adeóque juncta sint cum gravi contemptu Christianæ Religionis; idcirco ad Ecclesiasticum Judicem pertinet, ea tollere, & punire.

Quintò. Sortilegium, & divinatio, seu magia illicita. *Abb. c. l. n. 26. Farinac. cit. q. 8. n. 133.* nam est crimen Ecclesiæ perniciosum, cùm adjunctum habeat fidei periculum, Dei irreverentiam, & frequenter indignam rerum sacrarum tractationem. *Laym. c. l. vers. 6.*

Sextò. Sacrilegium, *juxta cit. c. Cùm sit; Clar. cit. q. 37. n. 6. Farinac. cit. q. 8. n. 137.* de quo plura suprà.

Septimò. Crimen Sodomiæ; ut ex communi docet *Clar. cit. q. 37. n. 5. Farinac. c. l. n. 129.*

Octavò. Crimen falsi, sive falsatio litterarum Apostolicarum, *c. Ad falsariorum; 7. de crim. falsi. Abb. c. l. n. 24.* de quibus plura suis locis.

CXLIII. Ceterùm, cùm dicitur, hæc crimina esse mixti fori, id intelligi debet Primò, in ordine ad laicos tantùm: nam crimina Clericorum solus Judex Ecclesiasticus cognoscere, & punire potest, ut patet ex suprà dictis. Secundò, id intelligendum est in ordine ad Christianos: nam infideles, cùm sint extra Ecclesiam, potestati Ecclesiasticæ non sunt subjecti, & consequenter à Prælatis Ecclesiæ judicari, & puniri non possunt, nisi indirectè, prohibendo Christianis, ne cum Judæis commercium habeant, priusquam satisfaciant injuriam passis, *c. Postulâsti; 14. de Judæis. Laym. cit. c. 2. n. 6. in fine.* Quòd si Judæi sint sub protectione, & jurisdictione Magistratûs Ecclesiastici, ut Romæ sub Papæ, etiam eorum crimina ab eo cognosci, & puniri possunt. *Farinac. in pract. l. 1. tit. 3. q. 20. n. 41. Laym. c. l.* Tertiò, id intelligi debet, non in quæstionibus juris, sed facti: nam, si in judicium veniat spiritualis quæstio juris pertinens ad justitiam, obligationem, vel valorem actûs, v. g. utrùm talis contractus sit licitus, an usurarius: utrùm talis elocutio sit blasphemia, vel perjurium: num magia sit naturalis, an verò superstitiosa, & illicita &c. tum eius cognitio, etiam inter laicos, ad solum Ecclesiasticum Judicem spectat, quia tales quæstiones propter annexam spiritualitatem, & errandi, seu peccandi periculum, secundùm Jus Canonicum, & Divinum examinari, & decîdi debent; ut de crimine usuræ docet *Abb. in cit. c. Cùm sit; n. 17. h. t. Clar. cit. q. 37. n. 2. Marth. de jurisd. p. 2. c. 3. n. 11. & 12. Molin. tract. 2. de justit. dis. 333. n. 1. Laym. cit. c. 2. n. 8.* Idque procedit non solùm, si spiritualis quæstio juris principaliter; sed etiam, si incidenter solùm moveatur, sive in judicium veniat, per modum exceptionis contra actorem, cui v. g. incidenter objicitur, contractum esse usurarium: tunc enim quæstio hæc ad Judicem Ecclesiasticum remittenda est, & interim, donec illa ab eodem decidatur, in causa principali non est procedendum à Iudice seculari; ut docet *Abb. in c. Lator; 5. n. 3.* qui filij sint legitimi. *Arg. illius c.* ubi dicitur: si petenti hereditatem objiciatur, ipsum non fuisse ex legitimo matrimonio natum, quæstionem hanc ad Episcopum transmittendam esse. *Marth. p. 2. de jurisd. c. 43. n. 75. Laym. in cit. c. 2. n. 9. contra Clarum cit. q. 37. n. 2. in fine.*

Si verò occurrat quæstio facti, quia v.g. constat, contractum esse usurarium, sed dubitatur solùm, an Titius laicus re ipsâ pactionem usurariam fecerit, adeóque usuras restituere teneatur, vel an talem blasphemiam dixerit, vel calicem in Ecclesia furatus sit; tum de eo etiam principaliter cognoscere poterit Iudex secularis, eúmque punire, & ad restitutionem usurarum compellere, æquè, ac Iudex Ecclesiasticus, & inter eos erit prærentioni locus. *Clar. c. l. n. 10.* & alij DD. communiter.

CXLIV. Assertio 2. Si in criminibus communis, sive mixti, & utriusque fori, reus absolutus fuit ab uno Iudice, qui alterum prævenit, potest nihilominus, si secundùm allegata, & probata nocens repertus fuerit, iterum condemnari, & puniri ab altero Iudice, quia, cùm potestas Ecclesiastica, & secularis sint omnino separatæ, ac distinctæ, sententia absolutoria lata in uno judicio non parit exceptionem rei judicatæ in altero judicio; ut ex communi tradit *Covarr. l. 2. resol. c. 10. n. 6. Clar. in pract. crim. §. fin. q. 57. n. 11. Laym. in cit. c. 2. n. 6.* Idque, vel maximè procedit, si Iudex Ecclesiasticus pœnam tantùm canonicam, aut spiritualem, v. g. excommunicationis, inflixit; tum enim non prohibetur Iudex secularis inferre reo pœnam sui fori propriam, videlicet corporalem, vel pecuniariam; ut ex communi docet *Farinac. in praxi crim. l. 1. tit. 3. q. 20. n. 39. Navarr. l. 2. consil. 1. n. 2. edit. 2. Laym. c. l.* Item, si Iudex Ecclesiasticus reum leviore pœnâ, quàm mereretur delictum, affecit, sive id fecerit ex ignorantia juris, aut facti, sive, quia voluit in homicidio, v. g. sacrilegio Clerici non cognoscere de toto delicto; sed tantùm judicare, ac punire qualitatem sacrilegij, sive quatenus sacrilegum est

ob, ratione cuius tale homicidium à laico patratum ad forum Ecclesiasticum pertinet: hoc casu, Iudex secularis potest talem causam iterum in foro suo cognoscere, reúmque punire, *juxta c. fin. §. Per hoc quoque; de pœnis in 6.* & docet *Abb. in cit. c. Cùm sit; n. 1. h. t. Clarus cit. q. 57. n. 12. & 14. Sanch. l. 3. de matrim. dis. 54. n. 6. Laym. c. l.* Quòd si verò reus in uno foro de crimine totaliter judicatus, & condignè punitus fuit, ita, ut nulla fraus, vel collusio intervenerit, non potest in altero foro iterum de eodem crimine judicari, ac puniri, cùm id æquitas non patiatur; & quamvis Ecclesiastica, & secularis diversæ sint potestates, debent tamen se invicem adjuvare, & una alteri consentire, quatenus æquitatis ratio permittit. *Arg. c. 1. de nov. oper. nunt. Clar. cit. q. 57. n. 12. Molin. tract. 3. de just. dis. 49. n. 3. Laym. c. l.*

CXLV. Assertio 3. Iudex Ecclesiasticus in crimine mixti fori, v. g. percussione Clerici, vel furto rei sacræ, in quo judicialem cognitionem habet, etiam adversùs laicos, non tantùm potest contra reum procedere ad censuras, sed etiam eundem citare, capere, incarcerare, condemnare, & pecuniâ mulctare, aliisque pœnis debitis afficere; ut ex certa, & veriore sententia docet *Felin. in cit. c. Cùm sit. n. 18. h. t. Covarr. pract. qq. c. 10. n. 2. Marth. de jurisd. p. 2. casu 29. n. 1. & seqq. Laym. c. l.* & plures alij contra *Clarum cit. q. 57. n. 8.* & alios quosdam, qui dicunt, posse tantùm censuras infligere laicis ob crimen mixti fori. Verùm si Judex Ecclesiasticus non posset reum personaliter constringere, & punire, eum compellendo ad satisfactionem, inefficax, & illusoria esset eius jurisdictio, neque tunc hæc crimina mixti fori essent: quia universim Iudex Ecclesiasticus in quolibet peccato, seu crimine mortali, per viam denunciationis, potest procedere contra criminosum, eum compellendo ad satisfactionem, etiam per censuras, si contumax sit, & causâ priùs judicialiter cognitâ: nam Iudex Ecclesiasticus non potest excommunicationem, vel aliam censuram infligere tanquam Iudex, nisi præmissâ citatione partis, & cognitione causæ; ut docet *Abb. in cit. c. Cum sit; n. 9. h. t.* de quo plura dicta sunt *l. 1. tit. 31. n. 56. & 57.*

§. V.

Utrùm, si Clericus litiget cum laico, coram Iudice seculari, lis decidenda sit secundùm leges, & consuetudines fori secularis, an Canonici?

CXLVI. Assertio 1. Clericus conveniens laicum coram Iudice seculari, in ijs, quæ pertinent ad ordinationem litis, sive ad modum, ac ordinem procedendi in judicio, servare debet leges, statuta, & consuetudines eiusdem fori secularis, in quo litigatur, dummodo justæ, & rationabiles sint. ita docet *Imola in c. Quòd Clericis; 9. n. 2. h. t. & Abb. ibid. n. 10.* ubi generalem regulam tradit, quòd in præparatoriis, & ordinatoriis judicii, servandæ sunt leges, & consuetudines loci, in quo jurisdictio exercetur, seu causa agitatur, sive sit controversia inter duos laicos, sive inter Clericum, & laicum: quia statuta pertinentia ad modum procedendi non concernunt personam, sed causam, quæ subjicitur illi foro. Idem repetit *in c. Licet; 10. n. 14. eod.* consentit *Gl. in Clement. 2. V. Usuris; de judiciis.* ubi dicit, quòd Papa non potest, nec intendit judiciariũ ordinem tollere, nisi quoad suum forum. Quare, si Clericus v. g. agat contra laicum in foro seculari, quoad libelli oblationem, præstationem cautionum, observationem feriarum, & tempus instantiæ, & appellationem; sequi debet modum præscriptum in foro civili: sicuti è contrario, si laicus cum Clerico litiget in foro Ecclesiastico, eiusdem fori leges, in his, quæ ad modum procedendi, & ordinationem litis pertinent, observare debet. *Abb. in cit. c. Quod Clericis. n. 10.* Et hinc, licèt secundùm leges civiles, ante sententiam definitivam, appellare non liceat, quia tamen secundùm Canones, etiam à sententia interlocutoria appellare licitum est, allatâ causâ rationabili, *c. Super; 12. juncto c. Ut debitus; 59. de appellat.* ideo etiam laicus appellare poterit, si contra Clericum in foro Ecclesiastico litiget, sicut Clericus potest appellare à quolibet gravamine, quia in præparatoriis, seu ordinatoriis judicii debent servari statuta fori, ubi judicium exercetur. *Abb. in cit. c. Quod Clericis; n. 10. et c. Qualiter. 17. n. 3. de judic.*

CXLVII. Assertio 2. Etiam in decisoriis causæ, sive ijs, quæ pertinent ad decisionem causæ, si Clericus agat contra laicum in foro seculari, Iudex causam tractare, & definire debet, secundùm leges, statuta, & consuetudines eiusdem fori secularis; dummodo rationabiles sint, & exemptioni Clericorum, ac libertati Ecclesiasticæ nõ adversentur, ut suprà dictum. *Gl. in cit. c. Quòd Clericis; V. Aliquos; h. t. Imol. ibid. n. 2. & 3.* nam sicut in contractibus, si Clerici alicubi contrahant cum laicis, observare debent eiusdem loci leges, seu statuta, & consuetudines disponentes de forma, & solemnitate contractûs: cùm enim laicis non liceat aliter contrahere, etiam cum non subditis, seu extraneis, nisi secundùm præscriptum statutorum localium; ideo Clerici easdem leges, seu statuta observare tenentur; siquidem contrahentium par conditio, & reciproca obligatio esse debet; ut notat *Abb. in repetit. c. Ecclesia; 10. n. 43. & 44. de Constit. & in cit. c. Quòd Clericis; n. 26. h. t.* Ita idem obtinet in judiciis, in quibus quasi contrahitur: adeóque, si Clerici consentiant in laicos, litem cum illis contestando in judicio coram Iudice seculari, pati debent, ut causa decidatur secundùm leges, & statuta fori secularis; ut dictum suprà *l. 1. tit. 2. n. 79.*

Hinc sequitur, si Clericus agat contra laicum in foro civili, petendo legata sibi relicta ex testamento imperfecto, seu minùs solemni, v. g. non habente septem testes, in tali causa sententia ferretur contra Clericum, secundùm leges civiles: quia & Clerici obligantur ijs legibus civilibus, quæ certam formam, sive solemnitatem contrahendi, vel testandi præscribunt, ita, ut actus aliter factus sit irritus; ut post *Suar.* docet *Laym. l. 1. Theol. mor. tract. 4. c. 13. n. 5.* & dictum suprà *l. 1. c. l.* Si verò Ecclesia, vel alius locus pius agat contra laicum in foro seculari ad præstanda sibi legata ex testamento minùs solemni; judicari debet, non secundùm leges civiles, sed secundùm Jus naturale, & Canonicum: nam causa Ecclesiæ, aliæque causæ piæ hac in re sunt privilegiatæ, seu exemptæ, ita, ut nullâ

lege civili super Jus naturale, & gentium restringi debeant: ideóq; comparatione relictorum ad pias causas nulla solemnitas Iuris civilis exigitur. *Abb. in cit. c. Ecclesia. n. 38. & 45.* Sic etiam vice versâ, si laicus, vel Clericus agat contra Clericum coram Iudice Ecclesiastico, ut, si quis à Clerico emptore prædium jure retractûs, tanquam propinquior agnatus repetere velit; vel exigendo v. g. legata à Clerico ex testamento minùs solemni condito in terris Imperij, judicabitur secundùm civiles, seu Imperiales constitutiones: adeóque actor repellendus erit, licèt secundùm Jus Canonicum, ea solemnitas v. g. septenarius numerus testiũ non requiratur: quia in terris temporali dominio Papæ non subjectis, si causa versetur circa materiam profanam, & temporalem; etiam in foro Ecclesiastico servantur leges civiles, & seculares, & secundùm illas judicatur; dummodo non sit lex irrationabilis, aut nutriat peccatum, nec sit contra libertatem Ecclesiasticam; ut tradit *Abb. in cit. c. Quòd si Clericis; n. 17. h. t. & Imol. ibid. n. 3.*

CXLVIII. Verùm contra hactenus dicta obstare videtur, quod decernitur in *cit. c. Quòd Clericus; 9. h. t.* ubi Papa Cælestinus III. mandat Judicibus » Ecclesiasticis, ut, si Clerici aliqui Parisijs commo- » rantes in causis pecuniarijs, seu civilibus, contra » aliquos controversiam habeant, vel aliqui contra » illos, eam secundùm Jus Canonicum decidant. Variè intelligunt, & explicant hoc c. Interpretes *Gl. ibid. V. Aliquos.* ait, quòd ibi agatur de causa speciali, quia scilicet per speciale privilegium, favore Vniversitatis Parisiensis concessum est, ut Clerici in illa studiorum causâ commorantes, sive à laicis conveniantur, sive ipsi etiam laicos conveniant, in causis pecuniarijs, coram Episcopo, qui temporalem ibi jurisdictionem habet, conveniri debeant, & ipsæ causæ secundùm Jus Canonicum decidi. Sed tale privilegium Clericis studentibus Parisijs concessum esse, nullibi reperitur; ut notat *Barb. hic in Collect. n. 4.* Alia interpretatio, seu responsio est; cùm Jus Canonicum leges civiles, quæ justæ, & rationabiles sunt, nec Ecclesiasticæ libertati repugnant, approbet, & à Clericis quoque observari præcipiat. *c. 1. de nov. oper. nunciat.* hinc fit, ut, dum Judex Ecclesiasticus partes coram se litigantes ad observandas leges civiles compellit, hoc ipso conformiter juri Canonico, & secundùm illud, causas civiles Clericorum definire censendus sit; ita *Laym. in cit. c. Quòd Clericis. h. t. n. 3. in fine.* Aliqui apud *Barbos. hîc n. 2.* putant, in hoc c. statui, quòd generaliter, & indistinctè Judex Ecclesiasticus, tam in causis civilibus, quàm in criminalibus possit cognoscere, & judicare laicos, ubi Iurisdictionem temporalem habet; ut tradit *Gl. in c. 2. V. de jure de except. in 6.* Alij denique fortè probabiliùs dicunt, quòd dispositio hujus c. non debet intelligi de laicis, qui conveniuntur à Clericis, sed de causis Clericorum institutis contra alios Clericos, ita, ut sensus sit, causæ non tantùm criminales, sed etiam civiles, seu pecuniariæ, quas, vel Clerici Parisienses inter se, vel alij Clerici contra eosdem habent, coram Ecclesiastico Judice, non seculari tractari debent, & secundùm Jus Canonicum decidi. *Barb. hîc in Collect. n. 5.* ubi id probat ex integra lectione hujus Decretalis. Itaque hic textus loquitur de Judice Ecclesiastico, qui judicat inter Clericos, tam Actores, quàm reos, eíque præcipitur, ut secundùm Jus Canonicum, & non secundùm leges, & consuetudines secularium Magistratuũ judicet. *Nic. Rodriq. in cit. c. 9. q. 1. n. 8.*

SECTIO V.

DE JUDICE COMPETENTE, tum laicorum, tum Clericorum in causis feudalibus.

§. I.

Quis cognoscere possit de feudo, sive pertineat ad vasallos Laicos, sive Clericos?

Præmittendum. Causa, seu controversia feudalis vel agitatur inter convasallos; vel inter extraneum non vasallum, & vasallum; vel inter Dominum, & vasallum.

CXLIX. Assertio 1. Si quæstio, seu controversia oriatur super feudo inter ipsos convasallos laicos; tum de eo cognoscere debet ipse immediatus dominus directus feudi, qui ordinariam Iurisdictionem habet, quippe à lege concessam decidendi quæstiones ortas inter vasallos suos in ijs, quæ feudum ab ipso acceptum concernunt; prout habetur in Constit. Imperialem. *§. fin. de prohib. feud. alien. per Frideric. l. 2. feud. tit. 35.* Idque procedit, etiamsi Dominus feudi alias jurisdictionem non habeat. *Jo. Andr. in c. Cæterùm; 5. n. 3. de judic.*

Porrò, ut Domino feudi Jurisdictio competat in vasallos suos, duo requiruntur. Primò, ut controversia sit super feudo, seu Jure feudali, ita, ut lis ex legibus feudorum decidenda sit. Secundò, ut uterque litigantium fateatur, & agnoscat, se vasallum esse; quia aliàs sunt vasalli ejusdem Domini, & investiti ab eo in diversis feudis, & feudum, de quo litigant, pertinet etiam ad eundem Dominum; sed uterque contendit, quis eorum potior sit in illo feudo: tunc enim ad dominum pertinet cognoscere de feudo controverso. *Gl. fin. in cit. cap. Imperialem. §. fin. V. Duos. Gl. fin. in cit. c. Cæterùm; & ibid. Abb. n. 13. Decius n. 11.* Idque constat ex *cap. Imperialem. §. fin. de prohib. feud. alienat. per Frideric.* ubi dicitur: si inter duos vasallos de feudo sit controversia, Domini sit cognitio; & per eum controversia terminetur: adeóque hic textus loquitur de eo casu, quando constat, quòd illi, qui de feudo litigant, vel saltem eorum alter, sint vasalli Domini feudi: ideóque nil mirum, quòd cognitio tunc spectet ad Dominum feudi, & non ad Judicem ordinarium loci. *Fachin. l. 7. contr. c. 101.*

Aliud verò est, si duo litigent super uno feudo, quis eorum sit vasallus, & uterque asserat, se esse Vasallum, neget verò, esse alterum, neque ullus eorum habeat aliud feudum à Domino, ratione cujus sit Vasallus: tunc enim, quia dubium est, quis eorum sit vasallus, cognitio spectat ad Ordinarium loci, & Rei conventi, non ad Dominum feudi: nam tunc non est con-

controversia inter duos Vasallos, quia unus tantùm est Vasallus, cùm uterque contendat, se solùm esse vasallum, excluso altero: quare is, qui vincit, solus erit Vasallus, & qui vincitur, non erit. *Fachin. cit. l. in fine.* Idq; sumitur ex *cap. unic.* §. *Illud de investitura in maritâ facta, l. 2. feud. tit.* 15. ubi dicitur: Si inter duos, qui dicunt, se esse Vasallos, de feudo fuerit dubitatio, alter alterum invitum trahere non potest ad Dominum, vel ejus Curiæ Judicium, idque propter feudi incertitudinem: secus enim foret, si inter duos vasallos controversia esset, quos constaret, esse vasallos, ratione alterius feudi, quod à Domino habent; tunc enim Dominus posset cognoscere. *Gl. ibid. V. Ad Dominum,* & patet ex dictis.

CL. In secundo casu verò, si extraneus non Vasallus litem habeat cum Vasallo, super re feudali; & contra illum agat; tum ad Judicem ordinarium Rei, scilicet vasalli (si is diversus sit à Domino directo feudi) recurrendum est; ut colligitur ex *lib. 2. feud. tit. 27. de pace tenendâ.* §. *Si duo,* quia Jura dant jurisdictionem Domino feudi inter vasallos, non inter extraneos, etiamsi de feudo contendant: nec Dominus hoc casu potest cognoscere de feudo, quia esset Judex in sua causa, *Gl. fin. in cit. c. Ceterùm. Abb. c. l. n.* 13. *Decius n.* 9.

CLI. Tertio casu, si contentio, seu controversia sit super feudo, seu causa feudali inter Dominum directum feudi, & vasallum, ea per pares Curiæ, quos unanimi consensu Dominus feudi, & Vasallus elegerint, cognosci, & decidi debet; prout habetur in *cit. cap. Imperialem.* §. *fin. junct. Gl. V. Per partes Curiæ. Gl. in cit. c. Ceterùm. V. Quàm diu. Abb. ibid. n.* 13. *Decius n.* 12.

Ubi tamen distinguendum est: nam, vel quæstio est de jure, seu dominio directo feudi, quod actor asserit, ad se spectare; reus verò negat, dicens, rem esse allodialem, non feudalem: & tunc causa non coram illo, qui dicit, se esse Dominum directum feudi, quia esset Judex in causa propria, sed coram Ordinario rei cognosci, & decidi debet, actórque probare, illam feudalem esse; cùm sit actio præiudicialis, quæ priùs decidenda est, & postea, si constiterit, esse feudalem, causa remittetur ad Dominum feudi. *Innocent. in cit. c. Ceterùm. n.* 2. *in fine. Hostiens. ibid. V. Constat, & col.* 2. *vers. Alij tamen dicunt. Jo. Andr. n.* 2. *& 4. Abb. ibid. n.* 20. *circa fin.* Neque hoc casu causa, seu quæstio coram Paribus Curiæ agitari debet, quia, qui negat, rem esse feudalem, negat etiam, esse Dominum feudi; adeoque & Pares Curiæ. *Fagnan. in cit. c. Ceterùm. n.* 13. Vel Vasallus non negat: rem esse feudalem, sed quæstio est super dominio utili, vel alio jure spectante ad Vasallum, ut quia controvertitur inter Dominum directum, & Vasallum, utrùm feudum sit devolutum, ac perditum, vel, an possit illud retinere; vel utrùm debeat tributum &c. & tunc, si Dominus feudi habeat Pares Curiæ, coram illis talis quæstio agitari, & definiri debet. *cit. cap. Imperialem.* §. *fin.* ubi dicitur: » Si verò inter Dominum, & Vasallum lis oriatur, » per Pares Curiæ sub fidelitatis debito conjuratos » terminetur. Quòd si Dominus feudi Pares Curiæ non habeat, ad Judicem ordinarium ejus, qui convenitur, vel in cujus foro feudum controversum existit, spectabit cognitio. *Gl. ibid. V. Pares Curiæ.*

CLII. Porrò, Pares Curiæ dicuntur alij Vasalli ejusdem Domini directi, qui feudum habent in eodem territorio, in quo situm est feudum, de quo est controversia inter Vasallum, & Dominum; adeo, ut, si Princeps plura habeat territoria sub diversis Præsidibus, seu Administratoribus, & in quolibet eorum plures sint Vasalli, rectè quidem dicantur omnes illi Vasalli Principis, non tamen omnes sunt Pares Curiæ, sed illi solùm, qui in territorio feudi litigiosi, seu controversi feudum obtinent; ut tradit *Mynsing. cent. 4. obs. 89. in fine.*

Requiruntur autem similiter & duo, ut Jurisdictio Paribus Curiæ competat, videlicet, ut quæstio, seu lis sit super feudo, vel ratione feudi decidenda secundùm leges, & consuetudines feudales, eáque versatur inter Dominum, & Vasallum, qui verè sit Vasallus, & fateatur, se Vasallum; alioquin cessat Jurisdictio Parium, & Jurisdictio ad ordinarium Judicem Rei pertinet: quia res revertitur ad suam primævam naturam: & quia Jurisdictio, quæ in causis feudalibus est concessa Domino, vel Paribus Curiæ, est de novò inducta, & præjudicat Jurisdictioni ordinariæ, restringenda est. *Abb. in cit. c. Ceterùm. n.* 14. Quare, si contentio sit de re non pertinente ad feudum, vel de feudo sit lis inter Dominum, & alium tertium, seu extraneum, non Vasallum, vel inter Dominum, & Vasallum assertum, qui nullum aliud feudum habet, nisi controversum, tunc non ad Pares Curiæ, sed ad ordinarium Judicem recurrendum est. *Mynsing. cent. 1. obs. 99.* & suprà etiam dictum.

CLIII. Assertio 2. Non solùm Vasallus laicus, sed etiam Clericus, si à laico feudum habeat, coram Domino feudi conveniri potest, ac debet, in causa pertinente ad feudum, ibique forum sortitur, & quidem privativè, ita, ut Judex ordinarius Ecclesiasticus, v. g. Episcopus se immiscere non possit: sicut vice versâ, si Vasallus laicus ab Ecclesia feudum obtineat, coram Domino feudi Ecclesiastico conveniendus est, ita, ut in causa feudali Judex competens sit Dominus directus feudi, sive sit Clericus, sive laicus. *Abb. in c. Verùm; 7. n.* 5. *&* 13. *h. t. Clar.* §. *Feudum. q.* 90. *n.* 8. ubi dicit, istam esse communem opinionem, quam etiam tenet *Rosenthal tract. de feudis. c.* 12. *concl.* 1. *n.* 10. *&* 14. *Vultejus l.* 2. *de feud. c.* 2, *n.* 13. & alij apud ipsos. Idque sumitur inprimis ex *c. Ceterùm; 5. de judic.* ut dictum suprà *l.* 1. *tit.* 1. *n.* 57. *& seq.* Deinde etiam probatur ex *c. Transmissa; 6. h. t.* ubi habetur, quòd quæstio feudalis debet decidi, ac terminari per Dominum feudi, etiamsi agitetur inter Clericum, & laicum: Nam Nobilis quidam, nomine Rudolphus, tres milites Ecclesiæ Trecensi subditos traxit in Judicium super quadam possessione (v. g. castro, vel prædio) coram Episcopo Trecensi. Sed Comes de Campis eorum Dominus (quoad feudum; nam aliàs videtur, eos milites fuisse subjectos Ecclesiæ Trecensi. *Gl. hic V. Dominus.*) sub fidelitatis obligatione eis inhibuit, ne de seculari feudo, quod ab ipso haberent, coram Ecclesiastico Judice responderent. Sed Trecensis Episcopus nihilominus sententiam excommunicationis in eosdem milites tanquam contumaces tulit. Quare milites illi de hoc questi sunt apud Alexandrum III. qui rescripsit Archiepiscopo Senonensi, (qui erat Metropolitanus Episcopi Trecensis) ut inprimis milites ab excommunicatione absolvat: deinde

» de jubeat causam feudalem controversam inter » Nobilem illum,& milites per Dominum feudi ter- » minari : sin autem ipse malitiosè differat , tum » ipsemet Archiepiscopus, tanquam Papæ delegatus » causam definiat. Iste videtur melior sensus, & expositio hujus c. quamvis aliæ variæ lectiones, & intellectus afferuntur à Canonistis.

CLIV. Notandum primò. Si causa, sive quæstio feudalis sit inter Clericum, & laicum, de ea cognoscere debet Dominus feudi, eamq; definire, etiamsi laicus sit; ut colligitur ex hoc c. & in summa illius communiter tradunt Canonistæ : nam Rudolphus impetrans litteras Apostolicas contra milites probabiliter erat Clericus, ideóque volebat eos convenire coram Episcopo Trecensi, tanquam ordinario Judice eorum : nam, quamvis Papa concedat litteras Clerico contra laicum, non tamen laico contra laicum, unde eas non concessisset Rudolpho,si laicus fuisset, & non Clericus.

Notandum secundò. Quando hîc dicitur; *Ecclesiæ tuæ*, subintelligendum est, scilicet Trecensi; prout habetur expressum in quibusdam antiquis exemplaribus, teste Alexandro de Nevo *hîc n.* 11. & erit sensus, quòd isti milites fuerant subjecti Ecclesiæ Trecensi, non ratione istius feudi, sed ratione domicilij, quod in ditione illius Ecclesiæ habebant. *Hostiens. hic V. Dominus.* & ille, cui Papa in hoc c. rescripsit, non erat Dominus istorum militum, sed merus delegatus Papæ, scilicet Archiepiscopus Senonensis Metropolitanus Episcopi Trecensis , & sic cessat omnis causa illum recusandi tanquam suspectum alteri parti, nempe Rudolpho actori. *Abb. hic n. 6. in fine.* ubi ait,istam lectionem, & expositionem esse meliorem.

Notandum tertiò. Dominus feudi præcipere potest Vasallo suo, ne in ijs, quæ ad feudum pertinent, coram alio Judice respondeat, quàm coram se; prout sumitur ex hoc c. nam; sicut Episcopus præcipere potest Clerico in ijs, quæ spectant ad officium, & statum Clerici: ita etiam Dominus feudi Vasallo in ijs, quæ spectant ad feudum, præcipere potest ratione juramenti fidelitatis, quo ipsi est obstrictus. *Abb. hîc n. 3.*

Notandum quartò. Si in casu hujus c. Comes de Campis feudum accepit ab Ecclesia, quòd postea per subinfeudationem iterum alijs concessit, scilicet militibus; tum,quamvis possit appellari feudum seculare, respectu Domini feudi immediati, & proximi, qui fuit laicus; ideóque etiam coram ipso primò subvasallus respondere debeat, & illo negligente, coram mediato Domino feudi : tamen absolutè loquendo, tale feudum debet censeri Ecclesiasticum potiùs, quàm seculare : quia originaliter descendit ab Ecclesia : adeóque potiùs spectari debet prima origo feudi, & ab ea fieri denominatio, quàm quod postea accidentaliter supervenit. *Abb. hîc n. 4. & 6.*

Notandum quintò. Si Judex secularis, ut in casu hujus c. Dominus feudi, sit negligens, vel malitiosè differat cognoscere super feudo; tum ejus cognitio, seu Jurisdictio ad Judicem Ecclesiasticum, ut in proposito delegatum Papæ,devolvitur; sicut etiam ob negligentiam delegati Jurisdictio transfertur ad ordinarium Judicem. *Gl. fin. hîc & Abb. n. ult.* de quo plura infrà.

CLV. Porrò, quod dictum est, Dominum directum feudi, sive sit Ecclesiasticus, sive secularis, habere Jurisdictionem ordinariam in Vasallos, ita, ut hi coram ipso in causa ad feudum pertinente conveniri possint, ac debeant, sive Vasalli sint laici, sive etiam Clerici, id ulteriùs probatur, & confirmatur ex c. *Verùm*; 7. *h. t.* Nam, cùm vacante quadam Ecclesiâ » Cathedrali,Præpositus ejusdem Ecclesiæ bona quæ- » dam feudalia obtineret, super quibus ei lis mota » fuit, & dubitaretur, coram quo Judice ea agitanda » esset, Papa Alexander III. consultus respondit, si » feuda illa ad Ecclesiam pertineant, quòd Episco- » pus , postquam consecratus fuerit (subintellige » *maximè*, nam idem esset, si electus, & confirmatus fuit , quia tunc plenam administrationem habet, quantum ad ea, quæ ad potestatem Jurisdictionis pertinent. *c. Transmissam*; 15. *de elect. Gl. hîc V. Consecratus, & Hostiens. V. eod.*) causam illam cognosce- » re debeat : si verò Præpositus, non ab Ecclesia, sed » ab Imperatore feuda illa immediatè accepit;tum ad » Imperatorium Iudicium sive tribunal causa defe- » renda sit. »

CLVI. Ratio autem, cur Vasallus, tametsi Clericus sit, vel Ecclesia, in causa feudali, coram Domino feudi, etiam laico conveniri possit, ac debeat, est, quia penes Dominum feudi manet dominium directum, sive proprietas ipsius feudi, & in Vasallum solùm transit usufructus, sive utile dominium bonorũ feudalium : ideóque, cùm sit mera gratia, seu beneficium Vasallo concessum, & quidem in certis causis revocabile, ejus cognitio ad Dominum spectat, qui cognoscendo de feudo, cognoscit de illo,tanquam de re propria, & potiùs judicat de re sua, quàm de persona Clerici; cùm tantùm sit Judex, respectu causarum, quæ oriuntur occasione feudi : & cùm Clericus recipiat beneficium à laico, debet illum, ratione illius, recognoscere tanquam Dominum; ut ait *Abb. hîc n.* 13. Quare ratione proprietatis retinet Dominus Jurisdictionem in bona feudalia, ad quamcunque personam, quantumvis alioquin privilegiatam, & exemptam, eorum dominium utile transeat. Et,licèt jurisdictio in vasallos ratione feudi, domino concessa sit per legem civilem,seu Imperialem,tamen,quia Papa illam dispositionem, seu Constitutionem Juris Civilis approbavit, & recepit in Canonibus supra allegatis; ideo ea etiam Clericos vasallos comprehendit, & ad illos extenditur, non ex vi præcisè legis, seu Juris Civilis,sed ex approbatione Juris Canonici. *Abb. in c. Ceterùm*; 5. *n. 6. suprà de judic.*

Similiter Pares Curiæ laici sunt Judices competentes in controversia feudali ortâ inter dominum feudi, & vasallum Clericum : & è contra, si dominus feudi sit Clericus : nam ratione feudi Clericus, & Ecclesia laicis subjiciuntur. *Clar. cit. §. Feudum*; *q. 90. n. 4. Mynsing. cent. 4. obs. 89. n. 4. Hiltrop. in proceſſ. judic. p. 1. tit. 2. n. 68.* requiritur autem, ut Pares Curiæ juramentum fidelitatis domino præstiterint; alioquin inter dominum, & vasallum Iudices esse non possunt, *c. unic. in fine de controv. feud. apud Pares term. l. 2. feud. tit. 16. Mynsing. c. l. n. 7.*

CLVII. Notandum hîc præterea primò. Non solùm, si bona feudalia à laico, v. g. Imperatore, vel Rege immediatè concessa sint in feudum ipsi Ecclesiæ, sed etiam, si alicui laico v. g. Comiti, vel nobili, qui postea ea Ecclesiæ donavit, jus, quod habet in feudo, ei cedendo, adhuc primus conferens, videlicet Im-

perato-

petator, vel Rex, de controversiis ortis super feudo potest cognoscere, & judicare: quia, cùm vasallus laicus, Comes iste, vel nobilis non potuerit plus juris in Ecclesiam transferre, quàm ipse habuit, *juxta Reg. jur. 79. in 6.* consequenter dominium directum feudi semper manet penes primum conferentem: ideóque ad ipsum pertinet cognitio de feudo. *Laym. l. 4. Theol. mor. c. 5. n. 2.*

Notandum secundò. Si dubitetur, utrùm feudum aliquod sit Ecclesiasticum, an seculare, adeóque, an eius cognitio pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum, vel secularem, attendendum est, quis sit eius dominus immediatus: nam coram eo controversia agitari debet; ut patet *ex cit. c. Verùm; h. t.* ubi Papa respondit, si Præpositus feudum habeat ab Ecclesia Cathedrali, ad Episcopum pertinere cognitionem causæ feudalis; si verò non ab Ecclesia, sed ab Imperatore feudum immediatè accepit, ad Imperatorium tribunal eius cognitio pertinebit. *Gl. fin. hîc.*

Notandum tertiò. Vacante Ecclesiâ Cathedrali, non debet aliquid fieri, quod in præjudicium eiusdem cedere posset: & ideo, quia in casu huius c. dubitabatur, quis posset cognoscere de feudo, Episcopus, an Imperator; quia fortè dicebatur ab adversa parte, quòd non sit feudum Ecclesiæ, sed Imperatoris; Præpositus non tenebatur, nec poterat respondere coram alio Iudice seculari de feudo, si ab Ecclesia illud habuit: unde Papa mandavit, ut quæstio illa differatur, donec Ecclesiæ de novo Episcopo fuerit provisum, *Gl. hîc V. Quæstio mota; & V. Cognitionem.* Neque verò Capitulum Cathedrale, Sede vacante, de hac quæstione feudi cognoscere poterat, ne novus Episcopus habeat vasallum, quem fortè habere nollet: quia Capitulum non succedit Episcopo in causa feudali, quippe, quæ non jure communi, & ordinario, sed speciali, & extraordinario Episcopo competit; nisi feudum non ad mensam Episcopi tantùm, sed communiter ad Episcopum, & Capitulum pertineat: tunc enim poterit, Sede vacante, de feudo cognoscere, & multò magis, si ad solum Capitulum spectaret. *Abb. hîc n. 8. & 9.* & dictum suprà *l. 1. tit. 33. n. 52.*

§. II.

In quibus præterea casibus dominus feudi cognoscere possit causas feudales inter vasallos laicos, vel Clericos, & in quibus non possit?

CLVIII. Assertio 1. Quod dictum est, dominum directum feudi esse Iudicem competentem inter vasallos, sive laicos, sive Clericos, in causa concernente feudum, id extenditur Primò, ut procedat non solùm, si agatur judicio petitorio de proprietate ipsius feudi, sed etiam possessorio de sola feudi possessione inter vasallos, quia v. g. actor petit, se declarari possessorem feudi: tunc enim cognitio etiam pertinet ad dominum feudi, non ad ordinarium Iudicem; ut contra Gl. *Communiter reprobatam; in c. Ceterùm; 5. V. Quàm diu; de judic.* docet *Abb. ibid. n. 15. Decius n. 14. Clar. cit. §. Feudum; q. 90. n. 9. Farinac. in praxi l. 1. tit. 1. q. 8. n. 22. Fachin. l. 7. contr. c. 100.* nam *in cit. cap. Imperialem. §. Præterea*; generaliter dicitur, causam esse cognoscendam apud feudi dominum, si de feudo oriatur lis inter vasallos. Ratio est, quia regulariter, qui est Iudex competens in causa proprietatis, est etiam in causa possessionis, *c. 1. de caus. poss. & propr.* & utraque pertinet ad naturam feudi: sicut etiam, si causa simpliciter alicui sit commissa, censetur simul causa proprietatis, & possessionis commissa. si ergo hoc procedit in jurisdictione delegata, idem dicendum de jurisdictione ordinaria, quæ à lege conceditur, qualis est etiam jurisdictio domini feudi. Excipi debet, si de possessione non agatur simpliciter, sed occasione possessionis agatur ad pœnam aliquam extrinsecam, ratione injuriæ sibi illatæ, quæ omnino accidentaliter se habet ad causam possessionis: tunc enim non esset causa feudalis; ideóque coram Ordinario agendum foret, *Dec. c. l.* Nec obstat *c. Ex parte; 15. h. t.* ubi dicitur: exceptiones illas locum habere potiùs in petitorio, quàm in possessorio: nam ibi vidua erat spoliata possessione suâ, quæ irrequisito domino feudi, adire potuit Iudicem Ecclesiasticum, ad quem spectat viduas defendere. *Abb. c. l. & Dec.* & sic ibi narratur facti species, ad quam Papa respondit, quia vidua spoliata agebat super possessione feudi recuperanda: inde tamen non sequitur generalis regula, quòd, quando causa possessoria super feudo agitatur, ea coram ordinario Iudice, & non domino feudi cognosci debeat. *Fachin. cit. c. 100.*

CLIX. Extenditur secundò, quòd vasalli, sive Clerici sint, sive laici, non possint sine consensu domini feudi, se subjicere quoad causam feudalem Iudici alieno, prorogando jurisdictionem illius; & dominus potest præcipere vasallis suis, ne in ijs, quæ feudum concernunt, coram alio Iudice litigent; ut constat *ex c. Ex transmissa; 6. h. t.* & docet ibid. *Abb. n. 2. & 3. Marant. de ord. judic. p. 4. dist. 12. n. 19. Clar. cit. q. 90. n. 10.* & alij DD. communiter. sicuti nec Clericus, absque Episcopi sui consensu, coram alieno Iudice litigare potest, ut infrà dicetur. Ratio est, quia vasallus est subjectus domino feudi, non tantùm ratione nudi exercitii jurisdictionis, sed etiam ratione fidelitatis, & specialis obedientiæ, quam domino feudi debet in pertinentibus ad feudum: ideóque non potest se jurisdictioni alienæ subjicere, sine consensu eiusdem: sicut nec Clericus, præsertim Beneficiatus, aut Religiosus, sine consensu proprij Episcopi, aut Prælati, ob eandem causam. Aliud est de ijs, qui simpliciter, sive quoad nudum exercitium jurisdictionis subjecti sunt Principi, vel Magistratui; ut, quia in loco domicilium habent: nam tales possunt se subjicere alteri Judici sub eodem Principatu, prorogando jurisdictionem illius; ut post *Bart. in l. 1. §. Et post operis; n. 8. ff. de novi oper. nunc.* docet *Abb. in c. Transmissa, 6. n. 2. h. t.* de quo infrà.

CLX. Assertio 2. Interdum tamen dominus feudi non est Iudex competens in causa feudali inter vasallos agitata. Ut, si justitia apud dominum feudi obtineri nequeat, sive propter contumaciam vasalli, qui non vult parêre domino feudi; sive propter negligentiam, aut malitiam ipsius domini: tunc enim ordinarius Iudex ipsius Rei adiri poterit; uti sumitur ex *c. Ceterùm; 5. in fine. de judic. & ibi Gl. V. Quàm diu parati; Gl. in cit. c. Imperialem; §. Præterea; V. Duos. Rosenthal*

senthal. cit. c. 12. concl. 2. n. 59. nam universim loquendo, propter defectum inferioris, cui per specialem legem, aut præscriptionem jurisdictio competit, excluso Iudice ordinario, si vel nolit, vel non possit justitiam exequi, devolvitur jurisdictio ad ordinarium Iudicem, ut generatim tradit *Abb. in cit. Ceterùm; n. 5. Decius ibid. n. 3. §. 4. Nota. Alex. de Nevo num. 13.*

Quòd si verò idem dominus feudi simul sit Iudex ordinarius loci: tum, si supremus sit, sive Superiorem non recognoscat, & negligat, vel deneget justitiam administrare, potestas cognoscendi in causa feudali, devolvetur ad Iudicem Ecclesiasticum, videlicet Episcopum, vel Papam, aut delegatum eius; ut colligitur *ex c. Transmissa; 6. in fine h.t.* & ibid. tradit *Laym. n. 2. & Felin. in c. Cùm venissent; 12. n. 5. limit. 2. de judic.* Sin autem is, qui simul est dominus feudi, & Iudex ordinarius sit sub alio superiore Iudice constitutus; tum is adeundus est, ut defectum Iudicis ordinarij inferioris suppleat, & justitiam denegatam, vel neglectam administret; ut docet *Abb. in cit. c. Ceterùm; n. 12. Rosenthal. cit. concl. 2. n. 60.* Vel Iudex ille superior, & mediatus compellet dominum feudi, seu Iudicem inferiorem immediatum Rei conventi ad justitiam exercendam; ut tradit *Gl. in cit. Const. Imperialem. §. ult. V. Duos.*

Exemplum dat *Laym. in cit. c. Ceterùm; n. 4. de judic.* si Monasterium bona feudalia habeat, & ratione eorum controversia oriatur inter Monasterium, & Nobilem, Baronem, vel Comitem Imperii super finibus bonorum feudalium, aut jure adhærente collectandi, piscandi, venandi, aut aliis similibus pertinentiis, ac juribus: vel, si controversiam habeat Monasterium cum subditis suis temporalibus, qui conqueruntur, se gravari in imponendis collectis, aut in juribus emphyteuticis, quæ habent super bonis feudalibus &c. his casibus, si feudum sit Cæsareum, & Monasterium immediatè sit subjectum Cæsari in temporalibus, controversia feudalis agitari debet apud dominum feudi, videlicet Imperatorem, aut Cameram Imperialem. Sin autem feudum, vel bona feudalia Monasterii immediatè subsint alteri Principi, sive exempto v. g. Austriaco, sive non exempto ab Imperio, v. g. Duci Neoburgico: tum controvetsia feudalis agitari debet, ac deferri ad tribunal illius Principis, qui, si justitiam vel non possit, vel nolit administrare in suo tribunali, tunc causa deferetur ad Cæsareum tribunal, si Princeps negligens justitiam exercere Imperatori subjectus sit: sin autem Princeps ille ab Imperio exemptus sit, fiet devolutio causæ ad ordinarium Iudicem Ecclesiasticum Monasterii, videlicet Episcopum, Generalem Ordinis, ac denique ad Papam.

CLXI. Verùm, si feudum sit Ecclesiasticum, & immediatus dominus feudi negligat, vel differat justitiam administrare, tum distinguendū est: vel enim feudum pertinens ad Ecclesiam originaliter est seculare, quia à domino seculari, v. g. Imperatore datum est Ecclesiæ: Ecclesia autem, sive eius Prælatus, videlicet Episcopus, nomine Ecclesiæ, subinfeudavit aliū Clericum, v. g. Præpositum, ut in casu *c. Verùm; 7. h. t.* tum, si Episcopus tanquam dominus immediatus feudi, sit negligens in administranda justitia circa causas feudales, eius negligentiam supplebit superior laicus, videlicet Imperator. Si verò feudum sit merè Ecclesiasticum, quod Ecclesia non accepit à laico: tum Episcopi, tanquam immediati domini feudi illius, negligentiam in exercenda justitia non potest supplere secularis; sed recurrendum est ad Ecclesiasticum Superiorem Episcopi, nempe ad Archiepiscopum; ut ipse compellat Episcopum ad justitiam exercendam; vel ad Papam, ut ipse suppleat negligentiam Episcopi, nisi aliud habeat consuetudo, vel obtineat ex speciali jure, seu privilegio; ut mox dicetur, & ex Ant. Butrio docet *Alex. de Nevo in cit. c. Verùm. n. 10. & 12. h.t.*

CLXII. Assertio 3. Quamvis, spectato Jure communi, in controversiis, quæ circa feuda oriuntur, cognitio inter vasallos pertineat ad dominum feudi, ut suprà dictum: tamen per privilegium, vel consuetudinem legitimè præscriptam (quæ patificatur privilegio, *juxta Gl. in c. Novit; 13. V. Consuetudinem; de judic.* dummodo sit capacitas in præscribente, alioquin privilegium plus potest, quàm consuetudo; ut rectè limitat *Abb. ibid. num. 22.* de quo alibi) aliud constitui potest, ut scilicet quæstiones de feudis ab aliis decidi debeant, v. g. per Judices, vel arbitros, communi consensu partium electos; uti sumitur ex *cit. c. Novit;* & notat ibid. *Innocent. n. 5.* & dictum *tit. præced. n. 67.* præsertim, si tale privilegium non subdito concessum sit; quod à concedente ampliùs revocari non potest, cùm censeatur facta abdicatio juris, & sit jus acquisitum privilegiato. *Abb. in cit. c. Novit; n. 23. & Felin. n. 8.*

§. III.

Quis sit Iudex competens Capituli Cathedralis, Sede vacante, si lis oriatur super feudo, & quis, si lis sit super Iure emphyteutico?

CLXIII. Quæritur primò, an, sicut Episcopus, ita & Capitulum Cathedrale, Sede Episcopali vacante, in causa feudali, coram domino feudi conveniri possit. Resp. Tametsi Capitula Ecclesiarum Cathedralium, præsertim Germaniæ, etiam in causis civilibus, ordinariè non coram Imperatore, vel in Camera Imperiali, sed coram suo Metropolitano, vel Episcopo tanquam ordinariis Judicibus conveniri debeant, cùm Capitulum non sit status Imperij, neque Imperio immediatè subjectum; ut tradit *Gail lib. 1. obs. 30. n. 3.* in causa tamen feudali actio contra Capitulum Cathedrale coram domino feudi, v. g. Imperatore institui debet: sicut ipsi Episcopi Germaniæ, qui sunt Principes Imperii, ratione Regalium, privilegiorum, & bonorum feudalium, quæ ab Imperatore, & Imperio habent, & recognoscunt, coram Imperatore, vel Camera Imperiali conveniri debent: quia sunt immediatè subjecti Imperio, ut suprà dictum. Ratio est, quia Capitulum, Sede vacante, succedit in omni jurisdictione Episcopali, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus; & defuncti Episcopi vices gerit, ac repræsentat: ergo sicut ipse Episcopus in causa feudali coram domino feudi conveniri debet, ita & Capitulum, Sede vacante, *Gail c. l. num. 10. & seqq.*

quam-

quamvis non satis rutum sit, vacante Sede, cum Capitulo litigare; nisi Ecclesiæ vacanti defensor, seu administrator legitimus datus sit, cum quo judicium suscipiatur: alioquin judicium cœptum, & sententia lata contra Ecclesiam indefensam, & legitimo defensore carentem, irrita foret, *c. fin. Ne sede vacante &c. Gail c. l. n. 15.*

CLXIV. Quæritur secundò. An, sicut controversia feudalis ad dominum feudi, ita & controversia super jure emphyteutico ad dominum emphyteusis, v. g. Abbatem Monasterij deferri debeat? Videtur affirmandum, quia regulariter valet argumentum à feudo ad emphyteusin. Sed respondetur negativè, quia id in jure non est expressum: &, cùm constitutio: *Imperialem*; suprà allegata tribuens jurisdictionem domino feudi in causis feudalibus à Jure communi, & ordinario exorbitet, ad casum non expressum, videlicet ad dominum emphyteusis, non est extendenda. *Laym. in cap. Ceterùm; 5. n. 5. de judic.* Neque verò argumentum à feudo ad emphyteusin semper procedit: unde neque Jus feudorum allegari potest ad decisionem causarum non feudalium; ut notat *Clar. §. Feudum; q. 3.* de quo alibi.

Excipi tamen debet, nisi dominus emphyteusis jurisdictionem habeat super ijsdem bonis; adeóque idem sit dominus emphyteusis, & Iudex ordinarius, saltem immediatus: tum enim subditi, sive coloni emphyteutici, si controversiam inter se habeant, saltem in prima instantia adire debent dominum emphyteuseos, tanquam Iudicem ordinarium, vel eum, quem sibi in munere Iudicis substituit: sicut praxis ostendit in multis Monasterijs Germaniæ, quæ in suo territorio jurisdictionem sibi in feudum concessam, v. g. à Comite, Duce, vel Imperatore, exercent in subditos emphyteuticos, & alios. Si verò colonus emphyteuticus controversiam habeat cum ipso domino emphyteusis, v. g. Abbate, super jure emphyteutico, quod simul etiam feudale est; tum ea ad dominum feudi deferri solet, non ad dominum emphyteuseos, qui in propria causa Iudex esse non potest. Idémque est, si emphyteuta controversiam habeat cum domino emphyteusis, v. g. Monasterio, super ipsa jurisdictione. *Innoc. in cit. c. Verùm. n. 4.* aut eius exercitio. *Laym. ibid. n. 6.*

§. IV.

An cognitio de crimine vasalli Ecclesiastici, ob quod feudo privari meretur, eiúsq; punitio pertineat ad dominum feudi secularem, & ad quem appellandum sit in causis feudalibus?

Ad utramque hanc quæstionem respondebimus assertionibus seqq.

CLXV. Assertio 1. Si agatur contra Prælatum, vel alium Clericum vasallum, de crimine, ob quod secundùm leges feudales, feudo privandus est: tum, si sit feudum concessum à seculari Principe, vel domino Ecclesiæ, vel Clerico; adeóque, sive sit feudum pertinens ad Ecclesiam, sive paternum, & patrimoniale Clerici, non potest de eo cognoscere dominus feudi secularis; sed eius cognitio ad Iudicem Ecclesiasticum ordinarium Rei pertinet, & remitti debet; ut docet *Innocent. in cit. c. Verùm; 7. n. 2. prope finem, Hostiens. ibid. §. Sed videtur; Abb. n. 17. Imol. n. 6. Alex. de Nevo n. 15. & 16.* ubi aiunt: Licèt, quando agitur contra Clericum vasallum civiliter ad amissionem feudi; de eo cognoscere non debeat dominus feudi secularis: si tamen agatur criminaliter, vel civiliter de crimine Clerici ad amissionem feudi, tum remittenda est cognitio ad Iudicem ordinarium Ecclesiasticum, sive Prælatum Clerici: quia de crimine Clericorum, nec directè, nec indirectè potest cognoscere Iudex secularis: ac proinde, si Clericus à Iudice Ecclesiastico fuerit condemnatus, propter crimen commissum, v. g. proditionis, vel aliud, quod meretur amissionem feudi: tum demum dominus feudi secularis privare illo poterit Clericum, & ab eo feudum auferre: si verò Clericus fuerit ab eodem absolutus, dominus feudi nihil ultrà contra Clericum tentare poterit, sed acquiescere debet sententiæ latæ in foro Ecclesiastico. Quòd si feudum non sit patrimoniale ipsius Clerici, sed pertineat ad Ecclesiam, sive concessum sit à seculari domino dignitati Prælaturæ; tum non auferetur feudum ab Ecclesia in perpetuum, ne delictum Prælati noceat Ecclesiæ: attamen, vivente Prælato, is privabitur perceptione fructuum, quos interim percipiet dominus feudi, sed post mortem Prælati vasalli, qui deliquit, successor in Prælatura eosdem rursum percipiet, de quo plura infrà *l. 3. tit. 20.*

CLXVI. Verùm hæc sententia in praxi non observatur: nam secundùm consuetudinem receptam in pluribus regnis, dominus directus feudi secularis, v. g. Imperator, aut Rex de crimine Clerici vasalli, ob quod feudo privandus est, sive sit feudum pertinens ad Ecclesiam, sive patrimoniale, & proprium Clerici, ratione agnationis, potest cognoscere, ac judicare: & consequenter etiam, si dominus feudi Clericum, ob crimen commissum, privatum, vel privandum esse feudo, pronunciaverit, potest sententiam suam exequi, cúmque feudo privare, ita, ut, si Clericus executioni resistat, seu parére nolit, possit illum dominus feudi ex possessione expellere, sine periculo incurrendæ excommunicationis, modò non excedatur moderamen, ac limites inculpatæ defensionis, ita, ut per se, ac directè nihil attentetur in personam Clerici; nisi quatenus id necessariò requiritur ad exequendam sententiam justam, si Clericus se ei opponat; ut docet *Innocent. in cit. c. Verùm; n. 2. & ibid. Alex. de Nevo n. 21.* Et hanc consuetudinem post *Suar. l. 4. de defens. fidei Cath. c. 34. n. 26.* defendit etiam *Laym. l. 4. Theol. mor. tract. 9. c. 5. n. 3.* Quare Dominus directus feudi, videlicet Imperator, vel Rex, Clericos, imò etiam Episcopos sibi ratione feudalium bonorum, vel officiorum civilium subjectos, ad suum Tribunal citare, & ob crimen punire potest, sicut alios vasallos, & ministros seculares, non quidem pœnâ corporali, sed pecuniariâ, & deponendo eos ab officio, vel privando illos feudo: quia tunc non considerantur, nisi respectu merè civili; & nihil obstat, quin idem homo, diversis respectibus, diverso jure, & qualitate censeatur; ut ait *Gail. lib. 1. obs. 30. n. 3.*

Accedit, quòd feuda, quæ à laicis dominis con-

cessa sunt, originaliter censeantur laica, seu secularia, & non nisi eo pacto Ecclesijs, vel etiam interdum Clericis, secundùm locorum consuetudinem, conferantur, aut relinquantur, ut omnia onera sive per se, sive per alios subeant, sicut laici: ideóq; etiam dici solet, si Ecclesia, vel Clericus habeat feudum à laico, censetur ut laicus; ut asserit ipse *Abb. in c. Dilectus*; 34. *num.* 4. *de præbend.*

CLXVII. Nec obstat, quòd, si Clericus, cum consensu Episcopi, in Iudicio seculari testificetur, & falsum testimonium ferat, non secularis, sed Ecclesiasticus Judex hoc crimen cognoscere, & punire debeat; ut notat *Abb. in cit. c. Verùm*; *n.* 21. *h. t.* nam discrimen est inter testem, & Vasallum, quòd ille testimonium ferendo, in foro seculari, nullam ibi voluntariam, & personalem obligationem contrahit erga Judicem secularem, sicut Clericus vasallus, acceptando feudum seculare, personalem obligationem contrahit erga Dominum feudi secularem; ut advertit *Laym. in cit. c. Verùm*; *n.* 5. Quamquàm *Innocent. in cit. c. Verùm*; *n.* 3. *& Abb. ibid. n.* 21. dicant, quòd Iudex laicus de crimine objecto Clerico in testem producto possit cognoscere, ut repelli possit à testimonio; non tamen potest Clericum ob crimen punire, sed solùm illum, qui eum produxit.

CLXVIII. Assertio 2. Quod ad appellationem attinet in causis feudalibus, si quis habens Principatum, Comitatum, vel Castrum, cui Jurisdictio annexa est, in feudum, sententiam aliquam ferat, inter subditos Comitatûs, vel Castri; ab hoc Vasallo ad superiorem dominum, qui concessit feudum, est appellandum; etiamsi Vasallus, à quo appellatur, sit Clericus, & superior Dominus feudi sit laicus: quia inferior, qui est simul feudatarius laici, non cognoscit tanquam Clericus, sed ut Dominus feudi immediatus. *Abb. in c. Verùm*; 7. *n.* 25. *h. t. & ibid. Alex. de Nevo n.* 21. Quare, si appellatur à Domino feudi, vel Paribus Curiæ in causis feudalibus, tum ad proximum superiorem, videlicet Dominum mediatum feudi est appellandum, etiamsi Dominus immediatus sit persona Ecclesiastica, & superior proximus sit laicus, juxta *c. Romana*; 3. §. *Debet junct. Gl. V. jure alio de appell. in* 6. quia hoc casu judicatur persona Ecclesiastica, ut laicus; cùm habeat feudum à laico, v. g. si Episcopus feudum concessum Ecclesiæ ab Imperatore, alij subinfeudavit ab Epifcopo, ratione feudi appellari debet, non ad Archiepiscopum, vel Papam, sed ad Imperatorem. Si verò non sit ibi proximus superior, seu Dominus mediatus feudi, tunc appellatio fieri debet ad ordinarium Judicem loci, cui res subjecta est: eúmque, vel Ecclesiasticum, si Dominus directus feudi sit persona Ecclesiastica: vel secularem, si sit secularis: quia, cùm Dominus feudi sit subjectus Ordinario loci, ad eum pertinet corrigere inferioris Judicis iniquitatem; ut docet *Abb. in c. Ceterùm*; 5. *n.* 21. *& 22. de judic.* Quam sententiam observari in Camera Imperiali testatur *Mynsing. cent.* 5. *obs.* 5. ubi addit, in tali appellatione servanda esse, quæ in ceteris appellationibus Iure communi statuta sunt, videlicet, ut fiat gradatim, nec fiat ad superiorem Judicem, omisso medio &c.

CLXIX. Porrò, si bona aliqua in feudum francum, seu liberum sint concessa Ecclesiæ, v. g. ab Imperatore, vel Rege, ita, ut Ecclesia non teneatur ad aliquid præstandum Domino feudi, nisi hic sibi reservaverit aliqua munera, vel onera (hæc enim præstanda sunt ab Ecclesia, dummodo honesta fuerint) hoc casu à sententia Prælati feudatarij non appellabitur ad Dominum directum feudi, sed ad Iudicem ordinarium Ecclesiasticum proximè superiorem ipsius Prælati Ecclesiastici: quia, cùm Dominus feudi directus nullum servitium sibi reservârit, in tali feudo perinde est, ac si Jurisdictionem omnem à se abdicâsset. *Abb. in cit. c. Verùm. n.* 25. *& Alexand. de Nævo ibid. n.* 21. *Martha p.* 4. *de jurisd. casu* 198. *n.* 7. Præterea, si Prælati Ecclesiastici in feudum obtineant ab Imperatore, vel Rege, temporalem, seu civilem Jurisdictionem, quam exercent per laicos; tum, si ab illo contingat, sententiam ferri, appellandum est, non ad superiorem Ecclesiasticum, sed ad Dominum superiorem feudi, penes quem suprema Jurisdictio remanet. *Covarr. pract. qq. c.* 4. *n.* 2. Aliud est, si agatur de controversia non feudali: tunc enim ab Episcopo exercente temporalem Jurisdictionem ad Archiepiscopum appellandum est, nisi fortè de consuetudine, vel privilegio, aut alio jure speciali, ad alium sit appellandum. *c. Romana*; 3. §. *Debet de appellat. in* 6.

SECTIO VI.

DE RENUNCIATIONE FORI competentis, Prorogatione Jurisdictionis, & Recusatione Judicis competentis.

§. I.

De renunciatione Iurium, seu favorum in genere.

Quia Doctores hîc communiter agunt de renunciatione propriorum Jurium, aut privilegiorum, ideo nos quoque de illa pauca dicemus.

In qua re notanda est generalis regula, quòd quisque potest renunciare Juri suo, seu privilegio concesso in favorem proprium, ac privatum: non autem dato in favorem publicum; ut tradit *Gl. in c. Si diligenti*; 12. *V. Pacto privatorum. h. t. & ibid. Innoc. & alij Canonistæ communiter.* Vnde jam quæritur, an, & quatenus possit quis renunciare Juri suo, aut privilegio sibi concesso?

CLXX. Assertio 1. Quando quis renunciat Juri suo, vel renunciat Juri naturali, vel positivo; ut tradit *Bart. in l. Si quis*; 29. *n.* 3. *C. de pact.* Si Juri naturali, renunciatio non valet, cùm Ius naturale sit immutabile. Sic non potest renunciari Juri sanguinis, seu consanguinitatis. *l. Jus agnationis*; 34. *ff. de pact.* Licèt renunciari possit Juri hereditatis, quod ex Jure agnationis, seu sanguinis derivatur: quia Jus hereditatis originem trahit ex Jure gentium, cui, quippe Juri positivo, seu humano renunciari potest. *Felin. in cit. c. Si diligenti*; *n.* 1. *h. t.* Et quamvis Jus gentium hereditatem deferat proximis agnatis, seu consanguineis volentibus, non tamen cogit, aut præcipit eandem ab illis acceptari. Similiter, licèt nemo renunciare possit patriæ, seu origini suæ, nec illud amittere.

l. Assum-

l. Assumptio; 6. ff. ad municip. & dictum suprà *n.* 11. *h. t.* Renunciare tamen potest Juribus, & privilegijs patriæ, cùm hæc Jure positivo introducta sint. Item non potest renunciari necessarijs alimentis futuris, quæ filijs Jure naturali à parentibus debentur, nec doti necessariæ filiæ debitæ, quæ loco alimentorum succedit. *Felin. c. l. n. 5. & 6.* Præterea, reus innocens non potest in causa criminali renunciare necessariæ suæ defensioni; ut tradit *Gl. in l. Pactum*; 46. *V. Cùm liceat, junct. marg. litt. A. ff. de pact.* Cùm homo non sit Dominus vitæ, ac membrorum suorum, sed custos, *l. Liber homo*; 13. *ff. ad leg. Aquil.* Ideo, quando in quæstione criminis agitur de pœna capitis, vel mutilationis inferenda, debet homo vitam, ac membra sua defendere; si sine graviore suo, vel alterius incommodo id possit. *Felin. c. l. n. 3.* Neque refert, quòd Judices in praxi contrarium observare solent, teste glossatore Felini c. l. videlicet, ut maleficos, postquam examinati, & confessi sunt, jubeant renunciare defensionibus suis, & reclamationibus: nam id facere solent, tum ad vitandam inconstantiam Rei, qui semel sponte crimen confessus est in Judicio: tum quia ex tali confessione judiciali oritur præsumptio delicti. *Laym. in cit. c. Si diligenti; h. t. n. 3.*

CLXXI. Assertio 2. Si quis renunciat Juri positivo, vel renunciat Juri Divino, vel positivo humano. Juri Divino præcipienti, vel prohibenti aliquid nemo renunciare potest, v. g. præcepto de baptismo suscipiendo. *Matth. 28.* de Matrimonij vinculo, aut individuâ societate non solvendâ. *Matth. 19. Abb. in c. Si diligenti; 12. n. 7. h. t.* ubi tamen addit, quòd Juri gentium, quod latè loquendo, Jus naturale dici potest, quia ex instinctu, seu dictamine naturalis rationis est inductum, renunciari potest, v. g. hereditati paternæ. Juri humano, sive civili, sive Ecclesiastico, interdum renunciari potest, interdum non potest. Nam Primò. Si Jus certam formã, seu solemnitatem præscribat, quæ in actu necessariò observari debet, ei renunciari non potest, v. g. ut testamentum fiat, adhibitis septem testibus: ut alienatio Rei Ecclesiasticæ non fiat, nisi interveniente auctoritate Superioris, & Capituli consensu: ut matrimonium contrahatur, præsentibus Parocho, & duobus, vel tribus testibus &c. nam tales formæ, seu solemnitates censentur pertinere ad substantiam actûs: sine substantia autem actus non subsistit. *Bart. c. l. n. 3. Abb. c. l. n. 7. & Felin. n. 7.* ubi ait, quòd in ijs, quæ à jure, vel auctoritate Judicis pendent, non potest quis renunciare; quia non sunt in potestate privatorum.

CLXXII. Secundò. Si Jure aliquid statutum sit, principaliter ob publicum favorem, seu utilitatem, ei renunciari non potest, quia Jus publicum privatorum pactis mutari non potest. *l. 38. ff. de pact. Abb. c. l.* Exemplum habetur *in cit. c. Si diligenti; h. t.* ubi dicitur, quòd Clerici non possunt renunciare privilegio fori Ecclesiastici, de quo postea. Sic professio Religionis facta, ante completum annum 16. ætatis, vel ante finitum annum continuum probationis, post susceptum habitum Religionis, est irrita: & renunciatio bonorum facta à Novitio, ante duos menses proximè præcedentes professionem, est invalida, juxta *Concil. Trident. sess. 25. c. 15. & 16. de Regular.* Nec potest Novitius his, quæ in publicum favorem Religionis statuta sunt, renunciare.

CLXXIII. Tertiò. Juri introducto in favorem plurium æquè principaliter, non potest unus renunciare, sine consensu aliorum, & cum eorum præjudicio, si causa, seu commodum tertij, sive aliorum sit inseparabile à commodo renunciantis. *Abb. c. l. n. 7. & Felin. n. 32.* quia, quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *Reg. jur. 29. in 6.* Idque procedit, ut etiam renuncitatio unius juramento confirmata in præjudicium aliorum non valeat, quia juramentum vergens in præjudicium tertij non obligat, cùm sine peccato servari nequeat. *c. Eate; 22. de jurejur. Felin. c. l. n. 32. §. 7. Fallit.* Et hinc tutor, vel curator non potest renunciare tutelæ, vel curatelæ, sine consensu contutoris, vel alterius curatoris, cùm hujus etiam interest. *l. ult. C. de auctor. præstand.* Sic frater habens communionem bonorũ cum fratre suo, non potest privilegijs castri renunciare, sine cõsensu fratris: quia, qui habet privilegiũ competens etiã tertio, non potest, eo invito, illi renunciare; ut post *Innoc. in c. Ex conquestione*; 10. *n. 3. de restit. spoliat.* docet *Felin. c. l. n. 32. in 3. coroll.* hinc etiã pater non potest renunciare donationi inofficiosæ, sive pacisci de non revocanda tali donatione: quia hujusmodi revocatio non solùm concernit favorem patris, sed etiam liberorum; & ideo in eorum præjudicium non valet, etiamsi cum juramento facta sit, quò minùs revocari possit. Neque etiam pater renunciare potest beneficio, *leg. Si unquã*; 8. *C. de revocand. donat.* sive pacisci de non revocanda donatione propter supervenientiam liberorum: quia non solùm agitur de præjudicio patris, sed etiam liberorum postea nasciturorum. *Gail lib. 1. obs. 40. n. 11. & 13.* Præterea, si reus dilationem petijt, & obtinuit, postea pœnitentiâ ductus illi renunciare non potest, invito actore: quia dilatio facta est communis, ita, ut actori quoque intra hoc tempus probationes suas deducere liceat. *l. Petendæ; 6. C. de temp. in integr. restit. Durand. in Spec. lib. 2. part. 1. de dilat. §. 4. n. 16. Felin. c. l. n. 32. in 2. coroll.* Quòd si verò favor, seu commodum privatum, cui quis renunciat, separari possit à jure, seu commodo publico, vel alterius tertiæ personæ, ita, ut hoc salvum, & integrum maneat; tum valet renunciatio in præjudicium renunciantis, non autem in præjudicium boni communis, aut alterius tertij. *Bart. in l. Si quis; 29. n. 3. C. de pact. Abb. in cit. c. Si diligenti; n. 7. arg. c. Cùm tempore; 5. de arbitr. & c. Cùm venissent; 6. de institut. junct. Gl. V. abjurâsse.* ubi ait, Prælatum, ut in casu illius c. Archidiaconum, posse renunciare Juri suo, v. g. instituendi, quòd eo nunquam ipsemet uti velit, ita tamen, ut per hoc non præjudicetur ipsi Ecclesiæ, quò minùs ipsa possit tunc uti jure suo, & multò minùs successoribus in dignitate, aut beneficio, quibus jus suum integrum manet.

CLXXIV. Quartò. Potest quisque renunciare Juri pro se tantùm introducto, sive beneficio, aut privilegio principaliter concesso in privatum suum favorem, seu utilitatem; prout habetur *in cit. c. Diligenti; h. t. & c. ad Apostolicam; 16. de Regular. l. Si quis; 29. C. de pact. & ibi Bart. n. 3.*

Limitari autem debet hæc regula primò, nisi favor ille privatus, aut beneficium alicui concessum sit, ob imbecillitatem ætatis; tum enim renunciatio non valet, *Bart. c. l. Abb. c. l. & Felin. n. 13. in fine.* Sic minor 25. annis non potest renunciare beneficio restitutio-

tutionis in integrum, nisi renunciatio fiat ab eo, postquam major factus est, quia eâdem facilitate, & fragilitate induci posset ad renunciandũ, quâ ad contrahendum: ideóq;, si quidem in hac ipsa renunciatione læderetur, contra eam ipsam restitui deberet, si renunciatio valeret, *Gl. in l. Si Iudex*; 41. *V. Quia unicuique. ff. de minor. Durand. in specul. lib. 2. part. 3. tit. de restit. in integr. §. 3. n. 8. Abb. in cit. c. Si diligenti*; *n.* 12. *Felin. ibid. n.* 15.

Limitatur secundò, si jus aliquid statuat, non tantùm in favorem alicujus, sed etiam principaliter in odium, aut pœnam alterius, tum ei renunciari non potest. *Bart. c. l. & Abb.* Sic filiusfamilias non potest renunciare Senat. Consulto Macedoniano, quo cavetur, ut ex mutuo pecuniario, sine patris consensu, aut mandato accepto, efficaciter non obligetur ad solvendum: quia id non tam in favorem ipsius filijfamilias, quàm in odium creditorum mutuantium, & pœnam fœneratorum statutum fuit. *l. Sed si paterfamilias* 3 9. §. *Et hi tamen; ibi*: *Ob pœnam creditorum. ff. de Senatûs Consulto Maced. Gl. recepta in l. ult. V. Ex præsumptione. C. Eodem. Gl. in cit. c. Si diligenti. V. Pacto privatorum. h. t. & Innoc. ibid.* Excipitur miles filiusfamilias, qui ex pecunia sibi credita, etiam sine patris consensu obligatur. *cit. l. ult. §. fin.* de quo alibi plura. Contra verò mulier renunciare potest Senat. Consulto Vellejano, ne ex fidejussione pro alio efficaciter obligetur. *l. ult. §. penult. ff. ad Senat. Consult. Velleian. l. Jubemus*; 21. *C. Eod.* quia hoc principaliter in mulieris favorem, & gratiam tantùm introductum fuit. *Gl. in cit. l. ult. in fine. & Gl. in cit. c. Si diligenti; V. Pacto; & Innoc. ibid.* de quo etiam plura suo loco.

Limitatur tertiò. Si renunciatio Juris, aut privilegij privatum favorem concernentis induceret ad peccatum, vel censeatur esse contra bonos mores naturales, aut civiles; tum non valet. *Bart. c. l. & Abb. c. l.* Tale est pactum non revocandi donationem, etiamsi donatarius ingratus fuerit erga donantem; non revocandi feudum, etiamsi Vasallus incurrerit feloniam, vel aliud delictum commiserit; quia tales renunciationes inducunt ad peccandum: item pactum non revocandi testamentum; quia adimit liberam de bonis sùis usque ad mortem disponendi potestatem, quod civilibus moribus repugnat: pactum instituendi certum heredem; quia præbet ansam machinandæ mortis, & insidiandi vitæ alterius: non accusandi aliquem ob delictum committendum: non puniendi Judicem, etsi perperam, per dolum, vel latam culpam judicârit; hujusmodi enim renunciationes præbent etiam ansam peccandi: pactum de non exigendo rationem administrationis à tutore, vel curatore &c. Plures alij casus, in quibus renunciatio Juris etiam in privatum favorem alicujus concessi, non valet, videri possunt apud *Felin. in cit. c. Si diligenti*; *n.* 21. *& seqq. h. t.*

§. II.

De renunciatione privilegii fori Ecclesiastici, quod competit Clericis.

CLXXV. Quæritur primò. An Clerici renunciare possint privilegio fori Ecclesiastici? Resp. Clerici, nec inviti, seu coacti, nec volentes renunciare possunt privilegio fori Ecclesiastici, & consentire in Judicem laicum; ut coram ipso conveniantur, etiamsi juraverint, se coram Judice seculari responsuros; ut constat ex *c. Si diligenti*; 12. *h. t.* Nam, quoniam » Archiepiscopus Pisanus in ea opinione erat, quòd » Clericus saltem in causis temporalibus, seu civili- » bus, Juri suo, seu privilegio fori Ecclesiastici licitè » renunciare, sibique secularem Judicem constituere » possit, præsertim accedente voluntate adversarij » sui; & quòd juramentum super hoc præstitum à » Clerico (de respondendo coram Judice seculari) » ipsum obliget: ideo hoc intellecto, Papa Inno- » centius III. ei rescripsit, se mirari, quòd immemor » sit Constitutionis illius civilis, quâ cavetur (*in* » *l. Jus publicum*; 38. *ff. de pact.*) pacto privatorum Ju- » ri publico minimè derogari; & eorum, quæ decreta » sunt in Concilio Milevitano (vel potiùs Toleta- » no III. *c.* 13. *Gl. margin. hîc*) & Chartaginensi III. » *c.* 9. ubi prohibetur, ne Clerici Clericos, relicto » Pontifice suo, id est, proprio Episcopo, ad Judicia » publica (sive secularia, quæ dicuntur publica, quia » sunt communia. *Hostiens. hîc V. Publica.*) pertra- » hant, alioquin causam perdant, & à communione » separentur (prout refertur *in Can. inolita*; 42. *caus.* 11. » *q.* 1. quæ loquitur de actore, qui trahit reum ad forum seculare. *Gl. hîc V. Pertrahant.*) si verò Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quilibet alij Clerici, in » causa criminali, vel civili, derelicto Ecclesiastico » Judicio, publico Judicio se purgare voluerint (id » est, in Judicio seculari se conveniri, & causam suâ » examinari elegerint) etiamsi pro eis sit lata sen- » tentia, si quidem causa criminalis sit, locum suum » amittant (id est, deponantur) si verò civilis sit, per- » dant, quod evicerint (sive obtinuerint in judicio » seculari) si maluerint locum suum obtinere (id est, si non deponi voluerint; prout refertur *in Can. placuit*; 43. *ead. caus. & q. Qui loquitur de reo. Gl. ibid. V. Purgare, & V. Locum suum*; *& Gl. hîc V. Purgare.*) Ex quibus manifestè patet, quòd Clerici » non solùm inviti, sed etiam volentes pacisci non » possint, ut secularia Judicia subeant; cùm hoc be- » neficium, seu privilegium non sit personale, sive eorum personis privatim concessum, cui renunciari » potest, sed potiùs toti Collegio Clericorum publicè indultum (adeóque sit Jus publicum) cui privatorum pactio derogare non potest. Sed nec juramentum super hoc præstitum licitè observari potest, cùm illicitæ, & Canonicis statutis repugnanti » pactioni sit appositum; ideóque non obligat. »

CLXXVI. Notandum hîc primò. Non tantùm in causis spiritualibus, & Ecclesiasticis, sed etiam in temporalibus, seu civilibus, ac profanis, de quibus litigatur, Clericus conveniri debet coram Judice Ecclesiastico, & non seculari, & sive agatur actione personali, sive reali. *Abb. hîc n.* 2. sive criminaliter, sive civiliter, ut constat ex hoc c.

Notandum secundò. Clerici non solùm non possunt inviti trahi ad Judicem secularem, sed nec voluntariè, ac sponte renunciare privilegio fori sui, consentiendo in Judicem secularem: quia istud privilegium exemptionis à Jurisdictione seculari non privatis, aut singulis Clericis, sed toti Clericorum Collegio est concessum, sive propter publicam, & communem utilitatem, ac honorem totius Ordinis, seu statûs Clericalis est introductum: ideóque pactis privatorum,

rum, seu singularium Clericorum ei derogari non potest. *l. 38. ff. de pact.* Nec juvat quidquam Clericum renunciantem, quòd accedente adversarij voluntate, foro suo renunciaverit: quia nec ille juri publico consensu suo derogare potuit. *cit. l. 38. de pact.* Sed neque expressè consentiendo, neque tacitè, seu ipso facto, si Clericus patiatur, se conveniri, vel condemnari à Judice seculari, & non contradicat, potest renunciare huic privilegio fori. *Gl. hic V. Manifestè; in fin. Hostiens. V. Non possunt. & Abb. n. 25.* Quia si Clericus non potest prorogare jurisdictionem Judicis secularis expressè in eum consentiendo, multò minùs tacitè: quia regulariter plus operatur consensus expressus, quàm tacitus.

Notandum tertiò. Clericus conventus coram seculari Judice, & ab eo condemnatus, etiam post sententiam illius latam, proponere potest exceptionem fori declinatoriam ad impediendam executionem illius, & oppositа illam impedit: quia exceptio fori declinatoria, quæ reddit Judicium ab initio nullum, semper opponi potest: nam tale Judicium non potest prorogari, nec censetur prorogatum. *Bern. Diaz in pract. crimin. c. 65. n. 2. ubi n. 3.* addit, quòd, etsi Clericus in sententiam contra se latam consenserit, privilegium fori Ecclesiastici non amittat.

CLXXVII. Notandum quartò. Clericus non potest sibi constituere Judicem secularem, etiamsi per pactum juramento confirmatum in eum consenserit: quia juramentum, quod est contra publicam utilitatem, non tenet, nec licitè observari potest, neque relaxatione indiget, cùm juramentum non sit vinculum iniquitatis. *c. Quantò; 18. de jurejur.* &, cùm juramentum non obliget, quod cedit in præjudicium tertij. *c. Cum contingat; 28. eod.* multò minùs obligabit, quando per illud læditur bonum commune, seu publicum; ut, cùm interposito juramento renunciatur privilegio in favorem, & bonum commune totius statûs Clericalis concessо. Et, quando contractus, vel pactum non valet, & obligat; nec juramentum ei adjectum, & accessorium valet, vel obligat: quia sublato principali, tollitur accessorium. *Gl. fin. hic & Hostiens. V. Nec juramentum, & Imol. n. ult.*

Notandum quintò. Quamvis ab initio privilegium fori Clericis hoc pacto concessum sit, ne ad seculária Judicia trahantur, seu venire compellantur; in Concilio Milevitano relato *in cit. c. Inolita; caus. 11. q. 1.* quæ verba solùm ad invitos propriè referuntur, non ad volentes: postea tamen constitutum est, ut etiam Clerici volentes coram Judice seculari se purgare, litigare, vel respondere non possint; ut in Concilio Chartagin. de quo in *cit. c. Placuit eod. caus. & q.* idèoque Pontifex in principio *cit. c. Si diligenti*; utrumque illud Concilium conjunxit; ut ostenderet priorem prohibitionem non sufficere, sed necessariam fuisse posteriorem, quæ specialiter prohibet Clericis, ne in secularem Judicem consentiant, aut privilegio fori renunciare valeant: idque ob publicum favorem totius Ordinis Clericalis, in cujus opprobrium id redundaret, si Clerici Divinis officijs dedicati per secularia judicia vagarentur. Quare leges Civiles procedunt secundùm Jus antiquius; ut *in l. Si quis; 50. C. de Episc. & Cler. l. pen. C. de pact.* in quibus dicitur, quòd Clerici exemptioni fori in instrumento renunciare possint. *Barb. in Collect. in cit. c. Si diligenti; n. 4.* Vel etiam dici potest, leges civiles contra SS. Canones nihil posse statuere, sed per hos corrigendas esse, quod attinet ad Clericos, & personas Ecclesiasticas: & de facto solùm, non de Jure hoc privilegium Ecclesiasticum Imperatores revocâsse; ut alij DD. communiter respondent.

CLXXVIII. Non obstat primò, textus *in c. Pulsatus; 3. caus. 3. q. 6.* ubi dicitur, quòd Clericus ad Iudicem non suum vocatus, non respondeat, nisi voluerit: nam id non debet intelligi de Iudice seculari, sed de alieno Judice Ecclesiastico, quòd possit coram illo respondere, accedente consensu proprij Episcopi, *Gl. ibid. V. Si voluerit; & V. Teneat.* Non etiam obstat textus *in c. Mandatis; 10. caus. 2. q. 5.* ubi Papa Sixtus III. coram Concilio auctoritate Valentiniani Imperatoris congregato, suspectus de crimine se purgavit: quia id factum est ex permissione, & concessione eiusdem Papæ, non auctoritate propriâ Imperatoris: & purgavit se non ex obligatione, sed ultro, ac sponte, per hoc non dans alijs successoribus suis formam, vel exemplum se ita purgandi, si noluerint; ut ibid. additur. *Gl. ibid.* in casu, & *V. Potuissem*; ubi ait: Quia Papa à nullo potest judicari, neq; ab universali Concilio. Denique non obstat textus *in c. Dilecti; 17. h. t.* quia ibi non fuit renunciatum privilegio totius Ordinis Clericalis, sed tantùm singulari privilegio Clericis in certo loco concessо, ne scilicet possint conveniri citra mare; cui derogari potest, propriâ renunciatione, cùm non concernat aliquid cedens in detrimentum totius Ordinis, seu statûs Clericalis. *Zæs. in comment. h. t. n. 20.*

CLXXIX. Quæritur secundò. Quæ sint pœnæ Clericorum renunciantium privilegio fori Ecclesiastici? Resp. hæ pœnæ expressæ sunt *in cit. c. Si diligenti. 11. h. t. & in cit. c. Inolita; 42. & seq. caus. 11. q. 1.* nam Clericus actor trahens alium Clericum ad Iudicem secularem, perdit causam, si ea civilis sit, & à communione efficitur extraneus, sive alienus. Clericus verò Reus, si coram Iudice seculari conventus voluntariè se purget, vel respondeat coram eodem, si causa civilis sit, perdit, quod evicit, sive obtinuit, si non vult deponi: si verò causa sit criminalis, locum suum amittit, sive deponi debet ab officio, & beneficio, etiamsi pro eo sententia sit lata, *cit. c. Placuit; junctа Gl. V. Locum suum; Abb. in cit. c. Si diligenti; n. 6.* & alij Canonistæ communiter.

CLXXX. Circa quas pœnas Notandum primò. Hæc pœna amissionis causæ ab actore, & reo non incurritur ipso jure, sed per sententiam Iudicis: quia verbum *Perdant*, non tam est præsentis temporis, quàm futuri, per verba autem futuri temporis imponitur pœna, non ipso jure, sed per sententiam. *Gl. in cit. c. Si diligenti; V. Causam perdant; & ibid. Abb. n. 18. & alij DD. communiter.* Accedit, quòd in pœnis benignior in dubio interpretatio facienda est, *Reg. jur. 49. in 6.*

Porrò eadem pœna amissionis causæ non habet locum in primis, quando reus ab actore non invitus, sed volens conventus est, & respondit coram Iudice seculari, ut colligitur ex verbo illo; *Pertrahant*, quod coactionem denotat, & ex verbo; *Voluerint. Gl. hic V. Purgare; Bern. Diaz in pract. crimin. c. 65. num. 24.*

Secundò. Hanc pœnam amissionis non incurrit Clericus actor, per solam citationem Rei Clerici: nam,

si ante litis contestationem ab agendo desistat, non incidit in hanc pœnam; ut colligitur ex illis verbis in *cit. c. Placuit*; *si crimen fuit intentatum, vel civilis causa commota:* adeóque ante litis contestationem actor pœnitere potest: post litis contestationem verò factam, recedere non licet in præjudicium partis, cui jam jus quæsitum est, *Gl. in cit. c. Si diligenti*; *V. Causam perdant*; *Diaz. c. l.* quin imò, quandocunque ante sententiam latam, locum esse pœnitentiæ, & licitum recedere ab incepta causa, ad evitandam pœnam, tradit *Gl. in cit. c. Si diligenti*; *& ibid. Abb. n. 19.* sed prius est tutius, & probabilius. Tertio. Prædictam pœnam amissionis causæ etiam incurrit laicus trahens Clericum ad judicium seculare in criminali, vel civili quæstione, juxta *Auth. Statuimus*; *C. de Episc. & Cleric.* ubi etiam habetur, quòd Iudex potestate judicandi privandus sit. *Abb. in cit. c. n. 6.*

CLXXXI. Notandum secundò. Alia pœna Clerici pertrahentis Clericum ad forum seculare est, ut à communione habeatur extraneus, quod tripliciter potest intelligi. Primò. Ut officio, & beneficio privetur: sed hæc pœna est nimis rigida, neque congruit litteræ textûs, in quo dicitur, quòd non debeat perdere locum suum, sive deponi in causa civili, si perdere vult, quod in Judicio ipsi adjudicatum est. Secundò. Ut privetur perceptione Sacramentorum ad tempus. *Gl. hîc V. à communione*; quæ est minor excommunicatio. *Abb. n. 21.* Tertiò. Ut separetur à communione, scilicet hominum per sententiam excommunicationis maioris, donec satisfecerit, & reo pertracto, & Ecclesiæ, cui injuriam irrogavit. *Hostiens. hîc V. à communione. Abb. ibid. n. 22.*

Notandum tertiò. Si Clericus reus sponte voluit conveniri, & respondere coram Iudice seculari: tum, si causa sit criminalis, debet deponi; sive sententia pro eo lata, adeóque absolutus fuerit, sive contra eum, & condemnatus fuerit: quia sententia non tenet, quippe à non suo Iudice lata. *Gl. hîc V. Pro eis sit lata*; neque tunc debet puniri amissione causæ; quia non debet duplici pœnâ plecti; prout colligitur *ex cit. c. Si diligenti*; ubi pœna amissionis causæ tantùm infligitur in causa criminali. *Abb. ibid. n. 23.* Si verò causa sit civilis, tum in optione Rei conventi est, num malit perdere causam, an verò amittere locum suum, sive deponi: quòd si vult retinere, quod evicit, seu obtinuit in judicio, debet deponi, de quo videri potest *Gl. in cit. c. Si diligenti*; *V. Si locum suum*; *& Abb. ibid. num. 24.*

§. III.

De prorogatione Iurisdictionis in Iudicem non suum, seu alienum.

CLXXXII. Quæritur primò. Quid sit prorogatio jurisdictionis, & quot modis fiat? Resp. prorogare jurisdictionem nihil aliud est, quàm voluntariè alicui Iudici se subjiciendo, cui quis aliàs in illa causa subjectus non est, eius jurisdictionem, ac potestatem supra se extendere, & sic alienum, & incompetentem Iudicem, sponte in eum consentiendo, suum, & competentem facere; ut constat *ex l. 1. junctâ Gl. V. Si se*; *& l. 2. in princ. ff. de Iudiciis. l. Est receptum*; *14. ff. de jurisdict.* Fit autem hæc prorogatio quatuor potissimùm modis, videlicet de una persona ad aliam personam, de re ad rem, seu de una causa ad aliam causam, de tempore ad tempus, de loco ad locum; ut docet *Gl. Communiter recepta*; *in cit. l. 2. §. Si & Iudex*; *V. Inhibita*; *junctâ Gl. marg. ff. de judic. Bart. ibid. num. 7. Marant. de ord. judic. p. 4. dis. 12. n. 3.*

Exemplum primæ prorogationis de persona ad personam habetur *in l. 1. & 2. ff. de judic. & l. Si convenerit*; *18. ff. de jurisd.* quando scilicet judici, qui limitatam jurisdictionem habet in una civitate, vel territorio, subditi alieni mutuo consensu se subjiciunt ipsi, ut causa eorum cognoscatur per illum, cui aliàs, quoad suas personas non sunt subjecti. Exemplum secundæ prorogationis, scilicet de re ad rem est, si Iudici habenti limitatam jurisdictionem, ut non possit cognoscere de summa excedente centum aureos, partes litigantes super maiore summa, se ei mutuo consensu subjiciunt, ut etiam possit cognoscere de illa majore summa. *Marant. c. l.* Exemplum tertiæ prorogationis est de tempore ad tempus, quando causa intra certum tempus terminanda, cum consensu partium, & Iudicis, prorogatur, ut etiam post illud cognosci, & definiri possit. Denique exemplum jurisdictionis prorogatæ de loco ad locum est, quando de uno loco territorij ad alium eiusdem territorij, cum consensu partium, transfertur forum, seu judicium. *Hiltrop. in proceff. judic. p. 1. tit. 4. n. 38. & n. 41.* quòd si partes prorogare velint jurisdictionem ab uno loco ad alium alterius jurisdictionis, seu territorij, tum requiritur consensus Judicis illius loci. *Marant. c. l. num. 3.*

CLXXXIII. Quæritur secundò. Quænam requirantur ad prorogationem jurisdictionis, per quam scilicet partes litigantes, relicto proprio, & ordinario suo Iudice, se jurisdictioni alterius, cui aliàs subjecti non sunt, sponte subjiciunt? Resp. ad prorogationem huiusmodi requiritur Primò, ut is, cui partes litigantes se subjiciunt, habeat jurisdictionem aliquam, *cit. l. 1. ff. de judic.* nam alioquin partes, non tam veterem jurisdictionem prorogarent, seu extenderent, quàm novam confertent, cùm tamen consensus privatorum non possit facere Iudicem eum, qui nulli præest Judicio, sive nullam jurisdictionem habet, *l. Privatorum*; *3. C. de jurisd. omn. Iudic.* cùm ergo privatus nullam habeat jurisdictionem, eam alteri dare non potest, &, cùm prorogare non aliud sit, quàm extendere, consequenter ubi nulla est jurisdictio, ea extendi non potest; quod enim non est, extendi non potest. *Abb. in c. Significâsti*; *18. n. 5. h. t.*

CLXXXIV. Secundò requiritur, ut Judex, cujus jurisdictio prorogatur, habeat jurisdictionem ordinariam; nam jurisdictio Iudicis delegati ad certam causam non potest, etiam partium consensu, prorogari, seu extendi de persona ad personam, neque de causa ad causam non expressam. *c. P. & G. 40. de offic. jud. deleg. junct. Gl. V. Prorogatio nulla*; *& Abb. ibid. n. 5.* quamvis jurisdictio delegati ad universitatem causarum prorogari possit, secundùm probabilem sententiam. *Gl. in cit. l. 1. V. Qui tribunali*; *ff. de judic.* cùm hæc jurisdictio ordinariæ æquiparetur; ut tradit *Gl. in c. Cum causam*; *62. V. Delegatus*; *in fine de appellat.* Quamvis autem prorogatio jurisdictionis delega-

delegatæ, etiam ex partium consensu, quoad substantialia, videlicet de persona ad personam, vel de re ad rem, seu causa ad aliam causam non expressam fieri nequeat: potest tamen fieri extensio quoad accidentalia, videlicet de tempore ad tempus, vel de loco ad locum, aut de minore quantitate ad majorem; ut dictum suprà *lib. 1. tit. 29. sec. 6. §. 1.*

CLXXXV. Tertiò requiritur, ut Iudex habeat Jurisdictionem similem, seu eiusdē generis, adeóque sufficientem ad cognitionem, & decisionem causæ, quæ inter litigantes vertitur: ut, si causa sit spiritualis, jurisdictionē habeat spiritualem: si criminalis, non solùm possit cognoscere de causis civilibus, sed etiam de causis criminalibus criminaliter intentatis, habeátque potestatem crimina coërcendi: nam, si simplicem Jurisdictionem tantùm habeat, & potestatem cognoscendi de causis civilibus, non poterit ad eum deferri causa criminalis, aut, quæ ad merum imperium spectat: quia hæc non esset prorogatio, sed nova collatio jurisdictionis, quæ à privatis fieri non potest. *Bart. in cit. l. 1. n. 9. ff. de judic. Abb. in c. Si diligenti; 12. n. 14. h. t. Card. Tuschus V. Prorogatio; concl. 927. n. 23. Marant. cit. p. 4. dis. 12. n. 12. Clar. §. fin. q. 42. n. 2. Laym. de jurisd. ordin. concl. 31.* Porrò, etsi huiusmodi prorogatio jurisdictionis in causa criminali facta valeat in præjudicium partium prorogantium, quæ in eam consenserunt; non tamen per hoc infertur præjudicium ordinario Iudici competenti, quò minùs is de commisso crimine inquirere, & cognoscere, illúdque punire possit, ad resarciendum Jus reipublicæ offensæ, quia voluntate privatorum, seu partium non potest præjudicari juri publico. *Abb. c. l. n. 15. Clar. c. l. n. 1. Marant. c. l. n. 15.*

CLXXXVI. Quartò requiritur, ut partes alieno Judici se scienter, & liberâ voluntate subjiciant: nam, si quis ideo respondeat coram Judice, quia existimat, se eius jurisdictioni subjectum, cùm non sit, defectu voluntatis, seu consensûs; inutilis est prorogatio, nec valet, quod agitur; ut notat *Gl. in cit. c. P. & G. V. Prorogatio nulla; de offic. jud. deleg.* & constat ex *cit. l. 2. in princ. ff. de judic. & l. Si per errorem; 15. ff. de jurisd.* ubi etiam ratio assignatur; cùm non consentiant, qui errant, quid enim tam contrarium consensui est, quàm error? Idem est, si partes litigantes in personam Iudicis errent, in unum pro alio consentientes: vel, si potentiâ Iudicis coactæ sint litigare coram eo: nam sententia à tali Iudice lata, ob defectum jurisdictionis, ipso jure nulla est, *cit. l. 2. in princ. junct. Gl. V. Nulla jurisdictio.* Igitur utriusque partis litigantis consensu fieri debet prorogatio alienæ jurisdictionis: non tamen requiritur consensus illarum expressus, sed sufficit tacitus, qui scilicet ipso facto fit; ut docet *Bart. in cit. l. 1. n. 12. ff. de judic.* veluti litis contestatione, vel etiam oppositione alicuius exceptionis dilatoriæ, ante litem contestatam: quia per talem exceptionem videtur quis provocare Iudicem, ut super ea pronunciet, & eo ipso in Iudicem consentire. *Bart. in l. Si convenerit; 18. n. 2. ff. de jurisd. Marant. cit. dis. 12. n. 5.* Non tamen censetur aliquis in Judicem non suum consentire; adeóque neque prorogare eius jurisdictionem; si solùm coram eo citante compareat, vel etiam copiam libelli sibi edi petat, *l. Non videtur; 33. ff. de Iudic.* vel det satisdationem de sistendo se judicio, *Bart. c. l. & Marant.* quin imò citatus tenetur comparere coram Iudice; ut exemptionem fori declinatoriam opponat, nisi notorium sit, Judicem esse incompetentem. *Laym. cit. concl. 31.*

Non autem ad prorogationem jurisdictionis requiritur consensus ipsius Iudicis ordinarij, cuius forum prorogando alterius jurisdictio declinatur; sed sufficit consensus partium litigantium, cùm Jure cautum sit, privatorum consensum facere Judicem eum, qui jurisdictioni præest. *l. 3. C. de Jurisd. omn. jud. l. 1. & 2. ff. de Iudic. Gail lib. 1. obs. 40. n. 1.* neque etiam necessarium est, ut ipsius Judicis, in quem fit prorogatio, consensus interveniat, *cit. l. 2. §. Convenire; juncta Gl. marg. lit. a. ff. de Iudic.* modò patiatur postea litem ante se contestari. *Gl. ibid. V. Privatorum.*

CLXXXVII. Quintò requiritur ad prorogationem, ut ea fiat lege non prohibente, sed permittente, cùm ea originem, & vim suam à lege habeat. *l. 1. & 2. ff. de judic.* Leges autem solùm permittunt prorogationem ad Judices sub eodem Principe constitutos, quia leges prorogationem inducentes latæ sunt eo tempore, quo populus, & Imperium Romanum ubique dominabatur: nam parùm interest Principis, sive subditi illius, ab hoc, sive ab illo Præside sibi subjecto judicentur. *Tusch. cit. concl. 927. n. 9. Laym. cit. concl. 31.*

Atque hinc infertur, quòd nulla irrogatur injuria, vel gravamen Judici ordinario, cujus Jurisdictio in alium prorogatur: tum quia beneficium prorogationis est à Jure concessum subditis; ideóque non potest auferri, vel impediri à Judice ordinario, quia quod lex, seu Jus concedit, non potest tollere homo. *Arg. l. Si adrogator; 22. §. 1. ff. de adoption.* tum quia, si absque injuria proprij Judicis, subditi possunt compromittere in alium, & sic evitare Jurisdictionem illius; cur non etiam possint causam in alium prorogare, consentiendo in illum, ut Judicem, cùm sit eadem ratio: nec Judex censetur per hoc gravari, sed potiùs relevari ab onere, cùm judicare sit onus: neque etiam cedit in vituperium, vel probrum Judicis ordinarij, quòd deseratur à suis; quia idem contingit in causa appellationis, per quam Judex, à quo appellatur, non ideo redditur suspectus. *l. unic. ff. apud eum, à quo appell. Abb. in cit. c. Significásti; n. 7. h. t.*

CLXXXVIII. Quæritur tertiò. Quibus casibus etiam laicus non potest prorogare Jurisdictionem in Judicem alienum, seu non suum? Resp. Primò. Vasallus non potest expressè, vel tacitè prorogare Jurisdictionem in causa feudali, invito Domino feudi, & alterius Jurisdictioni se subjicere. *Gail l. 1. obs. 40. n. 6.* quia causæ feudales tractari debent coram Domino directo feudi. *c. Ceterùm; 5. c. Transmissa; 6. & c. Verùm; 7. h. t.* & patet ex suprà dictis. Secundò. Quamvis prorogatio Jurisdictionis etiam in causis criminalibus locum habeat, dummodo fiat in eum Judicem, qui merum Imperium habet, sive Jurisdictionem in similibus causis criminalibus cognoscendi, ut suprà dictum; non tamen admittitur prorogatio, quando super crimine proceditur, non per viam accusationis, sed ex mero officio Judicis per inquisitionem; quia aliàs quilibet Judex posset jurisdictionem suam in alium prorogare. *Tusch. c. l. n. 24. Clar. cit. q. 42. n. 3.* Tertiò. In causa appellationis non potest prorogari Jurisdictio in Judicem alienum, seu incompetentem: quia appellatio debet fieri gradatim, ab in-

ab inferiore Judice ad immediatè superiorem: ideóq; etiam ex consensu partium non potest ventilari apud Judicem incompetentem. *Felin. in c. P. & G. 40. n. 7. de offic. judic. deleg. Marant. c. l. n. 16.* Quartò. Laici non possunt in causis Ecclesiasticis, videlicet matrimonijs, usuris, decimis, & similibus prorogare Iurisdictionem, vel consentire in Judicem non suum, seu alienum, sine proprij Episcopi consensu; ut docet *Hostiens. in summ. n. 14. vers. Et nunquid; h. t.* & sumitur ex *c. 1. caus. 6. q. 3.* ubi Rubrica ait: Alterius Parochianum alicui judicare non licet. per Parochianum autem intelligitur utique etiam laicus. Verùm *Abbas in cit. c. Significásti; n. 15.* putat, quòd laicus in causis hujusmodi spiritualibus, quæ non sunt sacramentales, v. g. super jure patronatûs, cùm agitur de interesse ejus proprio, possit sine auctoritate superioris, sive proprij Judicis, prorogare jurisdictionem alterius Judicis Ecclesiastici: quia id jure non reperitur prohibitum, sed generaliter permittitur, posse laicos, sine sui Judicis consensu, in alium, sive secularem, sive etiam Ecclesiasticum Judicem consentire, à qua generali Regula solùm excipiuntur Clerici. *Barb. in cit. c. Significásti; n. 12.*

CLXXXIX. Verùm in foro Sacramenti Pœnitentiæ locum non habet prorogatio jurisdictionis, nempe, ut aliquis ab alieno Sacerdote (extra mortis periculum) absque licentia, saltem tacitâ proprij, à peccatis mortalibus absolvatur. *c. 2. caus. 9. q. 2. c. Omnis utriusque; 12. de pœnit. & remiss.* Neque obstat textus *in c. Placuit; 3. dist. 6. de pœnitent.* ubi habetur, quòd propter ignorantiam proprij Sacerdotis, possit quis, sine illius licentia, alij confiteri; nam tunc non prorogatur alterius jurisdictio ab ipso Parochiano, sed auctoritate illius Canonis, potest adire alium, & ipsum jus concedit hoc casu licentiam absolvendi, & confert jurisdictionem Sacerdoti alieno. *Gl. ibid. V. Pro ignorantia.* Porrò, si quis à proprio, & ordinario Sacerdote, videlicet Episcopo, vel Parocho, licentiam habeat alium sibi Confessarium quemcunque in Civitate, aut Diœcesi eligendi, debet is eligere Sacerdotem approbatum ab Episcopo, & expositum: quia privatus jurisdictionem dare non potest: adeóque nec eam prorogare in alium, nisi id ei permittatur. *Gl. in cit. c. Omnis utriusque; V. Alieno Sacerdote. Abb. in c. Significásti; 18. n. 5. h. t.* Etsi verò Episcopus subdito suo Diœcesano facultatem dare potest confitendi Sacerdoti certo, & designato, qui alioquin non est expositus: quia hoc ipso censetur ipsum approbare, & exponere, saltem in ordine ad hujus pœnitentis confessionem excipiendam: non tamen potest Episcopus generatim dare licentiam confitendi Sacerdoti cuicunque in Diœcesi; nam non potest censeri approbare personam sibi incognitam, cùm ad approbationem cognitio personæ necessariò requiratur: ideóque talis facultas generalis eligendi Confessarium irrita esset; ut docet *Suar. 3. p. tom. 4. dist. 28. sec. 8. n. 16.* At verò S. Pontifex, cùm non obligetur absolutè Constitutione Concil. Trident. requirentis approbationem Episcopi ad validè absolvendum, *sess. 23. c. 15. de reform.* potest quidem talem facultatem confitendi cuilibet Sacerdoti concedere, non tamen solet; sed addit in Bullis Jubilæi, & similibus facultatibus; ut fidelis (nisi Religiosi sint) cuilibet Sacerdoti confiteri possint, dummodo is ab Episcopo approbatus, & expositus sit: imò, quamvis hujusmodi limitatio non adderetur, tamen ea subintelligi deberet: quia Papa non censetur juri communi, præsertim Constitutionibus Concilij Generalis, derogare velle, nisi id sufficienter exprimat. *Suar. cit. dis. 28. sec. 4. n. 9. & 10. Laym. de jurisd. ordin. concl. 33.*

CXC. Ceterùm illud hîc addendum, Pactum de prorogandâ jurisdictione Judicis alieni, re adhuc integrâ, sive antequam Judex adeatur, utriusque partis, vel etiam alterius tantùm, voluntate, & pœnitentiâ, alterâ invitâ, revocari potest. *l. Si convenerit; 18. ff. de jurisd.* ita, ut alium Judicem eligere possint: nisi pacto prorogationis appositum sit juramentum; tunc enim non habet locum pœnitentia, *Schneidewin. §. Item si quis postulante; Instit. de action.* Cùm tale juramentum sine peccato servari possit, ideóque servandum sit. Censetur autem res desinere esse integra, & prorogata jurisdictio per litis contestationem, juxta *Gl. in cit. l. Si convenerit. V. Adiretur.* vel etiam per alios actus judiciales, qui litis contestationem præcedunt, ut proponendo exceptiones dilatorias alias, quàm fori declinatorias. *Bart. in cit. l. Si convenerit; n. 3. Hiltrop. in proceff. judic. p. 1. tit. 3. n. 28. & 29.*

§. IV.

An, & qualiter Clerici, seu persona Ecclesiastica prorogare possint Iurisdictionem alieni Iudicis?

CXCI. Assertio 1. Quamvis laici possint Jurisdictionem non sui Judicis prorogare, sine licentia proprij; Clerici tamen non possunt se subjicere alieno Judici, sine consensu, & licentia sui Ordinarij, seu proprij Episcopi Diœcesani; & quidem non nisi tali Judici, qui sit Ecclesiasticus; prout constat ex *c. Significásti; 18. h. t.* ubi habetur: Cùm quidam Clericus » ad petitionem alicujus mercatoris, à quo pecuniam » mutuò acceperat, se obligâsset eidem, quòd vellet » se subjicere jurisdictioni Abbatis Trecensis (qui » alioquin non erat ipsius Judex) si ad certum diem » pecuniam mutuò acceptam non solvisset: elapso » illo termino, cùm Clericus ille non satisfeciset, » quæsitum fuit, an potuerit, se jurisdictioni illius » Abbatis subjicere? Respondit Papa Gregorius IX. » licèt aliàs privatorum consensus possit eum, qui ju- » risdictioni præest, suum Judicem constituere (jux- » ta *l. 3. C. de jurisd. omn. jud.*) Clerici tamen in Judicem non suum consentire non possunt, nisi Judex, » cui se subjiciunt, sit persona Ecclesiastica, & pro- » prij Episcopi Diœcesani voluntas, seu licentia ac- » cedat. Consentit textus *in c. Non liceat; 14. caus. 3. q. 6. c. 1. caus. 9. q. 2.* Ratio hujus Constitutionis est: tum quia ita visum fuit, expedire ad bonum regiminis Ecclesiastici: tum quia Clerici, ratione Ordinis suscepti, vel beneficij accepti, vel ipsius statûs Clericalis, per quem Divino servitio sunt dicati, suis Episcopis, ac Prælatis peculiariter obligati, ac subjecti esse censentur, plùs, quàm laici Magistratui suo: ideóque, sine eorum licentia, etiam in Judicem Ecclesiasticum con-

consentire non possunt. *Abb. hîc n. 7. in fine. Laym. de jurisd. ordin. concl. 32.* Sufficit autem consensus tacitus Episcopi, ut, si scivit, Clericum subditum suum litigare coram Judice Ecclesiastico, & non contradixit. *Barb. in cit. c. Significâsti; n. 14. & in prætermissis; n. 5.*

Sed neque Clerici, sine consensu Episcopi, seu Ordinarij sui, prorogare possunt jurisdictionem Metropolitani, eique se subjicere; ut constat ex *c. 1. in princ. h. t. in 6.* ubi habetur, quòd Archiepiscopus, vel Officialis ejus de causis subditorum Suffraganei sui cognoscere non potest, absque licentia Suffraganei, quamvis utraque pars litigantium velit, & in eum consentiat; ut dictum suprà. *Laym. l. c.*

Imò neque ipsi Episcopi Suffraganei, sine licentia Archiepiscopi, seu Metropolitani sui, possunt prorogare jurisdictionem in alienum Judicem Ecclesiasticum: quia, sicut Episcopus est Judex ordinarius Clericorum sibi subditorum: ita etiam Archiepiscopus suorum Suffraganeorum. *Abb. hîc n. 6.*

CXCII. Notandum hîc præterea primò. Abbas, seu Prælatus Regularis habet jurisdictionem ordinariam in foro contentioso in subditos suos Regulares, sive Collegium, cui præest; ut dictum suprà *l. 1. tit. 31. n. 125.* quæ prorogari potest, & extendi etiam ad alios Clericos seculares, non subditos, qui talis Abbatis jurisdictioni se sponte submittunt, cum consensu sui Episcopi Diœcesani; ut patet ex hoc c. ubi nomine jurisdictionis simpliciter positæ intelligitur ordinaria, juxta *l. 1.* ibi. *Qui tribunali præest, vel aliam jurisdictionem habet*, scilicet ordinariam. *Gl. ibid. V. Qui tribunali. Abb. hîc n. 2.* quia delegata prorogari non potest de una persona ad aliam: quamvis *Hostiens. hîc in princ.* putet, hunc Abbatem in casu hujus c. habuisse jurisdictidnem ordinariam ipsi competentem, non jure communi, sed ex consuetudine, & jure speciali, quæ tamen etiam prorogari potuerit; cùm jura simpliciter ad prorogationem Judicis alieni requirant solùm, ut jurisdictionem ordinariam habeat, sive ea ipsi competat jure communi, sive speciali. Sed probabilius est, Abbates, seu Prælatos, qui cum jurisdictione præsunt Collegio Regularium, habere jurisdictionem ordinariam, etiam de jure communi; ut suprà dictum.

Notandum secundò. Quamvis Clericus non possit expresè prorogare jurisdictionem Judicis etiam Ecclesiastici, sine licentia Episcopi sui; potest tamen delinquendo, vel contrahendo eam prorogare: nam ratione delicti, vel contractûs, subjicitur Judici loci, in quo deliquit, vel contraxit, sine ulla licentia Episcopi sui. *Marant. de ord. jud. p. 4. dist. 12. n. 18.*

Notandum tertiò. Si Clericus consentiat in Judicem Ecclesiasticum non suum, sine consensu sui Superioris, seu Episcopi, non perdit causam; sicut, si litiget coram Judice seculari: quia non tantum deliquit, quantum, si eligat sibi Judicem laicum: nam tum offendit totum statum Ordinis Clericalis, violando ejus privilegium. Quamvis autem priore casu Clericus non perdat causam suam, sive pro eo lata sit sententia, sive contra illum; quia sententia lata à tali Judice prorogato non tenet: potest tamen Episcopus, si velit, sententiam contra illum latam ratam habere, in odium ipsius Clerici, qui Episcopum contempsit, adeundo alium Judicem Ecclesiasticum, sine ejus licentia: ipse tamen Clericus non potest talem sententiam dicere nullam, quia ea continet in se tacitum pactum, ne ulteriùs petat contra id, quod judicatum est. *Gl. in cit. c. Significâsti; V. Clerici tamen. Hostiens. ibid. Abb. n. 19.*

CXCIII. Notandum quartò. Si Iudex inferior, v. g. Archidiaconus, vel Archipresbyter jurisdictionem quasi Episcopalem acquisitam per consuetudinem legitimè præscriptam, intra certos fines suos, privativè, sive excluso Episcopo, exerceat, juxta *c. Irrefragabili; 13. §. Excessus; de offic. Judic. ordin.* Probabiliter quidem dici potest, quòd Clerici subjecti tali Archidiacono, vel Archipresbytero possint prorogare jurisdictionem Episcopi Diœcesani, seu Ordinarij loci, etiam sine licentia proprij, & immediati Judicis inferioris: quia id nullibi reperitur prohibitum, sed tantùm, ne Clerici se subjiciant alieno Episcopo, seu Prælato, sine licentia proprii, *c. Non liceat; 14. caus. 3. q. 6.* & res facilè redit ad primævam naturam suam: jurisdictio autem Episcopi est naturalis, & ordinaria; ut docet *Abb. consil. part. 1. cons. 25. Ad primum dubium, Tusch. cit. concl. 927. num. 21. & 22.* Nihilominus tamen hæc sententia in praxi vix locum habebit; ut notat *Laym. de Jurisd. ord. concl. 36.* quia hoc casu Archidiaconus, vel Archipresbyter, & Episcopus; veluti diversa, & separata Tribunalia habere censentur: nullus autem Clericus potest se subjicere non suo Iudici, etiam Ecclesiastico, sine licentia sui Iudicis immediati; ut patet *ex c. 1. caus. 9. q. 2. & cit. c. Significâsti; h. t.* ubi nomine Episcopi Diœcesani comprehenditur etiam quilibet alius Prælatus Ecclesiasticus similem Episcopali jurisdictionem obtinens, quòd sine illius consensu, Clericus ipsi subditus jurisdictionem cuiuscunque Iudicis Ecclesiastici, se illi subjiciendo, prorogare non possit: adeóque hoc casu, non ad Episcopum Diœcesanum, sed ad immediatum Prælatum, cui Clericus est subjectus, spectat, præstare consensum prorogationi à Clerico factæ. *Barb. in cit. c. Significâsti; n. 2. in prætermissis.* Aliud est, si Archidiaconus haberet jurisdictionem ordinariam in certa parte Diœcesis, subordinatam tamen Episcopo, & cumulativè, non privativè, sive excluso Episcopo, ita, ut Archidiaconus sit Iudex inferior, & immediatus; Episcopus verò superior, & mediatus: tum enim Episcopus, præveniendo Archidiaconum, posset dare licentiam Clerico immediatè ipsi Archidiacono subjecto, prorogandi jurisdictionem alterius Iudicis Ecclesiastici, etiam absque consensu Archidiaconi; quod verissimum esse, ait *Abb. in cit. c. Significâsti; n. 6. h. t.*

CXCIV. Assertio 2. Clerici, ne quidem cum consensu Episcopi sui, prorogare possunt jurisdictionem Iudicis secularis, séque illi subjicere, sive in causa criminali, sive civili, sive merè spirituali, & Ecclesiasticâ, sive temporali. Ita *Gl. fin. in cit. c. Significâsti*; communiter receptâ, *Abb. ibid. n. 25.* Rationem assignat *Gl. cit.* quia sicut Clericus non potest renunciare privilegio fori concesso in favorem totius Ordinis Clericalis, *c. Si diligenti; 12. h. t.* ita nec Episcopus potest hoc privilegium Clericorum minuere, vel consentire; ut Clerici illi renuncient, multò minùs ad id Clericos compellere, cùm eadem utrobique sit ratio: sicut etiam Episcopus non potest permittere, aut consentire, ut Clericus verberetur, contra privilegium Canonis.

Non obstat textus *in c. Clericorum; 17. caus. 11.*

q. 1. ubi dicitur: Nullus præsumat Clericum apud Iudicem secularem, Episcopo non permittente, pulsare: ergo à contrario sensu, ipso permittente id potest. nam ibi subintelligi debet, *maximè*, apud Iudicem secularem; quia nec cum consensu Episcopi id fieri potest, *Gl. in cit. c. Significâsti; in fine.* Neque argumentum à contrario sensu procedit, quando contrarium in Jure reperitur expressum; ut etiam notavit *Abb. in cit. c. n.* 24.

Sed neque refert, quòd Episcopus, vel alius Prælatus Ecclesiasticus quasi Episcopali jurisdictione præditus possit laico causas pecuniarias, ac civiles (non item criminales) Clericorum delegare, secundùm communem, & in praxi receptam sententiam; ut dictum *tit. præced. n.* 56. & quidem etiam non requisito partium consensu: quia potestas delegandi competit ex lege, non ex partium voluntate: unde consequenter videbatur etiam laici Iudicis jurisdictio prorogari posse, saltem cum consensu Episcopi, ad causas civiles Clericorum cognoscendas. Verùm aliud est delegare, aliud jurisdictionem prorogare; ut bene advertit *Gl. marg. in cit. c. Significâsti; lit. b. & Abb. ibid. n.* 25. nam delegans retinet sibi jurisdictionem, & Iudex delegatus non suo, sed delegantis jure, & auctoritate judicat, cùm ipse nihil proprium habeat; à quo etiam appellari debet ad delegantem: ac proinde laicus potest esse delegatus Episcopi in causis civilibus Clericorum; quia non cognoscit ut laicus, sed ut delegatus Episcopi, & nomine, seu auctoritate ipsius, cuius vices gerit: & sic jurisdictio, quam exercet, potiùs Ecclesiastica censeri debet. At verò Episcopus consentiens in prorogationem Iudicis alieni transfert à se jurisdictionem in eum, cuius jurisdictio prorogatur, & Iudex prorogatus proprio jure, & auctoritate judicat, à quo etiam appellatur ad Superiorem ipsius: quare, si laici Judicis jurisdictio prorogaretur, seu extenderetur ad causas Clericorum, is cognosceret eas jure suo proprio, tanquam laicus, quod fieri non potest, cùm laicus sit incapax jurisdictionis Ecclesiasticæ proprio jure exercendæ, *c.* 2. *de Iudic. c.* 2. *h. t. in* 6. Accedit, quòd prorogatio, seu extensio jurisdictionis fieri non potest, nisi ad similem, & eiusdem speciei jurisdictionem: Jurisdictio autem civilis, sive secularis omnino diversa, & dissimilis est Ecclesiasticæ: ergo illa ad hanc prorogari, seu extendi non potest; quia hæc esset potiùs nova collatio jurisdictionis, quàm prorogatio. *Abb. c. l.*

CXCV. Sunt & aliæ præterea differentiæ inter prorogationem Jurisdictionis, & eiusdem delegationem, quas refert *Fagnan. in cit. c. Significâsti; n.* 18. *& seqq. h. t.* nam prorogatio fit à partibus litigantibus, *c.* 1. *h. t. l.* 1. *C. de jurisd. omn. jud.* delegatio verò, seu commissio fit ab eo, qui Jus dicit, seu jurisdictioni præest, sive à Judice ordinario, *l.* 1. *& l.* 3. *ff. eod.*

Secundò. Prorogatio non tribuit Jurisdictionem non habenti illam: ideóque in privatum fieri non potest, sed prorogat, seu extendit jurisdictionem Judicis non sui ad personas prorogantes, quæ voluntariè se illi subjiciunt, *cit. c. Significâsti; ibi: Eum, qui jurisdictioni præesse dignoscitur:* delegatio verò confert jurisdictionem etiam privato, & non habenti illam; ut colligitur *ex c. Præterea; 5. de offic. jud. deleg.* Tertiò. prorogatio fieri non potest, nisi ex utriusque partis litigantis consensu, *c.* 1. *h. t.* at in delegatione non requiritur partium consensus, sed Judex ordinarius potest delegare causam alteri non suspecto, etiam invitis partibus litigantibus, *c. Super*; 27. §. *Eum verò; & §. fin. de offic. jud. deleg.* & dictum suprà *n.* 82. *h. t.* Et hinc Episcopus, vel Prælatus non potest Clericum sibi subditum invitum subjicere Jurisdictionem alterius Ordinarii, sicut nec Clericus potest consentire in alium Judicem non suum, sine consensu sui Episcopi; quamvis posset Episcopus delegare causam subditi, eo invito, personæ Ecclesiasticæ non suspectæ. *Hostiens. in cit. cap. Significâsti; V. Voluntas; h. t.* Quartò. Postquam partes prorogantes in Judicem non suum præsentem, & acceptantem prorogationem consenserunt, non possunt ampliùs eam revocare, neque illum recusare, nisi nova causa superveniat. *Arg. c. Insinuante*; 25. *de offic. deleg.* quia Judici prorogato Jus est acquisitum. *Abb. in cit. c. Significâsti; n.* 3. at Judex delegatus, datus sine consensu partium, ex justa causa recusari potest, *cit. c. Super*; 27. §. *fin. de offic. deleg.* de quo infrà.

CXCVI. Assertio 3. Clerici, & Religiosi exempti à Jurisdictione Episcopi ordinarii loci, & immediatè Papæ subjecti: quàmvis non possint se subjicere Episcopo Diœcesis, in qua pro tempore versantur, sine consensu Papæ, in iis, quæ pertinent ad forum, seu jurisdictionem contentiosam: tamen in foro Sacramentalis pœnitentiæ, & in actibus voluntariæ jurisdictionis, videlicet ad accipiendam absolutionem à peccatis, & censuris, ad petendam dispensationem in votis, juramentis, irregularitatibus, legibus jejuniorum &c. probabile est, quòd exempti possint cedere privilegio exemptionis, & se subjicere Episcopo Diœcesano, si Prælatus Ordinis talem potestatem non habeat, & cum licentia eiusdem; ut docet *Sanch. lib. 4. moral. c. 39. n.* 32. quem sequitur *Laym. de jurisd. ordin. concl.* 35. quamvis contrarium, quòd non possint exempti se subjicere Episcopo Diœcesano, sine consensu Papæ, teneat *Abb. in cit. c. Significâsti; n.* 11. *h. t. & Rodriq. tom.* 1. *qq. regul. q.* 36. *a.* 5. cui favet etiam *Suar. tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *de votis, c.* 11. *num.* 7. Ratio est, quia S. Pontifex est Diœcesanus exemptorum: nullus autem Clericus, vel persona Ecclesiastica potest sine licentia sui Diœcesani, seu Iudicis proprii, in alium Iudicem etiam Ecclesiasticum consentire. Episcopus verò nullam habet jurisdictionem, nisi in casibus ipsi expressè concessis: & per privilegium exemptionis acquiritur jus ipsi Sedi Apostolicæ; ut constat *ex c.* 2. *de in integr. restit.* cui Religiosi, etiam cum consensu Prælati sui, renunciare, seu derogare non possunt, *juxta c. Cùm tempore*; 5. *de arbitr.* ubi Papa cuidam Abbati exempto rescribit: Cùm, etsi sponte volueris, de jure tamen nequiveris, sine licentia Rom. Pontificis, renunciare privilegiis, vel indulgentiis libertatis, quæ Monasterium illud indicant, ad jus, & proprietatem Rom. Ecclesiæ pertinere. Accedit, quod exemptio, non tantùm concernit favorem exempti, sed etiam Superioris, qui eum exemit; ut in proposito Papæ. Præterea, etsi Archiepiscopus habeat maiorem jurisdictionem in subditos Suffraganei sui, quàm Episcopus in Clericos exemptos; quia ille est Iudex ordinarius totius Provinciæ, & in certis casibus habet jurisdictionem ordinariam in subditos Suffraganei; tamen hi non possunt consentire in Archiepiscopum, tanquam in Iudicem suum, sine licentia proprii

proprii Episcopi: ergo multò magis Clericus exemptus non potest consentire in Episcopum loci, sine licentia Papæ. Atque hæc sententia de rigore juris videtur verior, ob rationes allatas.

CXCVII. Verùm opposita sententia affirmativa, spectatâ æquitate, priori præferenda est; ut censet *Silvest. in summ. V. Absolutio*; 5. *n.* 2. Nam per argumenta proposita solùm probatur, quòd Religiosi, & alij Clerici exempti se non possint subjicere Episcopo Diœcesano, ut ab eo absolvantur, & cum eis dispensetur, nisi Papæ consensus saltem tacitus, & benignè præsumptus accedat: at verò, quia talia exemptionis privilegia per se, ac directè, & principaliter tendunt, & concessa sunt in favorem Ordinū; non est æquum, nec conforme intentioni SS. Pontificum, ut ea in dispendium eorundem cedant, contra *Reg. Iur. 61. in 6.* id autem fieret, si privilegium exemptionis impediret hanc subjectionem erga Episcopum Diœcesanum: quia tunc exempti deterioris essent conditionis, quàm alij non exempti eiusdem Diœcesis Clerici, & Religiosi, qui ab Episcopo, secundùm eius facultates, absolvi possunt, & cum eis dispensari potest: ergo mens, & voluntas tacita, & præsumpta, tum ipsius Religionis, tum etiam S. Pontificis est, quæ etiam per diversa privilegia Mendicantibus concessa est expressa, teste *Sanch. c. l.* quòd non obstante exemptionis privilegio, possint se exempti, in actibus jurisdictionis voluntariæ, subjicere, cum consensu sui Superioris, seu Prælati, Episcopo Diœcesano, qui scilicet spectato Jure communi, & secluso privilegio exemptionis, eorum Ordinarius esset: ac proinde non tam Episcopo, seu Ordinario alieno, quàm proprio se hoc casu subjicere censendi sunt: facilè enim res revertitur ad primordialem suam naturam.

CXCVIII. Idque extenditur, quòd sufficiat aliquando etiam tacita Religionis licentia, ut, si Prælatus sit impeditus, vel objit, vel longè absit, nec alius vices eius gerens adsit: tum enim ad Diœcesanum pro absolutione, vel dispensatione petendâ, recurrere possunt exempti, etiam sine licentiâ Prælati, *Sanch. c. l. n. 35. post Henriq.* Idémque est, si Prælatus Ordinis consensum adeundi Episcopum irrationabiliter neget, in casu, in quo ipse absolvere, vel dispensare nequit: tum enim per epiikiam non est censendum S. Pontificem velle, ut Episcopus in eo casu non absolvat, sed Religiosus egrediatur Monasterium, cum detrimento animæ suæ, & accedat ad Sedem Apostolicam pro tali absolutione: secus est, si Prælatus justè neget facultatem adeundi Episcopum, vel quando de eo est dubium. *Sanch. c. l. n. 36. Molin. tract. 3. de just. disp. 61. n. 5.* Similiter ipse Prælatus, si tali absolutione, aut dispensatione Episcopi indigeat, potest seipse illius jurisdictioni subjicere, sicut suos subditos, quia potest uti facultatibus, quas subditis concedere potest. *Sanch. c. l. n. 37.*

CXCIX. Limitatur autem, nisi talis facultas absolvendi, vel dispensandi, quam Prælatus immediatus Religionis non habet, esset penes Provincialem, vel alium Superiorem Ordinis: tunc enim Episcopus non posset Religiosum exemptum absolvere, vel cum eo dispensare, nisi cum consensu Provincialis, vel alterius Superioris mediati, ad quem remittendus esset, ut, vel per se ipsum Religiosum absolvat, vel cum eo dispenset, vel hanc facultatem alteri committat: quia, quando remedium haberi potest in ipso Ordine, non censetur velle Religio, ut extra illam quæratur. *Sanch. c. l. n. 38.*

Porrò Canones, qui in contrarium allegantur, *in c. Cùm tempore*; 5. *de arbitr. & c. 2. de in integr. restit. & in c. Cum olim*; 14. *de privileg.* loquuntur de casu speciali, in quo nulla fuberat tacita voluntas S. Pontificis cedendi jure exemptionis, qualis adest in nostro casu. Vel loquuntur de illo casu, quo absolutio reservata erat S. Pontifici, ideóque Episcopus non poterat absolvere etiam suos subditos, sine commissione, & licentiâ Papæ; *ut in Clement. pen. de sentent. excomm. Sanch. cit. cap. 39. num.* 40.

§. V.

An, & ob quas causas, ac quando Iudex alioquin competens recusari possit?

Prorogationi opposita est recusatio Judicis, quia per illam jurisdictio Iudicis alioquin incompetentis admittitur: per hanc verò jurisdictio Judicis alioquin competentis, ob justam causam, repudiatur, de qua hoc §. & seq. agemus.

CC. Assertio 1. Etsi, spectato jure civili, Judex delegatus possit recusari tanquam suspectus. *c. Causam*; 17. *c. Suspicionis*; 39. *de offic. deleg.* tamen Iudex ordinarius non potest hoc jure recusari, ita, ut omnino removeatur; sed, si subsit aliqua causa suspicionis, socius ei adjungendus est, videlicet Episcopus loci, vel alius vir bonus, ac probus, qui unâ cum Iudice recusato, causam cognoscat; prout habetur in *Auth. Si verò contigerit. C. de judic. junctâ Gl. V. Iudicem.* ubi ait, id, quod dicitur de Episcopo, de consuetudine non servari, sed satis esse, si ei adjungatur alius vir probus. *Gl. in l. Apertissimi*, 16. *V. Iudices. C. Eodem. Bart. ibid. n.* 1. *Gail l.* 1. *obs.* 33. *n.* 1. Quamvis Iudex delegatus à Principe, vel alio Iudice ordinario ad unam, vel plures causas particulares recusari possit. *cit. l. Apertissimi; & ibi Gl. V. Iudices; & l. fin. C. de judic.* non item delegatus ad universitatem causarum; quia hic Iudici ordinario æquiparatur. *Gl. in cit. l. fin. V. Cum specialis.* Neque opus est, secundùm Jus civile, causam recusationis in libello exprimere, & probare, sed sufficit suspicionem allegare in genere, dummodo recusans juramentum præstet de calumnia, quòd calumniosè Iudicem non recuset, sed suspectum eum habeat, quod juramentum loco probationis est: & recusatione factâ, arbitri à partibus litigantibus electi statim procedunt ad merita causæ principalis, & de ea cognoscunt, omisso articulo suspicionis, quia causa recusationis, sicut non est exprimenda, ita nec probanda. *cit. l. fin. C. de judic. junct. Gl. V. Recusare versic. & nota. Mynsing. centur. 3. obs. 63. n. 2. & 3. Gail cit. obs. 33. n. 14.*

CCI. At vero de Jure Canonico, non tantùm Iudex delegatus, sed etiam ordinarius tanquam suspectus recusari potest, ita, ut removeatur. *c. Si quis contra*; 4. *c. Licet*; 10. *in fin. h. t.* & causa recusationis specificè exprimenda est in libello recusationis, & probanda coram electis arbitris, qui de causa suspi-

cionis tantùm cognoscent, & non de causa principali. *c. Secundò requiris*; 41. §. *Tertiò postulas &c. cum speciali*; 61. *in princ. infr. de appellat.* Et communis quidem Iudiciorum usus, & consuetudo Ius Canonicum observat, teste *Mynsing. c. l. & Gail cit. obs.* 33. *n.* 16. alioquin, si de consuetudine non appareat, in terris Imperij, & foro seculari Ius civile: in foro verò Ecclesiastico, & terris Ecclesiæ subjectis Ius Canonicum observandum est; prout regulariter fit, quando unum Ius ab altero discrepat. *Gail c. l. Frider. Hiltrop. in proceff. judic. p.* 2. *tit.* 13. *n.* 26.

CCII. Assertio 2. Causa recusandi Iudicem non tantùm delegatum, sed etiam ordinarium in genere est probabilis suspicio, sive ob minùs rectam affectionem, sive ob imperitiam &c. *c. Causam*; 17. *c. Suspicionis*; 39. *de offic. judic. deleg.* In specie autem aliquæ causæ recusationis in Iure expressæ habentur. Veluti si Iudex cum parte litigante inimicitias gerat. *c. Quòd suspecti*; 15. *cauf.* 3. *q.* 5. Vel si pars litigans aliam litem, seu controversiam judicialem cum Iudice habeat. *c. Cùm super*; 23. *de offic. deleg.* nam ex litibus solent oriri inimicitiæ. *Abb. ibid. n.* 3. Vel, si Iudex sanguine, vel amicitiâ sit valde conjunctus inimico partis litigantis. *c. Accedens*; 4. *Ut lite non contestata &c.* vel, si Iudex sit Dominus adversarij, cum quo litigat, potest recusari. *c. Causam quæ*; 17. *de offic. jud. deleg.* vel si adversarius unius partis litigantis sit familiaris sui domestici Iudicis. *c. Insinuante*; 25. *eod.* Vel, si sit ejus socius, seu collega. *c. Cùm Raphael*; 35. *eod.* Vel, si Iudex sit affinis, patronus, vel cliens adversarij, cum quo quis litigat. *l. Lex*; 5. *in princ. ff. de injuriis.* Quia censetur Iudex tales peculiariter diligere, aut defendere velle; ideóque alteri parti meritò suspectus redditur. Item, si Iudex similem causam, seu controversiam habeat cum altero in alio Iudicio, seu tribunali. *c. Causam*; 18. *de judic.* quia præsumitur ipsum ita judicaturum, sicut pro se judicari cupit, ne sibi contradicat. *Durand. in spec. tit. de judic. deleg. §. Supereft. Lanfranc. in praxi judic. c.* 3. *n.* 10. de quo etiam plura diximus *lib.* 1. *tit.* 29. *sec.* 6. §. 3.

Ex quo infertur, quòd omnes causæ recusandi Iudicem revocari possunt ad tres causas principaliores, videlicet ob gravem inimicitiam, quam habet Iudex cum parte litigante; vel ob valde magnam affectionem, aut familiaritatem cum una parte litigante; sive, quia consanguineus, aut affinis ipsius est; sive, quia domesticus sub potestate ipsius constitutus est; vel denique etiam, quia Iudex, ut privatus, similem causam habet cum altero in alio tribunali.

CCIII. Ubi præterea notandum primò. Præter prædictas causas in jure expressas, potest etiam ex alia probabili, & justa causa Iudex recusari, etiamsi ea in jure expressa non sit, eáque admitti debet, si sit major, vel saltem similis expressis; ut docet *Innocent. in c. Cùm speciali*; 61. *n.* 4. *de appellat. Lanfranc. c. l.* §. *Alicubi.* nam jus generaliter dicit, quòd Iudices suspecti recusari possunt, quia nimis grave, & periculosum est coram Iudice suspecto litigare; & multæ possunt evenire causæ, quæ justiores, seu graviores sint ijs, quæ jure sunt expressæ: adeóque legitimæ, & admittendæ. Veruntamen, si causa recusationis in jure expressa sit, eáque allegata, & probata, v. g. quòd Iudex sit Dominus, vel consanguineus adversarij, cum quo quis litigat, non facilè admitti debet probatio in contrarium, cùm præsumptio juris stet contra Iudicem. *Dec. in c. Causam*; 17. *in fin. de offic. judic. deleg.* nisi ex adjunctis circumstantijs manifestè appareat, quòd in Iudice nullum habere possit locum suspicio; ut si Religiosus sit aliàs tam integræ vitæ, bonæ fidei, ut recusari non possit. *Durand. c. l. n.* 8. *& glossat. ipsius lit.* 1. si verò causa suspicionis in jure non habeatur expressa, tum Iudex majorem facultatem arbitrandi habet, num consideratis circumstantijs, causa suspicionis, quæ allegatur, justa, & probabilis censenda sit; ut admitti debeat. *Laym. de jurisd. ordin. concl.* 38.

Notandum secundò. Iudex facilius recusari potest, tanquam suspectus, quàm testis; ut notat *Gl. in c. Insinuante*; 25. *V. Familiarem de offic. deleg. Gail cit. obs.* 33. *n.* 10. tum quia non semper alius testis haberi potest, sicut alius Iudex substitui potest: tum quia testis in Iudicio examinari potest; ut appareat, an vera dicat; non autem Iudex, qui procedit, ac judicat, prout ipsi visum fuerit, in quo nihil obliquum, vel alterutri parti magis favens tolerari debet, cùm sit justitiæ Minister, & interpres, ac veluti lex animata. *Abb. in c. Cum R.* 35. *n.* 4. *& ibid. Felin. n.* 4. *Laym. de jurisd. concl.* 39. Facilius tamen recusatur Iudex delegatus, quàm ordinarius: nam non omnis causa, quæ sufficit ad repellendum delegatum, sufficit etiam ad removendum ordinarium, sed ad hunc major requiritur. *Durand. cit. tit. de recusat.* §. 3. *n.* 2.

CCIV. Assertio 3. Recusatio Iudicis tanquâ suspecti, ante litis contestationem, est proponenda, cùm sit exceptio dilatoria. *c. Inter*; 20. *de sentent. & re judic. l. Apertissimi*; 16. ibi. *Antequam lis inchoetur*, scilicet per litis contestationem. *Gl. ibid. V. Inchoetur. C. de judic.* nisi nova causa suspicionis, post litem contestatam, vel quandocunque, etiam post conclusionem in causa, supervenerit: vel, nisi recusans juret, illam postea primùm ad suam notitiam pervenisse; alioquin verò Iudicem aliàs competentem, in quem quis semel consensit Iudicium ejus subeundo, ampliùs recusare non potest. *Arg. l. Si convenerit*; 18. *ff. de jurisd.* Quia hæc exceptio suâpte naturâ omnes alias præcedit; ideóque priùs opponenda est. *Durand. cit. tit. de recusat.* §. 4. *n.* 2. *&* 3. *Gail c. l. n.* 11. *Hiltrop. cit. tit.* 13. *n.* 3. *&* 4.

CCV. Ceterùm, quod dictum est, Iudicem, non solùm delegatum, sed etiam ordinarium recusari posse, tanquam suspectum, saltem de Iure Canonico, id Extenditur primò ad quoscunque ordinarios Iudices inferiores, quod liberè recusari possint, ex justa causa. Princeps verò supremus, qui non habet alium Iudicem superiorem in terris, in spiritualibus, ut Papa, vel saltem in temporalibus, ut Imperator, vel Rex, prætextu suspicionis, non potest recusari: sicut etiam ab eo non potest appellari; cùm non habeat alium Iudicem superiorem, qui de causis possit cognoscere. *Abb. in relect. cit. c. Si quis contra*; *num.* 25. *h. t.*

CCVI. Extenditur secundò, quòd etiam Civitas, vel Vniversitas, Collegium, aut Capitulum recusari potest, si omnes de Collegio sint suspecti; ut post *Gl. in c. pen. V. & appellatione remotis de stat. Monach.* docet *Abb. in c.* 1. *n.* 14. *de judic. & ibid. Alex. de Nevo n.* 29. *contra Gl. ibid. V. Interrogatus in fine.* ubi ait, totam synodum non posse recusari. Sed contrarium colligitur ex *c. Licèt*; 10. *in fine. h. t.* ubi Consules civitatis fuerunt recusati tanquam suspecti, idque

speciale

speciale erat propter consuetudinem loci, cùm aliàs Iure civili Iudices, etsi suspecti, recusari non possint, ita, ut removeantur: sicut & illud speciale fuit, quòd Consules recusati non poterant causam alteri delegare, sed ad superiorem Iudicem secularem remittere debebant. *Gl. fin. ibid. & Abb. n. 16.* Idem *Abb. in cit. c. 1. n. 14.* clariùs probat ex *Clement. 2. §. Notorium de sent. & re judic.* ex qua patet, quòd tota civitas recusari possit ex causa legitima. Quòd si non omnes, sed unus v. g. ex Assessoribus, vel Examinatoribus suspectus sit; is removendus est, si periculum subsit: sicut etiam, si unus ex pluribus productis testibus suspectus sit, quia inimicitias habet cum reo accusato, potest is petere, ut non admittatur. *Abb. in c. Causam; 17. n. 2. Felin. ibid. n. 1. de offic. deleg. Laym. de jurisd. ordin. concl. 42.* ubi addit, quòd tali casu ex qualitate, & numero judicantium, & ipsius causæ circumstantijs æstimandum est, num in locum eorum, qui, ut suspecti remoti sunt, alij substitui debeant, necne.

CCVII. Extenditur tertiò, quòd etiam in foro Sacramentali Pœnitentiæ recusari possit Sacerdos proprius, v. g. Parochus, si probabiliter suspectus sit de violatione sigilli, vel sollicitatione ad peccatum. Sed hoc casu debet quis petere licentiam confitendi alteri Sacerdoti: quâ denegatâ, licèt injustè, non potest quis prorogare jurisdictionem alterius Sacerdotis, cùm id prohibitum sit *in c. Omnis utriusque; 12. de pœnit. & remiss.* censetur tamen talis non habere copiam Confessarij, quàm diu durat causa recusationis, vel donec alium Sacerdotem ordinarium acquirat, vel privilegiatum, quem adire possit. *Laym. c. l.*

§. VI.

Quis, & qualiter de causa recusationis allegata cognoscere possit, ac debeat, & quis sit effectus recusationis?

CCVIII. Assertio 1. Si Iudex ordinarius, ut suspectus recusetur, & causa recusationis non sit notoria, aut indubitata, tum Iudex, ad quem causa principalis delata fuit, non potest cognoscere, num probabilis, & justa causa recusandi subsit: qui, sicut in causa principali, in qua est recusatus, est suspectus; ita etiam, & magis in accessoria, nempe in ipsa causa recusationis suspectus haberi potest. *c. Si contra; 4. de offic. deleg. in 6.* Nam ob talem recusationem Iudex ad indignationem provocatur. *Arg. l. Litigatores; 11. in princ. ff. de recept. arbitr.* unde timetur, ne parti recusanti noceat, cui nihil gravius accidere potest, quàm sub Iudice suspecto litigare. *c. Quod suspecti; 15. caus. 3. q. 5.* Aliud est, si dubitetur, an Iudex Iurisdictionem habeat: tum enim de hoc cognoscere potest, quia regulariter pro jurisdictione Iudicis præsumitur, nisi contrarium probetur. *Gail l. 1. obs. 34. n. 6. & duobus seqq.*

Excipi debet, nisi causa recusationis manifestè frivola afferatur: tum enim Iudex recusatus eam rejicere, & nihilominus in causa principali procedere potest: quamvis ab eo appellari possit, si malè declarare videatur, recusationem frivolam, vel illegitimam esse: alioquin verò, si causa recusationis probabilis allegetur, arbitri communi partium consensu, eligendi sunt, qui de causa suspicionis cognoscant. *c. Suspicionis; 39. de offic. deleg. & c. Cùm ex speciali; 61. in princ. de appellat.* Quòd si causâ recusationis coram electis arbitris probatâ, iique pro recusante pronuncient, sive causam recusationis justam esse, judicent; tum Judex ordinarius non potest ipsemet judicare in eadem causa principali, secundùm Ius Canonicum, & Ecclesiasticum forum (quia aliud est de jure civili, secundùm quod allegatâ, sed non probatâ causâ suspicionis, Iudici ordinario socius adjungitur. *Auth. Si vero contigerit. C. de judic.* & suprà dictum) sed vel partes cogere debet, ut in arbitros compromittant super causæ principalis decisione. *c. Si quis contra; 4. h. t.* Vel causam principalem alicui personæ idoneæ, & non suspectæ committere; vel denique deficientibus istis modis, causam ad superiorem remittere debet, ut in illa procedat, videlicet ad Archiepiscopum, Legatum, vel delegatum Papæ, vel ad ipsum Papam. *c. Pervenit; 39. junct. Gl. V. Extensio caus. 11. q. 1. & cit. c. Cum speciali. Imol. ibid. n. 12. Laym. de jurisd. ordin. concl. 40.* Et hic est casus specialis, in quo Archiepiscopus, citra appellationem, cognoscere potest de causa subditorum Suffraganei, seu Coepiscopi sui, si ipse justè recusatus eam ad Metropolitanum transmittat, quia per recusationem tollitur remedium appellationis; ut notat *Abb. in cit. c. Cùm speciali; n. 5. & ibid. Alex. de Nevo n. 12.*

CCIX. Porrò, quod dictum est, Iudicem ordinarium, si, ut suspectus recusetur, posse causam controversam committere personæ neutri parti suspectæ; habetur etiam in *c. Si quis contra; 4. h. t.* Ubi Papa Gregorius I. ita rescribit: si quis contra » Clericum causam, seu controversiam habuerit, » Episcopum ipsius adeat, qui si, ut suspectus fuerit » recusatus (à reo scilicet, *Hostiens. hîc V. Recusatus.*) » Executor (id est, delegatus. *Gl. hîc V. Executor*) ab » eo, scilicet ab ipso Episcopo deputetur: aut si & » actor hoc refugerit (nempe recusaverit illum, cui » Episcopus causam commisit. *Gl. hîc in casu, & V.* » *Actor*) ab eodem Episcopo (vel prout originalis le- » ctio habet, à Vicario, seu delegato Sedis Apostoli- » cæ) aliquis est deputandus, qui partes compellat, » communi consensu, Judices, seu potiùs arbitros » eligere: & ab his, quidquid fuerit definitum, Epi- » scopus, vel delegatus curabit executioni manda- » ri. »

CCX. Pro intellectu hujus c. notandum primò. Judex ordinarius, ante electionem arbitrorum, & probatam causam recusationis, potest, si velit, negotium, seu causam principalem, cum consensu utriusque partis, vel saltem recusatoris, alteri non suspecto delegare, seu committere: quia habet jurisdictionem generalem, & ordinariam: & quamvis propter suspicionem non habeat exercitium illius jurisdictionis: adeòque in causa principali procedere, eamque cognoscere non possit: in committendo tamen causam alteri non suspecto, maximè cum consensu partium, nulla potest oriri contra eum suspicio. *Abb. hîc n. 16. in fine.*

Notandum secundò. Quando Judex ordinarius, v. g. Episcopus recusatur, ut suspectus, tum procedi

potest, vel ita, ut discutiatur causa recusationis, & eligantur arbitri, qui de causa suspicionis cognoscant, & tunc servanda est forma præscripta in *c. Cum speciali; 61. in princ. de appellat.* Vel statim Episcopus deleget causam principalem alteri non suspecto; & si delegatus recusetur, ipse Episcopus det executorem, qui compellat partes, ut eligant Judices, seu arbitros, quibus causa committitur ab ipso Ordinario; prout statuitur in *cit. c. Si quis contra; 4. h. t. Imol. hic n. 3.*

Notandum tertiò. Quamvis ex hoc c. colligi videatur, quòd Judex delegatus ab Episcopo, vel alio inferiore Judice ordinario non possit executioni mandare suam sententiam, sed ipsemet Ordinarius illam exequi debeat: contrarium tamen est probabilius, quòd talis delegatus possit exèqui, & actorem mittere in possessionem ex primo decreto; ut docet *Gl. in cit. c. Si quis contra; V. Ipsius. h. t. Abb. ibid. n. 32.* Quia hoc ipso, quòd ipsi delegato causa committitur, censentur etiam ipsi omnia esse concessa, quæ ad causam ipsam spectant, & sine quibus ea expediri non potest. *c. Præterea; 5. de offic. deleg.* & ideo hic delegatus appellatur executor, quia exequitur mandatum sibi commissum: neque in *cit. c.* negatur, vel dicitur delegatum exequi non posse suam sententiam: sed solùm quòd Judex ordinarius exequatur hanc sententiam: idque vel maximè procedit, cùm ipse ordinarius est præsens, sed eo absente, delegatus, vel Officialis Episcopi exequetur hujusmodi sententiam. *Gl. hic V. Ipsius.* Verùm, quia hæc res valde dubia est, & plures oppositum tenent, prout videre est apud *Menoch. de arbitr. Iud. casu; 74.* Ideo in hac re attendendum est ad consuetudinem loci, & utrùm verba commissionis contineant mandatum faciendi justitiam &c. ut notat *Laym. hic n. 3.* Quòd autem delegatus Papæ, seu Principis exequi possit suam sententiam, constat ex *c. Pastoralis; 28 §. Præterea; de Offic. deleg.* de quo suprà actum *c. l.* Verùm de hac re plura infrà dicentur *tit 28.* ubi ex instituto de recusationibus agitur. Quomodo verò procedendum sit in recusatione Iudicis delegati, dictum est suprà *l. 1. tit. 29. sect. 6. §. 2. & 3.*

CCXI. Assertio 2. Effectus recusationis est, quòd Iudex recusatus in causa supersedere, nec ad ulteriora procedere debeat, quia suspensa est interim ejus jurisdictio: aliàs, quod coram eo, post recusationem gestum est, ipso jure nullum est. *Gail lib. 1. obs. 33. n. 12.* quamvis alij contrarium teneant, de quo infrà *tit. 28.*

SECTIO VII.

DE CITATIONE AD FORUM, seu Tribunal competens.

Citatio, seu in jus vocatio est instituendi Iudicij latiùs sumpti pro toto processu judiciario, principium, & fundamentum. *§. fin. de pœna temere litigant. c. Quoniam; 11. de probat. Clement. 2. de sent. & re judic.* de qua non extat peculiaris Rubrica, seu Titulus in jure Canonico, quamvis de eadem mentio fiat in *c. pen. h. t.* & alibi diversis in locis agatur, & in *ff. lib. 2. tit. 4. & C. lib. 2. tit. 2.* Antequam igitur ad alios actus judiciales deveniamus, de citatione pauca quædam, & magis necessaria præmittemus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit citatio, & quænam ad illius substantiam requirantur?

CCXII. Assertio 1. Citatio est actus judicialis, seu Iudicij præparatorius, quo is, quem in Iudicio sisti opus est, Iudicis mandato legitimè vocatur in Iudicium, juris experiundi causâ. Ita definitur apud *Wesenbec. in paratitl. ff. de in jus vocando. n. 13. ex l. 1. ff. eodem.* Adeò autem necessaria est citatio, ut omnis actus judiciarius contra non citatum celebratus, regulariter sit ipso jure nullus: quia, cùm ea ad defensionem spectet, juris est naturalis; ideóque non tantùm in omnibus litibus, & causis, sed etiam in singulis causarum actibus citatio requiritur. *Marant. de ord. judic. p. 6. de citat. n. 4. Gail l. 1. obs. 48. n. 1. & 2. Hiltrop. in process. judic. p. 2. tit. 1. n. 2. & 3.* Porrò, licèt Iudicium communiter dicatur incipere à litis contestatione. *l. 1. junct. Gl. V. Iudicio cœpto. C. de judic. auth. offeratur. C. de litis contest.* nihilominus tamen etiam à citatione Iudicium incipit, sed diversimode: nam ab illa incipit ita, ut partes litigantes obligentur instantiæ, & post litem contestatam, ordinariè Iudex recusari amplius non possit, sed coram eo, ubi Iudicium acceptum, illud finire oporteat. *l. Ubi; 30. ff. de judic.* neque ampliùs opponere licet exceptiones fori declinatorias, vel dilatorias à citatione: Verùm ita incipit Iudicium, ut litigantes liberè adhuc possint ab eo discedere, & coram alio litigare; & sic instantia incipit à litis contestatione, processus verò, & Iudicium à citatione *Hiltrop. c. l. n. 13.*

CCXIII. Assertio 2. Citatio dividitur in publicam, & privatam. Publica fit, vel per proclama, seu vocem Præconis, vel tubam, vel campanam, vel per Edictum publicum valvis templorum, aut Curiarum, vel portis Civitatum, aut in alijs locis publicis affixum: qui modus citandi non est passim permissus, sed tantùm in casibus necessitatis, quando videlicet alio modo reus citari non potest, nec citatio in ejus notitiam pervenire; ut docet *Gail lib. 1. obs. 57. in princ. Marant. c. l. n. 82. & seqq. Hiltrop. c. l. num. 2. & 9.* Sunt tamen plures casus, in quibus citatio per publicum edictum locum habet, quorum plures enumerat *Gail c. l. n. 1. & seqq.* Veluti primò. Si quis per se, vel per alios quovis modo efficiat, ne citatio ad se pervenire possit. *Clement. 1. de judic.* Secundò. Si ad locum, ubi quis citari debet, non pateat tutus, aut liber aditus. *cit. Clem. 1.* in quo casu citatio per Edictum fieri debet in locis vicinis. *Clem. unic. h. t.* Tertiò. Si citandus sit vagabundus, ita, ut Actor ignoret, quo in loco personaliter citari possit, tunc enim citatorium Edictum affigi debet in eo loco, ubi vagabundus solitus est versari. Quartò. Si contradictor sit incertus, & citentur omnes in genere, quorum interest, v. g. creditores defuncti, si incerti sint, & in diversis locis habitent.

CCXIV. Privata citatio est, quæ fit privatim in personam citandi: eaque duplex est, verbalis, & realis. Verbalis est, quando reus per nuncium vivâ voce coràm, & in faciem in Iudicium vocatur, de qua fit

fit mentio in *c. Cùm dilecti*; 6. ibi: *Injunximus vivâ voce, ut citarent eundem*, de dolo, & contumaciâ, quò etiam pertinet citatio ad domum citandi, nempe quando nuncius missus, seu apparitor reum antea diligenter quæsitum, & non inventum, ut quia est absens, vel latitat, ad domum solitæ habitationis tam clarâ voce citat; ut vicini verba citantis exaudire queant. *Marant. c. l. n.* 124. *& seqq. Hiltrop. c. l. n.* 7. debet autem quis primò citari personaliter, ubi reperitur; si autem non reperiatur, debet postea citari ad domum. *Lanfranc. in praxi c.* 1. *n.* 3. Porrò, ad citationem verbalem revocatur citatio in scriptis, seu per litteras facta, quæ frequentissima est, præsertim in personis Nobilibus, & in dignitate constitutis, quæ per litteras citandæ, & conveniendæ sunt. *l. Quoties*; 17. *in fin. C. de dignitat. lib.* 12. *Hiltrop. c. l. num.* 2. *& seqq.*

Citatio realis est, quæ fit per captivitatem, & apprehensionem personæ, quando reus per apparitores, vel ministros publicos apprehenditur, & ad Iudicium deducitur; de qua fit mentio in *c. Si Clericos*; 15. *de sent. excomm. in* 6. *& in Auth. Qua in Provincia. C. ubi de crim. agi oport.* Hæc citatio realis, seu personalis admittitur rantùm in causis criminalibus, non item in civilibus, seu pecuniarijs, pro quibus debitor regulariter capi, & incarcerari non debet. *l.* 2. *C. de Exactorib. tributor. l.* 10. Excipitur, nisi fugæ periculum adsit, *l. Ait Prætor*; 10. §. *Si debitorem. ff. Quæ in fraud. credit. Gail l.* 1. *obs.* 48. *n.* 14. *& l.* 2. *obs.* 45. Vel, nisi reus contumax sit in comparendo. *l. Consentaneum*; 8. *C. Quomodo, & quando Iudex &c.* Vel, nisi reus per sententiam excommunicatus sit: tum enim ad executionem sententiæ, si solvendo non sit, capi potest. *Marant. c. l. n.* 58. *& seqq. Hiltrop. n.* 25. *& seqq.* Vel denique, nisi ex privilegio pro debito pecuniario debitor realiter citari, & capi possit; quale habent multæ Civitates Imperiales. *Hiltrop. c. l. n.* 27.

CCXV. Rursum citatio alia est simplex, seu dilatoria, alia peremptoria. Simplex est, quæ citatum non priùs contumacem reddit, quàm tribus vicibus emissa sit. *l. Tres denuntiationes*; 9. *C. Quomodo, & quando Iudex &c.* ita tamen, ut inter singula citationum edicta justum intervallum intercedat, non minùs scilicet, quàm decem dierum, *l. Ad peremptorium*; 68. *& duabus legib. seqq. ff. de judiciis. l. Properandum*; 13. §. *Et si quidem pars*; *C. eod. Auth. de litigiosis.* §. *Omnem verò*; *coll.* 8. *Novell.* 112. hodie verò triginta dierum; ut constat ex Auth. *Qui semel*; *C. Quomodo, & quando Iudex &c.* quamvis Iudex pro qualitate personæ, causæ, temporis, loci, aliisque circumstantiis, & numerum Edictorum, sive citationum, & intervalla eorundem, si necessitas postulet, augere, vel diminuere possit, *l. Nonnunquam*; 72. *ff. de judic.* Citatio peremptoria est, quæ pro tribus simplicibus, & dilatoriis citationibus decreta est; sed debet adjici verbum, *peremptoriè*, & continere tantum temporis, quantum aliæ tres citationes diverso tempore factæ, *cit. l. Consentaneum*; *& l. Tres denunciationes*; *C. Quomodo, & quando Iudex &c. cit. l. Nonnunquam*; *ff. de Iudic. Gail l.* 1. *obs.* 53. *n.* 20. *&* 22. *Lanfranc. cit. c.* 1. *n.* 8.

Denique citatio alia est juris, quando jus, vel lex statuit certum terminum, intra quem debet quis Judicio se sistere: alia hominis, cùm quis Judicis mandato in Jus vocatur, *Clement.* 2. *de pœnis*: neque minùs, sed magis arctat citatio juris, quàm hominis, quia illa peremptoria est, etsi lex nihil de peremptione dicat, non autem citatio hominis. *Greg. Tholosan. partition. Iur. Canon. l.* 5. *tit.* 6. *c.* 2. ubi utramque subdividit in generalem, & specialem: per illam vocatur in Jus, seu Judicium, quicunque suâ interesse putaverit: per specialem certa persona vocatur.

CCXVI. Assertio 3. Ad citationem legitimam, & validam plura requiruntur. Primò. Ut exprimatur nomen, & cognomen Iudicis citantis, idque tum, ut citatus cognoscat, an citatio jussu Iudicis competentis sit decreta, vel an eundem recusare possit, nam supra jurisdictionem, vel extra territorium citantis impunè non paretur, *l. fin. ff. de jurisd. l.* 2. *ff. Si quis in jus vocatus &c. Gail. l.* 1. *obs.* 48. *n.* 6. 7. *&* 11. tum etiam, ut constet, utrùm Judex sit ordinarius, vel delegatus; nam hic non potest citare, nisi unâ cum citatione, copiam factæ sibi delegationis transmittat, adeóque de commissione priùs doceat, *c. Cum in jure*; 31. *de offic. deleg. Gail cit. obs.* 48. *n.* 17.

Porrò, si notorium sit, Judicem non habere jurisdictionem, non tenetur comparere: in dubio tamen debet se sistere, & allegare incompetentiam Judicis, *l.* 2. *& ibi Gl. V. Sciatur*; *ff. Si quis in jus vocatus &c.* de qua competentia Judex citans ipsemet cognoscere potest, utrùm sua sit jurisdictio, nécne, *l. Si quis ex aliena*; 5. *ff. de Iudiciis. Gail. c. l. n.* 8. 9. *&* 11. neque tunc censetur esse Judex in propria causa, quia ipse Iudex non agit, neque inde utilitatem, vel damnũ habet. *Gl. in cit. l.* 2. *V. Sciatur*; *& in cit. l. Si quis ex aliena*; *V. Æstimare*; *in fine.*

CCXVII. Secundò continere debet citatio nomen, & cognomen Rei, qui citatur, tum ut cognoscat citandus, utrùm citatio ipsum concernat, & ne actor ampliùs variare possit: tum quia contra non nominatum executio fieri nequit, & consequenter neque contra illum, tanquam contumacem procedi potest, *Gail l.* 1. *obs.* 49. *n.* 1. *&* 4. si tamen Universitas aliqua citetur, videlicet Civitas, Communitas, vel Collegium aliquod, non est necesse, ut singuli sub Universitate illa contenti specificentur, vel nominatim exprimantur: sed sufficit, generalem citationem fieri, nempe hoc modo: Citamus ad instantiam talis, Consules, & Senatores talis Civitatis, Abbatem, & Priorem talis Monasterij, Decanum, & Capitulum talis Ecclesiæ &c. quia huiusmodi nomina collectiva certam juris determinationem habent, certúmque corpus significant, ac proinde aliâ specificatione non est opus. *Gail. cit. obs.* 49. *n.* 6. *&* 7.

CCXVIII. Tertiò. Citatio continere debet nomen, & cognomen actoris, ut intelligat citatus, citationem, non ex officio Judicis, sed ad instantiam, & petitionem partis esse factam: quia sicut citatio, sine mandato, & commissione Iudicis, non valet, *l. fin. C. de exhibend. reis*: ita neque sola commissio Iudicis, sine instantia, & petitione partis, citandum coarctat ad comparendum, *l. Ad peremptoriam*; 68. *juncta Gl. marg. ff. de Iudic.* adeò, ut citatio facta, sine instantia, ac petitione partis, non valeat, *Lanfranc. in praxi tit.* 1. *n.* 6. Ratio est, quia regulariter Iudex non debet impertire alicui officium suum ad utilitatẽ privatam, nisi priùs id petatur, *cit. l. Ad peremptoriam*; ibi: *ut primò quis petat, & l. fin.* ibi: *postulante. ff. de bon. auctor. Iud. poss.* Secus est, si causa concernat utilitatem publicam, tum enim

enim valet citatio Iudicis sine instantia partis facta, quia tum Iudex ex officio procedere potest. *Gail. l. 1. obs. 50. n. 3. 4. 5. 6. & 8.*

CCXIX. Quartò requiritur ad citationem, ut in ea exprimatur causa, saltem in genere, ob quam quis citatur, ad hoc ut instruatur reus citandus, super quo convenitur, & paratus ad respondendum accedat, ac deliberare possit, num lite cedere, an contendere velit: quamvis libelli tenor non sit necessariò litteris citationis inserendus; ut ex communi tradit *Gail. l. 1. obs. 51. n. 1. & 2.* consultum tamen est, ut libellus citationi inseratur, partim ne alioquin, si reus non instructus compareat, novæ ipsi dilationes concedendæ sint; ut notavit *Gl. in c. 2. V. Plenè potuit; de dilation.* partim, quia, si libelli copia, unâ cum citatione, à Iudice reo transmittatur, inducitur litis pendentia, ut ex eo tempore circa rem petitam nihil innovandum sit; ut colligitur ex Clement. 2. *juncta Gl. fin.* *Ut lite pendente &c.*

CCXX. Quintò requiritur, ut in citatione locus judicij, seu Tribunal apponatur, idque, tum quia citatio ratione loci incerta nulla est, *l. Aut qui qualiter; 5. §. 1. ff. Quod vi, aut clam. l. Si, ut proponis; 5. C. Quomodo, & quando Iudex &c.* tum ut citatus sciat, an Iudex non excedat fines jurisdictionis suæ, citando ad locum extra territorium suum: nam hoc casu citatio ipso jure nulla esset, neque citatus teneretur comparere, *c. Statutum; 11. §. In nullo. & ibi Gl. V. Citet partes; de rescript. in 6.* tum denique, ut sciat reus, an locus, ad quem citatur, sit tutus: nam citatus ad locum non securum ratione belli, vel grassantis pestis &c. non obligatur ad comparendum. *Clement. 2. §. Notorium; de sent. & re jud.* sicut neç citatus ad locum inhonestum, *l. Quid tamen; 21. §. Sed si in aliquem; ff. de recept. arbitr.* Judex autem non admittens exceptionem loci non tuti, vel incommodi infert citato gravamen, à quo licitè appellatur: quæ exceptio, etsi dilatoria sit, nihilominus etiam post litis contestationem opponi potest; quia continet gravamen successivum. *Gail lib. 1. obser. 52. n. 3.* Idque procedit, non solùm quoad partem citatam, sed etiam quoad eius advocatum, vel procuratorem, aliasque personas, quarum interesse potest, ut locus Judicii tutus sit; item quoad testes examinandos *Gail. c. l. n. 9.*

Porrò, quod dictum est, locum judicii in citatione exprimendum esse, id potissimùm procedit, si citatio fiat à Judice delegato, qui locum judicii citationi inserere debet; quia certum tribunal non habet, cùm non propriâ, sed alienâ jurisdictione utatur. Quòd si citatio emanet à Judice ordinario, tum distinguendum est: nam vel ea fit ab ordinario Superiore, veluti à Principe, vel Præside Provinciæ, qui plures sub se civitates, & Judices inferiores habet: & tunc locus judicii, seu comparitionis citationi inseri debet, quia certum tribunal non habet, sed in quolibet loco sui Ducatûs, aut Provinciæ judicare, & jus dicere potest, sicut Episcopus in quavis parte suæ Diœcesis tribunal erigere potest, *c. Cùm Episcopus; 7. de offic. ordin. in 6.* Vel citatio emanat à Judice ordinario inferiore, nempe à Judice alicuius civitatis, vel pagi, qui certum, & stabile tribunal habet: & tunc locum judicii exprimere non est necessarium, quia citatus simpliciter, nullo loco expresso, censetur citatus ad solitum tribunal, sive locum residentiæ, ubi Judex habitat, *Marant. de ord. Iudic. p. 6. tit. de citat. n. 64. Gail l. 1. obs. 52. num. 12. & 13. Hiltrop. cit. tit. 1. de requisitis citationis num. 30. & 31.*

CCXXI. Sextò requiritur, ut in citatione exprimatur terminus, & dies certus, congruus, & opportunus, quo citatus compareat, & commodè ad locum Judicii venire possit: ut sciat, an dies sit jurídica, nécne: nam ad diem feriatam non tenetur comparere citatus. *Marant. c. l. n. 65. Gail l. 1. obs. 53. n. 1.* An autem citatio ad diem feriatam facta invalida sit, nécne, dicetur infrà *tit. 9.* Non tamen est necesse, ut citatio contineat certam horam comparendi, sed debet citatus comparere horâ consuetâ. Quòd si dies, seu terminus nimis brevis ad comparendum apponatur, citatio non erit valida, *l. Aut qui aliter; ff. Quod vi, aut clam &c.* & appellari poterit. *Gail. c. l. n. 19.*

§. II.

Quot, & quæ sint partes citationis?

CCXXII. Præmittendum, quòd quælibet citatio tres partes habere debet, seu tria extrema requirit, videlicet commissionem Judicis de citando: ipsam actualem citationem, sive executionem citationis per nuncium factam, eiusdémque relationem de citatione ab ipso factâ. Et hæc tria ita necessariò requiruntur ad omnem legitimam citationem, ut, si vel unum omissum sit, vel non legitimè adhibitum, citatio non valeat, nec citatum obliget ad comparendum, aut, si non compareat, contumacem eum reddat. *Marant. de ord. Iudic. p. 6. de citat. n. 51. Mynsing. cent. 1. obs. 77. & cent. 6. obs. 10. Hiltrop. cit. p. 2. tit. 1. de partib. citat. n. 1. & 2.* Prima harum partium requiritur, ex parte Judicis mandantis citationem: duæ posteriores ex parte nuncij citantis, sed omnes tres à Notario actis litis sunt inserendæ, ut de ijs constare possit. *Marant. c. l. n. 54. Hiltrop. c. l. n. 5. & 6.* Nunc de his tribus partibus in specie agemus.

CCXXIII. Assertio 1. Ad citationem legitimam inprimis requiritur mandatum, seu commissio Judicis de citatione facienda; aliàs citatio facta, sine præcedente Judicis auctoritate, seu mandato, non valet, *l. fin. C. de exhibend. reis, l. Sed si hoc; 10. §. Prætor ait: in jus sine permissu meo, ne quis vocet, ff. De in jus vocando; c. Ex parte; 12.* ibi: *cúmque auctoritate prædictorum Iudicum in jus esset vocatus. Extr. de rescript. Marant. c. l. n. 51. Mynsing. cent. 6. obs. 10. n. 3. Gail. l. 1. obs. 54. n. 4. & 5. Hiltrop. cit. tit. 1. de commissione Iudicis; n. 1.* Neque verò nuncio asserenti, sibi mandatam esse à Judice citationis executionem, creditur: quia ei solùm de suo facto, quale est executio, non etiam de actu, seu facto alieno ad suum officium non pertinente, cuiusmodi est commissio, seu mandatum Judicis, fides habetur: & cùm solemnitas commissionis sit extrinseca, ea regulariter non præsumitur, nisi probetur, *Gail, cit. loc. n. 4. & 5. Mynsing. cit. obs. 10. n. 4. Hiltrop. c. l. n. 6. & 7.* si tamen alicubi consuetudine aliud receptum sit, ei standum est, *Marant. & alij DD. citt. locis.*

CCXXIV. Assertio 2. Post commissionem citationis factam à Judice nuncio, debet is eam exe-

qui:

qui: & quidem primò diligenter reum citandum perquirere; ut ei coràm, & in faciem citationem insinuet: eo autem non invento, adeóque, si personaliter citari nequeat, citatio fieri debet ad domum solitæ habitationis, ubi quis habet familiam suam, ita, ut procuratori illius, si quem reliquerit, vel domesticis eius, vel, si nemo adsit, amicis, aut vicinis illius citatio insinuetur, *l. Aut qui aliter*; 5. §. *Etsi fortè*; *ff. Quod vi, aut clam.* relicto ibidem suæ commissionis exemplari, ut ad reum citatio perveniat. Quòd si verò citandus plures domos, seu domicilia habeat, executio, sive insinuatio citationis fiat ad eam domum, in qua pro majore parte anni degere solebat: si autem æquali tempore in omnibus habitavit, citabitur ad eam domum, in qua citationis tempore degit. *Afinius in praxi Iudic. §. 6. c. 1. & seqq.*

Ubi notandum primò. Citatio ad domum fieri non debet, nisi quando in personam fieri non potest, *cit. l. Aut qui aliter*; §. *Etsi*; ubi dicitur ad domum fieri denunciationem, si nullus sit, cui denuncietur. Unde cùm in *Clem. unic. h. t.* dicitur, posse quem citari personaliter, vel ad domum, id non debet intelligi alternativè, ita, ut electio sit penes citantem, sed ita, ut priùs reus personaliter citetur, si reperiatur; sin minùs, ad domum: adeóq; denotatur non electio, sed ordo citationis, *Lanfranc. in praxi c. 1. n. 3. Hiltrop. c. l. n. 9.*

Notandum secundò. Executio, seu insinuatio citationis regulariter fit per apparitores, seu nuncios publicos, & juratos Curiarum, qui vulgò etiam cursores dicuntur: interdum etiam per Tabellionem habentem commissionem Judicis: quamvis etiam Judex committere possit executionem citationis alicui privato, sive extraneo, sive etiam famulo suo, aut alterius partis litigantis: quin imò ipsi parti principali potest committere, ut citet adversarium suum; in scriptis tamen: quia citatus non tenetur credere executori privato citationis, nisi exhibeat litteras commissionis à Judice factæ, *Marant. c. l. n. 42. & tribus seqq. Hiltrop. cit. tit. 1. de execut. citat. n. 1. & seqq.* potest etiam ipsemet Judex monere, seu citare partem, ut compareat tali die coram se, juxta *l. 2. C. Quomodo, & quando Iudex &c.* quæ monitio habet vim termini peremptorij, & trinæ denunciationis: adeóque plus, quàm citatio per nuncium facta operatur. *Marant. c. l. n. 48. & seq.*

CCXXV. Assertio 3. Post factam executionem citationis, nuncius facere debet eius relationem Judici, quæ à Notario in acta referri debet, ut de legitimè facta executione constet; cùm sit actus substantialis: aliàs totus processus contra citatum factus non valeret; Judici enim semper constare debet id, quod est fundamentum, & causa suæ jurisdictionis exercendæ; alioquin non valet, quod agit. Potest tamen ista relatio nuncij, fieri etiam soli Notario, seu Tabellioni, etiam Iudice non præsente, qui eandem actis inserere tenetur; ut sic constare possit Judici de contumacia citati. Relationi autem nuncij, seu executoris asserentis, se legitimè citâsse reum, creditur, & plena fides adhibetur, potissimùm in causis civilibus, idque, quia fides personæ est electa, & propter publicum officium, quod gerit; & juramenti religionem, quo Judici, seu Curiæ est obstrictus, *Gl. in c. Cùm parati*; 19. *V. Sunt nuncius*; *de appellat.* nisi citatus esset persona in dignitate constituta, & juratò affirmaret, se citatum non fuisse: tunc enim huic magis, quàm nuncio credendum foret, quia præsumptio esset contra nuncium, qui plerumque est persona vilis. *Marant. c. l. n. 53. & aliquot seqq. Gail. cit. obs. 54. num. 4. 6. & 7. Mynsing. cit. cent. 6. obs. 10. n. 8. & seqq. Hiltrop. cit. tit. 1. de relat. nuncij. n. 1. & seqq.*

§. III.

A quo Iudice citatio fieri debeat, & qui citari debeant, & quis sit finis, & effectus citationis?

CCXXVI. Assertio 1. Omnis Judex competens citare potest, sive sit ordinarius, sive delegatus, quia sine citatione demandatam sibi jurisdictionem exercere non posset: ideóque hac delegatâ, necessariò etiam potestatè citandi ei concessam esse, censendum est, *Marant. cit. p. 6. de citat. n. 39. VVesenbec. in paratit. ff. de in jus vocando. n. 13.* Potest tamen Judex delegatus solùm citare verbaliter, vel per eam citationem, quæ fit in scriptis: non autem realiter per capturam personæ, quæ per ordinarium Judicem tantùm fieri potest: neque etiam per Edictum, nisi sit delegatus Principis, vel hoc ei specialiter concessum sit; vel consuetudo id permittat, *Marant. c. l. Gail. l. 1. obs. 48. n. 13. & obs. 57. n. 14. Hiltrop. cit. tit. 1. §. A quo Iudice citat. fieri deb. n. 1. 17. & 18.*

Porrò, si quis à Judice citatus sit, qui ratione privilegij exemptus est à jurisdictione citantis, tenetur cõparere, & privilegium suum allegare; aliàs contumax reputabitur, *juxta l. 2. ff. Si quis in jus vocat. non jer.* ubi dicitur: Ex quacunque causa (criminali, vel civili, seu pecuniaria, *Gl. ibid.*) ad Prætorem, vel alios, qui jurisdictioni præsunt, vocatus venire debet; ut hoc ipsum sciatur, an jurisdictio eius sit, nisi privilegium exemptionis notorium sit: tunc enim venire non debet ad allegandum privilegium, quale est Clericorum, respectu Judicis secularis, *Mynsing. centur. 6. obs. 7. Hiltrop. c. l. n. 15. & duobus seqq.*

CCXXVII. Assertio 2. Omnes in jus vocari, seu citari debent, quorum interest, quorúmque causa agitur, seu, qui ex actu aliquo, qui fit in judicio, lædi possunt, *l. De unoquoque*; 47. *ff. de re judic. l. Nam ita*; 39. *ff. de adopt. l. Si quando*; 19. *C. de testibus.* Sunt tamen plures casus, in quibus citatio non est necessaria. Veluti primò. Si adversarius aliàs sit præsens in judicio: ita tamen, ut per Judicem debeat certior fieri de actu, qui fit in causa sua, *Marant. p. 6. de citat. n. 12. Gail l. 1. obs. 48. n. 4.* ubi ait, communem sententiam esse, sufficere partis præsentiam, nec tunc requiri citationem; & ita se vidisse sæpius id in Camera Imperiali observari; quamvis contrarium teneat *Bart. in l. 1. ff. de in jus vocand.* quòd reus non possit cogi invitus respondere in judicio, nisi citetur: si verò præsens sit, & paratus litigare, non requiratur alia citatio. Secundò. Si citatio sit notoria, v. g. delictum Rei, ita, ut constet, quòd nulla omnino defensio, aut excusatio ipsi competat, non opus est citatione, aut probatione, alióve juris processu; sed statim ad sententiam definitivam

tivam procedi potest, *c. De manifesta*; 17. *caus.* 2. *q.* 1. ubi dicitur, manifesta accusatione non indigent, & *c. Bonæ*; 23. ibi: *Excessus notorius examinatione non indiget; de elect.* Veruntamen ad cautelam, maiorémque securitatem potest Judex etiam in causa notoria reum citare, & reliquum juris ordinem observare; ita tamen, ut, si in eo error, seu defectus aliquis interveniat, non ideo totus processus, ipsáque sententia definitiva corruat; quandoquidem juris ordo, non ex necessitate, sed ex abundante observatus fuerit, *Abb. in cit. c. Bonæ*; *n.* 8. quod Felin. *in c. Cùm non ab homine*; 10. *n.* 11, *de judic.* limitat; si feratur sententia declaratoria super notorio facto, non requiritur citatio: secus, si feratur sententia condemnatoria. Tertiò. Si reus dolosè latitet, non est necessaria citatio. Quartò. Si reus sit suspectus de fuga, vel aliàs sit periculum in mora. Quinto. Si, etsi præsens esset, non tamen posset actum impedire, vel contradicere, *Arg. l. Qui potest*; 26. *ff. de R. I.* Sextò, quando aliquem non principaliter, sed secundariò tantùm, & in consequentiam negotium, seu causa tangit, is non est necessariò citandus. Sic, quando sententia fertur contra principalem debitorem, tunc fidejussor de judicato solvendo datus, non debet necessariò citari, cùm de eius præjudicio solùm in consequentiam, non per se, ac principaliter agatur. *Marant. c. l. num.* 32.

Septimò. In causa criminali, si pro reo absente pronuncietur, sive sententia feratur, non requiritur, ut citetur: secus, si contra illum, sive sententia condemnatoria feratur. Octavò. In omnibus causis, in quibus proceditur, sine figura Judicii, sive de plano, & non servatis juris solemnitatibus, valet sententia lata pro reo absente non citato. *Marant. c. l. n.* 17. Plures casus, in quibus citatio non requiritur necessariò, referunt *Marant. c. l. à n.* 5. *usque ad* 39. *Mynsing. cent.* 2. *n.* 91. *& cent.* 6. *obs.* 6. *& fusissimè Gabriel in concl. commun. lib.* 2. *concl.* 1. *n.* 302. *& seqq.*

CCXXVIII. Assertio 3. Finis citationis, respectu actoris, est, ut reus ad instantiam ipsius compareat: respectu rei, ut interim ad defensionem se parare possit, *Hiltrop. cit. p.* 2. *tit.* 1. §. *De fine, & effect. citat. n.* 1. *& 2.*

Effectus verò citationis varij sunt. Nam primò. Citatio legitimè facta obligat citatum ad comparendum, nisi justâ causâ excusetur: aliàs verò, si cessante legitimâ causâ, & justâ exceptione, citatus non compareat: punitur ut contumax, de quo infrà *tit.* 14.

Secundò. Citatio inducit præventionem, quando plures concurrentem jurisdictionem habent in solidum, respectu illius causæ, cuius intuitu citatio semel legitimè facta est, ita, ut citatus, si citatio ad eum pervenit, coràm Judice præveniente comparere debeat, etiamsi postea alienæ jurisdictionis esse cœperit, *c. pen. h. t. l. Si quis, posteaquam*; 7. *ff. de Iudiciis*; *Marant. dis.* 6. *n.* 20. *Gail l.* 1. *obs.* 27. *n.* 4. 5. *& 6. & obs.* 74. *n.* 18. quamvis citatio non tollat exceptionem declinatoriam competentem, ante præventionem, *l. Si quis ex aliena*; 5. *ff. de Iudic. l.* 2. *ff. Si quis in jus vocat. non jer. VVesenbec. in parat. ff. De in jus vocand. n.* 13. *col. pen.*

Tertiò. Citatio perpetuat jurisdictionem Judicis delegati, postquam ab ipso emanavit, etiamsi nondum ad notitiam citati pervenerit, ita, ut morte delegantis non exiret jurisdictio delegati, *c. Gratum*; 20. *de offic. Iud. deleg. Gail cit. obs.* 74. *n.* 19. *Mynsing. cent.* 4. *obs.* 26. *n.* 3. Ratio est, quia citatio habet vim præcepti, quod, quatenus à Superiore, seu Judice procedit, effectum consecutum censetur, & quantum est ex se, vim obligandi habet, quamvis per accidens, propter ignorantiam, non obliget, nisi alteri intimetur.

Quartò. Inducit citatio vitium litigiosi, ita, ut rei litigiosæ, sive de qua est controversia, alienatio sit prohibita; & litis pendentiam, ad eum effectum, ut lite pendente nihil possit innovari, *Auth. Litigiosa. C. de litigios. & Clement.* 2. *junct. Gl. V. Ad hoc*; *Ut lite pendente &c.* dummodo citatio rite decreta, & executioni mandata sit, atque ad citatum pervenerit, aut per eum steterit, quò minùs perveniret, & insuper causa in ea expressa sit, ob quam in judicium vocetur; ut habetur *in cit. Clem. Gail cit. obs.* 74. *num.* 16. *& 17. Marant. p.* 6. *tit. de citat. n.* 70. *Mynsing. cent.* 2. *obs.* 26.

Quintò. Interrumpit citatio odiosam præscriptionem longissimi temporis 30. vel 40. annorum, *Gl. in l. Sicut*; 3. *V. Executorem*; *& in l. Cùm notissimi*; 7. *V. Solam conventionem*; *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* Ad quod sufficit unica, & simplex citatio, non peremptoria, dummodo sit valida, & legitima, *Gail. cit. loc. n.* 20. *&* 21. *Mynsing. cit. loc. n.* 5. quod tamen infrà *tit.* 26. hoc libro ex instituto examinabitur.

TITVLVS III.

DE LIBELLI OBLATIONE.

Si reus legitimè citatus in Iudicio per se, vel per procuratorem compareat, nec de Iudicis, ad quem vocatus est, incompetentia excipiat, ejúsque jurisdictionem declinet, actor libellum actionis offert Iudici, vel antè oblatum reproducit; eiusdémque exemplum, sive copia reo traditur (nisi priùs, unà cum citatione, fuerit transmissum) ut is sciat, quid ab eo petatur, & deliberare possit, utrùm liti cedere, an contendere velit; & super quo exceptiones, ac defensiones suas formare, & fundare debeat. Quare post Titulos de Iudiciis, & foro competente, subjicitur iste de Libelli oblatione.

§. I. *Quid*